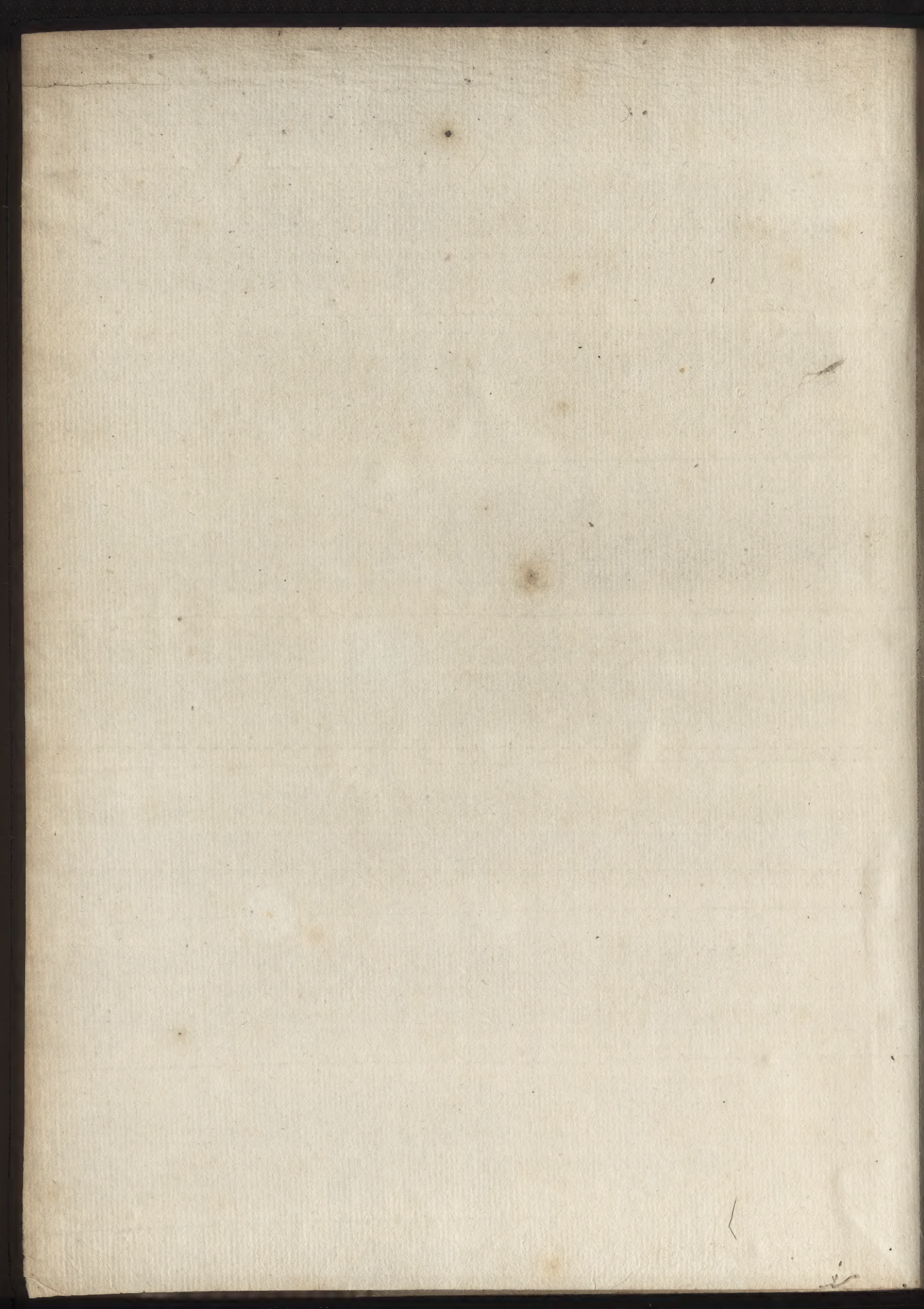
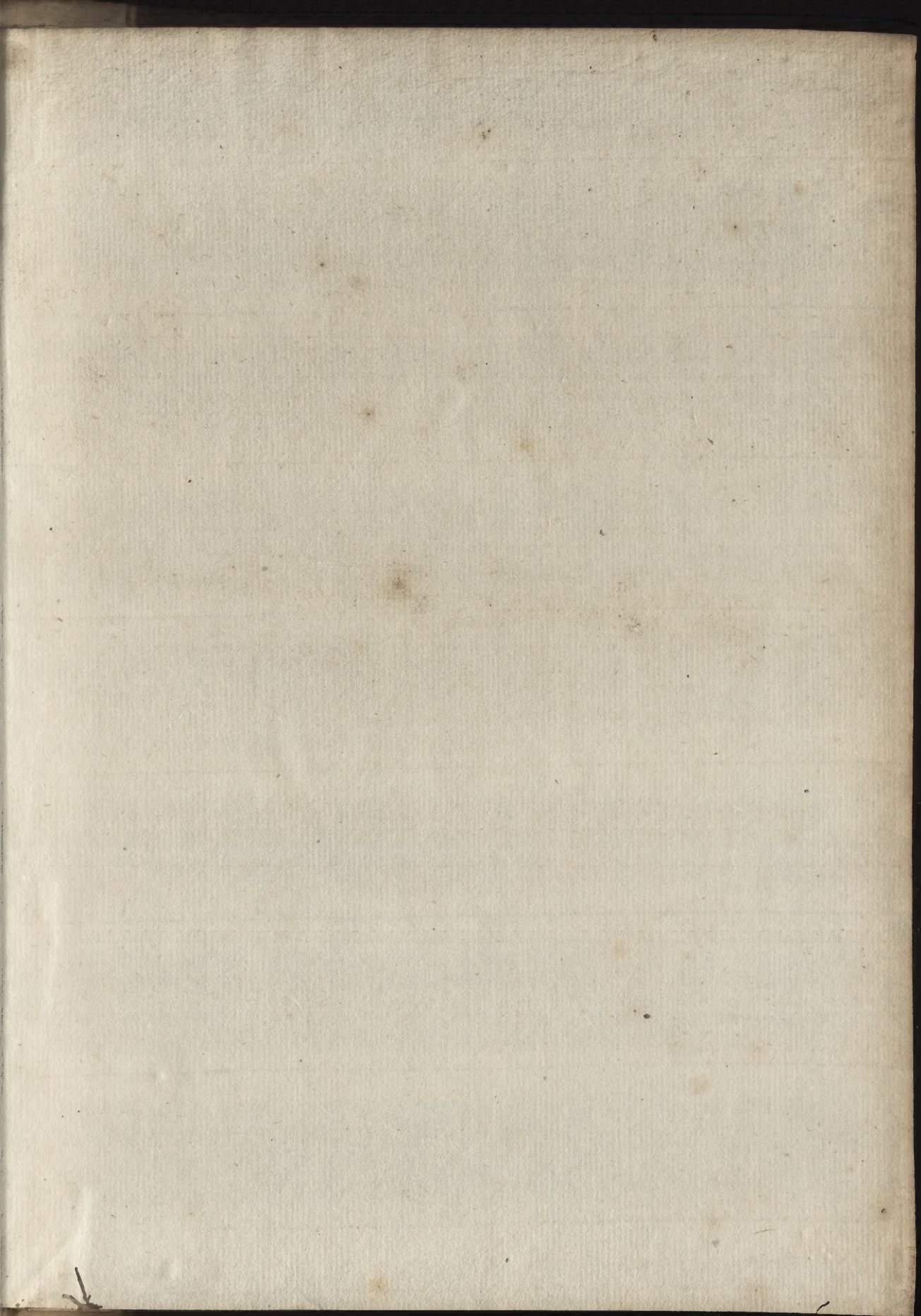

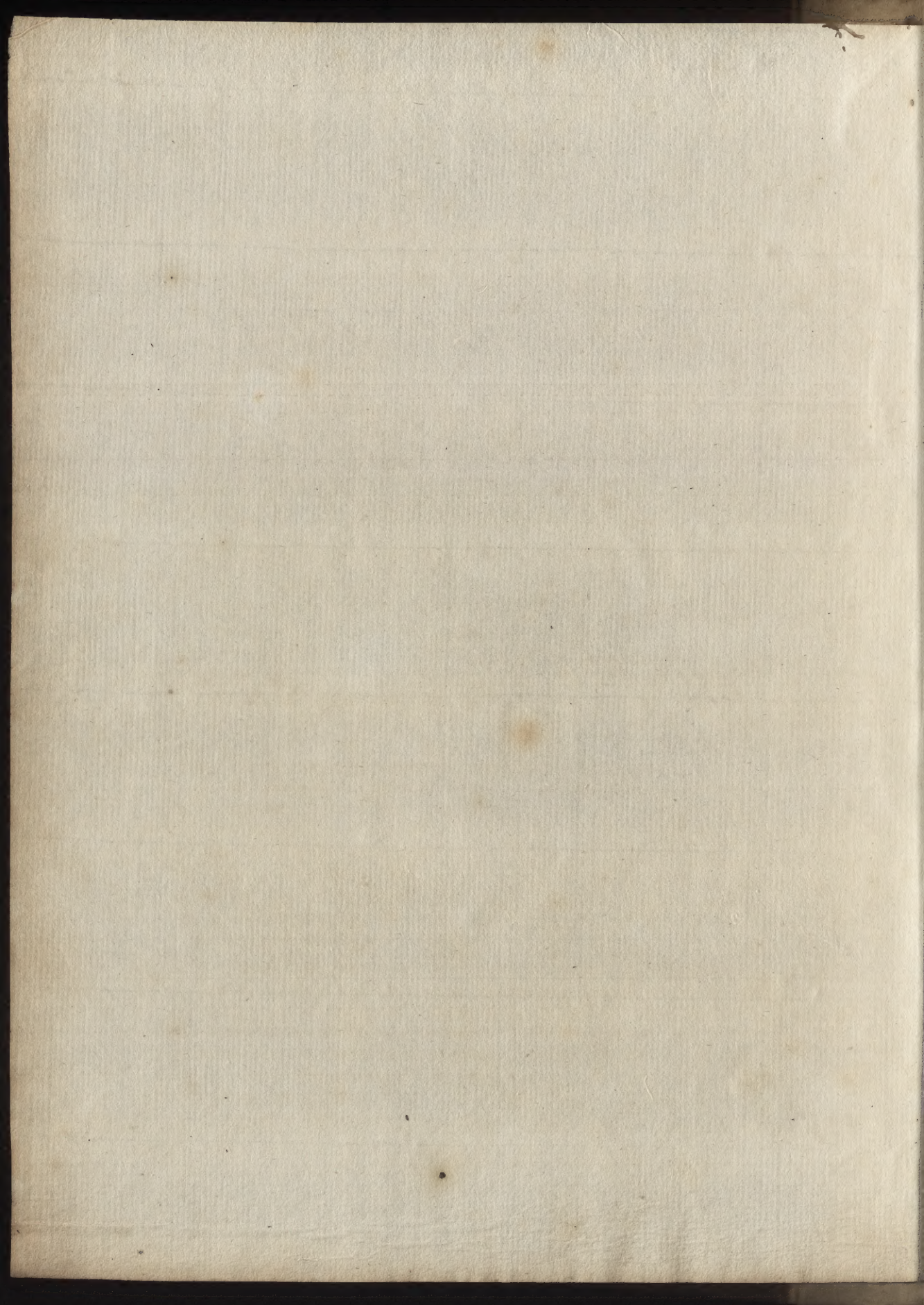

(81)

61

CONSTANTII LANDI
COMPLANI COMITIS;
SELECTIONUM
NUMISMATVM,
PRAECIPVE ROMANORVM,
EXPOSITIONES,

elegantibus nummorum ectypis, &
indicibus necessariis instructæ.

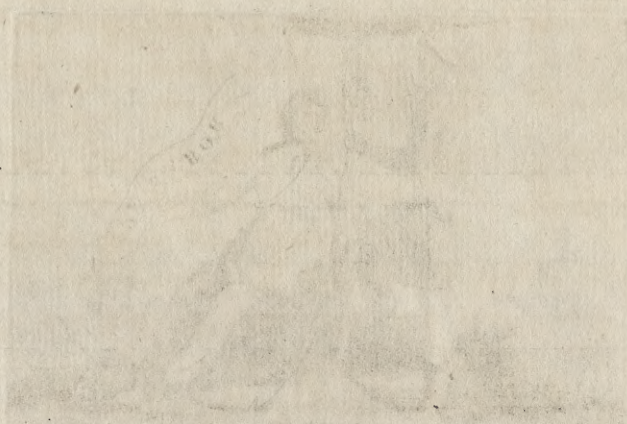
LVGDVNI BATAVORVM

Procurit BALDVINVS VANDER AA.

MDC XCV.

CONSTANTIN LANDI
COMPLANI COMITIS
SELECTIORVM
NUMISMATVM
PRAECIPVE ROMANORVM
EXPOSITIONES

elegantibus numerorum cypis
indicibus necessariis instructa

LUGDUNI BATAVORVM
Procurator Baldovinus Vander Aa

MDCXCV.

CLARISSIMO & ERVDITISSIMO

V I R O

D. PETRO DEINOTIO,

J. V. D.

STVDIORVM HVMANITATIS, ET EXQVISITAE

CVJVSVIS ELEGANTIAE

CVLTORI AMANTISSIMO

FÆLICITATEM.

um hoc quicquid est libelli, primas rei libra-
riæ curas nostras, in Musarum tuarum sacra-
rio, tibi, Vir præstantissime, sacrum suspen-
dere cogito, haud temerè illud Peligni vatis
mihi ipse subinde objicio,

*Quis mel Aristæo, quis Baccho vina
Falerna,*

Triptolemo fruges, poma det Alcino?

Sed nec propterea, quod abundantissimam eorum omnium
quæ ad antiquitatis studia conferunt, tibi suppetere penum sa-
tis sciam, minus persuasum habeo hoc opusculum, eâ facie
qua vides recusum, sacrum tibi facere. Etenim vel in hoc ipso
non contemnenda semper prisci ritus exempla, & ab agricolis
quidem petita, sectari me nequaquam pudet: quorum eam religio-
nem novisti, ut frugum primitias agrestibus suis Diis, quorum be-
neficio fœcunditatem agrorum referebant acceptam, grato liba-

EPISTOLA DEDICATORIA

rent animo. Hoc, inquam, ego commonefactus exemplo, non alii quàm tibi has novè impressas chartas debere me censui. Non hîc singula repetam beneficia & merita, quibus tum me, tum vel maximè fratrem meum, mihi carissimum, toties profecutus es: præsertim dum ex tua quam instructissimam & omnium eruditorum oculos ad se trahentem possides, venerandæ antiquitatis suppellectile insignem gemmarum lapidumque, omni auro pretiosiorum, suppeditaveris numerum: tuique omnino muneris feceris, illam Clarissimi Antverpiani Dactyliothecam rarissimorum ectyporum accessionibus immensum crevisse. Non, inquam, pro his vel talibus plurimis aliquas hic gratias, quæ tibi debentur ingentes, persolvere animus est; quum locus opportunior, his publicè testandis grateque agnoscendis, longe doctiori calamo, datus sit. Potius eorum quæ me speciatim tangunt, quibusque tibi totus devinctus sum, meminerim. Talem scilicet, Vir præstantissime, te semper expertus sum, ut qui propensissimè rei meæ & commodo velles inservire. Nam cum pro humanissima tua facilitate (qua tot alios majoris nominis viros quotidie demerere non desinis) sæpe in ipsa Musarum tuarum penetralia, bibliothecam tuam innuo, illud Græcæ Latinæque sapientiæ, omnisque liberalis doctrinæ *κειμηλιόριον*, me admitteres, auctor mihi nunquam non exististi vel optimorum scriptorum edita rectè cognoscendi, vel iis emendatius & nitidius quandoque recudendis, aliquam gratiam apud eruditum orbem ineundi. Quibus stimulis candido animo non semel à te mihi subditis, has *illustrissimi Placentini Comitis super selectis Numismatibus dissertationes*, elegantioribus typis expressas, & ab optimis petitis Antiquariis nummis illuminatas, publicare, & quò gratitudinis meæ erga te qualecunque exstaret argumentum, tibi consecrare placuit.

Ec-

EPISTOLA DEDICATORIA.

Ecquis hic scriptor, & unde domo sit, quàmve illustri loco natus, satis declarat ipse, dum se passim *Complanum Comitem* indigetat: nec dedidisse sese soli antiquitatis studio, sed præterquam Philosophiæ, Jurisprudentiæ quoque navatam ab se operam, aliquoties manifestat, ut pag. 30. ubi se ipse citat in suis, quas jam ediderat, *Juris Civilis exercitationibus*. Quanti verò hæ miscellorum numismatum expositiones faciendæ sint, meum dijudicare non est: satis fuerit ad Auctoris hujus laudem, eum vixisse & fuisse unum inter lucida illa Italiæ sidera, quibus orientibus spissæ barbariei tenebræ coeperunt discuti. Quid, quod non ultimus Antiquariorum, Levinus Hulsius album calculum huic scripto addat? Is nempe in Elencho Auctorum qui de numismatibus scripserunt, hæc de nostro: *Constant. Landus, Illustriss. Comes, Italus, aliquot Imp. Romanorum numismata eruditissimè explicuit*, &c. Non ubique tamen, fateor, exactissimas nummorum vel relationes, vel interpretationes curiosus lector offendet: at hoc non tam vitio scriptori nostro, quam exesis nimia vetustate aut incuria numismatibus æquus quilibet vertet. Tanto autem facilius condonabit is, qui ad tempus illud, quo Auctor hic scripsit, respexerit: exilem enim tum erutorum istiusmodi monumentorum, præ uberrimâ talium segete, qua hodie luxuriari licet,prehendimus fuisse penuriam. Quare non omnem mihi pacem denegaverit Reverend. Abbas Nicasius, in dissertatione de nummo Pantheo cap. 5. si eum duriori minus vocabulo uti potius debuisse existimem in damnanda Constantii Landi mei relatione nummi, Hadriani Antinoui in una, tripodem cum lauru in altera parte referentis. Quis enim magis ingenuè, & minus insolenter de se suisque scriptis profiteatur, ac facit noster ille Comes? qui cum pag. 99. sic concisa & propemodum deleta nummi verba erat

EPISTOLA DEDICATORIA.

erat questus, *ut vix legi possent*, tandem pag. 101. suam super eo nummo dissertationem his verbis claudit: *Boni igitur consulat lector hunc laborem nostrum, quem nunc suscepimus, in exponendo hoc numismate, præter institutum nostrum: quod si quis ex antiquariis doctius enarraverit ac interpretatus fuerit rectius hoc numisma, ei & ego habebo maximam gratiam, quodd aliquid ab eo didicerim: & quod illustriora reddita fuerint, quæ ab aliis non sat rectè intellecta, nondum suam claram lucem receperunt.* Eundem animi, ab omni arrogantia alieni, candorem sæpe alibi præ se fert, dum veniam ab lectoribus petit, si secus quid, vel non satis eruditè perscripserit. Similem ego quoque abs te, Præclarissime DEINOTI, veniam peto, si vel diu nimis his immoratus sim, vel quovis alio modo hîc peccârim. Prima quæ in usum Reip. literariæ tentavimus, sacra tibi facta, placido suscipias animo, ita subditurus mihi calcar, ad majora in eruditorum commodum profliganda. Porro sicut me totum favori & benevolentiae tuæ, ita te tutelæ sempiterni Dei commendo, qui pro bono suo placito diu & prosperrimè te terris frui sinat. Quod vovebat

Nomini & meritis tuis

Devotissimus

BALDVINVS VANDER AA.

ILLVSTRISSIMO ORNATISSIMOQVE
V I R O
BERNARDO BORGONTIO
VRBIS PLACENTINAE PRAEFECTO
INTEGERRIMO , GVBERNATORIQVE AEQVISSIMO
CONSTANTIVS LANDVS, COMES

S. D. P.

INTERPRETATIONES meas in quædam
Romanae antiquitatis Numismata tibi (opti-
me Berguntî) in præsentia donare constitui:
tum quia video te Romanarum antiquitatum
studiosissimum esse, quod etiam Musæum tuum
undique exquisitis veterum imaginibus claro-
rum virorum, ac æneis formis insignitum ac
ornatum indicat: licet idem Musæum mul-
tiplici non solum juris civilis, sed etiam po-
litioris literaturæ librorum supellectile habeas extructum. Nam
quos tu libros, qui & ad divinam & humanam justitiam faciant, non
conquisisti? Quid narrem humaniores libros, qui ad Græcam, Lati-
namque cognitionem faciant? cùm innumerabiles sint: in quibus (dum
à gravioribus studiis paululum secedis, & ab auditorio desistis) ju-
cundè ac peramanter conquiescis: ut illi etiam iidem libri te ad con-
dendos aliquando amœniores, & eruditos versiculos, ac elegantes
oratiunculas perscribendas excitent, & eliciant. Quæ omnia (tan-
ta est tua erga me humanitas & benevolentia) ut aliquando mihi
ostendere familiariter dignatus sis. Tum illud movit animum
meum, ac planè impulit, ut tibi potius, quàm alii hæc mea
scripta inscriberem, quòd innumerabilia apud te perantiqua nu-
mismata sæpius vidi: ærea nempe, argentea, & aurea, quæ
tu sic bellè & politè asservas, ut præter sensum, quod in illis
apertum, & certum elicis, te non minus præstantissimum justitiæ

* *

An-

D E D I C A T I O.

Antistitem , ac sacerdotem , quàm gravem , severumque humanarum rerum cognitione , & doctrina varia instructum judicem , omnibus cognitum exhibeas. Quod sentiens illustrissimus ac excellentissimus Dux Ferrariensium , Hercules Estensis II. princeps verò IIII. te in summum Consiliarium sibi adlegit , ac Ferrariensis civitatis moderatorem præfectumque constituit. Id sensit & Dux primus illustrissimus Petrus Aloysius Farnesius Placentiæ & Parmæ , cùm patriæ meæ te in prætorem elegit. Idem Dux noster optimus Octavius nuper comprobavit , cùm illi reddita à Carolo Quinto Cesare Augusto Placentia , tibi uni præfecturam urbis , ac prætorii subsellium , ac viro singulari & integerrimo demandavit : nullum ad moderandos urbis mores , ac ad justitiæ obeunda negotia , ac expedienda idoneum te magis animo reputans : quod etiam iudicium tanti principis summoperè laudandum , & extollendum ab omnibus bonis existimo , cùm videamus te nunquàm desistere indies , quin quæ ad justitiæ munus pertineant , per te exequantur. Quàm mitis es in audiendo ? quàm humanus in colligendo amicos ? quàm expeditior ad imponendum litibus longis finem ? quàm in omnibus prudens & bonus ? Quod si talem virum tulissent prisca secula , Romana respublica fortunatior te uno fuisset. Quid candorem animi tui , quid peritiam antiquitatis , quæ valdè eruditus es , prædicem ? Hæc non epistolam , sed integrum , justumque opus exquirunt. Hæc igitur omittam in præsentia , cùm satius sit hæc (ut ait Sallustius de Carthagine) silere , quàm pauca dicere. Porro sunt & alia , quæ præcipuè in causa sunt , ut tibi hunc meum libellum Numismatum destinare debeam. Nempè amor tuus , ac humanitas illa tua erga me inenarrabilis , quæ aded in me soles uti , ut mihi potius parentis esse loco videaris , quàm patroni. Non hîc tibi , amantissime Berguntî , eas gratias , quas referre debeo , sed quas possum , refero de benignitate ac facilitate in me tua , & non protrita benevolentia. Illud tamen accedet amorî nostro , quodd hæc qualiacunque mea scripta in tuum decus , & mutuam benevolentiam , & simul comprobata exhibunt. Sed hîc non , ut ab aliis seriem Cæsarum , & quasi per cohortes , sed miscellanea Numismatum , prout illa per intervalla temporum mihi videre contigit , enarrata habebis , nec illa imaginibus suis ostentata

D E D I C A T I O.

tata à me nunc expectabis: quod scio à plerisque factitatum. Non enim id nos efficere valuimus, licet omni cura studuerimus: tum inopia angustiaeque temporis: tum periti artificis delineatorisque carentia: tum avaritia librariorum, & quorundam nimia quadam scrupulositate, quorum erant nummi, sunt enim quidam plebei homines sic pecuniae antiquae, monetæque Romanae domi retinentissimi, & adeo superstitiosi, ut eam vix permittant lucem, instar Euclionis Plautini, aspicere: sunt alii in hoc animo obdurati, qui etiam si ipsi antiquitatem ignorent, aliis quod explicant, nolint concedere: parum amicis fidentes, homines meherculè impuri & indigni, & qui mereantur, ut ipsis tam praeclara veterum simulachra, tanquam nobilis rerum vetustarum memoria, & supellex antiqua literataque auferantur, & melioribus donentur: cum solum hæc ad pompam & ostentationem quandam, non ad utilitatem illi habeant. Quod si nobiles sint, ac illustri generosoque animo præditi non committant, quin eorum opera, & exhibita amicis hujusmodi moneta, omnia antiquitatis monumenta brevi non enucleentur, & ut tandem ad lucem perveniant. Ecquidnam est aliud Romanarum antiquitatum studiosissimos homines hoc thesauro fraudare, quàm sitientes à vivo flumine, ac liquido fonte, ne sitim sedent, deturbare ac depellere? Quidque hoc aliud est, quàm celare gemmas in lutoque habere involutas? & quid aliud tandem est, quàm ipsius priscæ virtutis honores, ac majestatem Romani Imperii in perpetuam oblivionem, Lethæaque flumina demergere? Quis hos igitur appellet antiquitatis amatores? qui tantum oculos, & illos illiteratos pascunt, non animum, non pectus erudiunt: qui tantum admirantur, quod nesciunt: veluti illi servi, qui nimis apud veteres studiosè tabulas pictas, aut vasa Corinthia, aut quid simile arte elaboratum intuentur. Jam per Deum immortalem concedant aliis benignè, quod ipsi ignari usu nequeunt fungi, nec ingenio percipere, aut intellectu attingere. Hoc in præsentia volui dixisse, non quod expostulem eos, qui hisce antiquis rebus abundant, ut illa aliis donent, sed ut saltem literatis hæc commoda præsent, & à doctioribus velint sibi explicari, quæ ipsi non intelligunt. Ne res hujusmodi cognitione dignæ apud se depereant, quæ sibi aliisque emolumento esse possunt. Tu autem interea illustris

DEDICATIO.

*ac humanissime Berguntî, hos meos labores qualescunque suscipere
Et amplecti non dedignaberis, latoque vultu hæc à me enarrata
numismata, ut jam fecisti, cum illa judicio tuo his elapsis mensi-
bus supposui, quæ etiam tuo judicio tum comprobata nomine tuo
exire volui, ut si quid habebunt censores, quod in his me repre-
hendant, sciant me sub tuis auspiciis hoc opus primùm edidisse:
ideo me sub tuo clypeo protectum, illorum tela non valde formida-
turum. Vale, vir omnium virtutum singulare domicilium, Et Par-
mæ decus ac splendor incomparabilis, Et Constantium Landum toto
ejus vitæ tempore præstanti tuæ virtuti ac probitati addictissimum
(ut facis) ama. Ticini 7. Cal. Junii M.D.LIX.*

SCRIPTORVM

Quorum vel citatio, vel illustratio facta est,

CATALOGVS.

A.

Ablavius.
Accursus.
Acolus (Benedictus)
Ælianus.
Agathyllus.
Agricola (Georgius)
Alciatus.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Aphrodisiensis.
Ammianus Marcellinus.
Ammonius.
Amytians.
Anacreon.
Antiochius Syracusanus.
Aphthonius.
Appianus Alexandrinus.
Aristophanes.
Aristoteles.
Artemidorus.
Asconius Padianns.
Athenæus.
Augustinus.
Ansonius.

B.

Baysius (Lazarus)
Bembus (Petrus)
Berosus.
Budæus.

C.

Calcagninus.
Calias.
Capitolinus (Julius)
Cassiodorus.
Cassius (Dion)
Caro.
Celsus.
Cicero.
Claudianus.
Cleopatra de mensuris.
Costalius (Petrus)
Crinitus (Petrus)
Critolaus.

D.

Demagoras.
Diaconus.
Digestorum libri.
Dionysius Halicarnassensis.
Dionysius Chalcidensis.
Dioscorides.
Dracon Corcyrensis.

E.

Epigrammata vetera Græca.
Erasmus.
Eutropius.

F.

Fannius.
Fredericus (Scotus)
Festus.
Ficinus.
Firmicus.
Flaccus (Valerius)
Flaminius (M. Antonius)
Fulgentius.

G.

Galenus.
Gellius.
Gyraldus (Lil. Gregorius.)

H.

Herodianus.
Hesiodus.
Hieronymus.
Homerus.
Horatius.

I.

Iosephus.
Iosippus.
Irenicus (Franciscus)
Iunius Cordus.
Iustinianus.

SCRIPTORVM CATALOGVS.

Juuenalis.

L.

Labadinus (Benedictus)

Lactantius.

Leonicus Thomae.

Livius.

Lucanus.

Lucianus.

Lycophron.

M.

Macrobius.

Majorianus.

Marlianus.

Marullus Tarchoniata.

Merula (Georgius)

Molsa (Marius)

Mutius Histriensis.

N.

Niphus Snessanus.

O.

Orus Apollo.

Otho Phrisingensis.

Ovidius.

P.

Patritius (Franciscus)

Pausanias.

Persius.

Petrarcha.

Philander (Gulielmus)

Phornutus.

Picus (Johannes Mirand)

Pierius Valerianus.

Pindarus.

Plato.

Plantus.

Plinius.

Plutarchus.

Politianus.

Pollux.

Possevinus.

Probus (Valerius.)

Ptolemaus (Clandius.)

Q.

Quintilianus.

R.

Reuchlinus.

Rhodiginus.

Rondeletius (Gulielmus)

S.

Sabellicus.

Sallustius.

Sannazarius.

Seneca.

Servius Grammaticus.

Solinus.

Sophocles.

Sophron.

Spartianus.

Strabo.

Suetonius.

T.

Tacitus.

L. Tarantius.

Thylesius (Antonius)

Tibullus.

Trebellius Pollio.

V.

Valerius Maximus.

Varro.

Vegetius.

P. Victor.

Vicus (Aeneas)

Vida.

Virgilius.

Vitruvius.

Volusius Matianus.

Ursus Vellius.

Vulcatius Terentianus.

X.

Xenagoras.

Xenophon.

Z.

Zenodotus.

NUMISMATVM EXPLICITORVM

SYLLABVS.

J Anus Bifrons.	1	<i>Pileus cum duobus pugionibus.</i>	57
Æneæ parentem gestantis Pietas.	7	<i>Libertas Publica in nummo Nervæ.</i>	57
Pietas in Ælii Cæsaris nummo.	10	Caligulæ, Neronis, & Galbæ Adlocu-	
— in nummo Lucilla.	10	tiones cohortium.	58
— Antonini Pii.	11	Vitellii Honos & Virtus.	61
Antiochus Soter.	14	Vitellii Fides exercituum.	65
Salus in nummo efficta.	15	<i>Dna juncta dextra cum caduceo.</i>	67
Ἡ ἐκκλησία σωτήρ.	16	Vitellii Concordia.	68
Lyfimachi facies cornigera.	22	Concordia in nummo Galbæ.	68
C. Julii Cæsaris Consecratio.	24	Concordia Provinciæ.	58
Simpurium cum lituo in nummo	Julii	cornix concordia typus.	68
Cæsaris.	28	Neronis portus Ostiensis.	69
Scribonis Liboniani puteal.	33	Claudii Neronis Genius.	75
Capricornu Augusti.	37	Neronis & Domitiani Jupiter Custos,	78
Germanicus Cæsar.	39		78
Pauli Lepidi Concordia.	44	<i>Aquila sub pedibus habens fulmen.</i>	78
C. Plotius Triumvir.	48	Neronis & Vespasiani Congiaria.	79
C. Cossutius Maridianus A. A. A. F. F.	49	Congii forma.	83
	49	Vespasiani Pax.	85
<i>M. SALVIUS OTHO IIIvir A. A.</i>	49	<i>Pax in nummo Domitiani.</i>	85
<i>A. F. F. S. C.</i>	49	— Neronis.	86
<i>M. Macilins Tullus IIIvir A. A. A.</i>	49	— Galbæ.	86
<i>F. F. S. C.</i>	49	— Vitellii.	86
M. Scaurus Ædilis Curulis.	50	— Titi.	87
M. Piso Frugi.	53	Nervæ Vehiculatio Italiæ remissa.	88
<i>Curvata luna stellam complectens in num-</i>		C. Vibii, & Cn. Pansæ Jupiter Axur.	89
<i>mo Augusti.</i>	54		89
Titus Tatius Sabinorum rex.	55	Trajani Victoria Germanica & Dacica,	92
Claudii Libertas.	56		Ha.

SYLLABVS NVMISMATVM.

Hadriani Antinous.	98	Commodi Venatio.	133
Antonini Pii Consecratio.	103	Gordianorum Virtus & Æquitas.	137
<i>Aquila super orbem, &c. Consecrationis</i>		<i>Æquitas publica.</i>	141
<i>typus.</i>	105	<i>Æquitas privata.</i>	141
<i>Consecratio per pavonem qua caudam ex-</i>		Gordiani Securitas.	143
<i>plicat.</i>	105	<i>Securitas in nummo Othonis.</i>	143
Claudii Nerōnis Cæs. Aug. Germanici		<i>Securitas in nummo Titi.</i>	143
Imperatoris decursio.	108	Juliaæ Mammeæ Aug. Felicitas publi-	
Castor & Pollux.	111	ca.	147
<i>Castores in nummo M. Fonteï.</i>	121	M. Valerii Acilii Triumviri Virtus.	148
Hadriani spes.	121		
<i>Spes publica Alexandri Pii.</i>	122	Lucii Aurelii Commodi Roma.	149
Titi Vespasiani Annona.	125	Naturæ imago.	150
Gordiani Virtus.	126	Justiniani Cæs. Aug. Pax.	151
<i>Virtus in nummo Galbæ.</i>	126	Macrini Cæs. Aug. Annona.	154
Antonini Pii Consecratio.	127	Traiani Nervæ Fortitudo.	155
C. Postumi Diana.	128	Publicii sigillum Fortitudinis.	ibid.
<i>C. Postumii nummus.</i>	129	Marmoris cujusdam antiqui inscriptio.	156
<i>Gn. Planci Ædilis Curulis nummus.</i>	135		

CONSTANTII LANDI
COMPLANI COMITIS,
SELECTIONUM NUMISMATUM
PRAECIPUE
ROMANORUM
EXPOSITIONES.

JANI BIFRONTIS NUMISMA.

BVIT apud me, jam sunt aliquot anni, nummus argenteus perantiquus, quem postea Alciato magno cum nonnullis aliis propè centum antiquissimis in sacculo fune argenteo adligato dono dedi, ubi ex altera parte fuit imago Jani Bifrontis cum hac inscriptione, JANVS BIFRONS. in altera verò fuit prora navis: interpretabamur Alciatus & ego tunc ideo sic effictum fuisse numisma illud, quia Priscos Latinos, olim efferum genus, cum pastoritiam vitam agerent, è fera agrestique vita, & legibus & omnium rerum affluentia, quæ illuc terra, marique importabantur, à Jano, qui cultioris vitæ modum invenit, excultos denotaret: vel quòd Janus in Italiam navigans à Saturno fuerit hospitio susceptus, quod & Plutarchus in problemate *xxi.* & *xl.* declarat, cum hujus nummi veteris signa exponit: & Herodianus lib. *i.* meminit, & Athenæus lib. *xv.* *Dipnosophistôn* cap. *xix.* & Leonicus Thomæus in lib. *i.* *de varia historia*, cap. *lxxi.* P. tamen Virgilius in *viiij.* *Aeneidos* aliter sensit: nempe Saturnum primum Latinis dedisse leges, ac indocile genus composuisse. Sed hîc præstat Virgilianos versus subscribere, ut rem omnem certius perspiciamus. Hunc itaque in modum canit Poëta,

A

Tum

JANI BIFRONTIS

*Tum Rex Euandrus Romanæ conditor arcis,
 Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæque tenebant,
 Gensque virum truncis, & duro robore nata,
 Quæis neque mos, neque cultus erat, nec jungere tauros,
 Aut componere opes nōrant, aut parcere parto:
 Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
 Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
 Arma Jovis fugiens, & regnis exul adeptis.
 Is genus indocile ac dispersum montibus altis
 Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
 Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris,
 Aureaque (ut perhibent) illo sub rege fuere
 Secula: sic placida populos in pace regebat,
 Deterior donec paulatim ac decolor ætas,
 Et belli rabies, & amor successit habendi, &c.*

Sed ne quod de Jano diximus Alciatus & ego, videatur omnino non verum, Glossularius quidam eo loco, ubi citavimus Virgilio carmina, scripsit in margine posuitque hæc verba, *Mirum cur Janum præterierit, qui tamen ante Saturnum regnavit, & primus Italiam formavit legibus, & bonis institutis.* Hactenus Glossularius. Sed idem Virgilius paulò post dicit Janum Romam condidisse, & Saturnum his carminibus,

*Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
 Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.*

De Jano etiam meminit Virgilius in vij. cùm Rex Latinus Oratores Æneæ intra tecta vocari jussit, ubi erant veterum avorum imagines. Sic enim inquit,

*Quinetiam veterum effigies ex ordine avorum
 Antiqua ex cedro, Italusque paterque Sabinus,
 Vitifator curvam servans sub imagine falcem,
 Saturnusque senex, Janique bifrontis imago,
 Vestibulo adstabant, aliquæ ab origine reges,
 Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
 Multaque præterea sacris in postibus arma.*

Idem Virgil. in xij.

— Mare, Sydera juro

Lato-

Latonaque genus duplex, Janumque bifrontem.

Meminit etiam idem in vij. ubi claudendis portis & patefaciendis eundem præponit,

Sunt geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)

Relligione sacræ, & sævi formidine Martis.

Centum ærei claudunt vèctes, æternaque ferri

Robora, nec custos absistit limine Janus.

Horatius ij. Epistol.

Claustraque custodem pacis cobibentia Janum.

Et Persius in i. Satyra,

O JANE à tergo, quem nulla ciconia pinxit.

Jani autem templum fuisse in medio foro ex adverso Capitolii, tradit Procopius: *Erat, inquit, sacellum totum ex ære constitutum quadrata quadam dimensione, tantæque amplitudinis, quanta integra Jani statua poterat ænea quinque pedalis capi: capite duntaxat bifrons, portæ utriusque æneæ, quæ pacis tempore claudebantur, instante autem bello aperiebantur, vocabaturque Janus geminus, fuit autem prope equum Domitiani.* Plinius lib. natural. histor. xxxiiij. cap. vij. ait, *Janus Geminus à Numa rege dicatus, qui pacis, bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum quinquaginta quinque dierum nota, per significationem anni temporis, & ævi se Deum indicaret.* Herodianus dicto lib. primo, imaginem Jani bifrontem ideo sic effectam refert, quia ab eo incipit & in eundem desinit annus. Nunc afferre diversas in Bifrontis Jani imaginem sententias operæ pretium est, ut quæ potior fuerit arripi possit. Servius grammaticus in xij. *Æneid.* ait, Romulum & Titum Tatium cum in fœdera convenirent, simulachrum duplicis frontis effecisse, quasi ad duorum populorum imaginem. Dictus est etiam geminus Janus, quod præterita & futura respicere existimaretur. Ovidius in *Fastis* meminit. At Alcibiades audiamus, qui ita scribit in Emblematis, problemate

P R V D E N T E S.

JANE bifrons, qui jam transacta futuraque calles,

Quique retro sannas sicut & antè vides.

Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus? an quodd

Circumspectum hominem forma fuisse docet.

Plutarchus autem in problemate, suprà nominato, scribit, eum fuisse Græcum Perrhæbum & in Italiam venisse, & linguam cum victu commutasse, Italosque agrestes civiles mores docuisse. Sed jam nunc Platoniorum sententiam afferamus, ut altius introspectatur, plerunque esse divina, quæ ad homines transferuntur à Poëtis. Joannes igitur Picus ille Mirandulanus, vir divinus, in commentario cantionis Hieronymi Benivenii, ità de Jano Mystico profatur in lib. ij. materno quidem sermone, sed in hunc sensum à nobis Latine reddito: *Sciendum animas cœlestes talem in se perfectionem habere (ut ajunt Platonici) ut simul satisfacere possint utrique muneri, nempe proprium corpus regere ac administrare, nec ob hoc ab intellectuâ contemplatione rerum superiorum recedere. Hæque animæ à multis poëtis per Janum bifrontem significatæ fuerunt. Quoniam oculatæ, veluti illæ in anteriori & posteriori parte, possunt & simul cernere intelligibilia, & sensibilibus providere. Verùm cæteræ animæ imperfectiores remanent, quæ oculos non habent, nisi in una earundem parte. Quod si se vertant cum illa eadem parte, in qua oculatum corpus habent, necesse est, quod altera, quæ sine oculis extat, se vertat ad intellectum, & ità illæ privantur rerum intellectualium visione. Similiter si ipsæ vertant oculos ad intellectum, amplius nequeunt corpori necessaria providere, cogunturque ejus curam relinquere. Hisque rationibus fit, ut illas animas, quæ propter curam corporis coguntur bona intellectus dimittere, divina providentia easdem caducis corruptibilibusque corporibus conjunxerit & alligaverit, ut ab his solutæ possint brevi tempore (si per eas non stet) ad intellectualem propriam felicitatem reverti, & cæteras animas, quæ corporis pondere non impediuntur ab intellectuâ bono, ipsa eadem providentia æternis & incorruptilibus corporibus adnexuit, ac copulavit. Cœlestes igitur animæ, quæ à poëtis per Janum denominantur ac designantur, veluti illæ, quæ temporis principium sunt, præ existente motu, oculos habent, quibus idealem pulchritudinem in intellectu aspicere possunt, quam continuò amant. Aliosque oculos habent, quibus inferiora & sensibilia cognoscant, non amandi, aut cupiendi gratia eorum formam quàm pulcherrimam, sed ut illis eam formam, quam intellectualem possident, quæ cæteris formis formosior ac superior est, communicent, eandemque formam cœlestem inferioribus*

par-

participent. *Animæ nostræ priusquàm corpori alligatæ & junctæ sint*, eodem modo se habent, ut illæ *Bifrontes*, nempe duas facies habentes. Quoniam (ut à Platone in *Phædro* dicitur) quælibet anima (& de quacunque anima rationali, & in sua natura constituta intelligendum est) totius universi corporalis curam habet. Itaque animæ nostræ habent duas facies priusquàm in hoc corpus humanum spargantur, scilicet ut & possint simul res intellectuales intueri, cælestiumque ordinem contemplantes imitari eum vitæ modo atque constantia, & sensibilibus providere, & terras tueri. Verùm cum in corpus descendunt, suntque in his inclusæ compagibus corporis, non secus illis accidit, ac si in medio sectæ essent, ex duabus faciebus altera tantum illis superesset, & idè quotienscunque illam unam faciem, quæ illis sola remansit, ad formam sensibilem vergunt, alterius visionem privantur. Hincque exoritur quod nullus utrunque *Amorem* possidere simul potest, & quem vulgarem vocant, & illum, quem cælestem dicimus, & idè *Zoroaster* nos ad supernorum pulchritudinem exhortans ita exclamat, Extolle oculos sursum ac in cælum aciem pupillarum tuarum dirige: quod etiam *Vates* divinus *David* observavit, cum cecinit illud carmen, Levavi oculos meos in cælum, & in montem, unde auxilium mihi, harumque rerum omnium; quas diximus de animis, illa certa testimonia adduci possunt. Quod multi ab eadem causa, quæ eos rapuit ad idealem formam ac intellectualem contemplationem, oculis corporalibus, quibus sensibilis pulchritudo cognoscitur, fuerunt excæcati, & corporis luminibus privati. Hoc figmentum *Tiresiæ* designat à *Callimacho* carminibus decantatum. Qui cum vidisset nudam *Pallada*, quæ nil aliud significat, quàm illam idealem formam, ex qua emanat omnis sapientia pura ac sincera, & non induta, aut ab ulla materia velata, statim cæcus est effectus, & ab eadem *Pallade* propheta & vates factus. Itaque illa, quæ eidem clausit oculos corporis, eadem oculos intellectus illi aperuit, quibus non minus futura, quàm præsentia cernere ac cognoscere poterat (cujus rei argumentum ego adolescens, ac penè puer in carmen aliquando conjeci, ac composui, rem etiam mysticè exponens) *Homerus* ab umbra *Achillis* afflatus fuit, illo furore poetico, qui in se omnem intellectualem contemplationem continet, oculis corporis etiam ipse fuit captus. *Paulus*, etiam electionis vas dictus, non prius mente elatus, ad

tertium cælum raptus fuit, quàm à visione ac rerum divinarum cognitione ejus oculi rebus sensibilibus cæci effecti sunt, de quo raptu forsan aliquando loquemur, (tu tamen de eo interim lege Marsilium Ficinum in Epistolis.) & hæc quidem Joannis Pici materno sermone scripta, totidem verbis in Latinum vertimus utcunque, tamen extempore. De Jano hîc libet mihi nonnulla haud protrita subscribere, quæ nec Gyraldus attigit, in suis de diis gentium, cùm de Jano Deo loquutus est. Apud quem omnia, quæ ad templa Jani, & sacrificia & cognomina pertinent, legere poterit studiosus lector, nunc hæc à me accipiat. Janus Noë ex Japhete nepos fuit, si Josippo libro i. capite xj. credimus, traditumque exstat in Bibliis, vel Saturni & Eleutheriæ Latini generis puellæ filius, ut lib. *phænomenon* iij. Critolaus refert, sed verisimile est Hebræum illum *יָנוּס* multis seculis ante Latinum vixisse, primumque vini usum in Italia induxisse, unde & Janus dictus sit, quod *ἵν* vinum Hebræorum sermone dicatur. Plutarchus certè in problematis, ut superius annotavi, gente Perrhæbum fuisse attestatur. Berosus autem, gravissimæ autoritatis vir, Noë ipsum eundem & Janum esse scribit, ductus præsertim nominis argumento quod vitifatorem significat. Huic Jano regi ex Jubale, vel, ut Josippus mavult, nepote pronepos, Subres fuit, qui Mediolanum condidit, ut est author Alciatus noster in lib. i. suæ historiæ Patriæ; quam adhuc penè puer composuit: quam Franciscus Alciatus, ejus hæres benemeritus, ut legere possem, mihi benignè concessit, quam & brevi editurum in lucemque missurum speramus, cùm hæc historia hujusmodi sit, ut cum elegantia & eruditione veterum historicorum certet. Hic sciens prætereo, quæ de nummulis cum bifronte Jano & navicula, qui à pueris solerent jactari in sublime, narrat Macrobius & Alexander ab Alexand. lib. iij. *Genial. dierum*, cap. xxj. & quemadmodum Navium, coronarum, necnon pontium, primus inventor fuerit, quod testatus est Dracon Corcyrensis, ut Athenæus lib. xv. *Dipnosophistôn* cap. xix. refert. Sed de Jano hæc satis & super.

Page 7.

Page 10.

Page 10.

Page 11.

7

AENEAE PARENTEM GESTANTIS PIETAS.

PIETATIS apud veteres plura signa extitisse testis est antiquitas; quæ partim in Deos, partim in patriam, partim etiam in parentes relata leguntur: nullibi tamen expressius, quàm in nummis argenteis veterum conspiciuntur: quod his proximis diebus mihi contigit oculis perspicere. Cùm ad me hujusmodi numisma argenteum quidem, sed & vetus, quod seculum Romanorum priscum redolet, Angelus Arcellus Placentinus, adolescens clarissimus, attulisset, ibi enim in priori orbe efficta Pietatis fuit effigies, in nodum complicatis post cervicem comis, forma muliebri: in altero verò orbe, imago Æneæ, qui cervici impositum patrem Anchisen gestabat, & in manibus Deos Penates, cum hac epigraphe, CAESAR. de Pietate Dea in præsentia non est quod verba faciam: mihi satis sit his, qui hæc legere cupierint, locos scriptorum ostendisse, ne hîc multa de pietate, quæ dici à me possent, aliena congeram. Marlianus lib. *Topographiæ Romæ* iij. cap. xij. & lib. v. cap. v. & Lilius Gyraldus libro de *Diis gentium*, Syntagmate i. & Plinius lib. vij. cap. xxxvj. & Valerius Maximus lib. v. cap. iiij. & v. & vj. meminerunt: hîc ego tantùm cùm de numismatis agam, vice scriptorum, numismata proferam, & eorum inscriptiones: & cum Poëtis res nostra, hoc in numismate explicando tantùm habebitur. Virgilius igitur lib. i. *Æneidos*, cùm progeniem Cæsarum antiquam & à Trojanis originem habuisse narrasset, futuros Cæsares connumerat, qui toti orbi dominaturi essent: ubi illa carmina subjicit,

*Nascetur pulchra Trojanus origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Julius, à magno demissum nomen Iulò, &c.*

Sed ad quid hos versus hoc loco inferuimus? nempe ut lector studiosus antiquitatis sciat Cæsarem Julium, vel Augustum in honorem patris hoc tale numisma cudi mandasse: ideo literæ positæ, CAESAR. gentem enim Juliam pro indubitato creditur ab Iulò Æneæ filio manasse, qui Lavinio relicto Albam longam condidit, in qua & regnavit, ut & Livius lib. i. dec. i. hinc Tibullus,

Albaque ab Ascanio condita Longa duce.

De

De Cæsare sic Vellejus Paterculus posteriore lib. narrat: *Secutus est deinde consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum injicit, & quamlibet festinantem, in se morari cogit: hic nobilissima Juliorum genitus familia, & quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium civium excellentissimus, animo super humanam & naturam & fidem evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio, neque iracundo simillimus, qui denique semper & somno, & cibo in vitam, non in voluptatem uteretur, & reliqua.* Appianus Alexand. idem libro secundo *bellorum civilium* in fine. Sed quid notiora hîc recenseo de C. Julio Cæsare? cùm hujus penè omnis antiquitas in libris gesta, mores, vitam, originem retulerit. Quin potius alteram imaginem explicemus? Imago est in numismatis posteriore circulo, Æneæ patrem Anchisem gestantis, de quo Virgilius in ij. *Æneidos* sic,

*Ergo age, chare pater, cervici imponere nostræ,
Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit.*

Et paulò pòst,

*Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates,
Me bello è tanto digressum, & cede recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.*

*Hæc fatus, latos humeros, subjèctaque colla
Veste super, fulvoque insternor pelle leonis,
Succedoque oneri, dextræ se parvus fulus
Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis.*

Quid hoc loco his versibus significantius, atque ad numisma vetustum explicandum aptius? vides hîc rem ob oculos poni, non scribi. Sed quid moror? quin & aliorum poëtarum tantam pietatem nati in parentem efferentium subscribam carmina? & quidem apud Græcos scriptores & poëtas mentio est libro Græcorum epigrammatum primo, ΕΙΣ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΑΝ. ΑΔΗΛΟΝ.

Ἐκ πυρὸς ἰλιακῆ, δορξίων μέσσην ἤρπασεν ἦρως

Αἰνείας ὅσιον πατρὶ βάρῃ πατέρεα.

Ἐκλαγε δ' ἀργείοις, μὴ ψάυετε. μικρὸν ἐς ἄρη

ἑρπύλλῃ ὁ μετρήεσθαι, τῷ δὲ Φέρωνι, μέγα.

Hoc

GESTANTIS PIETAS.

9

Hoc autem epigramma transtulit Marullus Tarchoniata Constantinopolitanus Poëta, sic lib. iij. *Epigrammatum*:

*Cum ferret medios proles Cytheræa per hostes
Impositi collo languida membra patris,
Parcite, ait, Danaï, levis est sene gloria raptō.
At non erepto gloria patre levis.*

C. Vrsus Vellius sic transtulit:

*Iliaco Aeneas igni per tela, per hostes,
Eripuit, nati pondera sancta, patrem,
Atque ait hæc Grajis, Huic parcite, parva duello
Hic, mihi gestanti præda sed ampla pater.*

Alciatus autem omnium felicissimè sic expressit in Emblemate
PIETAS FILIORVM IN PATREM.

*Per medios hostes patriæ, cum ferret ab igne
Aeneas humeris dulce parentis onus.
Parcite (dicebat) vobis sene adorea raptō
Nulla erit, erepto sed patre summa mihi.*

Sed jam Synceri Sannazarii cultissimum Epigramma in gemmam suam afferamus, in qua constat fuisse sculptum Æneam Anchisen patrem & Ascanium gerentem, quam gemmam è ruinis Sinuessæ civitatis erutam ità ille celebrat lib. i. *Epigrammatum*:

*Hæc, mihi quæ roseos jussit sordere hyacinthos,
Et nitet articulis unica gemma meis,
Cujus in exiguo ductor stat Troicus orbe,
Anchisesque senex, Ascaniusque puer.
Quis credat? veteres inter neglecta ruinas,
Et vili latuit semisepulta solo.
Tu tamen obrueras, nec te Sinuessa pudebat
Hoc decus heu terris occuluisse tuis.
Scilicet Æneam, natumque, patremque gerentem,
Ignibus ereptos obrueresque Deos?
Parcere debueras, cui jam pia flamma pepercit,
Nec te tam turpi dedecorare nota.
Et dubitem Belgasque feros, rigidosque Britannos
Hæc comite ignotos & penetrare sinus?
Hæc est Iliacos pietas spectata per igneis,*

B

Cum

Cum verita est profugos ledere flamma Deos.

Nunc ad ea numismata, quæ pietatem præ se ferunt deveniamus. In nummo argenteo Otacillæ Severæ Augustæ, ubi ejus extat imago, hæc sunt verba in primo orbe, OTACIL. SEVERA AVG. in altero autem orbe extat pietatis imago ita expressa, ut manum habeat expansam, læva pallam in urnam sustollat, cum hac inscriptione, PIETATI AVGVSTAE. manum autem habere passam adorationis apud veteres signum erat, ut apud poëtas, & alios scriptores est legere. Hinc Virgilius iij. *Aneid.* cum Anchises Diis vota facit, ait,

*Et pater Anchises passis de littore palmis,
Numina magna vocat, meritosque indicit honores.*

Manum autem protendere, seu tollere, signum victoriæ fuit, ut etiam Plato in secundo *de legibus* auctor est: pacis petendæ etiam indicium fuit, ut Alexand. in *Genialibus* lib. iij. cap. ult. in fine narrat. In alio numismate æreo, de quo etiam in Julii Cæsaris numismate mentionem feci, insignia sunt Pietatis: in anteriori parte imago est Maximi Pupieni his notis, MAXIMVS CAES. GERM. in posteriori autem est vasculum libationis aptum seu infundibulum & patera, cum lituo aspersorio, & lucernula: inscriptio est PIETAS AVG. & hæc quidem in Deos est pietas: sed & in T. Ælii Cæsaris nummo simulachrum est utraque manu passa, ara adposita cum inscriptione, PIETAS. In Hadriani Aug. nummo idem simulachrum eodem habitu, ab cujus uno latere ciconia adstitit, ab altero ara est corymbis ornata his notis, PIETAS AVG. In nummo divæ Augustæ Faustinae simulachrum est, quod læva pallam sustentat, altera in ignem, qui de pulcherrimè facta ara promicat, libamina porricit, cum inscriptione, PIETAS. est & ara posita ante signum, in cujus manu patera est libationi parata in nummo Lucillæ, inscriptio, PIETAS. & ex his quidem multa à Pierio Valeriano in *Hieroglyphicis* traduntur: tum de ciconia, quæ Pietatem seu gratiarum actionem filiorum in parentes designat: cujus sensus à prudenti viro Alciato in emblematis exprimitur, & à Budæo viro undecunque doctissimo dictu relatum extat in annotationibus in pandectas: hinc pietatis cultrix. Hic plura alia de Pietate congererem, ni supervacuum fore existimarem. Illud hic tantum afferam, apud veteres in

sceptris

sceptris regiis ità expressam fuisse Pietatem , ut Impietati anteferre-
tur , caput ciconiæ in summa Hippopotami cruris parte statuebant,
id indicantes , ut pietatem amplexari deberemus , impietatem verò
aspernari , vel , ut ait Budæus , significare volentes justitiæ obnoxiam
esse violentiam : cujus justitiæ est symbolon ciconia . Hippopota-
mus verò Nili equus , animal improbissimum est . Sceptri autem ,
quod ità exprimi solere supra dixi , adhuc extat signum vetus in ve-
nerandæ vetustatis ahenea tabula Petri Bembi Cardinalis , quæ supe-
rioribus annis , cùm Patavii agerem studiorum philosophicorum
causa , ostendit mihi simul & Federico Granvellæ adolescenti litera-
to , ac nobilissimo , Torquatus Bembus Petri filius , cùm alia multa
antiquitatis signa ac opera , præcipuè libros Virgilium & Petrar-
cham manuscriptos , nobis admirantibus , idem benignissimè viden-
da permisisset . Illud & hîc non omittam , in quibusdam nummis
Antonini Pii Augusti signum esse Æneæ patrem in humeris gestan-
tis , quem nummum ille cudi jusserit , ut Pietatem in socerum ejus à
se habitam ostentaret , ille enim languidum socerum humeris subla-
tum in senatu , vel quo opus fuisset Pii Æneæ instar ferebat . Sed &
aliud numisma argenteum memini me vidisse , in quo cujusdam ima-
go fuerat , qui patrem gestabat , non tamen eo modo vel more , quo
Æneas , & Antoninus : sed alio modo , nam in humero tantum uno
sessitabat , qui portabatur , pedibus ad imum prominentibus . Sed
& Pietas nostra à patribus sanctis accepit , suscepitque illum magnum
heroëm instar gigantis & inter divos retulit Christophorum , inter
ærumnas nempe hujus mundi maria fulcantem , & vadentem , ut
Pietatis in Christum illius divi nobis remaneret Hieroglyphicum ,
ac exemplum : de quo sic cecinit in Hymnis suis Vida Cremonensis
poëta illustris ,

Christophore , infixum quodd eum usque in corde gerebas ,

Pictores Christum dant tibi ferre humeris .

Quem gestans quoniam multa es perpeffus amara ,

Te pedibus faciunt ire per alta mari .

Id quia non poteras , nisi vasti corporis usu ,

Dant membra , immanis quanta gigantis erant ,

Vt te non capiant , quamvis ingentia , templa ,

Cogeris & rigidas sub Jove ferre Hyemes .

*Omnia quod victor superasti dura, virentem
Dant manibus palmam, qua regis altus iter.
Quod potis, ars tibi dat, nequeat cum fingere vera.
Accipe cuncta bono tu bonus ista animo.*

Sed ut & ego in praesentia aliquid de penatibus Diis post multos dicam, cum hic detur occasio, pauca subijciam, deinde authores citabo omnes, qui de his mentionem fecerunt. Penates dicti sunt veteribus Dii domestici, secundum alios Dii patrii & urbani, & Dii urbis tutelares, *penates* quasi *penes nos nati*, nec longè à vita nostra remoti, sed qui nobis penitus insident: ut Cicero *de natura Deorum* lib. ij. Mirum est, quod de Diis penatibus Val. Max. refert lib. i. cap. viij. *de miraculis: Penates Deos Aeneam Troja advectos Lavinii collocasse, inde ab Ascanio filio ejus Albam, quam ipse condiderat, tralatos pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albam voluntatem suam altero transitu significasse.* Illud sciendum, penatium nec eorum numerum nec eorum nomina sciri secundum Varronem: & licet alii alia dixerint, adhuc tamen incertum est qui fuerint. De figura autem & forma ita proditum est à Timæo historico, eos lituos ferreos, & æreos & Trojanum vas quoddam fictile fuisse, eaque in occultis, & reconditis Lavinii jacuisse sacra: & in nummo nostro quidem est pusilla imago cum scuto & pilo trigono. Jactum quidem illum fuisse palladium coelo lapsum breve auguror, quod filia Pallantis, cum Dardano in Arcadia nuberet, dotis nomine numen attulerit, & cum hujusmodi scuto simulachra magnorum Deorum hoc est penatium: sunt, qui etiam hos penates *Deos patrios* vocent, ut Virgilius,

*Dii patrii servate domum, servate nepotem,
Vestrum hoc augurium vestroque in numine Troja est.*

Sed Plutarchus in problematis illum Deum, in cujus tutela esset urbs, ait nefas fuisse nominari: hinc evocationes penatium fiebant ab hostibus teste Macrobio lib. iij. *Saturnalium*, capite viij. de quibus Virgilius lib. ij. *Aeneidos*,

*Excessere omnes adytis, arisque relictis,
Dii, quibus imperium hoc steterat.*

De his mentio est in l. *sacra. ff. de rerum divisione* apud juriscon-

consultos. Plinius libro xxviii. cap. ij. meminit. Æneas apud Virgilium socios penates vocat initio lib. iij.

— *Feror exul in altum*.

Cum sociis, natoque, penatibus, & magnis Diis.

Et paulò post,

Hospitium antiquum Trojæ, sociique penates.

Æneas etiam apud Didonem jactat se Deos penates eripuisse à flammis Trojanis: ideo illum Virgilius sic in primo *Æneid.* loquentem inducit,

Sum pius Æneas raptos qui ex hoste penates

Classe vebo mecum, fama super æthera notus,

Italiam quero patriam, & genus ab Jove summo.

Sed jam, ne plura aggregem hoc loco, quàm par sit, authores, qui de diis penatibus fusius loquuti sunt, subjiciam, ut qui voluerit totam rem cognoscere, certos locos adire possit. Lilius igitur Gyraldus noster, Syntagmate xv. plenius de penatibus meminit in libro *de Diis gentium*, & Pierius Valerianus in *Hieroglyphicis* lib. xlii. ubi de hasta differit: meminit & Marlianus lib. ij. cap. 4. & xvij. *Topographiæ Romæ*: & Alexander ab Alexandro libro quinto capite duodecimo *dierum Genialium*, & libro sexto capite quarto. Hic post scriptam historiam de Ænea patrem Anchisen gestante superpondii vice licebit in gratiam amicitiae & benevolentiae & affinitatis, quam cum illustri adolescente & clara indole prædito Ludovico Tuisco, Comite, constringor, illud addidisse, postquam ille benignitate usus perrara, ad me misit Roma duo antiquissima argentea numismata, alterum mehercle Æneæ pietatem in patrem præ se ferens, alterum Domitiani in tergo ancoram navis ostentans: quæ quidem numismata ideo mihi chariora sunt, quòd gratioso muneri, nobilitatiquè convenientia nostræ, in perpetuam utriusque nostri memoriam conservantur. Cum & amicitiae Romanæ, & virtutis clarissimi nobilissimique viri Julii Vrsini antiquitatum Romanarum peritissimi splendore famaque non modicum commovear attractus, qui, ut ex scriptis literis ejusdem ad Ludovicum Comitem Tuiscum, & à Ludovico ad me missis constitit, extare narrat etiam vetus numisma æreum Romæ apud Alexandrum Corvinum doctissimum ac celeberrimum virum, in cujus postremo orbe cernatur Æneas patrem suum

Anchisem gestans cum Julio patrem subsequente, & cum Lupa Romulo puero lac præbente: sicut & illud apud eundem Corvinum extare Julius idem Vrsinus scripsit, nempe in numismate Antinoi, præter verba, Ἀντίνοῦ ἡρώς, in altera nummi parte legi, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ. & de his satis.

ANTIOCHI SOTERIS SALVS.

In argenteis Antiochi numismatibus, illis quidem vetustis vidimus Antiochi ipsius imaginem, signumque ex altera parte huiusmodi, cum his notis, erat triplex Triangulus inter se quinquelinearis, in quo ὑγίεια erat inscriptum, & SALVS. quod etiam Lucianus Samofatenſis *de compellationis errore* notavit: τετραπλὴν τρίγωνον διακλήλων πένταγραμμον, quod est idem quòd Triangulus Triplex inter se quinquelinearis, hoc autem Symbolum Græcè πεντάγωνον dicitur: verba autem illa ὑγίεια, salutem, seu sanitatem designant. Figuræ autem, quæ in moneta Antiochi fuit, hanc causam exstitisse ferunt: Antiochus, qui Soter cognominatus fuit, cùm adversus Galatas, viros ferocissimos, pugnaturus esset, dubiæque esset futura victoria, simulavit sibi in somno apparuisse Alexandrum Magnum, qui militibus, pro tessera bellica, signum sanitatis aliquod proponere admoneret, sicque victoria contra Galatas potiturum, hocque finxisse Antiochum ferunt, ut ipse animos militum erigeret, qui videbantur destituti, invitique commissuri pugnam. Hanc rem scio à multis scriptoribus narratam, & in primis à Joanne Rheuclino, cognomento Capnione, in libro iij. *de Arte Cabalistica*, prope finem, ubi tractat de signaculis, ac sigillis ad sanitatem; & salutem pertinentibus. Quo loco asserit à se visam Antiochi monetam argenteam, symbolo pentagoni percussam: hocque volui dixisse, ne forte quis putaret, hoc à me fictum. Cælius Calcagninus lib. 3. *epistolicarum questionum*, & Lilius Gregorius Gyraldus noster libro de Diis Gentilium, syntagmate 1. de hac re meminerunt: & ego superiore anno epistolam hujus argumenti, cùm essem Patavii, ad Vincentium Catum Vicentinum adolescentem, optimè institutum bonis literis, scripsi: cùm quidem ille perturbata esset valetudine. Sed ne in præsentia

sentia obmittatur expositio non trita de salute, quæ in nummo Antiochi fuit, nonnulla hîc subscribam. SALVS olim pro dea habita à Romanis in hunc modum pingebatur, Mulieris forma in folio sedentis pateram tenentis, penes quam ara erat, aræ anguis involutus, caput attollens. Et hæc quidem Salutis vera imago, quòd autem sit in manu patera, illud puto satis notum ex Virgiliano versu libro v. cùm Æneas celebrat sacra Anchisæ parenti, atque ei parentat. Nam cùm è tumulo Anchisæ anguis exisset, restauravit Æneas etiam atque etiam honores inceptos, atque ut ait Poëta,

*Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ.*

Vina etenim cujuscunque sacrificii potissima pars sunt, ajúntque auctores, Galenus lib. xj. *de simplicium pharmacor. potestate*, & alii, quod à Cœlio Rhodigino *lect. antiq.* lib. vj. cap. xvj. relatum extat, angues seu viperas plurimùm vino delectari. Juvenalis hoc etiam innuisse videtur vj. Satyra,

— *Nam sic tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens, bibit, & vomit.*

Quòd aræ involutus sit anguis, pro Æsculapio deo habito id factum putaverim, cùm Valerius Maxim. libro i. capite *de miraculis*, referat Romanos ob ingentem pestilentiam Romæ natam ad Epidaurios misisse ut in Urbem Æsculapius accerferetur, cùm ex Sybillinis libris inspectis id esset animadversum, pestem ob hoc cessaturam: refértque idem Valerius, Epidaurios pro Æsculapio anguem veneratos fuisse, qui postea in ædem Æsculapii prolapsus sit. Hanc rem Alciatus noster in eleganti emblemate, *Salus Publica*, carminibus hisce depinxit, ad Ambrosianum anguem alludens, qui Mediolani extat in columna marmorea in æde divi Ambrosii,

*Phæbigena erectis Epidaurius insidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus.
Accurrunt ægri, veniatque salutifer orant.
Annuit, atque ratas efficit ille preces.*

In Faustinae Augustæ numismate æreo, quod Josephus Bentius, Novocomensis, amicus meus mihi dono dedit, erat mulier sedens, quæ pateram angui in arula porrigebat, cum his notis, SALVTI AVGVSTAE. S. C. Publius Ovidius in xv. *Transformationum*,
propè

propè finem, Æsculapium ita inducit loquentem, ut salutiferum Deum cognoscant,

*Pone metus, veniam, simulachraque nostra relinquam,
Hunc modò serpentem, baculum qui nexibus ambit
Prospice, & usque nota, visum ut cognoscere possis.*

Hinc sapientiores Cabalistæ figuram Crucis ad lignum ænei serpentis in deserto erectum referre volunt, licet valdè silenter & occultè, idque per æqualitatem numeri. Horum namque כצכ id est, *crucis*, & יצ id est, *ligni*, characteres utrinque centum & quinquaginta symbolissant, quare facilis de altero ad alterum fit transitus, de cruce ad lignum, & de ligno ad crucem. Postquàm hîc de salute loquimur, de Hercile quædam placet subdere. Sciendum est, quòd Thasii Herculem Salvatorem nominârunt, & monetæ publicæ inscripserunt. Sic, ἡγερέας σωτήρ & σωσίων, id est, *Herculis Salvatoris Thasiorum*. Hujuscemodi nummum argenteum, priscè percussum, ego aliquando vidi, utque soleo erga res antiquissimas incredibili voluptate his meis digitis verti legens, ac reverti: sed cùm tot apud veteres fuerint, qui salutem mortalibus traderent, nullus tamen univèrso orbi præter JESVM CHRIS TVM, qui Salus vera est credentium animarum, polliceri aut inferre sanitatem, & salutem potuit. Extollant Epidaurii suum Æsculapium. Jactent Curtium & Decios Romani, Thasii Herculem suum pro Deo habeant, Ægyptii suum Ptolemæum, Apímque suum in templis venerentur, Siculi etiam Verrem suum publica statua in Syracusis σωτήρ inscribant, ut in 4. *Verrina* Cicero attestatur: nos qui nomen Christi, & characterem in fronte signatum gerimus, JESVM CHRISTVM salvatorem nostrum adoremus, amemus, illúmque imitemur, illum colamus, illi soli gratias habeamus, quòd nos ex ægris fanos reddat, quòd nos ab illo angue, qui miseras, ac credulas olim gentes decipiebat, liberaverit: quòdque nobis beneficientibus, ac illius præcepta servantibus, sit cœlestem sedem donaturus, propter ejus solam bonitatem, non quòd nos patriam divinam mereamur. Omnia igitur bona à Deo Jesu Christo solùm emanare, mala autem à nobisipsis provenire pro certo habeamus: vera namque salus est sempiterna & permanens, quæ in Deo Jesu Christo est, & ab eo tribuitur. Quod etiam Aristoteles videtur sensisse in libro *de mundo* ad Alexandrum, cùm

cum ait, *Ex Deo*, & *per Deum nobis omnia consistunt*, nullaque natura per se sufficiens est, carens illa, quæ ex eo est, salute. Dein adjungit, *τῆς εἰσας, ὡς μὴ γὰρ ὅλως ἀπείρων ἐστίν*, hoc est, *cunctorum*, quæ rerum Natura complectitur, conservator est Deus. Quin & divinus Plato in *Timæo*, seu *de Natura*, ita Deum loquentem inducit, ad cæteros divos, *Dii Deorum*, quorum opifex ego, & pater sum, hæc attendite, *Quæ à me facta sunt*, me ita volente indissolubilia sunt: omne siquidem quod vinctum est, solvi potest: sed mali est, quod pulchrè compositum est, seque habet bene, velle dissolvere: &c. Constat igitur ex Peripateticis, & Platone ipso, sola voluntate Dei permanentiam concedi rebus quibuscumque, pro captu suo, hancque veram salutem esse, quæ tantum in Christo inventa est, qui ex permanentia solus universum mundum factus homo, in veram sanitatem reduxit, & quidem verbum *salvari* pronunciamus à læsione servati, ut res tranquillè permaneant. Quam sententiam unanimi consensu Græcorum legati anno ab hinc M. cccc. xxxviii. in universali concilio Basiliensi quadam Græca habita perillustri oratione, hunc in modum exposuerunt Græcè illi quidem, sed in hunc sensum: *Ipsū autem SALVARE, & SALVARI, & ipsa SALVS simpliciter nihil aliud apud Græcos, & in nostra vult lingua, quàm permanere & esse*. Hactenus illi, & quidem rectè, nam cum sint homines mortali obnoxii, utque immortales sint, divinæ voluntati obtemperant, seque ei reddunt similes. Illi mehercule salutem dicuntur consequuti. Et is, qui eis impertitur æternam beatudinem, Salvator quidem dicendus est. Quod vocabulum, qui post Ciceronem fuerunt, usu ceperunt, illud quidem inauditum, sed quod tamen ab Christi cultoribus dici possit Latine, & sanè omnis alia salus, quæ à Christo Jesu non sit, non propria, sed imaginaria nominanda est. Salutem nostram igitur Jesum Christum fuisse, & esse, & futurum esse fateamur, qui lignum crucis ascendens, morte sua, nos homines ab inferis redemit. Quod autem spectat ad verbum illud Græcum, quod in moneta Antiochi fuit, *HYGIA*, sciendum est sanitatem significare, & Hygiæ quidem Æsculapii non unica fuit filia, quæ etiam alias sorores habuerit, *Panacen, Æglen, & Jaso*. Hujus autem Hygiæ memoriam adhuc stylobates elegantissimi quadratarii manu fabrefactus ostendit, qui pro foribus Trivultiorum adstat Med-

diolani, & quem Cajum Leonatem libertum, rei divinæ addictum, Æsculapio & ejus filix Hygiæ dedicasse, inscriptio indicat. Quam eò libentius hoc loco subscribere volui, propterea quòd in elogiis suis & in lib. 3. suæ historiæ patriæ, præclarissimus Alciatus noster eam posuit, quæ quidem elogia & historiam librorum quatuor nondum edita. Speramus tamen nos Franciscum Alciatum ejus & virtutum & facultatum hæredem benemeritum, & Jurisconsultum elegantissimum brevi in lucem missurum. Hujusmodi igitur inscriptio fuit in eo stylobate:

AESCVLAPIO ET HYGIAE SACRVM: C. OP-
PIVS C. L. LEONAS VI. VIR. ET AVG. HO-
NORATVS IN TRIBV CL. PATRV ET LI-
BERVM CLIENTIVM ADCENSVS. PATRO-
NIS SANCTISSIMIS COMMVNICIPIBVS SVIS
D. D. QVORVM DEDICATIONESINGVLIS
DECVRIONIBVS XII XIII AVGVSTALIBVS
ET COLONIS CENAM DEDIT.

L DDD.

Hic postquàm in Æsculapii mentionem incidimus, libet quædam non protrita referre, ut quomodo Pythagoras Æsculapio gallum nos debere præceperit, legentes sciant. Cùm Lactantius *divinarum institutionum* libro subfannans Deos gentium, quid sit gallum Æsculapio *nutrire* seu *debere* non videatur intellexisse, quod Coelius Rodiginus libro *lec. antiq.* xvj. cap. xij. comminiscitur in Lactantium invehens. Sed ante hunc Coelium, Joannes Rheuclinus cognomento Capnio libro 2. *de arte Cabalistica* in Lactantium fuerat stomachatus: & Joannes Picus Mirandulanus, Phoenix illa totius rei literariæ, ante hos omnes in sua quadam elegantissima oratione symbolum Pythagoræ exponens præmeditatus fuerat: quod symbolum etiam à Lilio Gregorio Gyraldo nostro in libello symbolorum Pythagoræ variè explicatur: sed hic Johannis Pici, & Rheuclini sententiam altiore operæ pretium est subdere. Voluit igitur Pythagoras admonere hoc symbolo nos, ut gallum nutriremus, hoc est, ut divinam animæ nostræ partem divinarum rerum cognitione, quasi solido cibo, & cœlesti ambrosia pascereamus. Hunc gallum moriens

Socra-

Socrates, ut est apud Platonem in *Phædone*, cùm animi sui divinitati majoris mundi copulaturum se speraret, Æsculapio, id est, animarum medico, jam extra omne morbi discrimen positus, se debere dixit, & meo judicio non sine causa. Nam Æsculapius à veteribus dictus est jubilatio Apollinis & victoria, & triumphus, qui *Pæan* appellatur, eò quòd Pæan cessationem & quietem post liberationem nominavit. Quam aptè igitur apud Platonem Apollini, id est primo parenti ac incorporeo Soli, & æternæ vitæ dispensatori, Socrates moriturus animum tranquillè & cum lætitiæ júbilo, & Pæane reddidit: cùm in Æsculapio veneratus est Apollinem, hoc est Solem vitæ datorem, dignum ratus cuique optimo officium esse, ut superato hujus mundi Pythone cum per mortem celerrimè ad veram vitam iter capefcitur, Æsculapio quidem offerre nos debere gallum, hoc est Pæana celebrare, sic Orpheus, Vatum vetustissimus, de Æsculapio cecinit in hymnis:

ΙΗΤΗΡ πάντων ἀσκληπιέ δέσποτα παῖν,
Ἐλθέ μάκαρ ζωτῆς, βιοτῆς τέλει ἐοδόν ὀπίζων.

Id est, *Sanator omnium Æsculapie domine Pæan,*
Veni beate salvator, vitæ finem bonum præbens.

Quod autem ad triangulum in se volutum attinet, & quinquelinearem: primò ex abstrusa & occulta cabalistarum Philosophia illud proferendum, ac in medium ponendum est, quod duo primus est numerus, unum verò est numeri principium, & unum hoc Deus est, ex uno itaque producente, duobúsque productis trinitas oritur: hinc fit ille triangulus triplex, duo enim ad unum commeant, unusque ad duo, sicque ternarium perficiunt numerum, qui perfectissimus inter omnes numeros habetur, & in Magia præcipuè: unde illud Tibullianum,

Ter cane, ter dictis despue carminibus.

Et Virgilius in *Pharmaceutria*:

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore,
Licia circundo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco. Numero Deus impare gaudet.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores.

Ovidius in 2. *Fastor.* dum causam feralium docet, quandam anum ex numero ternario sacra facere his carminibus refert:

*Ecce anus in mediis residens annosa puellis ,
 Sacra facit tacitè : nec tamen ipsa tacet .
 Et digitis tria thura tribus sub limine ponit ,
 Qua brevis occultum mus sibi fecit iter .
 Tunc cantata tenet cum fusco licia plumbo ,
 Et septem nigras versat in ore fabas .
 Quòdque pice astrinxit , quod acu trajecit abena ,
 Obsutum mentha torret in igne caput .
 Vina quoque instillat : vini quodcunque relictum est ,
 Aut ipsa , aut comites , plus tamen ipsa bibit .
 Hostiles linguas , inimicàque vinximus ora ,
 Dicit discedens , ebriàque exit anus .*

Aristoteles lib. 1. cæli juxta Pythagoricorum sententiam ait ,
 Omne ac omnia tribus definiri , sine , medio , atque principio , hæcque
 habere ipsius omnis numerum , hæc autem trinitatis . Quapropter in
 celebrandis Deorum sacrificiis uti solemus hoc à natura numero
 sumpto : puto satis constare numerum ternarium , & ad divinam ma-
 giam & γοητίαν execrandam , & portentosam spectare : sed , ut abun-
 dantius ex Philosophia penuarium depromamus , ad hoc probandum
 hîc addatur , quod Xenophanes Parmenidis præceptor , & idem Py-
 thagoræ coævus , cum tamen mos eorum temporum fuerit ista cælare ,
 dixit illud unum esse Deum : ex quo Pythagoras statuit infinitum ,
 hoc est , Deum & unum , id est , duo & numerum esse rerum prima
 principia , per infinitum enim nihil aliud voluit intelligere , quàm ip-
 sum posse . Nullus enim quicquam excogitare potest prius ipso pos-
 se , quod maximè infinitum in ipso Deo est . Imò ipsum infinitum De-
 us est , in quo non separantur *esse & posse* : quod omnes essentias , virtu-
 tes , & operationes omnium producibilium , & singulorum quorum-
 cunque continet . Hinc Ideam optimo jure antiquissimi Philosopho-
 rum nominârunt . Cujus quidem posse esse complectitur omnia men-
 talia , rationalia , intelligibilia , sensibilia , vitalia , substantialia , adhæ-
 sibilia , & adhæsiva : & non tantum quæ sunt , verumetiam , quæ non
 sunt : meritò igitur infinitum Pythagoras ex infinita & essentiali Idea ,
 quæ complectitur res infinitas , prout ipse Deus , unum ex primis
 principiis rerum nominavit : cujus opinioni visus est assentiri Anaxa-
 goras , cum dixit , quòd omnia erant simul & mista : cui & Democritus
 con-

consentiens, *Erant* (inquit) *omnia simul potentiâ* videlicet *δυνάμει*. id est, in ipso posse: & hæc est Empedoclis & Anaximandri illa mistura, seu rerum commistio in deitatis pleno lumine discreta; & in ipso infiniti luminis intimo penetrali ordinata: per unitatem autem formam alteritatis materiam designant authores infinitum in mundo super supremo & incomparabili unum, seu identitatem in mundo intellectuali: duo, seu alteritatem in mundo sensibili. Est enim materia alterationis mater. Plato autem & Socrates tria rerum principia fecerunt, Deum, Ideam & materiam. Aristoteles autem lib. 1. *physicorum* ponit rerum principia, materiam, formam & privationem. Sed de numeris jam Alexandrum Aphrodisiensem lib. 1. *Metaphysic.* audiamus: dicit Alexander, *Putasse Pythagoricos Mathematicum principia omnium rerum principia esse: sicque numeros, quia numeri rebus priores sint. Numeri enim ex abstractione sumuntur, adiciebant Sentia ad numeros, & hos illorum esse dicebant & corpora. Ternarium autem sex & novem facere statuebant, sic quinarium decem generare, quem denarium numerum perfectum putabant. Nam unum, duo, tria, quatuor, collectivo progressus conficiunt, & extra decem nihil est: quem Tetractyn Pythagoras dixit quoddam nomen ex tetragrammate seu potius ex quatuor literis, ex quibus nomen Salvatoris componitur, non male visus est in tetractyn commutasse Pythagoras: igitur numerus ille quinquelinearis salutem afferre videtur: cum x. generet, numerusque denarius perfectus sit, qui ad tetractyn Pythagoricam pertinet, quia unum & duo faciunt tres, ternarius verò ex uno & duobus constat, sic sex & quatuor fiunt, ac resolvuntur in x. quo tetractys idea omnium rerum, sanctumque nomen exoritur, nimirum ex tetragrammate, quod Salutis nomen designat proveniens. Et quidem denarius duo amat, ut ab uno progressus nascatur per duo, & per duo redeat in unum. Nam unum, duo, tria, quatuor, de omnipotente potentia ad energiam actum exeuntia producant x. quorum dimidium est quinque. Sat credo nos exposuisse triangulum quinquelinearem numerum, qui in Antiochi numismate fuit, & si forte obscurius quàm decebat, quod ideo factum à nobis est, propter rei difficultatem, non potui mehercle clarius hæc, quæ ex intimis Cabalistarum arripui arcanis ac secretioribus mysteriis sensa exprimere. Boni igitur consulat lector hæc qualiacunque ei nunc damus. Hoc ex Alexandro Aphrodisiensi annotatu dignum, interim non*

omittentes, quod Pythagorici per numerum quinarium appellabant nuptias: quia nuptiæ sunt maris & fœminæ conjunctio, cum autem impar numerus istis sit mas, par vicissim fœmina (ut Plutarchus in problematis refert) hic primus ex primo numero pari, id est, duobus & primo impari, id est, tribus gignitur. His enim impar erat mas, par verò fœmina, quod & Plutarchus Cheronæus in problematis refert, cum de quinque facibus nuptialibus meminit. Ad hæc mentem & substantiam appellabant unum, animam enim pro mente dixerunt. Sed quia mens stabilis est, & undique similis, & principatum obtinet: idcirco mentem unum appellabant, & unitatem, quin etiam substantiam, quoniam substantia primum est. Duo vocabant opinionem, quia in utranque partem flecti potest, motum item & impositionem, numeros etiam omni Natura priores esse statuebant hoc pacto, par & impar sumebant, quorum par infinitum, impar finitum esse credebant: numerorum autem unitatem esse principium ex pari & impari constantem. Si quidem unitatem parimparem esse dicebant, quod ostenditur, quoniam ipsa genitrix est paris & imparis numeri, quippe quæ addita pari numero imparem efficit, impari verò parem. Et hæc quidem Alexander in lib. 1. *Metaphysices*, ubi multa de numeris.

LYSIMACHI NUMISMA.

APVD Joannem Cavinium, Patavinum, aurificem celeberrimum, numisma æneum vidimus, in quo Lysimachi, Regis Thracis, facies cornigera efficta extabat, ex altera parte. In altera verò parte erat mulier armata, sedens in clypeo, cum victoriola in manu, his verbis Græcis ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΥΣΙΜΑΧΟΥ quod numisma eò libentius vidimus, propterea quòd rarum inventu est, nec multum circumfertur, ostendebat autem nobis idem Joannes Cavinus, aurifex nobilissimus, & summus Antiquarius, quædam præclara sui operis monimenta, qui adeò veterum numismatum expressor est optimus, ut veras Romanorum Cæsarum effigies nuper arte sua repræsentaverit, quique primus hæc ætate veterum Romanorum Græcorumque numismatum mirus reformat, ac renovator extiterit, adeoque præclarus

clarus & excellens in fundendo has imagines, ut illos veteres Romanos artifices, vel æquet, vel etiam superet. Quid enim illis duodecim Cæsarum nummis à se nuper excusis elegantius videri potest? in quibus imagunculas penè vitam spirantes cernas: non est quòd ibi diligentiam & ingenium, ac quendam in tenui opere politio-rem ac excultio-rem laborem desideres, nihil enim deest quod undequaque artificem miris extollat ladibus, sed quid laboriosius ac elegantius illis duobus nummis creis, quos proximis diebus excusit, alter quidem est, in cujus priore latere Servatoris nostri, cruci affixi extat signum: à tergo verò hæ notæ leguntur PORVS MAGNI CONSILII FILIVS. Alterum numisma & ipsum æreum est in cujus anteriori parte extat Marci Antonii Januæ, Passeris, summi Philosophi facies, quàm simillima ipsius. In posteriori verò duo sunt illa hominum geminatim, simulque juncta Platonica corpora cum hoc titulo, PHILOSOPHIA DVCE REGREDIMVR. Cùm igitur à me petiisset idem Joannes Cavinus, ut sibi exponerem hoc numisma, causamque ei afferrem cur cornigera esset Lysimachi facies, dixi tunc mihi non subire memoriæ rationem ejus numismatis, me tamen legisse alicubi historiam Lysimachi, & cùm puer essem lusisse me carmine hanc imaginem, verùm non recordari: cùm igitur me domum contulissem, manum statim libris injiciens, Appianum Alexandrinum in *Syriacis* de hac re mentionem fecisse succurrit: qui hujusmodi causam affert, quòd sylvestrem taurum in Alexandri sacrificio olim elapsum in vinculis se se opponens manibus tenuerit ambabus, quod in statuis, & nummis conspicitur, quibus cornua desuper adjecta sunt, & hæc quidem Appianus, quæ vir doctissimus Politianus libro *Miscellanearum* suarum cap. lxxix. comminiscitur, verba etiam Græca ipsius Appiani apponens: & Cælius Rhodig. *lec. antiq.* lib. xx. cap. xij. meminit. Sed de hac re libet hoc loco carmen jam à me editum, cùm puer essem in hanc rem subdere, ut clariore exemplo tota res pateat, cur Lysimachi Regis facies in numismatis cornigera:

Lysimachum capiti cur cornua bina gerentem

Docta manus nummis indicat artificis?

Hac ratione patet, fugiens quia taurus ab aris,

Fregerit invito vincula nexa sibi.

Magnus Alexander cum sacra imponeret aris,

Et quia Lysimachi captus utraque manu.

C.

C. JULII CAESARIS CONSECRATIO.

*Constantius Landus, Comes, Gabrielli Buccabarillo J. C.**S. D. P.*

INTER antiqua plurima numismata ærea & argentea, quæ mihi ostendisti his diebus, cùm apud te essem, illud mihi summopere placuit argenteum, in quo ex una parte erat effictus Elephas, cui serpens erectus ad pedes anteriores erat subjectus, tanquam ab ipso Elephante conculcaretur, cum nota hac, CAESAR. ex altera numismatis parte apparebant quædam instrumenta sacralia, securis & aspersorium, cum fictili urnula & pileo vice fungi ac instar mitræ. Hæc omnia cùm in numismate argenteo pereleganti à me essent perspecta, tibi que quædam dixissem super eo nummo, quæ tunc mihi in animum venerunt, pollicitus sum tibi postea omnem hanc historiam in scriptis exponere, ac enarrare, ut cùm illud numisma tibi occurrerit admirari, undè pascas oculos literatos, habeas. Hancque meam interpretationem tunc animo versans, hieroglyphicam historiam penitus habeas explicatam, & ut incipiam, sciendum Augustum Cæsarem hunc nummum percuti mandasse, his insignibus hieroglyphicisque instrumentis in honorem Divi Julii patris, pontificis maximi, mortui, inter Deosque relati. Ideoque ita consecrato pontificalia hæc insignia, quia Pontifex fuerit, ut narrat Tranquillus, & Elephantem tribuisse, qui sit consecrationis Symbolum. Elephas siquidem religionem habet, qui aspersus aqua, exortum solis motibus, quibus potest, salutat, ut Plinius lib. viij. cap. 1. & Julius Solinus Polystor cap. xxvij. narrant. Refert Suetonius Tranquillus in *Claudio Cæsare*, illum Avix Liviæ divinos honores, & circensi pompa currum Elephantorum Augustæo similem decernendum curasse, ex quo satis constat per Elephantes divinos honores Heroibus significari, & apotheosim designari. Subjectum verò Draconem, seu serpentem Elephanto, quid aliud demonstrat, quàm reverentiam quandam, & opinionem Divinitatis Cæsari accessisse? Plutarchus certè in vita Cleomenis narrat, illius post mortem visum Draconem exilientem è tumulo magnum, qui circumplexus cadaver illud totum tegeret, nec sineret ab avibus

Pag. 24.

avibus depasci. Cruci enim affixum Cleomenem, qui custodiebant, retulerunt Alexandrinis se putare virum divinum fuisse Cleomenem, eò quòd è sepulchro ipsius exeuntem magnum anguem animadvertissent. Postea ab Alexandrinis creditum magnum Heroem, & Deorum filium Cleomenem, ideò in cœlo receptum. Idem Plutarchus narrat hanc opinionem non prius destitisse, quàm à sapientibus viris hujus rei causa prodita est. *Tradunt enim* (inquit Plutarchus) *sicut ex bobus Apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones generantur, ita humana corpora, & præsertim medullas, humorémque ex eis profluentem, serpentem producere.* Quod & à Servio grammatico proditum extat apud Virgilium. Itaque non absque ratione permoti antiquiores Heroibus Draconem consecrârunt. Et hæc quidem Plutarchus. Quæ omnia mihi Virgilianum anguem ex Anchisæ sepulchro prolabentem in animum reducant. In v. enim *Aeneidos* sic legitur,

*Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapsûsque per aras:
Ceruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverso sole colores.
Obstupuit visu Aeneas: ille agmine longo
Tandem inter pateras, & levia pocula serpens
Libavitque dapes, rursûsque innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.*

Anguibus etiam cum Elephantis pugna est maxima & concertatio, & inimicitia. Nam, ut ait Plinius supradictò libro viij. cap. xj. In India magni adeò sunt serpentes, ut circumflexu facili ambient, nodique nexu præstringant Elephantes. Commoritur ea dimicatio, victusque corruens, complexum serpentem elidit pondere. Item c. xij. Iidem serpentes obvii deprehensi, in adversos Elephantes erigunt se, oculosque maximè petunt. Ita fit, ut plerumque cæci ac fame, & mœroris tabe confecti reperiantur Elephanti. Hinc crediderim ideò in nummo Anguem illum erectum, quique videtur Elephantem suspicere, fingi hac de causa. Sed de Elephantem & serpente satis sit dictum. Plura enim Plinius dictò libro, & Pierius Valerianus in *Hieroglyphicis* de his animalibus differuerunt. Jam insignia, quæ à

tergo nummi apparent, quid sibi velint, videamus. Et illud quidem instar fungi & galeæ hieroglyphicum, nihil aliud designat, quàm Dialis flaminis pileum, quod Latini, inter quos Festus est, ita describunt, appellântque *Albogalerum*. De pileo, & velo flaminis Dialis, quem gestare assiduè solum flaminem Dialem solitum, aliis duntaxat inter sacra deferentibus, & quem eundem eo indutum fas non fuerat obire mortem, vide Appian. Alexandrinum lib. I. *bellorum Civilium*. *Albogalerus* à galea nominatus est, est enim pileum capitis, quo Diales flamines, id est, Sacerdotes Jovis utebantur, fiebat enim ex hostia alba Jovi cæsa, cui affigebatur apex virga oleagina. Constat enim ex Suetonio Tranquillo, in initio vitæ C. Cæsaris, illum flaminem Dialem fuisse destinatum, fuisseque pontificem. Non ineptè aliquis divinaverit Tutulum insigne capitis flaminicarum fuisse, quod in nummo apparet galeatum, seu fungi instar cum crinibus dependentibus, & cum virga, seu apice, & filo, ex quo nomen flaminibus inditum est quasi filaminibus. Vnde Lucanus in primo libro *Pharsal*.

Et tollens Apicem generoso vertice flamen.

Tutulum autem, cui vitta purpurea innexa crinibus fuerat, ornamentum capitis flaminicæ fuisse narrat Alexander ab Alex. in *Genialibus* lib. vj. cap. xij. ubi omnia flaminum & flaminicarum munera ac cæremonias connumerat. Meminit & Gyraldus noster senior in lib. *de sacrificiis*, Syntagmate xvij. De Tutulo etiam Varro meminit libro *de lingua Latina*, Ennii hunc versiculum exponens,

Libaque, fectores, Argæos, & tutulatos.

Sed de Tutulo & Albogalero, quod ad numisma pertinet dictum sit satis: illud non omittentes, quod idem Alexander ab Alexandro memoriæ prodidit, Flaminem cum per æstum ferre non posset Pileum, seu Albogalerum, caput ligasse filo, quod nudo capite incedere fas non liceret, nec die festo Pileum deponere, etiam si æstus quàm magnus esset. Huic etiam sacra faciendi, & victimas cædendi munus datum erat, ex quo in numismate addita est securis, quam *secespitam* vocant: de qua sic Festus Pompejus, & Alexander ab Alexan. lib. *Genialium dierum* iiij. cap. xvij. ubi morem ac cæremonias narrat, quibus usi sunt veteres in immolanda Diis victima:

viſtima: *Seceſpita* alii *ſecurim*, alii *dolabram æneam*, alii *cultellum* putant. Item *ſeceſpita* cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, ſolido, vinſto ad capulum auro, argentoque, fixum clavis æneis, ære Cyprio, quo flamines, flaminicæ virgines, Pontifices. que ad ſacrificia utebantur, dicta autem eſt *ſeceſpita à ſecando*. Hactenus Feſtus: quem miror in hac deſcriptione omiſſiſſe, quemadmodum in acie, ſeu anteriori parte ipſius *ſeceſpitæ* fuerit efficta hoſtiæ, aut alterius viſtimæ imago, ſeu capitulum ore patenti, ut in numiſmate eodem ſculptam, atque elaboratam eleganti effigie paſſim videmus. Sed & de *ſeceſpita* Suetonius Tranquillus in *Tiberio* his verbis meminit, *Inter pontifices ſacrificanti ſimul, pro ſeceſpita plumbeum cultrum ſubjiciendum curavit*. Hic illud etiam quod Alexander ab Alexandro in *Genialibus* recenſet, ſubdidero, cùm ad hanc rem non parum faciat: Alexander libri primi capitulo xxviii. *Lydiæ Reges ſceptri loco ſecurim habuiſſe feruntur, ſicut Labradæus Jupiter in Caria pro ſceptro & fulmine ſecurim ferebat*. Hoc tamen in nummo, abſque dubio, exiſtimo pontificum ac flaminicum fuiſſe inſigne, ſicut & aſperſorium, quod *Aſpergillum* vocat, qui voces Latinas explicat, Ambroſius Calepinus in ſuo dictionario: quo inſtrumento nos aquis ſacris aſpergere ſolemus juxta canon. *Aquam ſale*. de conſecratione, diſtinctione tertia. Ex qua aqua venialia crimina tolluntur, ut diſtinctione quinquageſima, can. in capite quadageſim. Olim in lege Moſis in veterique inſtrumento ejuſdem *Levitici*, vitulæ cinis aſperſus, mundabat populum, qui mos etiam ad Romanos tranſiit, ut P. Ovidius in *Faſtis* libro 4. his verſibus teſtatur:

Igne cremat vitulo, quæ natu maxima virgo eſt,

Luce Palis populos purget ut ille cinis.

Et in Ezechiele xxxvj. dicitur, *Effundam ſuper vos aquam, & mundabimini ab omnibus immundiciis veſtris & ab univerſis idolis veſtris mundabo vos. Et dabo vobis &c.* & in Numeris capitulo decimonono, qui tetigerit cadaver hominis, propter hoc dies ſeptem erit immundus: ideo aſpergatur de aqua tertia & ſeptima die, & mundabitur: & Numer. viij. *Circumſperges eos aqua purificationis*. Et iterum, *Aqua aſperſionis purificationis eſt*. Quæ omnia in capite, *Nec quinquam*. diſtin. 4. de conſecratione referuntur. At in numiſmate

nostro, de quo loquimur, fuit asperforium ea specie, qua utuntur nostri Sacerdotes, ac Deorum epulones, cum vasculo sacra lymphâ illata populum fidelem conspergunt. Quod præcipuus poetarum in vj. *Aeneidos*, dum Miseno iusta peraguntur, pulchrè his versibus expressit,

— *Ter pura socios circumtulit unda,
Spargens rore levi, & ramo felicitis Olivæ,
Lustravitque viros, dixitque novissima verba.*

Et alibi,

— *Corpusque recenti
Spargit aqua.*

De qua lustratione per aquam meminit Alexander ab Alexan. lib. *Genialium dierum* iij. cap. vij. juxta finem. Sed de asperforio, quod ex setis confectum crediderim: ut in nummo apparet, hæc à nobis dicta sufficiant. Superest nunc ut de sacrificali vasculo aliquid dicamus, & quidem (ut mea fert opinio) hæc forma vasis, quæ est in numismate mihi potius vas, quod est instar lucernulæ, in quo sacra aqua reponeretur, ut populus ea aspergeretur, fuisse videtur. Nam si Lazaro Bayphio, qui *de vasculis* eleganter libellum conscripsit, credimus, ut viro de re literaria benemerito, & benedocto, idem vas non existimabitur, quod aliqui hoc in nummo volunt fuisse simpulum seu simpuvium mavis Numæ, de quo Juvenalis in vj. cum alia forma sit hæc, quæ est hoc in numismate, ab illa, quæ à Bayphio ponitur de simpulo, & quam ille effingit eo libro, quo tractat de simpulo: quo loco ait etiam à se visam Romæ hujusmodi formam in antiquo marmore, cum lituo: *simpulum* (inquit ille) *est vas fictile, quo in sacris prolibabant sacrificuli*: de quo Plinius lib. xxxv. cap. xij. ubi dicit, *in sacris quidem fictilibus prolibabatur simpuviis*. At ut proferam, quæ sentio, memini videre, in aliquibus nummis, seu monetis antiquis Julii Cæsaris, eandem formam vasculi, quam ponit Bayphius in suo libello *de vasculis antiquis*: nempe simpuvium unâ cum lituo, qui transversalis vasculo fuerat appositus. Hinc ego conjicio, non idem vas esse simpuvium cum hoc, quod præ se fert fictum nostrum numisma, de quo nunc agimus, sed hoc aliud ab illo fuisse arbitramur, nempe à simpuvio, hoc ad aspergendam aquam, illud ad prolibandum in sacris aptum: etiam si legi aliquando aqua pro-

prolibatum Diis, & si scio, nec inficior hæc vascula, omnia ad religionem, ac usum flaminis ac pontificis parata extitisse, spectavissæque, non autem ad cædendum Elephantem instrumenta, ut quidam malè senserunt: vel ut alii ad munificentiam, seu quia Cæsar Dictator Elephantes curru supposuisset triumphator existens, dum Capitolium ascendit ad lumina quadraginta Elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus, ut ait Tranquillus, in Cæsare Julio Dictatore cap. 37. vel ut alii, quòd ludis circensibus Elephantes exhibuerit, ut idem refert Suetonius, vel quia infimæ autoritatis scriptores Spartianus & Servius dicant, quòd peregrina lingua nempe punica Elephas *Cæsar* dicatur: ideò Elephantum in nummo positum cum nota CAESAR. Sed ut eò, unde digressi sumus revertamur, sciendum M. Ciceronem (quod etiam ex eo Bayphius refert) in *paradoxis* scripsisse, Numam usum fuisse in sacris vasculis fictilibus, quas vocat *urnulas fictiles* & *capedines*: idem Cicero de *Natura Deorum* lib. iij. *capedunculas* vocat, *Docebo* (inquit) *meliora me didicisse, de colendis Diis immortalibus jure pontificio & more majorum, capedunculis, quas nobis reliquit.* Hoc loco illud, quod aliquando in Decretis Pontificum legi, non omittam, de *consecratione* distinc. j. cap. *vasa*. Interrogatus Bonifacius Martyr ac pontifex, an liceret uti in sacris libationibus ligneis calicibus, ab illo responsum ferunt fuisse, *Olim aureos sacerdotes calicibus ligneis litasse, nunc è contrario ligneos aureis uti*: hoc volui hoc loco referre, quia quidam arbitrantur hujusmodi calices non absimiles fuisse simpulo Numæ regis. Quam sententiam videtur amplecti Alciatus noster lib. *Parergon* 7. c. 24. Extat etiam apud me vetus numisma æreum eleganter elaboratum, cujus ab una parte imago est Maximi Cæsaris Germanici cum hac inscriptione, MAXIMVS CAES. GERM. ab altera autem sunt instrumenta, seu insignia Pietatis in Deos, ibi enim vas ansatum non dissimile illi quo abluendis manibus in dies utimur. Inest etiam Lituus, Augurum sceptrum, quo illi in cœli regionibus designandis ac terminandis utebantur. De lituo lege Plutarchum in vita Romuli. Lituus erat etiam regium insigne, in quo potestas dirimendarum litium esse noscebatur: de quibus omnibus vide quid referat Alexander ab Alex. in *Genialibus* libr. v. capit. xix. quo loco numerum, potestatem, ac jus augurum, & quomodo auguria ca-

ptarentur narrat: est & in nostro nummo asperforium unà cum vasculo fictili simili illi, de quo suprà in Cæsaris Julii nummo loquuti fuimus, & quod nonnulli simpulum (ut dixi) credunt fuisse aut capedinem, ut ego autem, aquæ asperfioni congruum vasculum: inest etiam huic meo nummo, ut conjicere potui, forma maluvii, nos *abacillam* vulgò dicimus, quæ nihil aliud mehercule hoc in nummo designat, quàm munditiem & puritatem, ac candorem mentis, qui in Deos esse convenit, & abstinentiam à sordibus, quod alibi à me explicatum fuit, nempè in libro *exercitationum Juris Civilis*, quem superioribus annis edidi, in adolescentia adhuc constitutus ac penè puer: & de his etiam mentionem egi in interpretatione sepulchri hieroglyphicis signis elaborati præceptoris incomparabilis Andreæ Alciati nostri: quàm interpretationem propè diem sum in publicum exhibiturus, ac in lucem missurus, cùm à multis hoc opusculum desideretur, & ab amicis rogatus sim quàm plurimis, ut illud edere citius velim, quod facturum sum potius, ut illis imprimis paream, & videar aliquid amicitiae tribuere, ne contra bonos mores facere videar: & ut præceptoris dilectissimi manibus aliqua ex parte discipulus non ingratus satisfaciam, quàm quòd ego cupiam has meas incultas ac inelaboratas vigilias legi publicè, non enim ista ambio, qui sciam omnem gloriam, si quam modò ex his rebus percepturus sum, soli Deotribuendam esse, qui horum & aliarum rerum solus author est ac largitor summus. Debemus enim Deo imprimis, deinde parentibus & præceptoribus, postremo amicis, & aliis pietatem. Sed horum signorum quæ ad vasa pertinent, extant & in marmoreis tumulis, seu columellis hujusmodi quàmplurimæ formæ ablucendis manibus idoneæ: quæ sensu recondito non carent, à nobis tamen juxta veritatem enucleatæ; lib. iij. Græcorum epigrammatum *εις μέγους*, extat Græcum epigramma quoddam, incerti poetæ distichon, quo alia significatio vasculo in tumulo posito tribuitur hoc sensu:

*Non levis exanimem pulvis tegit, hoc mihi sed vas
Signum lætitiæ gratus adest tumulus.*

*Τῆς πλὴνς τὸδε σῆμα μαρτυρῶς ἥς ἐπὶ τύμβῳ
Γούπιον ἐν πέτρῃς αὐτὴς ὄρεῖς κύματα.*

Id est, *Hæc vetula sunt busta Maronidos, illius hic est
Quem petrae insculptum conspicis esse, calix.*

Extat etiam non absimile Antipatri Sidonii carmen.

Sed & alio quodam disticho innominati poetæ lib. ij. Græcorum epigrammatum elicitur signum lætitiæ fuisse vasculum in tumulo effictum: quo etiam post mortem sperabant vinum gustativum: hoc carmen sic transtulit ad nos Vrsinus Vellius:

*Fictile vas terra factum mihi dulce ministra
Qua genitus, rursus post mea fata tegar.*

Sed & aliud ibidem epigramma incerti autoris dicto lib. Græcorum secundo (ubi inscribitur ΣΥΜΠΟΤΙΚΑ ΑΣΤΕΙΣΜΑΤΑ) extat, quo loco vascula ista videntur admonere mortales ut vivant, & ut lætitiæ se dedant: carmen autem quia elegans multum est, subjiciam:

Ἡ πλωχὼν χαλκίεσσα πανοπλὴν ὀρεολάγνυ·
Αὐτὴ, καὶ δροσερῶν ἐν πετάλων σέφαν·
Καὶ τῷ φθιμύοιο περὶ σπονδῶν ἱερὸν ὄσπυ,
Ἐγκέφαλον ψυχῆς φρέον ἀκρότατον,
Πῖνε, λέγε τὸ γλύμμα, καὶ ἔοθι, καὶ περικύσσω
Ἀνθεα. τοῖσπι γινόμεθ' ἐξαπίνης.

Hoc autem sic vertit in Latinum Vrsinus Vellius,

*Pauperis hæc grata est cum pane, lagena supellex,
Et quæ roranti fronde corona madet.*

Hæc quoque summa animæ sedes, tutela cerebri.

Extima defuncti calvæ retecta viri.

Hæc nos sculpta monent, cæna, bibe, sume corollas.

Tales supremo finis ab interitu.

Non absimile cecinit Virgilius in Coppia illa saltatricula:

Pone merum, & talos: pereat qui crastina curat,

Mors aurem vellens (vivite) ait venio.

Sed jam ad nummum, de quo loquebamur, è postliminio revertamur: erat & aliud quoddam sigillum, quod propter vetustatem nequivimus conjicere, & si omnem aciem oculorum & animi intenderimus, quàm maxima adhibita diligentia, excogitantes quid illud esset, non destitimus etiam hoc ab aliis peritioribus harum rerum sci-
scitari, ut sciremus, quidnam hoc signum esset: at nequivimus, quod cupiebamus, ab illis discere, cum & ipsi hæc in re sententiam
ferre

ferre timerent incertam : optavimus tandem , ut voto nostro succederet aliquando , ut tale numisma aliquod purius , ac quod à rubigine & à vetustate minus læsum esset , se nobis offerret sincerius , ut conferri utrunque numisma ac explicari simul posset , & res tota poni ante oculos ac indicari , prout esset , à nobis posset . Si tamen in præsentia nobis divinare licet , opinamur aliud fuisse augurale sceptrum , quod in aliquibus C. Cæsaris dictatoris nummis aliquando vidi : nam lituo consociatur & id instrumentum , seu sigillum in speciem longioris hastulæ seu virgæ : in hoc etiam meo nummo eo in latere , quo retuli extitisse insignia religiosæ pietatis , hæc verba circum orbem nummi legebantur , PIETAS AVG. S. C. ex quibus verbis facile ostenditur quid sibi signa velint ibidem posita , de quibus diximus . Hunc autem Maximum in hoc nummo nominatum , illum fuisse existimo , qui creditus sit Pupienus , & quem sic Julius Capitolinus nuncupatum existimat (sic enim in alio numismate , quod est apud Torquatium Bembum P. Bembii filium legi , IMP. CAES. CLOD. PVPIENVS MAXIMVS AVG.) & qui rem contra Germanos satis feliciter gessit , quique missus adversus Maximum Tyrannum , illum apud Aquileam devicit , hic unà cum Decio Cælio Balbino imperavit , inter quos simultas fuit , licet occulta . Hic statim ac imperator factus est , unà cum Balbino ascendit Capitolium , ac rem divinam fecit . Decreti sunt ei omnes imperatorii honores , & patris patriæ nomen meruit . Fuit etiam pontifex maximus , insignibus tribunitiæ potestatis , & jure consulari decoratus : non immerito igitur si in nummo sunt religionis insignia , ac instrumenta pontificalia . Quis verò fuerit Maximus , & quali corporis habitu , id ex Julio Capitolino , & Herodiano , authore Græco , qui ambo hujus imperatoris historiam persecuti sunt , facile cognosci potest . Ne hic ego dum solum unum numisma interpretari constituo , duo explicem præter rem institutam , cum nunc gravioribus negotiis impeditum ad alia me transire cogat temporis angustia , quod aliàs opportunius fortè rem ad explicandam concedat largissimè . De his igitur satis , tu interea , mi Gabriel Buccabarilli , hæc qualiacunque nunc non aspernaberis , cum à tetricis studiis legum vacabis : cum etiam à me tui amantissimo proveniant , & ab eo , qui omnia tibi bona cupiat . Vale & me ama , xj. Cal. Septembris M. D. LVII. Placentiæ ex ædibus nostris.

SCRI-

SCRIBONIS LIBONIANI PVTEAL.

ARGENTEVm nummum aliquando vidi apud civem meum Joannem Bartholomæum Pandollam seniore, & filium ejus Tyberium, cujus ex una parte extabat Libonis Scriboniani imago his verbis cælata: LIBO BON. EVENT. In altera verò tribunal, supra quod est PVTEAL. infrà verò, SCRIBON. In alio nummo Argenteo, quem mihi ostendit Raphael Leonas Papiensis, fuit ex una parte sigillum Pietatis cum his verbis. PAVLLVS LEPIDVS CONCORDIA. in alia fuit putealis figura in formam putei, cum his notis, PVTEAL SCRIBONI LIBO. Livius lib. ix. decadis tertix de Lucio Scribonio Libone his verbis meminit, *Prætores creati sunt T. Claudius Nero, M. Martius Ralla, L. Scribonius Libo, M. Pomponius Matko, & paulò pòst: Prætoribus M. Martio Urbano, L. Scribonio Liboni peregrina, & eidem Gallia. M. Pomponio Matthoni Sicilia, Tito Claudio Neroni Sardinia.* Situm autem fuit tribunal Libonis prætoris *Puteal* dictum, ad arcum Fabianum, qui arcus fuit juxta templum Faustinx, de quo Puteali meminit Horatius hunc in modum lib. i. *epistolarum* ad Mecœnatem:

— *Forum Putealque Libonis*

Mandabo siccis: adimam cantare severis.

Et Ovidius lib. *de remedio Amoris* 2.

Qui puteal, Janumque timet celeresque calendas.

Fœneratores enim stabant ad Janum, & apud fornicem Fabianum jus dicebatur, de quo arcu meminit Cicero in *Plancio*, & in *Verri- nis*, & ibi Asconius Pædianus: fuit etiam judicium putei apud Romanos, ex quo forte *puteal* dictum, in eo loco causæ homicidiorum involuntariorum controvertebantur, qui locus in comitio fuit, ut est auctor Dionysius Halicarnasseus lib. *de antiquitatibus Romanorum*, ubi de Actii Navii statua, quæ capite erat velato, agit. Aristoteles lib. iv. *Politic.* capite xvi. ubi de judiciis & speciebus judiciorum tractat, de judicio ad multam putei, ut Athenis dicitur, mentionem facit. Pausanias in *Atticis* de judiciali puteo meminit his verbis: *in Piræo ad mare est Phreattis*, hoc est, *puteus*. *Qui huc confugiunt, si digressis ipsis aliud crimen impingatur, è navi ad auditores in continente stantes causam suam agunt. Ten-*

E

crum

*crum primum ferunt in hunc modum se excusasse Telamoni, se ad Ajacis cædem nihil contulisse: quod genus judicii à Græcis ad Romanos postea manasse existimo: ex Atheniensium enim legibus Romani multa sustulerunt, nedum mores. Hinc crediderim Scribonium suum nummum percussisse nota putei, fertis coronati cum duabus situlis ab utroque latere appensis, ut ostentaret locum ubi causæ tractabantur, ipsum judicem prætorémque fuisse causarum. Hinc etiam crediderim familiam Puteorum, quæ hodie in Italia est celebris, & præcipuè Placentiæ est clara & nobilis, nomen originémque suam traxisse. Habebunt igitur Julius Cæsar, Petrus Marius, & Æmilius fratres tres ex familia Puteorum adolescentes nobiles, unde suam antiquitatem tueantur, si hujus vetustissimi nummi sculpturam & sigillum adduxerint: cùm & ipsorum stemma gentilitium sit Puteus, seu forma Putei, quem duo leones rectis pedibus in planitie aurea amplectuntur. Apud Strabonem lib. xvj. *Geograph.* eorum fit mentio de venatione Elephantorum ad Puteum his verbis, *Uterius est urbs Darabam & Elephantum venatio, quæ ad puteum nominatur, &c.* De Tito Scribonio Libone Ædili curruli meminit Asconius Pædianus in oratione Ciceronis pro Cornelio: quod ex utroque latere putei in nummo ficti, appensæ sint veluti duæ situlæ: Sorticulas duas fuisse puto, seu urnulas, cistellâsve, ex quibus sortes suas judices apud prætores exciperent. Hujus moris meminit Pædianus in argumento divinationis Ciceronis his verbis, *In divinatione, & in aliis majoribus universi judices in cistam tabulas simul conjiciebant suas, easque insculptas literas habentes, absolutionis sive condemnationis, cùm de alicujus capite agebatur, N. & L. ampliacionis. His enim literis significabant, Non liquere: quod & alibi à Pædiano dicitur: illud & à Pædiano refertur dignum annotatu: Moris fuisse celebrata judicum rejectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina judicum delectorum: rejectio ideo dicitur, quia cùm multi judices in consilium à prætore suo judicandi essent, qui quæstor fuisset publica causa (verbi gratia repetundarum, ambitus, majestatum) necesse fuerat eos primùm de curia Senatoria conscribi cum Senatus judicaret: deinde in urnam sortito seu sortitio mitti, ut de pluribus necessarius numerus confici posset. Tertiò, id est, post urnam permitti accusatori ac reo, ut ex illo numero rejiciant quos putaverint sibi, aut inimi-**

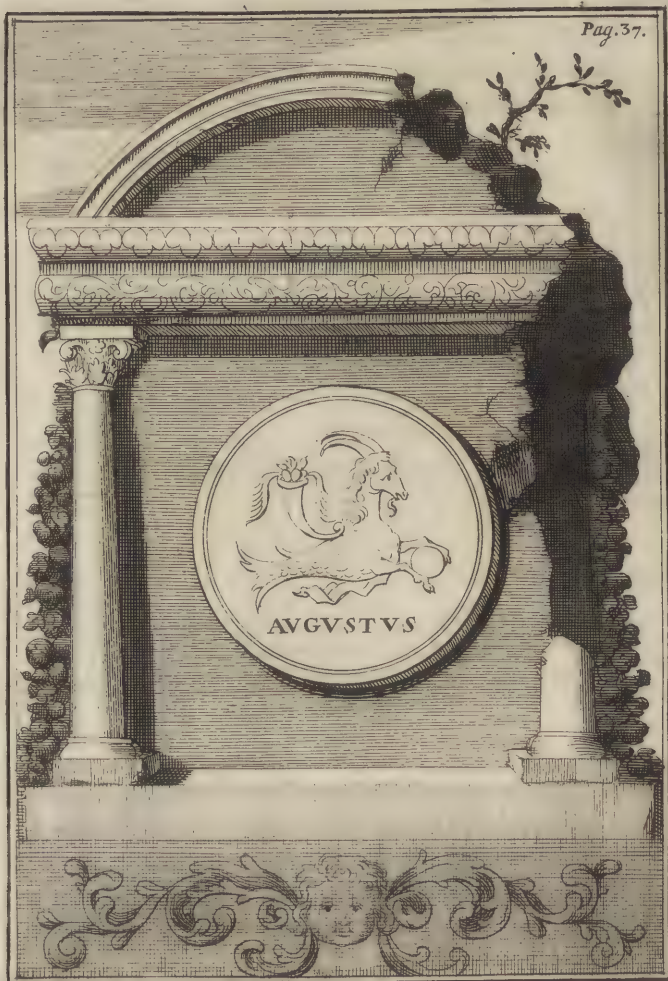
inimicos, aut ex aliqua re incommodos fore: solet autem ex moribus ac fama judicum, ex illorum, quos aut rejiciebant aut retinebant Jud. voluntate conjecturam facere populus, qui causæ suæ confidere, qui corrumpere judices vellet, rejectione celebrata, & in eorum locum, qui rejecti fuerant sub sortito prætore, alios, quibus ille judicum legitimus numerus compleretur sufficere. Prima enim sortitio dicebatur, his perfectis jurabant in leges judices, ut obstricti religione judicarent: cum jurassent omnes præter ipsum prætorem, nomina eorum libellis (ut supra diximus) continebantur, & ubique habebantur, ne pro selectis judicibus, ut fit in multitudine, aliqui suppositi corruptissimi judicarent, itaque & prætoris tribunal, ut considerent indicatur prætori suo. Hactenus Pædianus: à quo quemadmodum fieret sortitio judicum intelligi potest. Nec tantum in cistella sortitiones fiebant, sed etiam sacra, ut Tibullus poëta lib. i. eleg. vij. ubi laudes Bacchi dicit, canit:

Et levis occultis conscia cista sacris.

Quod autem sit in nummo hoc BON. EVENT. significat Bonum eventum, de quo Plinius lib. xxxiiij. cap. viij. his verbis meminit: *Euphranor mirus artifex simulacrum Boni eventus ita finxit Romæ: Dexterapateram, sinistra spicam, ac papaver tenens. Hoc nummo ante positus, quod significet, (puto) Libonem Bono eventui hoc puteal dedicasse, vel aliud quid simile designare: quod verò aliqui dicant duas utrinque lyras appensas fuisse huic puteo, id nondum comperi vel in aliquo nummo, nec quod illam designet concordiam. Sed jam satis à nobis dictum sit in hoc numismate, superioribus annis, cum essem Patavii, de hoc numismate plura ad Franciscum Robertellium, virum doctissimum scribens egerim: ubi etiam locum Claudii Saturnini Jurisconf. in titulo *de pæn.* Pandectôn lib. xlvij. ex lib. iij. *Politicôn* Aristotelis, & Pausaniæ lib. i. *Atticorum* enarravi: sed quod significet Malleolus infra puteum designatus, nondum comperio: nisi quod gravitatem ac pondus rerum, quæ in judicio tractantur declarat: vel etiam securis esse potest qua nocentes cæderentur: vel clava, quæ & securis dici potest: quod præsignet sceptrum prætoris: vel hic malleus, quo cæderentur hostiæ, significare potest. Nam Alexander ab Alex. lib. 4. cap. xvij. *Genial. dier.* narrat Romanos multasse hostias malleo: vel quod justè judex senten-*

tiam suam referre debeat, non magis ab hac parte, quàm ab alia descendens: sed grave iniens consilium sibi constare debet, nec sententias præcipitare. Quemadmodum Cassiodorus lib. vj. *Variarum* de consule refert: quod fasces atque secures illigatas ideò gestaret, ut cùm illi tardius solverentur, moram deliberationis acciperet: si de cæde aut nece hominis aliquid censuisset, ita ut cùm omnia ejus traderentur arbitrio, ne insolesceret animo. Nos hæc verisimilia, non autem certa hoc loco, quæ de malleolo loquimur, afferimus. Siquis alius certiora aut meliora nobis attulerit, illi non modicum gratulabimur. Cùm hæc scriberem, allatum est mihi opus varia lectione jocundum Joan. Pierii Valeriani *de literis hieroglyphicis Aegyptiorum*, quo libro aperto, ac lecto quædam de malleo ibi scripta reperi, hunc in modum, MALORVM IRRITAMENTVM. Inquit enim, *ille videtur Malleus pro malorum irritamento accipi, arma siquidem & pugiones, cuspides, & cultros malleus excudit: unde mala tot in mortales oboriantur, eo etiam sunt tubæ ductiles, per quarum clangorem animemur in bellum, eo franguntur opera, & quæ solida sunt conteruntur.* Hactenus Pierius: sed ut mihi videtur, quæ parum ad nostrum numisma faciant: videat modo diligens lector & antiquitatis amans, num melius referri possit ad id, quod refert Ficinus in Timæum, Pythagoram scilicet, cum apud ærarios fabros annotavisset ex malleorum ictibus consonantiam lege ponderum provenire, collegisse numeros, quibus sibi consentiens diversitas ponderum continebatur: & hanc quidem esse veriore hujus numismatis de malleo expositionem existimo. Nam cùm litium ad hunc puteum apud prætorem Libonem causæ decernerentur, necesse erat illas tandem in quandam resolvi consonantiam, & ad concordiam ex dissidentia partium jure ipso decidente lites, perducere ac pervenire. Nimirum si alio in nummo PAVLI LEPIDI scilicet, ubi verba sunt *Liboni Scribon. Puteal.* illæ insint & literæ: nempè CONCORDIA. & hæc in hoc nummo satis.

CAPRICORNI AVGVSTI NVMISMA.

IN numismate Augusti extat imago Capricorni cum his notis, AVGVSTVS. Augustus, ut inquit Alexander in *Genialibus* lib. iij. cap. xv. ubi de variis numismatum notis apud veteres recenset, Syderis Capricorni nota, sub quo in lucem æditus erat, argenteum nummum percussisse dicitur, ad quod allusisse videtur Maro in *Georgicis* lib. 1. illo carmine,

Anne novum tardis sydus te mensibus addas.

Illud etiam apud Virgilium indictum non sinam, postquam non tædet nos tibi ò lector, morem gerere in his, quæ ad literas & studia literarum pertinent: cum igitur Virgil. illud carmen affert,

*An deus immensi venias maris: ac tua nautæ
Numina sola colant, &c.*

Sciendum quod scribit Plin. lib. *Natural. histor.* ix. c. xvj. de *augur.* & *piscium diver.* quòd *Siculo bello ambulante Augusto in littore, piscis è mari exiliit & ad pedes ejus jacuit: quo argumento vates spondere Neptunum patrem adoptato sibi Sex. Pompejo (tanta erat rei navalis gloria) sub pedibus Cæsaris futuros, qui maria tempore illo tenerent.* &c. quam rem & Suetonius Tranquillus in ejus vita recenset: ut & de Capricorno idem Tranquillus his verbis, ut tota res liquidò constet: *In secessu (inquit) Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat: cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna & penè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere perseverabat: metu, ac pudore, ne minor inveniretur, qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exiluit Theogenes, adoravitque eum: tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut schema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota syderis Capricorni, quo natus est percusserit.* Et hæc quidem Suetonius: ubi te admonitum volo in omnibus codicibus Suetonii pro *schemate* aut *stemmate* (legas utrum volueris) mendosè, *thema* scriptum esse. Sic in lege penultima ff. *de gradibus cognationum*, subesse mendam admonuit noster Alciatus Præceptor maximus lib. *parergôn.* ij. cap. xxx. ubi ex fide veterum codicum pro *stemmatibus schemata* legendum arbitratur. Nam veteres (ut inquit ille) pro ipsa graduum, ut ita loquar, arbore, cum imagi-

nibus suis locis appositis id nomen accepere. Plinius libro xxxv. cap. iij. *stemma lineis discurrebant, ad imagines pictas, & reliqua quæ eo loco doctissimè (ut solet) scribit ille.* Sed ut de signo Capricorni, quod in cœlo extare sydus creditur, nonnulla ex authoribus annotem, hîc, quæ Julius Firmicus lib. iij. *Matheos refert, apponam, qui sic ait, Si quis medium cœlum in Capricorno habuerit, erit multis quotidianæ vitæ alimenta suppeditans. At si in horoscopo aliquibus vitæ alimenta præstiterit, ipsi ei existent semper ingrati: dicitur etiam Capricornus domus Saturni & Martis exaltatio, ut illud apertè detur intelligi, liberalitatem inter avaritiam & prodigalitatem constitui, amborumque complexione confundi.* Macrobius in somnio Scipionis, Capricornum dixit portam esse deorum, qua scilicet animæ immortalitate vestiendæ ingrediuntur: per hoc igitur signum liberalitas demonstratur. Nam Capricornus xxij. syderibus integratur, cujus numeri ratio speculantibus liberalitatem offert: quin & Capricorno gæna tribuuntur, ut est apud Manilium hoc versu scriptum,

Capricornus utrisque imperat in genibus.

Vide apud Niphum Sueffanum lib. i. *de augur.* & P. Crinitum lib. xj. *de honesta disciplina*, cap. ij. & de his hætenus.

CONSTANTIVS LANDVS COMES
AEMILIO PVTEO SVO S. P. D.

MISISTI his diebus proximis mihi nummum æreum aded antiquum, ut vix à me propter vetustatem legi potuerit, corrossis enim omnibus literis penè Delionatatore indigere videbatur, quod magis est, ne quidem ulla vestigia, cujus esset imago, apparebant. Ego tamen omnem ingenii & oculorum aciem, ut tibi in hoc placerem, intendi, quod si in aliquo peccabimus, in errorémve (quod in his rebus facillimè evenire potest & solet) inciderimus, tu mihi hoc totum, quod à me erratum fuerit, condonabis, id enim tento nunc, ut potius tibi mei amantissimo amico, ac tanquàm fratri inserviam, ac gratum faciam, quàm quod velim ostentare ingenium meum, quod tenue ac imbecille est. Tu igitur, mi Emili, hoc qualecunque breve scriptum

in tuum numisma scholium boni consule. Si meliora posthac memoria succedent, ad te mittemus: hæc igitur lege.

GERMANICI CAESARIS NVMISMA.

IMAGO illa, quæ vix apparet in æreo nummo, Germanici Cæsaris ac Imperatoris extat, ut conijcere ex ipsis nutantibus literis potuimus, quæ sic à nobis leguntur, GERMANICVS CAESAR TI. AVG. F. DIVI AVG. N. in tergo autem sic legimus, CAESAR AVG. GERMANICVS PON. M. TR. P. S. C. & ut aliquid de hoc Cæsare dicere incipiam. Sciendum in primis est hunc Germanicum Cai Cæsaris patrem, Drusi filium fuisse, & Antoniae junioris, & à Tiberio Cæsare patruo, Augusti jussu adoptatum, ut inquit Suetonius in *Caligula*, quod & Justinianus Cæsar legislator in *elementis Institutionum* lib. I. cap. *de adoptionibus*, narrat his verbis, sic *Divus Augustus non ante Tiberium adoptavit, quàm is Germanicum adoptasset, ut protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Augusti nepos esse*. Quinquennio antè, quàm per leges liceret, & paulò post consulatum gessit, ut idem Suetonius narrat, missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones universas imperatorem Tiberium pertinacissimè recusantes, & sibi summam Reipublicæ deferentes, incertum constantia, an pietate majore, compescuit: atque mox devicto hoste, triumphavit. Consul deinde iterum creatus, ac priusquàm honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ Regem devicisset, Cappadociam in provinciæ formam rede gisset, annum ætatis agens quartum & trigésimum, diutino morbo Antiochiæ obiit, non sine veneni suspitione. Nam præter livores, qui toto corpore erant, & spumas, quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cujus ea natura existimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat. Obiit autem Germanicus (ut asserit idem Tranquillus) Tiberii fraude (ut opinio fuit) ministerio & opera Gnei Pisonis. Omnes autem Germanico corporis, animique virtutes, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat: formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in utroque elo-

quen-

quentiæ, doctrinæque genere præcellens: benevolentiam singularem, conciliandæque hominum gratiæ, ac promerendi amoris nimium, & efficax studium. Oravit causas triumphales, atque inter cætera studiorum monumenta, reliquit & comoedias Græcas. Habuit in matrimonio Agrippinam M. Agrippæ & Juliæ filiam, & ex ea novem liberos tulit: sed hæc jam de Germanici vita satis. Suetonium enim legere, mi Aimili, per te poteris, qui de hoc alia quædam præclara refert, & si me amas, omnino leges: digna enim sunt hujus optimi Cæsaris omnia gesta, ut legantur. Sed in numismate illud animadvertendum, in posteriori parte, quod Germanicus non fuit Augustus, non enim successit in imperio post Octavianum Augustum: nec Germanicus Augustus unquam fuit dictus, apud quem summa Reipublicæ deferrebat. Nam Germanicus nunquam dominationem assumpsit, & si pertinacissimè in excessu Octavii Augusti, legiones recusantes Tiberium, Germanico deferre vellent. Solo itaque Imperatoris nomine decoratus fuit Germanicus, ut etiam Alciatus senior in annotationibus in Cor. Tacitum observavit, qui inter Cæsares, Imperatores, & Augustos multum interfuisse differit: hoc pacto, *Cæsares dicti, qui Augustæ majestatis hæredes designati essent, administratione rerum illis interdicta, nisi fortasse provinciam, Augusti jussu, administrandam haberent. Hinc nulla eis donativi militibus dandi facultas erat. In comitatu eos solum habebant, quos princeps tribuisset. Paulò major Imperatoris dignitas, qui licet infra Augusti fastigium positus, ejusque arbitrio bella gereret, summam tamen potestatem in magistratus, atque milites habebat, jusque illi indicendi belli erat.* Hæc Alciatus ex Ammiano, Lampridio, & constitutionibus, cujus rei idem in *historia patriæ* meminit. Quæ volui dixisse, ut tibi constet Germanicum non vocatum fuisse Augustum, nisi concedamus illi fuisse hoc nomen ab Augusto Octaviano concessum, quia illum valde Octavianus dilexerit, ut etiam diu cunctatus sit, an sibi successorem destinaret: ideo Tiberio adoptandum dederit. Verius igitur in numismate ego legerem, interpretarèrque quod illæ notæ, *Cæsar Augustus Germanicus, Pontifex Maximus, Tribunus Plebis*, ad Cajum Caligulam ipsius Germanici filium, qui post defunctum Tiberium in imperio successerit, spectent: nam & ipse *Germanicus* vocatus fuit. *Germanicus* autem dictus ob Germaniam de-

victam:

viſtam: vel quia primus ad exercitum, qui in Germania conſtiterat, imperator miſſus fuerit. Huic P. Ovidius Faſtorum ſuorum libros conſecravit, ut ex his primis carminibus apparet,

Accipe pacato, Cæſar Germanice, vultu

Hoc opus, & timide dirige navis iter.

Illud autem ſciendum Septembrem menſem Cajum Caligulam in memoriam patris Germanici, Germanicum appellaffe. Feſſum autem morbo Germanicum adſiſtentes amicos hunc in modum adloquutum fuiſſe refert Cor. Tacitus lib. ij. *Si fato concederem, juſtus mihi dolor, etiam adverſus Deos, eſſet, quòd me parentibus, liberis, patriæ intra juventam præmature exitu raperent. Nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus ultimas preces peſtoribus veſtris relinquo, referatis Patri ac Fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidiis circumventus miſerrimam vitam peſſima morte finirem, ſi quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat inlachrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem muliebri fraude cecidiſſe. Erit nobis locus querendi apud Senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi deſunctum ignavo queſtu: ſed quæ voluerit meminiffe, quæ mandaverit exequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti. Vindicabitis vos ſi me potius, quàm fortunam meam fovebatis. Oſtendite Populo Romano Divi Auguſti neptem, eandemque conjugem meam. Numerate ſex liberos: miſericordia cum accuſantibus erit, fingentibusque ſceleſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent: hætenus amicos adlocutus Germanicus. Juravêre amici, dextram morientis contingentes, ſpiritum antè, quàm ultionem amiſſuros. Tum ad uxorem verſus, per memoriam ſui, per communes liberos oravit, exueret ferociam, ſævienti fortunæ ſummitteret animum, non regreſſa in urbem æmulatione potentiæ, validiores incitaret. Hæc palàm & alia ſecretò, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multò poſt extinguitur ingenti luctu provinciæ, & circumjacentium populorum, indoluère exteræ nationes, regesque, tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes, viſuque audituque venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, invidiam & adrogantiam effugerat. Funus ſine imaginibus & pompa: per laudes & memoriam virtutum ejus*

celebre fuit: & erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fati adæquarent. Nam utrunque corpore, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse. Sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus præliatorem etiam si temeritas abfuerit, præpeditusque sit perculsas tot victoriis Germanias servitiis premere: quod si solus arbiter rerum, si jure & nomine regio fuisset, tanto promptius adsecutum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, cæteris bonis artibus præstitisset. Corpus antè, quàm cremaretur nudatum in foro Antiochenis, qui locus sepulturæ destinabatur, prætulérítne beneficii signa parum constitit: nam ut quis misericordia in Germanicum, & præsumpta suspicione, aut favore in Pisonem pronior diversi interpretabantur, &c. Quæ sequuntur, apud Cor. Tacitum, cujus verba hic etiam volui scripsisse, ut qualis fuerit Germanicus & quantus cognosceres, utque longiori vita dignum imperatorem, tamque optimis literis institutum Cæsarem plusculum amares: dignumque, ut etiam ipse de se dixit, ut ignoti ejus obitum defleant. Sed jam ejus virtutis & altitudinis ingenii memoriam adhuc in libris florentem, quæ quodam epigrammate Græco pro testimonio libro Græcorum epigrammatum primo extat, hic tibi subscribamus, ut inclytam virtutem nepotis divi Augusti ames, & venereris, simulque imiteris. Hæc enim exempla ad excitandam, & inflammandam juventutem nostri temporis mirum in modum congrua sunt, cum & juvenis alicujus principis & nobilis personam laudatosque mores, probatamque vitam, & optimè instituti adolescentis, studiisque bonarum artium ornati repræsentamus indolem. Sic Joannis Pici Mirandulani principis ac comitis, cujus imago pulcherrima in musæo nostro nos quotidie exuscitat ad bonas capefcendas literas, ad studia literarum inflammare juventutem potest. Sic his temporibus Manavus Sabellus, Hieronymus Querceus, sic Baro Sfondratus, sic Trivultius Georgius. Sic & alii nobiles juvenes, de quorum virtutibus, & studiis ubique est fama consentiens, & quæ jam totam perambulat Italiam. Sed quid ego nunc currenti calcar addere studeo? cum jam urbis Placentinæ omnes adolescentes nobiles assiduo studio, exercitioque

citióque disciplinarum non ignobili Aimilius Puteus ingenio miro præditus non æquare solùm, sed superare credatur. Hoc igitur epigramma Græcum Germanici elegantissimum, ac perargutum si à juris civilis studio vacabis legito:

Γερμανικῷ Καίσαρι Θ.

Οὐρε Θ' ἐξ ὑπάπτιο λαγῶς πέσεν ἐς πτε βένθ Θ',
 Ἐκπεφυγεῖν μεμαῶς τεχνικῇ ὁδόν Θ' κυῶς.
 Ἀλλ' ἔσθ' ὡς ἤλυξε καιρὸν μόρον. αὐτίκα γάρ μιν
 Εἰνάλι Θ' μάρψας, πνθίμαί Θ' ὠρφάνισεν.
 Ἐκ πυρὸς ὡς αἰνῶς πέσες ἐς φλόγας. ἦρε σε δαίμων
 Κῆν ἀλλ', κῆν χέρσῳ, θρέψε κυῶεσσι βορῶ.

Τῷ αὐτῷ.

Ἐκ κυῶς εἴλε κύων με. τί τὸ ξένον; εἰς ἐμὲ θῆρες
 Ὑγροί, καὶ πεζοί, θυμὸν ἔχουσιν ἕνα.
 Αἰθέρες λοιπὸν ἔχοιτε λαγοὶ βατόν. ἀλλὰ φοβέσμεν
 Οὐρενὲ, καὶ σὺ φέρεῖς ἀσερόεντα κυῶα.

Sensus autem est de lepore, qui canem effugiens venaticum, & in mare prolapsus, à cane marino discerptus est. Ad hoc sic allusit Aufonius Gallus poëta,

Trinacrii quondam currentem in littoris ora:

Ante canes leporem, cæruleus rapuit.

At lepus: In me omnis terræ pelagique ruina est.

Forsthan ὁ cæli, si canis astra tenet.

Ast videamus etiam aliud Epigramma in laudem Germanici, ut hoc numisma tuum etiam locupletiore lectione exornemus, testimonióque Græcorum poëtarum gloriam illustrissimi viri augeamus.

Εἰς Γερμανικὸν Βάσκα.

Οὐρεα πυρηνᾶα, καὶ αἱ βαθυάγκυες ἄλπης,
 Αἱ ῥίως περὶ χοῶς ἐγὺς ὑποβλέπετε,
 Μάρτυρες αἰκπίνων, γερμανικὸς αἶς ἀνέτρεχεν,
 Ἀσράπτων κελτοῖς πικρὸν ἐνυάλιον,
 Οἷδ' ἄρα δεπήθησαν ἀοκῆες. εἶπε δ' ἐνυῶ
 Ἀρεῖ, πικρῆς χερσὶν ὀφειλόμεθα.

Hoc autem epigramma in Germanicum Drusi filium est scriptum, cujus sensus talis est (ut Opsopoeus vertit) alloquitur poeta montes Pyrenæos, & Alpes, tanquam testes virtutis & fortitudinis ejus, per montes Pyrenæos Galliam intelligit: per Alpes Germaniam innuit. Et est hoc carmen omni ex parte elegantissimum. Et hæc jam satis & super sint ad numisma tuum (mi Aimili Putee) explicandum, à me dicta. Quæ tu, utcunque sunt, boni consules, laborémque nostrum, propensamque meam in te voluntatem amabis. Vale pridie Calend. Februar. M. D. LVI. Ticini, & Jovio tuo me commenda.

PAVLLI LEPIDI CONCORDIA.

BERNARDINVS Locheta Papiensis, impressoriæ artis magister diligens, amicûsque meus, attulit his diebus cum Ficini essem, mihi tres argenteos nummos veteres, illos quidem pulcherri-
mos, quique adeo illucebant, irradiabantque, ut nuper cusi viderentur. Hos ego cum manibus meis versarem incredibili voluptate, illud primum occurrit, quod in uno ex his dignum annotarem: nempe verbum, seu nomen *Paulli*, quod contra vulgi opinionem scriptum esset duplici longa litera. Erat autem in numismate imago Paulli Lepidi cum galea in capite, in una parte hac inscriptione, PAVLLVS. LEPIDVS CONCORDIA. in altera numismatis parte fuit Trophæum, cui vir applicabat manum, erant & ibi tres imagines personarum, grandior una cum duabus pusillis hac nota, TER. in alio nummo argenteo, quem mihi ostendit percolendus Raphael Leonas Papiensis, regularium canonicorum ordinis seu congregationis Lateranensis, fuit in altera parte PIETAS, cum his verbis, PAVLLVS LEPIDVS, CONCORDIA. in alia parte putealis forma, cum his notis, PVTEAL SCRIBON LIBO Vide Plutarchum in vita Paulli Æmilii. Quod autem *Paullus* duplici longa litera apud veteres scriberetur, elegans mensa marmorea Mediolani ad Babile Vrsiorum Templum adhuc indicat hoc pacto inscripta, P. VRSIO SEX. F. POLLIONI PATRI VETTIAE LEPIDAE MATRI P. VRSIO P. F. PAVLLO V-I. VIR. IVN. FRATR. CVR. AER. P. VRSIO ELAINO. L. PISSIMO
VRSIA

VRSIA P. F. PRISCA. Hunc tumulum in elogiis suis Alciatus
 noster inferuit, ubi etiam dictionem *Paulli* animadvertit, ideo nos
 lubentius hîc adduximus eundem tumulum, ut videant Antiquarii
 quàm bellè convenient inter se numismata, & marmora veterum.
 Idem Alciatus in expositione hujus tumuli à me citati, refert, à se
 observatum fuisse *Paullum* cum duplici longa litera scribi in Pom-
 ponii Læti autographis. Sed quòd in hoc numismate sit Paulli Lepidi
 mentio, puto fuisse Marcum Æmilium Lepidum & L. Æmilium
 Paullum, qui ambo consules fuerunt, & prætores, ut in tertia, &
 quarta, & quinta Dec. apud Livium legimus. Lucius autem Æmi-
 lius Paullus fuit Marci Æmilii Lepidi filius ut testis est idem Livius
 lib. x. Decad. iiij. Paullus hujus L. Paulli filius, ut Plutarchus in vi-
 ta Paulli Æmilii narrat, de Lusitanis triumphavit, necnon de Persa
 rege, ut asserit Val. Max. lib. 1. *de ominibus*: qui refert eundem Paul-
 lum habuisse filiam parvulam nomine Tertiam, quæ cùm catellum
 nomine Persam mortuum deploraret, omine arrepto statim erectum
 in spem clarissimi triumphi eundem Paullum. Vide Plutarchum in
 vita Paulli Æmilii, & Ciceronem in libris *de Divinatione*. Marcus
 autem Æmilius Lepidus creatus fuit Pontifex, cui fuit simultas
 cum M. Fulvio Flacco Nobiliori, quòd M. Lepidus diceret se à
 Fulvio certo consulatu dejectum, Q. Metellus Cæcilius verba fecit
 inter principes Senatorum, quæ Livius narrat lib. x. Decad. quartæ.
 Quibus verbis excitati ad Concordiam dextras fidemque dedere,
 mittere verè ac finire odium. De hac re etiam Aulus Gellius memi-
 nit *Noc. Atticarum* lib. xij. cap. viij. postea collaudantibus cun-
 ctis hoc factum, ambo deducti sunt in Capitolium. M. Æmilio Le-
 pido, qui bis consul augurque fuit, ut Livius lib. 3. decad. 3. memi-
 nit, filii tres, Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres per triduum
 & gladiatorum paria duo & xx. per triduum in foro dederunt.
 Quod autem in nummo sit (*concordia*) referri potest ad pacem &
 concordiam M. Æmilii Lepidi cum M. Fulvio Nobiliori, ut suprâ
 dixi: quòd sit verbum TER. ad Tertiam Paulli Æmilii filiam, de
 qua superius rettuli, quis posset referre non ineptè, sed fortè Paul-
 lum Æmilium, cujus extat vita apud Plutarchum, verius quis fuis-
 se in hoc numismate intellexerit, ut *Lepidus* exponatur pro *Æmi-
 lio*, Græci enim lepiditatem sermonis (ut inquit) Plutarchus,

αἰμυλίαν vocant, facundiamque, & veteres per *jota* simplex scribebant. Cùm Græci per *i* tenue, unde ea vox accepta est, designent. Politianus in lib. 1. *Epist.* ad Pomponium Lætum, scribens super Panthei testudine *Aimilium*, non *Æmilium* fuisse scriptum: & in marmorea tabula Romæ inventa. Sed aliquis diligentior in veterum numismatis interpretandis subtilius, ac certius declaret, mihi fatis fuerit aliqua ostendisse si non idonea ad hoc exponendum numisma, saltem, quæ lectorem non fastidiant, nec penitus Romanæ historiæ ignarum abire sinant. Ego tamen (ut veriora afferrem quæque magis verisimilia sunt) existimo, has imagines, quæ in numismate fuerunt sic sculptæ, designare omnem historiam, quam Propertius elegantissimus poëta, in fine operis describit. Dum facit, ut uxor Paulli mortua, ad ipsum Paullum loquatur, ut lachrymas in funere suo cohibere velit sic,

*Desine Paulle meum lachrymis urgere sepulchrum,
Panditur ad nullas janua nigra preces.*

Et paulò post ait:

*Quid mihi conjugium Pauli? quid currus avorum
Profuit? aut famæ pignora tanta meæ?*

Et infrà:

*Si cui fama fuit per avita trophæa decori,
Æra Numantinos regna loquuntur avos.
Altera maternos exæquat turba Libones.
Et domus est titulis utraque fulta suis.*

Deinde,

*Jungar Paule tuo sic discessura cubili,
In lapide hoc uni nupta fuisse legar.*

Etiam paulò post illud,

*Nec te dulce caput mater Scribonia læsi
In me mutatum quid nisi fata velis?*

Et paulò post illa faciunt carmina,

*Te Lepide, & te Paule meum post fata levamen
Condita sunt vestro lumina nostra sinu.
Vidimus & fratrem sellam geminasse curulem.
Consule quo factò tempore rapta soror.
Filia tu speciem censuræ nacta paternæ
Fac teneas unum, nos imitata, virum.*

Et

*Et serie fulcite genus, mihi cymba volenti
 Solvitur aucturis tot mea fata malis.
 Hæc est feminei merces extrema Triumphi,
 Laudat ubi emeritum libera fama rogum.
 Nunc tibi commendo communia pignora, natos,
 Hæc cura & cineri spirat iniusta meo.
 Fungere maternis vicibus pater, illa meorum
 Omnis erit collo turba ferenda tuo.
 Oscula cum dederis tua flentibus, adjice matris:
 Tota domus cepit nunc onus esse tuum.*

Et hæc quidem ad rem, ne totam elegiam hic subscribam, hic est ille Lepidus, & Paullus, hic sunt illi Libones, hic Scribonia, hic filia nacta speciem censuræ paternæ, hæc denique omnia Propertiana ad numisma superscriptum faciunt, si quis penitius rem universam introspectiat. Nam uxor istius Paulli vocata fuit Cornelia, quæ fuit filia Scriboniæ, quam Scriboniam accepit in matrimonium Augustus, & ex ea filiam Juliam suscepit, quæ Scribonia, authore Tranquillo, antè fuerat nupta duobus Consularibus, & ex altero erat mater. Nam Tranquillus ait hanc Corneliam fuisse illam Scriboniæ filiam ex viro consulari, ex quo fuit mater, unde nunc sororem suam appellat Cornelia ipsam Juliam filiam Augusti, quoniam ambæ ex matre Scribonia erant procreatæ. Hinc Propertius fit lucidior. Cornelia ista uxor Paulli, cujus extat hæc elegia Propertii, habuit Scriboniam matrem ex Libonum familia honorata & splendida, ex qua fuit is Libo, qui Tribunal, sedemque Prætoris prope arcum Fabianum collocavit, quod ab ejus nomine dictum est *puteal Libonis*: de quo suprâ in interpretatione cujusdam numismatis à me facta fuit mentio. Nimirum igitur, si dixi in alio numismate extare illa verba seu inscriptionem, PVTEAL SCRIBON LIBO. Paullus autem iste maritus Corneliæ fuit ex gente Æmilia hoc est Scipionum. Paullus enim Æmylius devicit Persem Macedonum regem: de quo Triumphavit, ut supra diximus. Cornelia autem ista habuit tres filios, duos scilicet masculos, Paullum, & Lepidum, & unam filiam cujus nomen non ponit Propertius: hanc tamen fuisse Tertiam possumus conjectari, cum ista mulier Cornelia fuerit uxor Paulli Æmylii. Ideo dicit illis duobus carminibus,

Et

*Et tamen emerui generosos vestis honores,
Nec mea de sterili facta rapina domo.*

Nam ista dixit poëta, ut signaret matronalem vestem, quæ mulieribus matronis quàm fœcundis dabatur, quæ trium liberorum factæ essent matres, ut alias in meis juris civilis exercitationibus annotavi. Ideo dixit, & Lepidum, & Paullum, & filiam unam reliquisse, & hæc satis sint ad hoc numisma: & si prolixè satis differuimus, in re enim penè ancipiti ita fieri opus fuit. Nos tamen verum eliciuisse sensum ejus numismatis certiores facti sumus ex Propertii versiculis, & si aliqui in hoc numismate, ea parte, qua est inscriptio *concordia puteal Libo* velint appensas fuisse lyras duas, quæ caufidicos, si clientibus consultum vellent, congruentia susceptæ materiæ dicerent, ab iis, quæ incongrua & discrepantia essent, abstinerent, admoneret: & litigantes, ut concordia memores essent, doceret: tale tamen numisma mihi videre adhuc non contigit: illud quidem vidi ab utrisque lateribus putei duas situlas appensas præ se ferentes sigillum: quod autem pene oblitus fueram, quod in nummo sint tres imagines personarum, una grandior, altera & altera pusillæ, spectare puto ad triumphum Æmylii Paulli, quem (ut ait Plutarchus) sequebantur regii nati, erant autem masculi duo, & una foemina. Denique in hoc nummo omnem pompam triumphi Paulli Æmylii, designari opinor: quam Plutarchus luculenter, & diligenter enarrat: vel quia ter triumphavit, ideo TER in nummo positum.

C. PLOTII TRIVMVIRI NVMISMA.

PBEMBVS Cardinalis epistolarum ab se eleganter scriptarum . altero volumine, quas Latinè ad familiares scripsit, Bernardino Sandrio, locum quendam Ciceronis explicans, inquit, *est apud me nummus æreus per antiquus ita scriptus. C. PLOTIVS IIIVIR. A. A. A. F. F. hoc est, auro, argento, ære flando feriundo.* monetarium Romæ fuit magistratus, qui curam cudendæ monetæ haberent: hi Triumviri erant, de quibus meminit Livius lib. 3. decadis iij. & lib. iiij. & vj. ejusd. dec. tertiæ. meminit & Pomponius Jurisconsultus

tus

tus in l. ij. ff. *de origine juris* his verbis, *Eodem tempore constituti sunt triumviri monetales æris, argenti, auri flatores.* Sed & Cicero lib. vij. *epistolarum familiarium* epistola ad Trebatium, *treviros* (inquit) *vites censeo: audio capitales esse: mallem auro, argento, æreque essent:* idem meminit & lib. 10. ad Atticum. P. Crinitus lib. xvij. *de honesta disciplina* cap. vij. hunc locum seu has notas primus exposuit: quo loco ad tribunos signandi nummi potestatem relatam ex legibus decemviralibus probat: interim ego ex his sic illustrari posse locum Horatii in odis opinor, ea nempe ode, ubi ita prosequitur navem, qua Virgilius Athenas ferebatur,

Illi robur & æs triplex circa pectus erat,

Qui fragilem truci commisit pelago ratem.

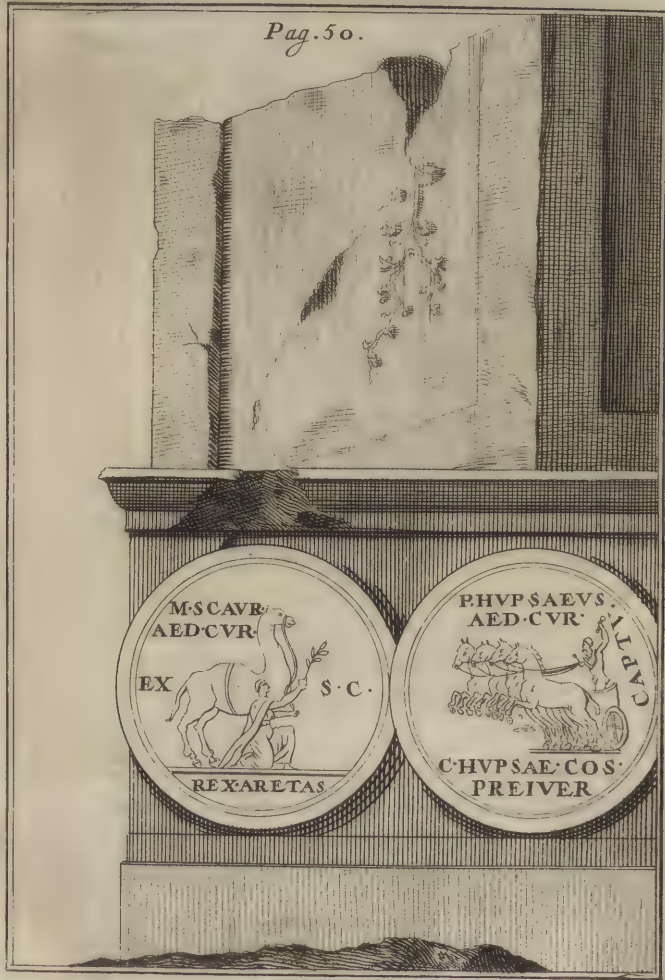
Alluisse enim videtur Horatius ad has notas in his verbis *triplex æs*. Sed hic & illud afferam, cum ad rem faciat, officinam Monetæ juxta ædem Saturni (Plutarcho auctore in problematis) in qua adservabatur ærarium Romanum, non longe à templo Antonini fuisse, nam ut ait Marlianus in *Topographia urbis Romæ*, ibi vidimus effodi magnam æreorum nummorum copiam: qua re multis visum est, non leve argumentum, ibi fuisse Monetæ officinam, à capitolio una cum ærario hunc in locum translata. Alexander ab Alex. lib. iij. *genial. dierum* cap. xvj. sic de triumviris monetalibus loquitur, *Nec me præterit post Cannensem cladem propter ingruentem ærarii & militum inopiam triumviros conquirendæ pecuniæ monetales seu mensarios creatos fuisse: æris, argenti, atque auri flatores, quorum munus erat numismata probi auri & argenti justique ponderis examinare, & alios legendæ juventutis, qui militiæ idoneos per oppida conquestos ascriberent: quod quidem ingruente bellorum tumultu, sæpe fieri animadvertimus:* hæc ille, sed nullo (ut ejus est mos) unquam citato auctore. Sed non omittendum quemadmodum in Julii Cæsaris argenteo nummo hæc erat inscriptio: C. COSSVTIVS MARIDIANVS A. A. A. F. F. Sed in duobus nummis æreis Augusti illæ eadem notæ fuerunt, hoc pacto S. C. M. SALVIVS OTHO IIIVIR. A. A. A. F. F. & in alio M. MAECILIVS TVLLVS IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C. Illud quoque non inutile admonitu fore arbitror, Lugduni Romanos imperatores, argentum, aurumque, & monetæ omne genus signare consuêsse, sive

quòd prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, seu quòd mun-
tissimus locus & accessu difficilis ad confluentes (quod ibi Arar
Rodano commiscetur) esse censebatur. Et hæc quidem de moneta-
libus, æris, argenti, atque auri flatoribus satis. Reliqua pete ab ma-
gnis commentariis Romanæ Reipublicæ.

M. SCAVRI AEDILIS CVRVLIS NVMISMA.

NVMISMA argenteum M. SCAVRI AED. CVR. quod
mihi lectissima matrona, ac perillustis Leonora Scotsa Tuisca
comes ostendit, in priori parte hæc ostentabat signa, camelum stan-
tem, cui genuflexa imago antè videbatur, quæ habenas cameli præ
manu teneret: has notas superius præ se ferens: M. SCAVRVS
AED. CVR. In medio autem nummi S. C. in ima parte REX A-
RETAS. post camelum nota denarii talis: x. & hæc in anteriori
numismatis parte. In posteriori autem imago apparebat, quæ cur-
rum habenis regebat in curru stans. Erat autem currus quatuor equis
tractus, ante pedes equorum nescio quid instar forficis jacens: ibi
supra hæc literæ positæ, HYPSEVS AED. CVR. in latere num-
mierat scriptum, CAPTO PRIVER. in extremo nummi ad imum
margine hæc inscriptio COS. HYPSE. & hæc quidem omnia in
hoc perantiquo numismate bellissimè effigiata fuerunt: quæ quan-
tum per me fieri poterit hîc explicata dabo, utque ex historiis per-
cipi poterit. Nam hæc hieroglyphica, nisi ex varia authorum le-
ctione, & præcipuè historiarum, temporumque habita serie, rectè
declarari haud facillè queunt. Et imprimis quod ad camelum spe-
ctat, existimo exhibitam populo aliquam spectationem camelorum,
qui mos antiquus in gratiam & voluptatem populorum in usu erat.
Sic Antoninus Philosophus centum leones populo exhibuit una
missione, ut Julius Capitolinus narrat: sic & alii principes elephantos,
Alces, & huiusmodi animalia sæpius exhibuere, ut apud Suetoni-
um, cæterosque historiæ scriptores est legere. Sic Romæ fuere, ut
narrat Jul. Capitolinus in vita Gordiani junioris sub Gordiano
elephanti xxx. & ij. quorum Gordianus ipse xij. miserat, Alexander
x. Alces x. Tigres x. Leones mansueti lx. Leopardi mansueti xxx.
Belbi

Pag. 50.

Belbi id est Hyenæ x. gladiatorum fiscalium paria mille, Hippopotamus & Rhinoceros unus. Archoleontes x. camelopardali x. onagri x. equiferi xl. & cætera hujusmodi animalia innumera & diversa, quæ omnia Philippus ludis secularibus vel dedit, vel occidit: has autem omnes feras mansuetas & præterea efferatas parabat ad triumphum Persicum, sed votum publicum nihil valuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit secularibus ludis, & muneribus atque circensibus, cum millesimum ab urbe condita annum in consulatu suo, & filii sui celebravit, quod de Cæsare memoriæ traditum est. At ego crediderim (quod ad præsens numisma spectat) M. Scaurum Ædilem Curulem tale spectaculum exhibuisse, cum ad Ædilium curulium munus ista spectarent, ut alibi à me relatum est: nempè in numismate Posthumæ. Marcum autem Scaurum fuisse ædilem curulem ostendit his verbis Asconius Pædianus in oratione Ciceronis pro M. Scauro: *M. Scaurus, M. Scauri filius, qui princeps Senatus fuit, vitricum habuit Syllam: quo victore & munifico in socios victoriæ ita abstinens fuit, ut nihil neque sibi donari voluerit, neque ab hasta emerit. Ædilitatem summa magnificentia gessit, aded ut in ejus impensa opes suas absumpserit, magnūque æs alienum contraxerit.* De M. Scauri ædilitate meminit Plinius lib. xxxvj. cap. xv. ubi dicit *se nescire an ædilitas M. Scauri prostraverit mores civitatis, majusque sit Syllæ malum tanta privigni potentia, quàm proscriptio tot millium. Hic fecit in Ædilitate opus maximum omnium, quæ unquam fuere humana manu facta: non temporaria mora, verum etiam eternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit, &c.* ubi illud mirabile theatrum & scenam prosequitur, meminit etiam idem Plinius eodem lib. cap. ij. Imago quæ est genuflexa, videtur fortè fuisse M. Scaurus, qui ad genua Judicum provolutus sit, cum contra eum sententiæ ferrentur apud Catonem prætorem, eum defendentibus sex patronis, (cum ad id tempus rarò quisquam pluribus, quàm quatuor usus esset) patroni autem fuere sex, P. Clodius Pulcher, M. Marcellus, M. Calidius, M. Cicero, M. Mesalla Niger, Q. Hortensius. Sed & ipse M. Scaurus dixit pro se, ac magnopere movit Judices, & squalore & lachrymis, & ædilitatis effusa memoria, ac favore populari, ac præcipuè paternæ autoritatis recordatione habuit omnes ix. laudatores viros consulares, L. Pisonem, M. Vol. Q. Metellum nepotem,

tem, M. Perpennam, L. Philippum, M. Ciceronem, Quintum Hortensium, P. Servilium, Isauricum, Gn. Pompejum: laudavit etiam Faustus Sylla ejus frater Syllæ Felicis filius, qui non minus permovit audientes, quàm ipse M. Scaurus permoverat ad genua Judicum: & hæc hætenus, quæ ad M. Sauri ædilitatem faciunt, & ad ipsum M. Saurum: animadvertendum autem est hoc numisma Senatusconsulti auctoritate cūsum fuisse, quod indicant illa verba S. C. quod rarum in nummis argenteis est videre: literæ, quæ sequuntur in nummo ad imam partem, REX ARETAS. & hæc ex historia veteri intelligi possunt: hujus Regis meminit Appianus Alexandrinus libro, qui inscribitur *Mithridaticus*, ubi narrat Pompejum cognomento Magnum cum Areta Nabathæorum rege bello contendisse: meminit ejusdem etiam paulò post, cū describit triumphum Pompeii Magni, in quo erant & reges bello superati. Tygranes Armenius, Atroces Hiberus, Orizes Albanus, Darius Medus, Areta Nabathæus, & Antiochus Comagenus, & hæc de Areta rege: currus tractus à quatuor equis, ab imaginéque rectus, Triumphus esse potest ex capto Priverno, vel ex captivitate regis Aretæ designatus: quòd autem ante pedes equorum se forficis instar præbet videndum, id existimo factum ad retinendum cursum equorum, tanquàm sit meta cursus: literæ, HYPSEUS AED. CVR. an illum Hypsæum denotent, cujus meminit Cicero lib. *epistol. fam. l. i.* prima epistola Publio Lentulo scripta, ubi dicit, *Libonis & Hypsæi non obscura concursatio & contentio*, mihi non satis liquet: crediderim tamen eundem esse ex conjectura. Nam Asconius Pædianus in oratione pro Milone ejusdem sic meminit: non tamen quòd appellet eum Ædilem curulem, prout est in nummo: inquit igitur Pædianus, *Inter candidatorum Hypsæi & Milonis manus in via sacra pugnatum est.* Meminit & de Hypsæo consul Plutarchus in vita Pompei Magni his verbis: *Post paucos dies Hypsæus vir consularis Judicium vitans cognito Pompejum ad cænam lætum proficisci, ejus genibus accubuit, eumque obsecrare capit. Sed Pompejus eum cum fastu præterit, illum inquiens sibi cænam disperdere, aliudque conclusit nihil* &c. hinc illud considerandum, imaginem genuflexam ad Hypsæum hunc etiam referri posse, qui ut in imo nummi margine scriptum adparet, consul fuerit. Sic enim literæ leguntur, HYPSE. COS.

COS. quòd autem inscriptio sit in nummo, CAPTO PRIVER. id totum ex Liviana historia petendum est lib. viij. decadis primæ, ubi narratur bellum à Romanis contra Privernates initum, consule L. Plautio Venoce, qui ad id bellum missus à Senatu Romano fuerit: qui demum donati civitate Romana fuerint: eorum dux Vitruvius Vaccus in eo bello fuit, cujus postea ædes dirutæ, publicatòque solo *Vacciprata* appellata sunt: bona ejusdem Semoni Sango consecrata: illud hic magni animi principis Privernatum exemplum non præteribo cùm liberè id dictum ac responsum, in causa fuerit, ut Romani à pœna Privernates liberarent, eosque cives Romanos facerent. Interrogatus igitur unus ex legatis Privernatibus à quodam, quàmnam pœnam meritos censeret Privernates, *eam*, inquit, *quam merentur, qui se libertate dignos censent*. Sed & consul Lucius Plautius Venox, cum hoc feroci responso inferiores factos videret eos, qui ante Privernatium causam impugnabant, ut ipse benigna interrogatione mitius responsum eliceret: *quid si pœnam*, inquit, *remitimus vobis, qualem nos pacem vobiscum habituros speremus? Si bonam dederitis*, respondit, *& fidam & perpetuam, Si malam, haud diuturnam*. Cujus historiæ & liberè dicti meminit & Valerius Maximus lib. vj. cap. ij. ubi quæ liberè dicta aut facta sunt, recenset: & hæc ad hoc numisma, quæ faciant, à me dicta sint satis: cùm ex omni parte elaboratum sit hoc elegantissimum numisma, non unam tantum, sed historiam multiplicem continens: quod sanè indicat apertissimè, quantam rerum ac eruditionis cognitionem illum habere oporteat, qui talia numismata rectè & adamussim explicare voluerit.

M. PISONIS FRVGI NVMISMA.

ALIVD numisma argenteum mihi ostendit eadem LEONORA Scotæ Tuisca, cujus ex una parte capitulum muliebre extabat, ibi itella mediæque luna, sine ulla inscriptione: ex alia parte corolla è pisonibus texta, in cujus medio circulus instar pateræ, in qua inerant quædam veluti legumina, & fortè pisones aut similia. Hoc titulo, M. PISON. FRVG. quod ad stellam attinet & lunam, hoc

ad gloriam & honorem familiæ pertinere arbitror: quòd nempè è cœlo genus suum sit corrivatum & emanatum: hocque desumptum opinor à vetustioribus moribus. Veteres enim cùm lunæ simulachrum ostenderent, puellam faciebant curru per cœlum vehi, dimidiato lunari globo, temporibus accommodato fursum versus reflexo, ut etiam in nummo quodam apparet æneo, Romanorum seculis percusso. Hinc assumpserunt sibi tam egregium insigne Antelunares (sic ipsi se dicebant Arcades) ex quibus Romana postea nobilitas accipit lunæ imaginem, pedibus assuens, ut fundamentum hoc est principium generis, ab Evandro Arcade deductum esse significarent: quod & Plutarchus in problematis narrat, problemate 76. & Alcianus noster in emblematum eleganti libello effigiavit. An hîc posita mediata luna? ut humanarum rerum instabilitatis elatos homines, ac superbos admoneat, ut sensit idem Plutarchus. An signum ejus habitationis, quæ extare in luna dicitur, & quod post mortem animi rursus lunam sub pedibus habebunt? Quod & imitatus Augustus Cæsar in hoc idem argumentum argenteum signavit, ubi eadem species curvæ lunæ expressa est, majoris avunculi, unde adoptatus fuit, stellam utroque cornu penitus complexa, ut inde quoque gentem suam gloria augeret: in qua quidem re non potuit locum excogitare Octavius toto cœlo digniorem, ubi Cæsaris sui animam collocaret, quàm ut in lunæ semicirculo eam includeret. Sed hæc ad lunam & stellam, quæ in prima parte nummi fuerunt, satis. Nunc ad inscriptionem, quæ fuit in posteriori numismatis parte, veniamus, M. PISON. FRVG. Cicero de M. Pisone in oratione adversus L. Pisonem meminit his verbis, *Irrisa est à te paulò antè M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixisti abhorrere, qui etiamsi minus magnum bellum gesserat, istum honorem emendum non putavit puer eruditior quàm ipse.* Asconius Pædianus dum hæc verba interpretatur, hæc ait, *Quis hic M. Piso fuerit credo vos ignorare, fuit autem (ut puto jam vos dixisse) P. Piso eisdem temporibus, quibus Cicero, sed tanto ætate major, ut adolescentulum Ciceronem pater ad eum deduceret, quod in eo etiam quædam vitæ similitudo, & multæ erant literæ. Orator quoque frequentior habitus est, biennio tamen serius, quàm Cicero consul fuit. Triumphavit proconsul de Hispania Q. Hortensio, Q. Metello Cretico Coss. ante Ciceronis consulatum.*

Quibus

Pag. 55.

Quibus verbis videtur innuere hunc M. Pisonem, qui est in numismate. Quod autem sit verbum illud in nummo, FRVG. illud sciendum quod narrat idem Asconius in eadem oratione contra L. Pisonem in principio, super illis verbis, *ore ipso patriam aspernaris, oratione genus, moribus nomen*. Tametsi illa oratio inscribitur in L. Pisonem, tamen hunc Pisonem ex ea familia esse, quæ Frugi appellata sit, & ideo Ciceronem dicere adspernari eum moribus nomen, & sic notandum est hoc loco, Pisonem hunc M. fuisse ex familia illa, quæ FRVGI appellabatur, ideò posita verba illa FRVG. An verò hic M. Piso Frugi fuerit ille, de quo Ciceronis testimonium adduximus, incertum apud me est: conjectura tamen ductus illum fortè fuisse opinari possum. Pisonis autem Frugi meminit Cic. lib. iij. *Tusculanarum questionum*, ubi de frugalitate disserit, illud dicens, etiam frugi homines Græcos appellare *χενρίμυς*, id est, *tantummodò utiles*: hinc *frugalitas à fruge*, qua nihil melius è terra, ejus contrarium nequitia, ab eo quod nequidquam est in tali homine ex nihilo dicitur. De Pisone etiam Frugi meminit idem Cicero in oratione pro M. Fontejo, qui vir tanta virtute atque integritate fuit, ut optimis illis temporibus, cum hominem invenire nequam non posset, solus tamen Frugi nominaretur: quem Gracchus inimicus coactus fuit appellare Frugi. Hujus M. Pisonis, cognomento Frugi, magna & præclara in Rempublicam exstiterunt officia. Hujus uxor (ut ex oratione in Lucium Pisonem apparet) fuit filia Ciceronis. Nam Cicero repudiata Terentia uxore prædivitem puellam in uxorem senex duxit: filiam suam, quæ prius Pisoni Frugi nupserat, illo defuncto, in uxorem dedit Lentulo, ut narrat Plutarchus in vita Ciceronis, quod etiam interpretes orationis in L. Pisonem annotaverunt super illis verbis, *Genero meo, Propinquo tuo*: non tamen Plutarchum nec alium quemvis citantes auctorem.

TATII TITI SABIN. REGIS NVMISMA.

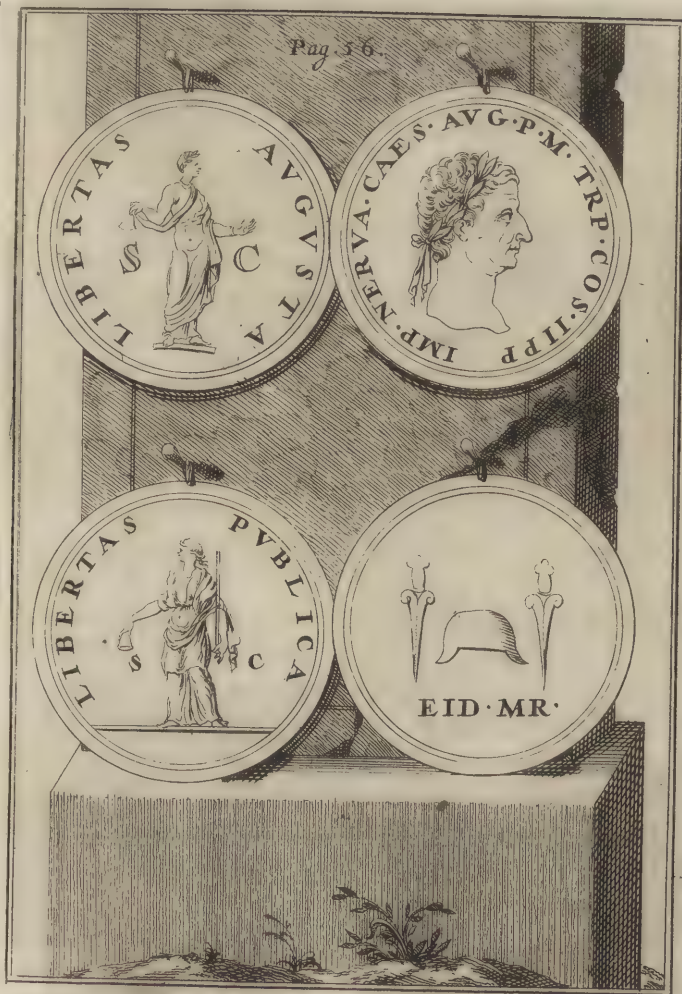
ARGENTEVN & aliud numisma vetustissimum eadem nobilissima LEONORA Scota Tuisca mihi ostendit, in cujus anteriori orbe imago senis cogitantis, vividisque oculis extabat his literis,

teris, A SABIN. in posteriori autem orbe erant duorum robustorum juvenum imagines, quæ alias duas imagines aspectu fœmineas auferre videbantur (fugam enim arripere videbantur) hac subscriptione TATIT. & hoc numisma quidem antiquissimum fuisse existimo, opinorque hoc totum figmentum raptum Sabinarum designare, qui sub Imperio Romuli, primi Romanorum Regis, & Titi Tatii, Sabinorum Regis, factus sit. Historiam hanc narrat Titus Livius lib. primo ab Urbe condita, decadis primæ, & Virgilius his carminibus hanc rem totam illustravit lib. viij. *Eneidos*,

*Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
Confessu caveæ, magnis Circensibus actis,
Addiderat, subitoque novum consurgere bellum
Romulidis, Tatioque seni, Curibusque severis. &c.*

TITI CLAVDII AVGVSTI LIBERTAS.

IN TITI Claudii numismate æreo, quod dum Ticini essem, mihi ostendit Theodorus, Comes illustris sancti Georgii Canapicii Cafalensis, adolescens clarissimus, & optima indole natus, fuit Libertas stans in lacinia cum pileo in dextra, alteram manum expansam habens, cum his notis, LIBERTAS AVGVSTA. S. C. Libertas à Romanis dea culta fuit, ejusque templum Publius Victor in Aventino constituit, ibidemque fuit Libertatis atrium, de quo apud autores crebra est mentio. Publius Clodius templum libertatis cum porticu struxit eo loco, ubi fuit domus Ciceronis, quæ apud Jovem Statorem fuit, cum incendio direpta esset, ut refert Marlianus in *Topographia Romæ* lib. 2. idem refert lib. 4. cap. v. Templum Libertatis ex multatitia pecunia, cum æreis columnis, & statuis à patre Titi Gracchi, & conditam & dedicatam, cujus atrium ab Hælio Pæto, & Cornelio Cethego fuit resectum, & ampliaturum, quod verò à Suetonio traditur in *Augusto* Asinium Pollionem atrium libertatis extruxisse, de alio atrio intelligendum esse existimat idem Marlianus, propterea quòd multo tempore post fuit Asinius Pollio, cui opinioni assentiri videtur Livius lib. v. Dec. v. ubi inquit, *Hæc inter ipsos disceptata, postremò eò descensum est, ut ex quatuor urbanis tribu-*

tribubus, unam palàm in atrio Libertatis sortirentur. Quæ omnia Marliani verba hic posuisse volui, propterea quod & Lilius Gyraldus noster, cui aliquando copiam ejus Topographiæ Romæ feci, eo anno, quo impressa fuit eadem penè dicat. Libertatis meminit & Cicero pro domo sua ad pontifices, & Dion lib. xliij. *histor.* Libertatis indicium fuisse pileum, unde & qui servi donabantur libertate, pileum gestabant capite raso, quod & nos in enarrationibus nostris in Jus civile explicavimus, quo etiam loco posui emblemata nostri Alciati, ubi in carmen redegit numisma à Brutis effictum in quo signum erat tale, pileus duobus pugionibus impositus, quæ res primum est annotata à Politiano in *Miscellaneis*, ut à me aliàs in exercitationibus Juris civilis est annotatum: in Nervæ Cæsaris Augusti, numismate æreo, fuit in altera parte effigies ipsius Nervæ, cum his notis, IMP. NERVA. CAESAR AVG. P. M. TR. PL. COS. II. PP. in averfa parte hæc erant verba, LIBERTAS PVBLICA SC. & erat ibi imago Libertatis stantis in lacinia in dextra pileum, in læva hastam tenentis, & hæc quidem duo numismata ostendit mihi cum aliis multis aureis, argenteis, & æreis, vir cultus, & antiquitatis maximè studiosus M. Antonius è familia Maximorum, Patavinus, cum quo intercessit mihi amicitia jucundissima, cum Alexander Bassianus, Patavinus, idem familiaris meus, antiquitatis observator summus, ad ejus domum mecum contendisset: est Græcis (ut etiam hoc addam huic expositioni) *ἐλευθερία* Libertatis Dea, de qua Plautus in *Sticho*, & in *Persa*, *Basilicè Eleutheria agito.* Eleutheria festa erant Græca, quæ celebrabantur in honorem Jovis Eleutherii: quem & *σωτήρ*, id est, *liberatore*m, vocabant. Celebrabantur hæc in Syracusijs, Tarenti, apud Platæenses in Caria, in quibus nec heris in servos, & magistratui in maleficos animadvertere licebat, unde *Eleutheria* à libertate dicta, de porticu Eleutherii Jovis, qui Athenis fuit, meminit Plato in Theagenam. Constat treis fuisse Athenis celeberrimas porticus, porticum Jovis Eleutherii, & alteram, quæ *Basileos* dicebatur. Tertiam quæ *ἀνακτίς* dicta fuit ob imaginum varietatem *πικίλη*. Hanc porticum pinxit Polignotus Thasius, ut Plinius refert lib. xxxv. cap. ix.

CALIGVLÆ, NERONIS ET GALBÆ
ADLOCVTIO.

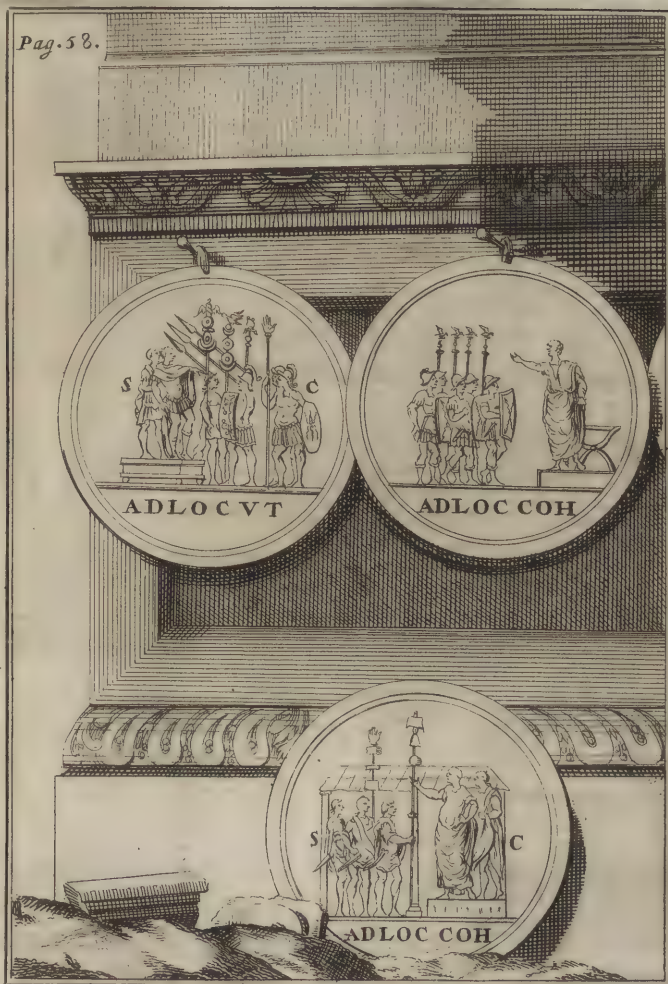
IN tribus æreis Caligulæ, Neronis, Galbæ numismatibus, quæ superioribus annis, cum Ticini essem, dono dedit mihi Bernardus Christianus, amicus meus, erat effigies pulcherrima Imperatorum ad cohortes militum loquentium, cum hac inscriptione, ADLOC COH SC. cujus moris atque consuetudinis, ut fuit origo perantiqua, ita adhortatio perutilis. Nam milites sic à duce ad bellum inflammati acrius pugnabant, & magis ac magis ad victoriam accendebantur. Cujus quidem instituti duo exempla in præcipuo poetarum Virgilio in *Æneide* à me observata hic subscribere non inutile fuerit. Alterius quidem in v. ipsius est *Æneæ* adlocutio ad milites Trojanos, cum parentis Anchisæ manibus parentat. Sic igitur hunc in modum ille,

*Postera cum primo stellas oriente fugarat
Clara dies, socios in cætum littore ab omni
Advocat Æneas, tumulique ex aggere fatur:
Dardanidæ magni genus alto à sanguine Divûm,
Annuus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias divinique ossa parentis
Condidimus terra, mæstasque sacravimus aras.
Jamque dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum
Semper honoratum (sic Dii voluistis) habebo.*

&c. quæ sequuntur. Alterius verò loci Virgiliani est lib. xij. exemplum aliquanto clarius & pulchrius: ex quo vera effigies Adlocutionis exprimitur sic,

*Continuò pugna accendit majoris imago:
Mnesthea, Sergestumque vocat, fortemque Serestum,
Ductores, tumulumque capit, quo cætera Teucrûm
Concurrit legio, nec scuta, aut spicula densi
Deponunt, celso medius stans aggere fatur:
Nequa meis esto dictis mora: Juppiter hac stat:
Neu quis ob inceptum subitum mihi segnior ito,
Urbem hodiè caussam belli, regna ipsa Latini,
Ni frænum accipere, & victi parère fatentur,*

Eruam,

*Ernam, & æqua solo fumantia culmina ponam.
 Scilicet expectem, libeat dum prælia Turno
 Nostra pati? rursusque velit concurrere victus?
 Hoc caput ô cives, hæc belli summa nefandi,
 Ferte faces properè, fœdusque reposcite flammis.
 Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
 Dant cuneum, densaque ad muros mole feruntur.*

Vides nunc, lector optime, atque idem eruditissime, quàm pulcherrimè his duobus in locis, & hoc potissimùm postremo, Poëta noster adlocutionem cohortis, de qua in illis numismatibus viget adhuc memoria, ad veram imaginem depinxit? nam quid illa militum clypeata cohors in nummis, atque in medio stans imperator, aliud sibi volunt? quàm quod Virgilius expressit supra scriptis carminibus, morem non ignorans adloquendi milites, qui maximè apud veteres in usu fuit: ità meherculè ista non mediocriter sunt in maximo vate, quàm alia consideratione digna: illud tantummodò à numismatibus dissidet, quòd Virgilius adloquentes imperatores ad milites, illos ex celso aggere, aut ex tumuli aggere profari facit, cum in numismatibus castrensem sellam positam super quadrata quadam imagine, aut aggeris, seu tumuli sit cernere. De Adlocutione autem hac meminit in Tyberio Suetonius, qui sic ait: *jure autem Tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoatæque adlocutione de republica, drepentè velut impar dolori congemuit.* Idem in Galba: *Observatum est, Cal. Januar. sacrificanti coronam de capite excidisse, auspicanti pullos evolasse: adoptionis die, neque milites adlocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali oblitis ministris: & in senatu curulem perverse collocatam:* quo loco legendum adlocuturo, sic apud Livium ADLOCVTIONIS Templum per D litteram non autem per L scribendum est: ut etiam animadvertit Politianus lib. 4. *Epistolarum* Philippo Posco scribens, sic quodannis, sic adque, sic adgradior apud Virgilium ex fide veterum codicum legendum est. Adlocutionem pulcherrimam ac elegantissimam videre est apud Livium lib. vj. Decadis iij. ubi Scipio ratus adloquendos milites veteres, qui magnis cladibus superfuerant, advocata concione ità disseruit: *Nemo ante me, novus imperator militibus suis priusquam opera eorum usus esset gratias agere jure ac merito potuit.* Sed hic templum Adlocutio-

nis de quo Livius meminit, ponam. Livius igitur in oratione M. Furii Camilli in concione ad P. R. de non transmigrando Vejos, hunc in modum scribit, *ADLOCVTIO templum propter cælestem vocem exauditam in nova via iussimus fieri.* Igitur à Furio Camillo Adlocutionis templum constructum fuit propè viam novam, quæ supra ædem Vestæ, quæ iuncta Romano foro, & velabro fuerit: Suetonius in *Cæsare* sic de Adlocutione mentionem facit: *Nam cùm in adloquendo adhortandoque sæpius digitum lævæ manus ostentans, adfirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum quoque equo animo detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, prædicto accepit, quod visu suspicabatur, promissumque jus annulorum cum millibus cccc. fama distulit: hæc Suetonius.* Sed quia superius de aggere tumuli mentionem feci, nunc quædam ex Plutarcho libet proferre. Plutarchus igitur in vita Pompei eo loco, ubi narrat illi nuntiatam Mithridatis mortem à Ponto, subjicit etiam literas illi allatas fuisse, cùm ipse esset in bello, quæ certum illum de Mithridatis morte fecerunt, quæ cùm per exercitum divulgata foret, illum ad Pompejum cursitare, ipsumque præcingere cœpisse refert: cumque deesset suggestus eminentior, ex quo adloqui milites imperatoribus mos est, nec miles ullum struxisset, tum militem æditum illi erexisse tumulum & sellam attulisse, quam ascenderit Pompejus, & ex literis recitaverit Mithridatem per filii Pharnacis seditiones mortem sibi conscivisse ac omnia, quæ ipse possederat, Pharnacem sibi sortitum, deque his gestis Pharnacem ad se Romamque scriptitasse. Quo loco explicat Plutarchus quonam modo tumulus ille ex aggere factus, cùm Imperator legiones adloqueretur, construi solet, verba sunt: *fieri quippe is solet eminentior suggestus excisum cespitem exciso accumulando cespiti:* ex quibus verbis pulcherrimè ostenditur in numismate adlocutionis imago & ob oculos ponitur: & propriis verbis expressa à poëta Virgilio dignoscitur. Sed hæc jam satis.

Pag. 61.

VITELLII HONOS ET VIRTUS.

IN Vitellii imagine quæ in una parte nummi ærei efficta fuit, Virtutis hanc effigiem vidi ex altero latere. Erat Juvenis galeati stantis forma, in dextra manu hastam habentis, & quasi innitentis, in læva veluti quandam clavam, seu tesseram gestantis, erat porro Juvenis sagatus, & veluti habens quoddam paludamentum sagum ambiens in humeros reiectum, & ocreatus, seu more militari caligatus altero pede testudinem premens: hanc imaginem juxta stabat, formam virginis præ se ferens Honos, hastam dextra manu tenens, in altera cornucopiæ, brachium autem, quo hasta tenebatur, nudum: vestis qua tegebantur reliqua membra, ut mihi visum fuit, erat lacinia seu stola, quæ usque ad pedes descendebat: premebat autem Delphinem altero pede, erat & in ipso numismate, eleganter efficta talis inscriptio, HONOS ET VIRTUS. Quòd Virtus galeata fuerit in nummo, illud in causa fuisse existimo, quia Græci Palladem armatam fecêre. Nam in studiis literariis etiam controversiæ nascuntur, quæ tanquàm in palæstra, & lucta dirimuntur: quam rem quia Joannes Picus ille Mirandulanus in Apologia noningentiarum conclusionum suarum, perbellè demonstrat, hic ejus verba memoriæ digna, & his qui disputandi exercitatione uti non solent, utilia futura subscribere operæpretium duco, *sicut enim (inquit) per gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quasi literaria palæstra, animi vires & fortiores longè & vegetiores evadunt. Nec crediderim ego aut poetas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestissima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria. Quo fortè fit, ut & Chaldæi in ejus genesi qui Philosophus sit futurus, illud desiderent, ut Mars Mercurium triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, & hæc bella sustuleris, somniculosa, & dormitans futura sit omnis philosophia.* Hactenus Picus: vel etiam armata est Virtus, quia virtus in bello enitet, suâque virtus est unicuique militanti: hinc Virgil. in v.

Exigui numero, sed bello vivida virtus.

Virtus enim non solum in re literaria sed & in bellico negotio est conspicua, ac maximè illustris: utrunque enim exercitium & lite-

rarum & militiæ apud Romanos fuit honestissimum, ac maximæ dignationis: quod pertinet ad hastam, clavam, ad sagum, ad paludamentum, & caligas, omnia militaria arma, & ornamenta, notius est quàm ut ego hic declarem. Paludamentum tamen nonnullis scriptoribus visum est fuisse ornamentum imperatorium, quod ex Suetonio in *Julio Cesare* perspicuum est. Aliquando tamen & sæpius fuit militare, exempla apud Livium plura sunt, Plutarchus in *Lucullo* (ut Lazarus Bayphius vir de re literaria optime meritis annotavit) ἐπεσπίδα pro paludamento posuit: idem in *Crasso* φοινίδα pro paludamento purpureo posuit. Illud hic subjiciam, hanc effigiem virtutis armatam in numismate, omnino fuisse ejus formæ ac habitus, quem posuit, ac ex marmoribus antiquis effingi fecit in suo libro *de re vestiaria* idem Lazarus Bayphius. Sed quid sibi velit Virtus testudinem premens videamus, & Honor Delphinem premens pede. Crediderim ego his duabus rebus maturitatem confici, ut primum in virtutis actione immoremur, dein per se statim consequatur honor: & quidem hæc Virtus armata bellicam artem cunctatione arripiendam & consilio monet, & post cunctationem ipsa victoria accedit, quæ honorem affert ilicò. Nam turpe est (ut inquit de Scipione Cicero) Duci in bello dicere *non putaram*, negotia enim bellorum meditatione & consultatione egent, priusquàm ad arma concurratur, & ineatur prælium. Vel etiam Virtuti testudo, Honori delphinus tribuitur quod in terra spectata fuerit virtus, in aquis verò honor adeptus, vel quòd virtus simul terris & mari imperet. Hanc autem maturitatem alia forma Alciatus in emblematis suis confinxit: nempè Telum, quod complectatur echeneis: hoc carmine,

*Maturare jubent properè, & cunctarier omnes
Neu nimium præceps, neu mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum echeneide telum,
Hæc tarda est, volitant spicula missa manu.*

Non ignoro Suetonium in Augusto referre dictæ fuisse ipsius Augusti *oratio de Begdæus* &c. Et,

Sat celeriter fieri quicquid fiat satis benè.

De qua re aliàs in nostris Juris civilis exercitationibus impressis mentionem fecimus: quod pertinet ad honorem, hic quædam eram

eram dicturus, quæ facerent ad hujus temporis homines, qui quotidie se velle honorem suum recuperare contendunt, dum hostem ad duellum provocant, nescientes mehercule quid sit honor, & quæ ejus conditio, & tamen pro re minima & sæpe pro nihilo, & de nihilo longas condentes Iliadas, corpus & animam eunt perditum. Cum tamen hujusmodi contentiones, & duella à Jure pontificio divinoque & humano prohibita sint: Cap. *monomachiam* 2. quæstio. v. & C. *de Gladiatoribus*: ubi Constantinus Imperator Aug. cruenta spectacula in ocio civili, & domestica quiete sibi non placere ait, quapropter omnino gladiatores esse prohibet. Igitur de honore nisi quædam apud Aristotelem à me lecta lib. 1. *Rhetoricorum* ad Theodectem, sum dicturus, propterea quòd nonnulli libros scripserunt hoc tempore de honore integros quidem, lingua vernacula, illorum est unus Franciscus Patritius, qui anno superiore, cum essem Patavii, libellum edidit, in quo quid sit honor præceptis quidem Philosophicis disputat: & is quidem doctissimus in Philosophia, & bonis literis, amicus meus, ejus honoris librum mihi dono dedit. Possevinus etiam librum integrum de hac eadem re ædedit. Sed is à me nondum est lectus. Aristot. igitur lib. *Rhetoricorum* ad Theodectem primo, sic honorem definit: *Honor est existimationis benefactivæ judicium. Partes autem honoris hæ sunt: Sacra, memorations, decantationes carminum, aut solutæ orationis, ad laudem recitatio, præmia, delubra, vel primi confessus, sepulchra, imagines, publici victus. Ad hæc etiam barbara, inclinari, loco cedere, munera quoque, sed alia apud alios honoratiora.* Nunc videamus & ipsius virtutis apud eundem Aristotelem definitionem: *est autem virtus, ut videtur, vis quædam productiva, aut conservativa rerum bonarum. Item vis benefaciendi multa ac magna, & omnia in omnibus. Hujus partes hæ sunt, Justitia, Fortitudo, Modestia, Magnificencia, Magnanimitas, Liberalitas, Mansuetudo, Prudentia, Sapientia.* Jurisconsultus Modestinus lib. *de verbo. sig.* honorem, existimationem appellat, & ejus causam capitalem, sic enim Latine loquentes omnem causam ad honorem pertinentem, *capitalem* nominare solent, hinc tamen mihi nascitur quoddam dubium, quod videtur movere Papinianus lib. *Pandeectarum* xlvij. cap. ad leg. Jul. *de adulter. coerc.* ubi dicitur, quòd non facile conceditur liber-

liberto patroni famam laceßere, tamen permittitur ei jure mariti patronum suum accusare, quomodo si atrocem injuriam passus esset, & tamen deliberandum inquit Papinianus, an impune patronum libertus occidere possit, quod sibi durum esse videtur. Nam cujus famæ multò magis vitæ parcendum est, quo loco videtur Papinianus vitam ipsam quasi honori præponere, quod tamen hodie apud nonnullos non admitteretur. Sed sic resolvi facillimè posse puto, si prohibetur libertus famam & honorem sui patroni lædere, quæ quidem res est maxima, capitalis, & preciosa. Quantò magis vitæ ipsius domini erit parcendum, etiamsi liberti uxorem corruperit? cùm quòd est majus remittitur, minus tantò magis remitti debeat: quod tamen durum est, ac penè injustum. Sed de hac re amplius deliberandum. Illud in præsentia dignum annotatu non omittam, quod vetustæ marmorum inscriptiones, primo versu habent: OB HONOREM. quòd scilicet cenotaphium indicat. *Honorarium* autem *tumulum* Suetonius Tranquillus appellat in *Claudio*, quam rem Magnus Alciatus observavit lib. *Parergon* x. capit. xij. in elogiis etiam veteribus Mediolani, quæ idem Maximus Alciatus in libellum redegit, ac commentatus est, sed nondum edidit, hæc inscriptio fuit:

D M

IN HONOREM

MAXIMIAN MAXIMAE CALVINI. F. MAXIMVS
MATRI INCOMPARABILI

Apud Jureconsultos sæpè hujus dictionis *ob Honorem*, mentio est: lib. *Pandecton* L. capit. *de pollicitationibus*, Ulpianus in l. i. Sed *siquidem ob honorem promiserit decretum sibi, vel decernendum, vel ob aliam justam causam, tenebitur ex pollicitatione: idem illud constitutum est, ut si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. Sed captum opus, licet non ob honorem promissum, perficere promissor cogetur, sicque est constitutum.* Idem Ulpianus, *Toties locum habet diminutio pollicitationis in persona hæredis, quoties non est pollicitatio ob honorem facta. Cæterum si ob honorem facta sit: æris alieni loco habetur, & in hæredum persona non minuitur: si quis pecuniam ob Honorem promiserit, ceperitque solvere, eum debere quasi capto opere, Imperator rescripsit: Non tantum Masculos, sed etiam*

Page 65.

Page 67

etiam fœminas, si quid ob Honorem pollicitatæ sunt, debere implere, sciendum est. Modestinus eodem lib. & titulo: *Ex pollicitatione, quam quis ob Honorem apud Rempublicam fecit, omnimodò in solidum tenentur ipse & hæres ejus*: idem in l. *si quis ob Honorem*: & ibidem Pomponius, & Papyrius: quod verbum toties repetitum, spectare non solum ad sepulchraria, sed etiam ad quicquid famæ viventium pertinens est, crediderim: illud sciendum extra portam Capenam fuisse lucum Honoris, quod Marlianus lib. v. cap. xxvij. in *Topographia Romæ* refert. Sed de Honore & Virtute hæc satis.

VITELLII FIDES EXERCITVVM.

IN quodam Vitellii imperatoris numismate, erant duæ manus simul junctæ, cum his verbis, FIDES EXERCITVVM. in alio nummo bene veteri, quem mihi dono dedit SCANZIVS Mediolanensis juris civilis perstudiosus scholasticus, fuit imago Claudii imperatoris radiatam coronam capite habentis cum hac inscriptione, IMP. C. CLAVDIVS AVG. cujus à tergo erat stans icuncula signiferi ambabus manibus signa tenentis, his verbis FIDEXERCI. Signorum autem seu vexillorum alterum in apice manum expansam, alterum florem præ se ferre videbatur. Quod ad Vitellii nummum pertinet, nihil apud Suetonium de hac re reperi, quodque ad præsentem explicationem facere posset. Apud Titum Livium ea tamen verba jandiu legi in libr. xxij. ab urbe condita, ubi Pacuvius Calavius dehortatur filium à facinore & cæde Annibalis hunc in modum: *Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum est, dextras dextræ jungentes fidem obstrinximus, ut sacratis de mensis essemus*: quibus verbis satis perspicuè apparet, quidnam illæ duæ dextræ designent. Nam sic junctæ manus fidem demonstrant: in bello enim sic milites faciebant, ut darent manus alter alteri, & imperatoris sui animum confirmarent, quin sacramento adigebantur, se nunquam fidem imperatori suo violaturos, & pro salute ejus etiam morituros: ut lib. ij. cap. v. *de re militari* ad Valentianum Cæsarem Vegetius Flavius commemorat: quod fiebat cum nomen in militiam darent. Sed qui in externam militiam legi se passi essent, militariter

more Romano puniebantur. Cùm igitur fidem obligarent in bello, dextras ita jungebant in signum fœderis. Quem morem præcipuus poëtarum observavit sæpius, & j. cùm dixit:

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Et, *Cur dextræ jungere dextram* Non datur?

Et illud,

Et dextræ conjungere dextram Accessi.

Ergo & quam petitis juncta est mihi fœdere dextra.

Sed & Alciatus jurisprudentiæ sacratissimus antistes in doctissimo libello Emblematum his carminibus antiquum morem exercituum simul manus jungentium eleganter depinxit,

CONCORDIA.

In bellum civile duces cùm Roma pararet,

Viribus & caderet Martia terra suis:

Mos fuit in partes turmis coëuntibus hædem,

Conjunctas dextras mutua dona dari.

Fœderis hæc species, id habet Concordia signum,

Ut quos jungit Amor, jungat & ipsa manus.

Fuit etiam apud me superioribus annis, cùm Patavii agerem, Augusti numisma æreum, quod post dono dedi Bartholomæo Rayno Veneto adolescenti optimo & benè morigerato, & egregia indole prædito, his quidem notis insculptum in altera parte. CAESAR IMP. PON. TR. P. P. P. ET SEMPER AVGVSTVS. VIR. à tergo autem erant duæ imagines, quæ manus conjunctas habebant, cum Cornucopiæ his literis, CONCORDIA AVGVSTI. Ægyptii volentes concordiam signare, homines duos dextris se excipientes pingunt. Cornelius Tacitus lib. xvij. ostendit dextras concordia signa ultro citròque destinari ab exercitibus solitas: quod & Alciatus noster in annotationibus in Cornelium Tacitum rectè observavit. In vetusto marmore Mediolani in templo Divi Mauritii, ubi est elogium Cacurii & Manduillæ conjugum, duæ sunt junctæ manus in signum concordia, & benè concordati matrimonii, cum hac inscriptione,

V. F.

M. CASSIVS M. F. OV. CACVRIVS SIBI ET ATILIAE
MANDVILLAE VXORI ET M. CASSIO BROCCO FILIO
ET

ET L. CASSIO DONATO FILIO. IN FR. P. XX. IN
AGR. P. XX.

Est & aliud elogium Lucconis & Billienæ conjugum dextras invicem jungentium, quibus adest & Catulus & taurus, necnon & Leones arietinis capitibus insidentes, elogii verba sunt hæc,

L. SVLPITIUS GN. F. SEVERVS. T. F. I. SIBI. ET GN.
SVLPITIO LVCCONI PATRI BILLIENAE SAL. F. SE-
CVNDAE MATRI.

Meminit autem hujus nominis Billienæ Sallustius in *Jugurtha*, licet ibi corruptè legatur *Lucium Belligerum*, vel ut alii, sed malè habent, textus, *Belliginum*. *L. Billieni* igitur legendum est juxta veterum codicum veram lectionem: & fortè ille Lucius Billienus fuit pater L. Billieni, de quo Cicero *Philippica* secunda mentionem facit, an hæc Billiena mulier fuerit ex familia eorum, quos nominavi, incertum est. Crediderim tamen fuisse, cum antiquissimum sit hoc monumentum, ex omni parte elaboratum. Nam junctæ manus & catulus illos summa fide invicem vixisse ostendunt: moderationem autem semper observasse argumento est taurus, qui semper pro temperantia apud Orum Apollinem in *Hieroglyphicis* habetur: cum id animal foeminæ, postquam coitum concepit, aversetur. Leones autem arietinis capitibus insidentes, mulierum pudicitiae custodiam adhibendam indicant. Est enim aries levitatis stultitiaeque symbolum, & ideò foeminis congruit. Leo verò custodiae typum gerit: quoniam id animal apertis oculis dormit. Propterea etiam pro foribus templorum apponi solet, cujus rei idem Orus est autor, & Alciatus in *emblematis*, & Pierius Valerianus in *Hieroglyphicis*: quod modò ad junctas manus spectat memini me vidisse Placentiae apud Franciscum Novellium argenteum nummum, in cujus altera parte erant duæ dextræ simul junctæ cum caduceo, his notis, ALBINVS BRVTI FIL. in altera verò parte erat Pietatis effigies: literæ, PIETAS. Apud Vegetium *de re Militari* lib. ij. cap. xij. in fine illud legimus, *Contubernium manipulus vocabatur, ab eo quòd conjunctis manibus pariter dimicabant.*

VITELLII CONCORDIA.

IN Vitellii numismate fuit concordia sedens cum cratere in manu dextra, illum vergentem in foculum ibi arulæ imagine effictum, altera manu, cubito folio innitente, cornucopiæ tenente, cum hac inscriptione, CONCORDIA AVGVSTI & quidem non sine causa, quando quidem dicat Suetonius, Vitellium jurasse, nihil sibi antiquius quiete publica fore, & nullo pugionem recipiente, quasi in æde Concordiæ positurus, eum abscessisse, sed quibusdam acclamantibus, Ipsum esse Concordiam, & non solum retinere se ferrum affirmavit, verumetiã Concordiæ recipere cognomen. In Galbæ numismate sic efficta fuit Concordia, Mulier sedens, dextra ramum olivæ tenens, sinistra hastam habens cubito folio innitens, ubi erant hæc verba, CONCORDIA AVG. S. C. fuit & in ejusdem Galbæ numismate, mulier stans cum ramulo olivæ in dextra manu, in altera cum cornucopiæ, cum his verbis: CONCORDIA PROVINCIARVM. aliquando etiam Concordia effingebatur cum sceptro in manu, aliquando etiam duabus manibus conjunctis simul. Cornicem in duobus aureis numismatibus Faustinae Augustæ Concordiæ titulum ipsum præferentem se apud Laurentium Medicem vidisse affirmat Politianus cap. lxvij. *Miscellanearum*, quod & ex Heliani scriptoris Græci lib. iij. *de animalibus* idem refert.

De æde Concordiæ sic scribit Plinius lib. xxxij. *Natural. Histo.* cap. i. *Flavius vovit ædem Concordiæ, si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur, ex mulctatitia, fœneratoribus condemnatis, ædiculam æream fecit in Græcostasi, quæ tunc supra comitium erat. Inciditque in tabula ærea eam ædem C. quatuor annis post Capitolinam dedicatam.* Hactenus Plinius. Scribit Suetonius Tiberium dedicavisse ædem Concordiæ: quam posuisse refert Marlianus Liviam Germanici matrem, ob viri cum ea concordiam, quod in *Fastis* his verbis ostendit Ovidius,

*Te quoque magnifica Concordia dedicat æde
Livia, quam claro præstitit illa viræ.*

Quo autem loco posita esset ædes Concordiæ, varia est opinio. Ideo Marlianus dicit, *quamcunque probaveris, non longè à Palatino monte, Sarcu Vespasiani fuisse comperies.* Scribit Livius lib. vj. *decadis*

cadis tertiæ, in æde Concordiæ, victoriam, quæ in culmine erat, fulmine ictam, decussamque ad victoriam, quæ ante fixa erat, hæsisse, neque inde procidisse. Alibi ipsam Concordiam sic effictam vidi, Mitrata palliatæque erat stans, dextra cratêrem tenens, læva copiæ cornu. Alio etiam modo vidi sic signatam, Duo erant stantes laticlavati dextras dextris jungentes. Extant autem in porticu ædis Concordiæ, octo ingentes columnæ, & in epistyliis titulus sequens:

S. P. Q. R. INCENDIO CONSUMPTVM RESTITVIT.

Inventus est autem lapis, in quo hujusmodi verba erant incisa,
D. N. CONSTANTINO MAXIMO PIO FELICI. AC
TRIUMPHATORI SEMPER AVGVSTO OB AMPLI-
FICATAM TOTO ORBE REMPVBLICAM FACTIS
CONSILIIS Q. S. P. Q. R. AEDEM CONCORDIAE
VETVSTATE COLLAPSAM IN MELIOREM FACIEM
OPERE ET CVLTV SPLENDIDIORE RESTITVE-
RVNT.

NERONIS PORTVS OSTIENSIS.

TRIASVNT Neronis numismata, in quorum altero est effigies & imago plurium navium, cùm Tritone. Neptunum potius, quàm Tritonem fuisse judico, quòd verius sit, Neptunum sedentem propter tranquillitatem maris adpositum: delphinemque, quòd emollita sit omnis ira marina, & felicem in portum sibi successum contigisse. Nam temonem manu dextra terræ adprimere videtur. Quòd navigationis signum est in portum hostilem læva delphinum amplecti, quòd celerrimè sedatum illi sit mare: & delphine velut moenibus circumvallata, ubi hæc inscriptio S. POR. OST. C. AVGVSTI. in altero imago mulieris sedentis cum arula, altera manu pateram in foculum vergente, & altera manu hastam tenente, ubi est altera mulier stans cum cornucopiæ, & etiam est ibi rostrum navis cum hac inscriptione, ANNONA AVGVSTI CERES S. C. in tertio numismate est quadriga, ubi sunt verba; EVTYMIVS. est & aliud numisma aureum ejusdem Neronis, in quo est Jani templum sertis coronatum cum his verbis: PACE. P. R. VBIQ.

PARTA JANVM CLVSIT. S. C. Hoc est *Pace Romæ ubique* *parta Janum clausit. Senatus consultum.* Sed ad horum quatuor numismatum imagines explicandas, videamus quid Suetonius Tranquillus in ipsius Neronis vita dicat. In numismate ubi est inscriptio, *Portus Ostiensis*, videtur illud Suetonii facere, *Formam ædificiorum urbis novam excogitavit, & ut ante insulas, ac domus particus essent, de quorum solariis incendia arcerentur, easque sumptu suo extruxit. Destinaverat etiam Ostiatenus mœnia promovere, atque inde fossa mari veteri urbi inducere: & ibidem: Fossam ab Averno Ostiam usque ut navibus, nec tamen mari iretur: longitudinis per CLX. milliaria latitudinis, qua contrariæ Quinquiremes commearent: alibi Suetonius loquens de Ostia inquit, transit in hortos Servilianos, ubi præmissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem præparandam, Tribunos centurionesque Prætorii de fugæ societate tentavit. Et alibi Suetonius in Nerone, Quoties Ostiam Tyberi deflueret, aut Bajanum sinum præternavigaret, dispositæ per littora & ripas diversoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeæ, & matronarum institorias operas imitantium, atque hinc inde orantium, ut appelleret. Naumachiam exhibuit marina aqua innantibus belluis. Item stagnum maris instar fecit circumseptum ædificiis ad urbium speciem. Sed de portu Ostiensi idem Suetonius in Divo Claudio meminit: cuius verba hîc apponam, quia ad numisma nostrum faciunt perbellè. Refert igitur Suetonius, quòd portum Ostiæ extruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo jam solo mole objecta, quam quòd stabilius fundaret, navem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Ægypto fuerat advectus: congestisque pilis superposuit altissimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes navigia dirigerent. Quam rem etiam in numismatis effictam vidimus Patavii apud M. Antonium maximum antiquitatis amantiſſimum: & de qua turre meminit Strabo lib. de situ orbis xvij. & Plinius lib. xxxvj. cap. xij. quo loco de Pyramidibus Ægyptiorum scribit, Plinii sunt verba, *Magnificatur & alia turris à rege facta in insula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quàm constitisse DCCC. talentis tradunt: magno animo nequid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiserit Sostrati Gnidii architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Vſus ejus, nocturno navium cursui ignes ostendere,**

ad

ad prænuntianda vada, portusque introitum, sicut jam tales compluribus locis flagrant, ut Puteolis ac Ravennæ, &c. Strabo dicto libro xvij. refert epigramma Sostrati Gnidii de turri illa, quam ipse Ptolemæi jussu construxerat in Pharo, quod tale est, *Sostratus Gnidius Dexiphaniæ filius Diis salutaribus ob navigantes: quod carmen Sostratus (ut refert Politianus in præfatione in Suetonium) in ipsius muri lapide turris clàm incidit, calcem superinducens, & nomen regis superscribens, fore auguratus (id quod accidit) ut haud multò post literæ illæ cum lorica sua defluerent & nomen regis disperderetur.* Sostrati verò saxo insculptum remanens appareret. Quod exemplum Scriptores imitari debent, ut non tantum præsentis seculi applausum captare levissimum quærant, ac de eo solliciti nimis ne sint, quàm rem æternitate dignam, & quæ laudem perennem præstare valeat, solido posteritatis judicio peragere, ac sibi in longum tempus prospicere. De turre autem Phari meminit & Herodianus lib. 4. juxta principium, ubi de consecratione Cæsarum differit. Sed jam alterum numisma ejusdem Cæsaris, ubi sunt verba ANNONA AVGVSTI CERES. exponamus: inquit igitur Suetonius in Nerone, *Vt certiolem indolem ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturum se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit, graviora vectigalia, aut abolevit, aut minuit, præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, divisit populo viritim quadragenis nummis. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum menstruūque gratuitum: & paulò post, Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia, aurum cujusque generis multiplex penus, tessera frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, jumenta, atque etiam mansuetæ feræ, novissimè naves, insulæ, agri, quæ quidem omnia annonam, & abundantiam, cornucopiæ designant. In tertio numismate, ubi fuerat quadriga cum inscriptione, EVTYMIVS. ex Suetonio satis patet eum quadrigas rexisse, cum dicat, mox et ipse aurigare atque etiam spectari sæpius voluit. Et alibi, aurigavit quoque plurifariam, Olympiis etiam decemjugem, quavis id ipsum in rege Mithridate carmine quodam suo reprehendisset: sed excussus curru,*

ru, & repositus, cùm perdurare non posset, destitit ante decursum, nec eo secius coronatus est: decedens deinde provinciam libertate donavit, simulque iudices civitate Romana & pecunia grandi. Hæc Suetonius. Quod autem in numismate sit verbum *EVTYMIVS*, animadvertite quæ suprâ diximus in securitate, nam *euthymius* securus dicitur. In Numismate ubi sunt ea verba, *PACE P. R. TERRA MARIQ. PARTA JANVM CLVSIT.* vel ut est in alio quod suprâ scripsimus, *P. R. VBIQ. PARTA JANVM CLVS. S. C.* Hæc quidem Suetonius probat his verbis, *Janum geminum clausit tam nullo, quàm residuo bello.* Augustus etiam, ut idem Suetonius ait, Janum Quirinum semel atque iterum à condita urbe ante memoriam suam clausum, in multo breviori temporis spatio terra marique Pace parta, tertio clausit. Quod autem in Neronis nummo sit imago cum cithara in manu, ipse sanè est princeps citharædus, ut Juvenalis in octava satyra,

*Res haud mira tamen Citharædo principe natus
Nobilis.*

Et paulò post:

Et de marmoreo Citharam suspende Colosso.

Sciendum Neronem consuêsse canere, ac ad citharam maximè, ut inquit Suetonius, *sine mora nomen suum in albo profitentium citharædorum jussit adscribi, sorticulâque in urnam cum cæteris demissa, intravit ordine suo: simulque Præfecti prætorii citharam sustinentes, &c. Tragædias quoque cantavit personatus, Heroum, Deorumque item Heroidum atque Dearum, personis effectis, ad similitudinem oris sui, & fœminæ prout quaque diligeret. Inter cætera cantavit Canacem parturientem, Orestem matricidam, Oedipodem excæcatum, Herculem insanum, Olympiæ quoque, præter consuetudinem, musicum agona commisit, sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item statuas suas citharædico habitu, qua nota etiam nummum percussit. Nihil autem æquè doluit, quàm ut citharædum malum se increpitum, ac pro Nerone Enobarbum appellatum: quod autem cithara maximè delectatus sit, inquit & illud Suetonius, *Inter cæteras disciplinas pueritiæ imbutus tempore, & musica, statim ut imperium adeptus est, Therpam citharædum vigentem tunc præter alios, accersit, & ea quæ ibi sequuntur: ne huc totum Suetonium transferre videar, unum tantum**

tum in hoc dixisse sufficiat: inter familiares Græcum proverbium jactasse, *Occultæ Musicæ nullum esse respectum*. In nummo, ubi est pennata seu alata Mulier cum corona in manu altera, in altera verò palmam habens, cum inscriptione, VICTORIA AVG. hoc & comprobat Suetonius dicens, *Victorem autem se ipse pronuntiabat, qua de causa & præconio ubique contendit: instituit siquidem quinquennale certamen primum omnium Romæ, more Græco triplex, Musicum, Gymnicum, Equestre, quod appellavit Neronia, ut etiam est videre in numismate, verbis Græcis scripto ΝΕΡΙΝΟΙΩΝ, & apii corona circumdato, de qua corona Juvenalis in viij. sic,*

Hæc opera atque hæ sunt generosi principis artes,

Gaudentis fædo peregrina ad pulpita saltu,

Prostitui, Grajæque apium meruisse coronæ.

Sed & Neroneum quoque mensem Aprilem de nomine suo appellavit, & Romæ Neroneum Agona ante præstitutam diem revocavit, cum magni æstimaret cantare. Sed & Romam è Græcia reversus eo curru, quo Augustus olim triumphaverat, & in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde, coronamque capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterorum, cum titulis ubi, & quos, quo cantionum, quove fabularum argumento vicisset: sequentibus currum ovantium ritu plausoribus, Augustianos, militesque se triumphij ejus, clamantibus, & reliqua. Dedicavit & Thermas atque Gymnasia, Senatui quoque & equiti oleum præbuit: magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sed prætorum deinde in orchestram senatumque descendit, & orationis quidem certaminisque Latini coronam de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu, concessam sibi recepit. Citharam autem à Judicibus ad se delatam adoravit, ferrique ad Augusti statuam jussit. Et hæc quidem Suetonius, quæ hic volui scribere, ut non frustra coronam fuisse effectam in illo numismate quis existimaret. Sed quod alatam mulierem cum corona etiam in una manu, in altera palmam habentem aliud numisma ostentat, cum inscriptione Græca hac, ΡΟΔΙΩΝ. hoc etiam ex Suetonio putato, nos addiscere posse, si hic verba subscripsero, Apud eundem (inquit) consulem pro Bononiensibus Latine, & pro Rhodiis, atque Iliensibus Græcè verba fecit. Et alibi, Matrem dicta factaque sua exquirentem acerbius & corrigentem hætenus primò gravabatur, ut

K

invidia

invidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rodumque abiturus. Hæc Suetonius, quæ ad hanc rem facere possunt. Sed hic illud animadvertendum est, ΡΟΔΙΩΝ per ω magnum secundo loco scribi: cum Ρόδιος. ρ. δ. hoc est *Rhodiensis* per ο parvum scribatur apud Græcos. Sic & Ροδῖος Fluvius. Sic & Ρόδον *Rosa*. Ροδῶν. ων ρ. δ. *rosetum*: per ω magnum autem scribi. Sed ego facile crediderim Rhodienfes hunc nummum percussisse in adventum Neronis ad eos: ideo ΡΟΔΙΩΝ inscripsisse, hoc est *Rhodiensium* & ideo per ω scriptum: Sed hæc satis. Nos enim in Philosophiæ studiis & penè in mediis lectionibus hujus anni, quæ ad Physica pertinent, occupati ac detenti, hoc qualecunque, lector optime, munusculum donamus. Opusculum enim hoc numismatum præter institutum nostrum elaboratum fuit. Cum amici cujusdam precibus simulque flagitationibus facere satis mihi opus fuerit, non ut ego idoneus huic provinciæ sim, meque existimem tam doctum, ut hæc obscura signa, & hieroglyphica explicare facillimè valeam, cum hæc non nisi à doctissimo, ac eruditissimo viro & in literis præstantissimo explicari digna videantur & possint. Quid enim nos in Philosophia occupati, hac in re insigni præstare possumus? cum hæc studia sua etiam ocia & uberiora requirant, quàm à me exigì possint. Accipe igitur utcunque ea, quæ tibi damus, studiose lector, & benigno vultu hæc lege, illius sententiæ memor, *Nullum esse librum tam malum* (quod dicere solitum Plinium accepimus) *ut non aliqua ex parte prodesse possit.* Ad hoc facit illud, quod Cor. Tacitus lib. xv. refert, *Neronem post excidium Romæ factum, condendæ urbis novæ & cognomento suo appellandæ gloriâ quæsiuisse*, ideo hoc in numismate ΝΕΡΩΝΙΩΝ adpositum crediderim. Idem refert eod. lib. habitu aurigæ permistum plebi Neronem, & circo insistentem pœnis, tormentisque afflictos Christianos spectasse: ideo non mirum est si in numismate aurigæ habitu indutum aspicias.

Refert idem Cor. Tacitus lib. xv. quòd verba Flavii vulgabantur, *non referre dedecori, si Citharædus dimoveretur, & tragædus succederet: quia ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat*, habitu citharædi ergo in numismate est videre.

Idem Tacitus dicto lib. in fine narrat, quòd decretum fuit à senatu post detectam conjurationem Neroni paratam: ut mensis Aprilis Nero-

Neronis cognomentum acciperet: & hæc ratio fuit, quia Cerealia festa, quæ V. idus Aprilis celebrari erant solita, eodem die Aprilis conjuratio in Neronem fuerat facta, à qua Nero incolumis evaserat. Sed & templum Saluti extruxit eo loco ex quo Scevinus ferrum prompserat: ideo NEPONION adpositum numismati, & templum Salutis nummis ejus additum.

CLAVDII NERONIS GENIVS.

IN numismate quodam æreo, quod mihi dono dedit Theodorus à Sancto Georgio Casalensis, Blanderatensisque comes, Genius ita erat effictus. In primo orbe erat effigies Claudii Neronis Cæsaris, cum his verbis NERO CLAVD. CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. PP. in altero verò orbe erat Genii sigillum Juvenis militaris cum veste ad cruris medium circumvoluta, dextra pateram in morem Sacrificantis. Foculus seu ara extabat fertis coronata, læva cornucopiæ habebat, cum hac epigraphe, GENIO AVGVSTI S. C. de Genio Neronis nihil apud Suetonium comperi: crediderim tamen populum Romanum ejus Genio sacrificasse, vel potius quòd ipse Nero Genio Octavii Augusti Cæsaris rem sacram fecerit, fieri mandaverit. Nam refert Suetonius Tranquillus in vita Augusti, Athenis ædem Jovis Olympici antiquitus inchoatam quosdam reges, & socios, & amicos Augusti communi sumptu destinasse perficere, ac ejus Genio dedicare. Genius serpentis imagine effingebatur. Hinc Persius:

Pinge duos angues, pueri, sacer est locus.

Coronabatur autem platani foliis, utpote arboris genialis. Nam sunt quidam, qui velint etiam Lares, Genios dici, qui à Græcis etiam platani foliis solerent, teste Plutarcho, coronari, sicuti in Latio spicis & aristis. Apud Tibullum tamen Lares floribus coronantur sic,

Rure puer verno primùm de flore coronam

Fecit, & antiquis imposuit Laribus.

Genio sacra fiebant mero & floribus. Persius satyra ij. ad Macrinum,

Funde merum Genio, non tu prece possis emaci.
Horatius lib. ij. epistolarum,

Floribus & vino Genium memorem brevis horæ.
Genius in *Aulularia* apud Plautum ita loquitur:

*Huic filia una est, ea mihi quotidie thure,
Aut vino, aut aliquo flore semper supplicat.*

Servius interpres Virgilii doctissimus, super illo carmine lib. v.
Aeneidos:

*Incertus Geniūmne loci, famulūmne parentis
Esse putet?*

ait, Genium esse putaverunt antiqui numen, quod nobis nascenti-
bus datur. Persius Poëta certè videtur ultima Satyra innuere, ideò
sacrificasse veteres Genio principis, propter victoriam habitam de
aliquibus populis, hujus sunt carmina,

*O bone, num ignoras? missa est à Cæsare laurus
Insignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis, & jam postibus arma,
Jam chlamydas regum, jam lutea gausapa captis,
Essedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.
Diis igitur, Genioque ducis centum paria, ob res
Egregiè gestas induco, quīs vetat? aude.*

De imagine autem ipsius Genii publici, qui apparuerit Juliano
Imperatorī cum cornucopiæ velata per aulæa tristius discedente, vi-
de Ammianum Marcellinum lib. xxv. & de Salutari Genio videto
eundem lib. xvj. & xvij. de Genio Constantii Imperatoris, Socratis,
& Scipionis, idem Ammianus meminit lib. xxj. & eodem lib. de
Genii templo, ubi dicit, quòd Cal. Januar. ascendente Juliano Im-
peratore per gradus ejusdem templi, quidam ex illis lapsus animam
efflavit, insperato casu, nullo eum percutiente. Apud Jurisconsul-
tos lib. xij. *Pandectarum*, titulo *de jure jurando*, fit mentio de ju-
ramento per Genium principis, his verbis: Vlpianus: *Si quis jura-*
verit in re pecuniaria per Genium principis, dare se non oportere &
pejeraverit, vel dari sibi oportere: vel intra certum tempus jurave-
rit se soluturum, nec solvit: Imperator noster cum patre rescripsit,
fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei superdici: ΠΡΟΠΕΤΩΣ
ΜΗ ΟΜΝΥΕ, id est *ne petulanter jurato*. Qua de re nos pueruli in no-
stris

stris in jus civile exercitationibus, & enarrationibus impressis multa diximus. Suetonius Tranquillus in *Caligula* ait, *Multos à Caligula supplicio affectos, qui per ejus Genium pejeraverant.* In elogiis antiquis æviternum Genium legimus. Sic enim Romæ in marmorea tabula descriptum est D. POT. ET GEN. AEVIT. D. quod interpretari ad hunc modum possumus, *Diis potentibus, & Genio æviterno dicatum.* In marmore antiquo reperto inter testaceum, Aventinum, & Tyberim, ubi fuere horrea P. R. CXL. hæc inscriptio Genii fuit: NVM. DOM. AVG. SACRVM GENIO CONSERVATORI HORREORVM GALBIANORVM M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER. S. P. D. D. in alia parte eadem verba legebantur, nisi quòd loco Genii erat *fortuna*, quod Marlianus annotavit in lib. *Topographiæ*. Genium autem in die natali apud veteres coli moris fuisse vel Tibullus poëta cultissimus his versibus ostendit lib. ij. Eleg. ij.

*Ipse suos adsit Genius visurus honores,
Cui decorant sanctas florea ferta comas.*

*Illius è puro distillent tempora nardo,
Atque satur libo sit, madeatque mero.*

Et in primo libro, Eleg. vij. ad Bacchum loquens idem sic cecinit,

*Huc ades, & centum ludos, Geniumque choreis
Concelebra, & multo tempora funde mero.*

Illius & nitido stillent unguenta capillo,

Et capite & collo mollia ferta gerat.

Sic venias hodiernæ Geni, dum thuris honores,

Liba & Mopsopio dulcia melle feram.

Sed de Genio plura Lilius Gregorius Gyraldus noster in libris de *Diis gentium*: nostra hæc nobis sufficiant.

NERONIS ET DOMITIANI CAESARVM
JVPITER CVSTOS.

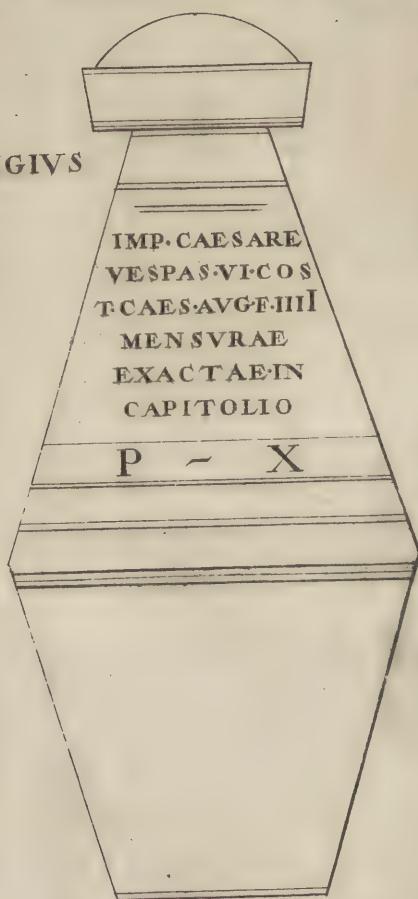
EXTANT numismata quædam Neronis Cæsaris, & Domitiani, in quibus à tergo ita Jupiter est effictus: in folio sedet, dextera fulmen habet, læva hastam cum hac inscriptione, JVPITER CVSTOS. Domitianus (ut asserit Suetonius cap. v.) Novam excitavit ædem in Capitolio custodi Jovi, sèque in sinu ipsius Jovis, ut inquit Marlianus, sacravit. Quade re etiam meminit Cornelius Tacitus, lib. xix. ubi Capitolium describit à Vitellianis captum. Quare autem Jovi fulmina assignentur, rationem ponit Plinius lib. ij. cap. xx. *Natural. histor.* dicens, *Supernorum trium syderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: sed maximè ex his medio loco siti: fortassis quoniam contagium nimii humoris ex superiore circulo atque ardoris ex subjecto, per hunc modum egerat. Ideoque dictum Jovem fulmina jaculari.* Quòd Jovi fulmina attributa fuerint, indicat idem Plinius dicto lib. ij. cap. lii. ubi scribit quòd Thuscorum literæ novem deos emittere fulmina existimant, eaque esse undecim generum, Jovem enim tria jaculari, Romani duo tantum ex his servavère, diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano. Rariora sanè eadem de causa frigidioris cœli. Addit etiam idem Plinius lib. ij. cap. lv. *rei natural.* ideo aquilam fulmini adjungi & associari, hujusque teli armigerum fingi, quòd aquila è cunctis volucris à fulmine non tangatur. Ideo in quibusdam numismatibus per antiquis aquila sub pedibus fingitur habere fulgur seu fulgetram: hinc & hodie hac (ut puto) de causa in nummis argenteis seu dimidiatis aureis Caroli v. Cæsaris nostri, aquilam cum fulmine, & mundo sub pedibus effingi videmus: fulmen etiam (ut idem Plinius dicit ibidem) fruticem lauri non icit, nec unquàm altius pedibus quinque descendit in terram, nec è pellibus belluarum vitulos marinos percutit.

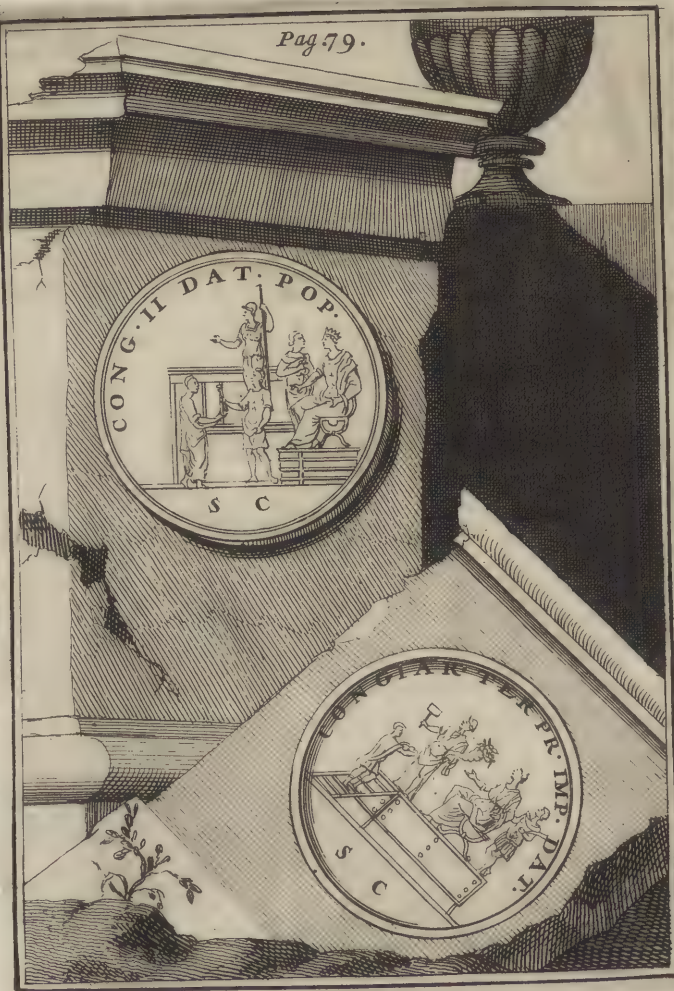

CONGIVS

IN NERONIS Imperatoris duobus argenteis numismatibus erat inscriptio, CONGII DAT. POP. In Titi Vespasiani aureo numismate, qui amor & delitiæ humani generis dictus fuit, erant hæ notæ, CONG. TER. P. R. IMP. DAT. Suetonius in Nerone hæc quidem pro eo refert : deductus in forum Tyro, populo congiarium, militi donativum proposuit : de Tito nihil apud Suetonium est quod ad congiaria pertineat : solum id, illum dedisse congiaria testari potest : *quod nulli civium quicquam ademit : abstinuit alieno, ut si quis unquam, ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit : & tamen nemine ante se munificentia minor* : innuit enim quasi his verbis Tranquillus, eum liberalissimum fuisse, ut etiam superiores Cæsares liberalitate vicerit : sicque Populo quod alii dederunt, illum & dedisse, imò & plura : sed & alii Cæsares (quanvis adhuc in eorum numismatibus congiaria videre nobis non contigerit) Populo congiaria tribuerunt, inter quos optimus & primus C. Julius Cæsar, teste Suetonio, populo impertitus est : his verbis, *Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim divisit, & hoc amplius, centenos pro mora. Annuat etiam habitationem Romæ usque ad bina millia nummum in Italia non ultra quingenos sestertios remisit : adjecit epulum ac viscerationem, & post Hispaniensem victoriam duo prandia. Nam cum prius parce, neque pro liberalitate sua præbitum judicaret, quinto post die alium largissimum præbuit. In epistola Cœlii M. Ciceroni scripta de Congiario ea sunt verba, Plancus quidem tuus Ravennæ est, & magno congiario donatus à Cæsare, nec beatus, nec bene instructus est. Sed de Augusto, qui Octavius nominatus est, idem Suetonius ait, Congiaria populo frequenter dedit sed diversæ ferè summæ : modò quadringenos, modò tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosque nummos, ac ne minores quidem pueros præteriit, quanvis non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consueissent. Frumentum quoque in annonæ difficultatibus sæpe levissimo, interdum nullo pretio viritim adensus est, tesserasque nummarias duplicavit : & paulò post, Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, bonæ fidei se esse respondit : & ibi iterum de*
con-

congiario, & ibi: *ſpectavit & exercentes ephebos, iisdem etiam epulum in conſpectu ſuo præbuit, permiſſa, imò exacta jocandi licentia, diripiendique pomorum & opſoniorum rerumque miſſilium.* Sed & Caligula, quanvis omnium ferarum crudeliſſimus congiaria præbuit, inquit Tranquillus: *Congiarium populo bis dedit tercenos H-S toties abundantiſſimum epulum ſenatui, equeſtrique ordini, etiam congiugibus, ac liberis utrorumque poſteriore epulo, forenſia in ſuper viris, pueris, ac fœminis faſcias purpuræ, ac conchylii diſtribuit, & ut letitiam publicam in perpetuum quoque augetet, adjecit diem Saturnalibus, appellavitque Juvenalem.* Divus Claudius Cæſar, ipſe etiam congiaria populo ſæpius diſtribuit, eodem Tranquillo authore. Veſpaſianus Coloſſi reſectorem inſigni congiario, magnâque mercede donavit. Apollinari tragædo quadraginta, Pterino, Diodorôque citharædis ducena, nonnullis centena, quibus minimum, quadragena feſtertia ſuper plurimas coronas aureas dedit, ſicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & calendis Martii fœminis, explevit etiam cenſum ſenatorium: conſulares inopes quingenis feſtertiis annuis ſuſtentavit: ſed ut jam Cæſarum xij. in uno Flavio Domitiano Cæſare concludamus liberalitatem congiariorum, verba Tranquilli de eo referamus: *Congiarium populo nummorum trecentorum ter dedit, atque inter ſpectacula muneris largiſſimum epulum. Septimontiali ſacrorum quidem die, ſenatui, equitique panariis, plebejis, ſportellis cum obſonio diſtributis, initium veſcendi primus fecit: diêque proximo omne genus rerum miſſilia ſparſit: & quia pars major intra popularia deciderat, quinquagenas teſſeras in ſingulos cuneos equeſtris ac Senatorii ordinis pronunciavit: & hæc quidem Suetonius de congiariis: quæ omnia hunc in unum locum congeſſiſſe volui, cum aliorum hiſtoricorum libros ad manus nunc habere facultas non detur: nam meam integram bibliothecam in patria retineo: non me fugit enim Titum Livium, & Tacitum, Plinium, Plautum, & Ælium Spartianum, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, hujusmodique authores de his rebus, quæ ad congiaria pertinent, ſæpe loqui. Nunc tamen cum illos non habeam, ut certos locos adducere queam, lectorem non pigebit per ſe illos videre: ſat fuit in præſentia omnia Suetonii ad hanc rem exempla citare: ut tamen & jurisconſultos, quorum textus habeo ad*
manum,

manum, non solum advocatis & leguleis prodesse, sed etiam bonarum literarum studiosis, & antiquitatis amatoribus plurimum conferre, sciant omnes, eos adducere mihi videtur esse operæpretium. In primis se offert Paulus Jurisconsultus antiquitatis peritissimus *Digestorum* li. xxxij. cap. *de instru. vel instrum. legato*: ubi sic ait: *Videndum ne inter instrumentum tabernæ & instrumentum cauponiæ sit discrimen, ut tabernæ non nisi loci instrumenta sint, ut doliaria vasa, vectiones, ancones, calices, & trullæ, quæ circa cœnam solent trahici: item urnæ aeræ, & congiaria & sextaria, & similia*: sed videamus quid de congiariis idem Paulus lib. xxx. *digestorum* cap. *de legatis & fidei commiss.* primò dicat. Licet congiarii nomen non pronunciet, his tamen verbis subintelligit: quæ quia ad antiquitatem mirum in modum faciunt, hic omnia, licet prolixiuscula, placet referre. *Civitatis* (inquit Paulus) *etiam legari potest, quod ad honorem ornatumque civitatis pertineat, ad ornatum, puta quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit: ad honorem puta quod ad edendum munus, venationem, ludos scenicos, ludos Circenses, aut quod ad divisionem singulorum civium, vel epulum relictum fuerit: hoc amplius, quod in alimenta ætatis infirmæ (puta senioribus, vel pueris, puellisque) relictum fuerit: ad honorem civitatis pertinere videtur*: & hæc quidem Paulus: cujus verba si conferas cum his, quæ ex Suetonio retulimus, omnia bellissimè facient, & congiaria esse intelligentur. Nunc quia superius de donativo mentionem fecimus, scias velim, donativum esse principis largitionem in milites, id est, λαμπρὰ δόσις, quæ eadem in populum facta, congiarium dicitur. *Donarium* autem est ἀνάθημα qualia videntur in fanis. Tranquillus in *Caligula*: *Pronunciatoque militi centenis viritim denariis, quasi omne liberalitatis exemplum supergressus, Abite, inquit, læti, abite locupletes*: primus autem Claudius Augustus instituisse ab eodem dicitur, ut Imperatores Romani in auspiciu imperandi donativum militibus pronunciarent: sed ut jam aliqua de mensuris, quæ circa congiaria spectant dicamus, operæpretium erit hic referre mensuras. Nam loqui de congiariis, & nescire quid esset, frustra hic scripsissemus de illis: nec erit modica utilitas ad pernosendum ea, quæ dixit Suetonius. Imprimis igitur sciendum est congiarium fuisse munus, quod à Cæsaribus populo Romano dabatur, & amicis, quod

Fabius Quintilianus his verbis declarat, quæ sunt in sexto *de institutione oratoria*: in *metalepsi* quoque eadem ratio dictorum, ut *Fabius Maximus* incusans *Augusti* congiariorum, quæ amicis dabantur exiguitatem, heminaria esse dixit. Nam congiarium commune liberalitatis, atque mensuræ à mensura dicta imminutio est rerum. Hæc Fabius. Ut enim donativum dicitur munus, quod militibus datur, ita congiarium, quod amicis, vel populo: opinor autem inde dictum, quod primo congii vini, vel olei dabantur: deinde res aliæ dari cæptæ eadem manente appellatione. In quadam memoria antiqua, quæ in marmore extabat, quam mihi *Vicentius Catus* *Vicentinus* amicus meus dono dedit, hæc certè notæ fuerunt:

CONG. ☐ VINI. CONG. ☐ OLEI. *Suetonius* in *Cæsare* dictatore quidem congiarium nominat his verbis, ne id & omittam: omnibus circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito aut levi fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, vel invitatos, vel sponte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur. Sed jam ad mensuram congii perveniamus: congius sextarios capit sex, quod indicat *Volusius Mætianus* in libello *de distributione mensurarum*, idque notis ponderum, cum ait, *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta, nam octies sex constituit octo & quadraginta*: hinc sextario nomen inditum, ut *Fannius* his verbis aperit:

A quo sextarii nomen fecisse priores

Crediderim, quòd eos capiat sex Congius unus.

Sed *Marci Catonis de re rustica* ostendunt verba quoque congium sex esse sextariorum: ea sunt capite septimo, & quinquagesimo, ubi statuit, quantum vini sit familiæ bibendum: *Mense sexto, septimo, octavo in dies sextarium unum*. Deinde id ipsum declarans addit in mense congios quinque: cum enim menses ferè triginta dies habeant, & singulis diebus bibatur sextarius, fiunt triginta sextarii, qui quinque efficiunt congios. Hunc locum doctè explicavit *Budæus* in libro *de Asse*, ex hisdem autem verbis quisque intelligere potest, congium liquidi mensuram esse, tum etiam his *Livii*, quæ sunt lib. v. & xx. ab urbe condita, si rectè recordor, & congii olei in vicos singulos dati: sed hoc loco præstabit (ut credo) summam rationem mensurarum à doctissimo viro *Gulielmo Phylandro*, Gal-

lo, cive Romano in lib. vj. annotationum suarum in Vitruvium paucis complexam referre : *culeus igitur amphoras xx. capit, id est, libras mensurales mille sexcentas. Amphora urnas duas, id est, libras octoginta. Urna congios quatuor, id est, libras quadraginta, congius sextarios sex, id est, libras x. Sextarius heminas duas, id est, libram & bessem, id est, uncias xx. hemina, quæ & cotyla quartarios duos, id est uncias x. Quartarius acetabula duo, id est, uncias v. Acetabulum sesquicyathum, uncias duas cum dimidia. Cyathus ligulas sive cochlearia quatuor, id est, fescunciam, drachmam & scrupulum, & hæc quidem Phylander: sed ex Georgio Agricola accepta, lib. j. de mensuris Romanorum. Nunc videamus capacitatem congii ex ipso Georgio Agricola: congius, inquit ille, capit sextarios vj. Heminas xij. Quartarios xxij. Acetabula xlvij. cyathos lxxij. ligulas cclxxxvij. chus, qui choeus Græcè quoque dicitur, est idem qui congius apud Romanos: sex continet sextarios, quod Cleopatra declarat, cujus pauca quædam de mensuris, & ponderibus, sed valde docta extant ex libris κρηνηνιστῆς excerpta, quos Alciatus in Latinum transtulit, unà cum Galeni libello de ponderibus, & mensuris: sunt autem ejus verba: ὁ χῆς ἔχει μέγεθος μὲν κρηνης δώδεκα, ἕξαις ἢ ἑξ. hoc est, chus quidem habet mensura cotylas Atticas xij. sextarios verò sex, vel, ut vertit Alciatus, chus, id est, congius mensura quidem heminas Atticas xij. habet, sextariorum dimidio minus: nempe sex, choenicas 4. pondere verò drachmas 720. Dioscorides de vino, quod ex palmis fit ita scribit: ἐντέλει δὲ πρὸς δέκα χοίνικιν ὁ δαλῶ χόας ὅ. id est, infunde ad choenicas x. aquæ congios tres. quem locum Plinius li. xiiij. cap. xvj. est imitatus: sed & carmina Fannii idem de choa, sive chu ostendunt:*

Heminas recipit geminas sextarius unus.

Adde duos chus fit vulgò, qui est Congius idem.

Derivatus autem χῆς sive χόας videtur ἀπὸ τοῦ χεῖν, quod est fundere, nam vasis genus etiam significat, quo aqua hausta fundebatur: & est mensura humidi: sed transeamus ad eam mensuram congii, quæ in se minores continet apud Græcos: chus igitur capit sextarios vj. cotylas xij. Quartarios xxij. oxybapha xlvij. cyathos lxxij. conchas cxliij. Mystra cclxxxvij. chemas ccclx. cochlearia dcccxx. chus autem georgicus capit xij. cotylas georgicas, quæ effi-

ciunt ix. sextarios: chus verò medicus xij. cotylas novem unciarum, quæ sex constituunt sextarios. Novem autem ad sex proportionem habent sesquialteram. Africanus colligit choa liquoribus repletum idem pendere, quod Fannius, nempe vini libras x. olei ix. mellis xv. & cætera: congius igitur capit libras x. pendet octo & uncias quatuor, ut suprâ etiam annotavi. Nunc congii mensuram Romanam vino repletam tibi declarabo. Congius oleo ut vino plenus pendet olei libras viij. & uncias iiij. vini ix. libras, & uncias tres, scriptula duo: filiquas quatuor & grana duo: chus olei (nunc Atticam declaro) pendet libras 7. cum dimidia: vini libras octo & uncias quatuor. Georgici congii mensura, quæ dicitur chus, olei pendet libras xj. & uncias iiij. vini verò xij. cum dimidia. Nunc mellis Romani pondus, quod ad congium spectat dicamus: congius vini pendet libras ix. uncias iiij. scriptula duo cum dimidio, filiquam unam, grana duo, mellis libras xiiij. cum dimidia: uncias quatuor, drachmas quinque, scriptulum unum: jam Atticas quoque mensuras congii exponam. Chus vini pendet libras viij. uncias quatuor, mellis libras xij. cum dimidia. Georgicorum chus vini pendet libras xij. cum dimidia, mellis xvij. & ix. sed adverte, quòd nonnulli Græci usi sunt Romanis mensuris, & ideo dicunt *ιταλικὸν κεράμιον*, id est, amphora Italica *ἔρεα*, id est, *urna*, *κόνγγιον*, id est, *congius* Græcus cum Romanis. Nam congius olei pendet libras ix. vini x. mellis xv. interim illud non præteribo hoc loco quod Georgius Agricola monet: vinum oleo gravius esse nona parte, & mel rursus vino gravius tertia. Sed jam his declaratis, hic notam congii ex Volusio Mætiano Jureconsulto appofuisse non omnino fuerit inutile, ut extra alias mensuras hanc congii noscamus. Hæc igitur & hujusmodi fuit nota sic signata ξ. & hæc quidem de congiariis dixisse sufficiat.

VESPASIANI AVGVSTI PAX.

PACEM in numismate Vespasiani effictam sic vidi, Alatam mulierem stantem cum corona myrtea, seu oleaginea in dextra, in læva palmam habentem his literis: PACI AVGVSTAE. Suetonius in *Vespasiano* de pace his verbis meminit, *Fecit & nova opera, templum Pacis foro proximum, divique Claudii in Cælio monte, captum quidem ab Agrippina, sed à Nerone prope funditus destructum.* Fuit templum Pacis, eo loco, ubi Julii dictatoris neptis Julia domum sat profusè exstruxerat, quæ prius via publica dicebatur, seu sacra via. Juliæ illam domum ad solum diruit Augustus, ibique porticum Liviæ à Livia Drusilla ejus uxore cognominatam, excitavit. Josephus (ut Marlianus refert) scribit, quòd post triumphum, & Romani imperii firmissimum statum, Pacis templum Vespasianus ædificaverit: in quo (ut ait Divus Hieronymus) idem Vespasianus vasa, & ornamenta templi Hierosolymitani triumpho TITI advecta reposuit, universaque consecravit donaria, Veneremque dicavit: in eodem fuit heros absolutissimi operis à Thimante, Hylasiúsque à Protogene: atque Sylla à Nicomacho, pictura expressi. Gellius (ut refert idem Marlianus) opinatur epistolas Asinii Capitonis, viri doctissimi, in eodem templo fuisse: de Venere, quam dedicavit Vespasianus templo Pacis, meminit Plinius lib. *Natural. histor.* xxxvj. cap. v. his verbis, *Qua de causa ignoratur artifex ejus quoque Veneris, quam Vespasianus imperator in operibus Pacis suæ dicavit, antiquorum digna fama.* Scribit Herodianus lib. i. Commodò imperante Pacis templum incendio consumptum, illudque supra cætera maximum fuisse ædificium, id quod universi quasi in thesaurum divitias suas congerebant: in Domitiani numismate effictam pacem hoc pacto vidi, Erat mulier stans cum face ardenti in manu dextera quadam veluti bellica arma comburente: in læva cornucopiæ habens his verbis: PACI AVGVS. S. C. quæ quidem omnia Pacem designant. Hoc loco libet duo epigrammata, alterum ex emblematis Alciati desumptum, alterum ex verbis Molsæ electum subscribere: ex quibus Pax perbellè describitur. Alciati quidem nostri hujusmodi est:

E X B E L L O P A X.

En galea, intrepidus, quam miles gesserat: & quæ

L 3

Sapius

*Sæpius hostili sparsa cruore fuit.
 Parta pace apibus tenuis concessit in usum
 Alveoli: atque favos grataque mella gerit.
 Arma procul jaceant: fas sit tunc sumere bellum:
 Quando aliter pacis non potes arte frui.*

Ponit alia duo emblemata ad pacem pertinentia idem Alciatus, quæ sciens omitto, cùm unusquisque illuc recurrere possit: hic satius erit Marii Mollæ elegantissimum epigramma ex Græcis desumptum (ut puto) subdere,

*Ferrea rostra olim pressis crepta carinis,
 Quæ Nili fractas testificamur opes.
 Ecce apibus pandas parcis præpandimus aulas.
 Congesto redolent (quis putet) æra thimo.
 Cæsaris hæc ingens laus est, quo vindice, Pacis
 Jucundos fructus arma inimica ferunt.*

Libet etiam hoc loco, Benedicti Acolti Cardinalis cultissimum epigramma ad Pacem scriptum subdere,

*Restituis fessis quod te, Pax aurea, rebus,
 Cultaque divulsis litibus arva nitent.
 Turba tibi hæc meritò sæpè letissima fundit,
 Et premit agrestes fronde revincta comas.
 Quaque oleæ ramos jungunt felicibus umbris,
 Antiquis renovat sacra probata viris.
 Tu bona sis, facilisque piis adlabere donis,
 Moxque tuo auspicio candidus annus eat.*

Pacis duo numismata, quæ fuerant Neronis sic efficta vidi, mulierem alatum caduceum habentem in altera manu vergentem ad terram in anguem ibi positum, in altera manu habentem nescio quid è collo propendens, cum his notis, PACI AVGVSTAE. vidi in numismate Galbæ sic effictam mulierem stantem cum oliva in manu dextra, in sinistra verò caduceum habentem, cum hac inscriptione, PAX AVGVSTI S. C. In Vitellii numismate vidi mulierem stantem cum ramo olivæ in manu dextra, in sinistra cornucopiæ gestantem, cum hac epigraphæ: PAX AVGVSTI. S. C. Quæ omnia sitigna ex mirabili illa diuturna Octaviani Augusti, terra, marique pace parta profluxisse existimo, cùm tertio Janum clausisset: illud

non

non omittendum hoc loco, sic & effictam fuisse pacem, ut puerum Plutum manu gestaret, quod in Titi Vespasiani nummo æreo aliquando apud Decianum Jureconsultum celeberrimum vidi. Quod symbolum videri potest, non ex bello, sed ex pace divitias, & opes comparari: effingebatur etiam pax cum spicis, quod & Tibullus noster cultissimus poëta, his verbis, quibus pacem laudat, ostendit.

Interea Pax arva colat, Pax candida primum

Duxit araturos sub juga curva boves.

Pax aluit vites, & succos condidit uvæ,

Funderet ut nato testa paterna meram.

Pace bidens, vomerque viget, at tristia duri

Militis in tenebris occupat arma situs.

At nobis Pax alma veni, spicamque teneto,

Perfluat & pomis candidus ante sinus.

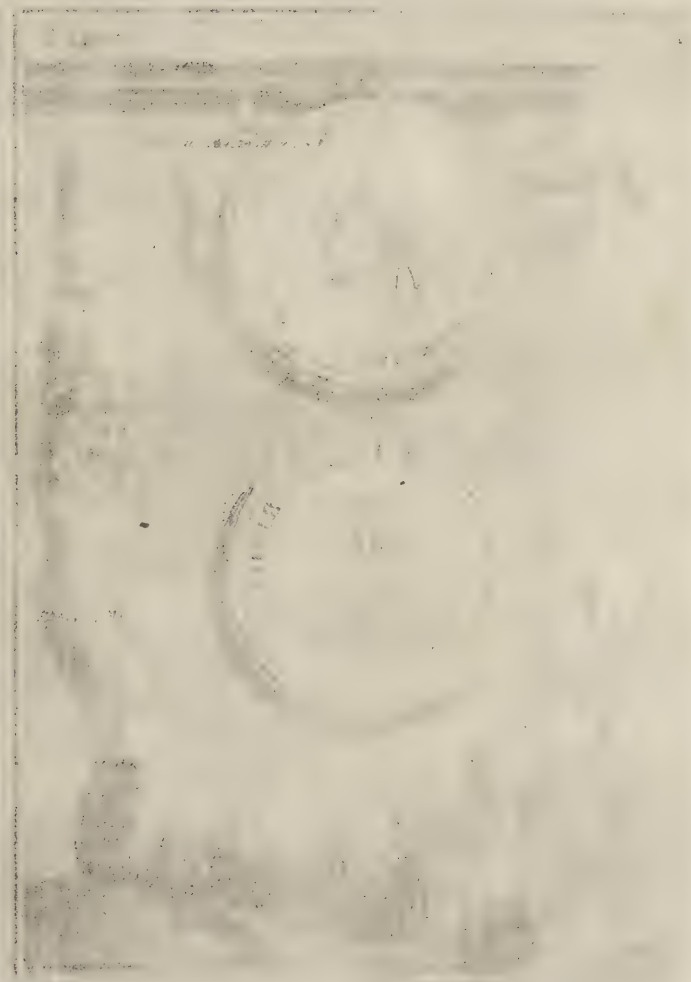
Vidi eo pacto quo Tibullus pingit sic effictam pacem, ut esset capite compto mulier palliata, dextera spicam & papaver, læva copiarum cornu gestans colligendo sinus pomis perfluentibus.

Nonnunquam lauro, & rosa coronabatur Pax, ut in aliquibus vetterimis nummis vidimus. Sed qui cupit etiam Thusca lingua concionem de Pace legere, is adeat orationem de Pace clarissimi viri Claudii Ptolemæi. Aristophanis etiam extat comoedia, Græca, cui titulus est, *Pax*. Cassiodorus etiam libro 1. *Variarum* hæc in laudem Pacis affert: *omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium custoditur. Hæc enim est bonarum artium decora mater. Hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minimè quæsisse sentitur.* Sed quis magis commendavit gentibus pacem, quam servator noster Jesus Christus? qui pacificos vocat beatos, qui jubet, ut in qualunque domum introierimus, pacem illi domui dicamus: qui pacem nobis relinquit, qui pacem dat cunctis, non ut dare solet mundus, qui natus homo, ut hominibus bonæ voluntatis pacem afferret & gloriam in excelsis Deo tribueret: utque humanam naturam cum divina, interjecta pace, conglutinaret, simulque nos Deo copularet. Sed de Pace hæc dixisse sufficiat.

NERVAE CAES. AVGVSTI VEHICVLATIO
ITALIAE REMISSA.

TIBERIVS Decianus I. C. clariss. Forojulienſis, oſtendit mihi, cùm eſſem Patavii, ubi ille jus civile tum profitebatur maximo cum honore, numiſma æreum vetus pulcherrimum, in cujus primo orbe erat Nervæ Imperatoris facies cum hoc titulo IMP. NERVA CAESAR AVG. P. M. TRIB. COS. II PP. à tergo autem erant duæ mulæ ſine ullo onere liberæ paſcentes cum jugo appenſo, his notis literiſque, VEHICVLATIONE ITALIAE REMISSA. apud Dionem Græcum ſcriptorem, qui ejus Imperatoris vitam ſcripſit, nihil de hac re legi: niſi quòd equorum ſuſtulerit curſus: quod tamen ad hanc rem nihil facit, curſus enim illi equorum potuerunt eſſe ludi, vel aliud quid ſimile. Hoc autem de vehiculatione (quod tributum quoddam fuiſſe ſuſpicari licet, quod principi pendebatur, ut rhedarium, ut eſt in jure, & jugum) id puto illud eſſe, quod Julius Capitolinus in *Antonino Pio* dicit: quod ſcilicet Antoninus Pius inter cætera beneficia, quæ Reip. Romanæ contulit, illud fuit, quòd Vehicularium curſum ſumma diligentia ſublevavit. Ælius Spartianus in *Adriano* ait, Adrianum curſum ſiſcalem inhibuiſſe. Sed an ad hoc faciat, non ſatis mihi liquet: hinc etiam temonarium inductum fuiſſe crediderim, quod tributum genus quoddam ſit, quod à Juſtiniano in codice refertur l. *Senatorum ſubſtan. de dignitatibus* lib. xij. C. & l. *jubemus. de proximis ſacrorum ſcri.* & l. *de cubiculis. de privil. eorum, qui in ſacr. pal. mil.* C. libro xij. & ſi aliqui *Telonarium* legant, quod non renuo, ego tamen de Temonario aliàs in meis juriscivilis exercitationibus plenius diſſerui, cum Accuſſio ſentiens: & ſi de teloniis vectigalibus in lib. ij. feudorum ſcio fieri mentionem, ubi de regaliis agitur, ubi hæc ſunt verba, *vectigalia, quæ vulgò dicuntur Telonia*: quod autem ſupra de jugo dixi, idem puto eſſe quod temonarium onus, nempè tributum: quod Ammiano Marcellino traditur, & à divo Majoriano in lib. *novellarum legum*, titulo primo refertur, ubi exigi omnem canonem per rectores provinciarum, binos per jugum vel millenos ſolidos, & ſemiſſem ſolidi per ſingula juga præcipit. *Carrutarium* etiam vectigal memini me legere aliquando in jure, ſed nunc non ſubit memoria

Pag. 89.

riæ locus. Voluit igitur intelligere Nerva per illas Mulas liberè pascentes, quòd onera illa, quæ per vehicula solerent solvi, sustulisset, ac Rempublicam liberasset ab illo canone: nec video cur aliqui malint ibi in illo nummo Nervæ fuisse equas, cùm mulas fuisse constans sit opinio: à quibus tamen non dissentio. Æneam tamen Vicum Parmensem, summum antiquarium habeo mecum sentientem hac in re, in eleganti numismatum veterum libello, quem superioribus annis edidit materno sermone, Italicæque lingua scriptum ad Cosmum Medicem Florentinorum Ducem: sed quòd suprà de Teloneo mentionem feci, de eo agit Cassiodorus lib. v. *variarum*, quo loco Theodoricus Rex Ampelio & Liveriæ scribit: ubi mandat Telonei canonem nulla usurpatione confundi debere: ibi etiam de asse publico, & Canone Transmariarum agit, & de Monetariis.

C. VIBII, ET CN. PANSÆ JVPITER AXVR.

ARGENTEVN nummum ostendit mihi Franciscus Novellius Placentinus imagine Jovis Anxuris effigiatum ab una parte cum duplici titulo IOVIS AXVR. C. VIBIVS C. F. C. N. erat autem barbata ac intonsa, in altera parte erat facies barbata ac galeata vultu torvo his notis PANSÆ. Imago Jovis erat strati cum hasta in dextra manu, in sinistra poculo quoddam simile habens. Hoc ideo lubentius numisma placuit hic nobis inferere, ut studiosi humaniorum literarum videant, sæpius authores in his decipi, quæ ad antiquitatem spectant. Anxurus igitur Jupiter ita fertur cognominatus in Italia, in tractu Campaniæ, habitu pueri imberbis: cujus mentio est etiam Virgilio Poëtæ in vij. circa finem:

*Circæumque jugum quævis Juppiter Anxurus arvis
Præsidet.*

Quo loco doctissimus interpretes Maurus Servius *circa tractum* ait Campaniæ colebatur puer Jupiter, qui Anxurus dicebatur, quasi *ἀνδρ' ἄνυρ*, id est, *sine novacula: quia barbam nunquam rasisset*, videant modò peritiores viri, an id Servianum sit verum, cùm in numismate Jovis Anxuris fuerit barbata facies, & id magis spectet ad Phœbum & Bacchum, quorum æterna juvenia ut Tibullus ait,

M

Solis

Solis æterna est Phæbo, Bacchoque juventa,

Nam decet intonsus crinis utrunque Deum.

Aut igitur dicendum est barbatum quidem fuisse, ut & numisma ostendit, sed nunquam rasisse barbam, ideò juvenem Deum, aut erit intelligendum, si fuit puer, nunquam rasitasse barbam, quia imberbis fuerit, quod numisma facie barbata fictum negat, quod etiam numisma diademate coronatum capitulum habuit. Fuit & Anxur urbs Trachina nunc *Terracina* dicta, Volscorum enim lingua, ut ait Plinius lib. iij. cap. 4. *Terracina Anxur* dicitur: hæc supra flumen Vfsens est posita Circæo promontorio proxima intra stadia C. antea Trachina, id est aspera vocata ex eo, quod ei obtigit, eidemque objecta palus est ingens, quam duo amnes efficiunt, è quibus majorem Auphidum appellant. Hæc Strabo lib. v. *de situ orbis*. *Terracinam* autem Ptolemæus lib. iij. *Geographiæ*, tab. vj. in Europa collocat juxta promontorium Circæi, grad. 37. $\frac{1}{2}$ 41 $\frac{1}{4}$ de Anxure verò Martialis sic meminit:

Sive salutiferis candidus Anxur aquis.

Horatius lib. j. *Sermonum Satyr. v.*

Millia tum pransi tria repsumus, atque subimus

Impositum saxi latè candentibus Anxur.

Jovis autem imberbis statuam in Olympia fuisse refert Pausanias in *Eliacis* lib. v. Sed & barbatum Jovem nominat Juvenal. *satyra* vj.

Aut aliqua extiterant, & sub Jove, sed Jove nondum Barbato.

Quo carmine videtur fuisse prius imberbem, deinde evasisse barbatum succedente ætate ferrea. Sed illud hoc in nummo animadvertendum est, prostratam Jovis statuam esse, cum stantes statuas Jovi cæterisque coelitibus quàm excellissimas fieri præcipiat Vitruvius lib. iij. cap. viij. cæteris verò ut Vestæ, Terræ, Marique humiles tanquam Diis terrestribus. Hinc illud est, quòd in Pantheo Agrippæ templo fuisse refert Plinius, Herculem humi stratum, ad quem Pœni omnibus annis humana sacrificarent victima, & Minervam ex ebore, opus Phidiæ. Sed hoc in nummo fortasse fluminis prostrata statua est. Nam sic Romæ vidimus in hortis pontificum Nilum, & in Capitolio Tyberim humana forma prostrata simulachra, quæ urnam habent subtus in similitudinem aquas evomentem. Sic enim

mos

mos veterum fuit urnas addere fluminibus : & in hoc certè nummo urna adparet, quæ fluminibus indi solet : sic Dinocrates Architectus (ut refert idem Vitruvius lib. 2. cap. 1.) Alexandro Regi Athon montem in virilis statux figuram formavit, cujus manu læva designavit civitatis amplissimæ mœnia, dextra pateram seu urnam, quæ exciperet omnium fluminum, quæ sunt in eo monte, aquam, ut inde in mare profunderetur. Sed quia suprâ incidi in mentionem de Phœbi & Bacchi juventute, libet in studiosorum gratiam quid significet allegoricòs, hoc loco exponere, ut & Alciati nostri viri undecunque doctissimi carmen in Emblematis exponatur. Phœbus igitur & Bacchus semper individui fratres sunt, ambo idem ferè sunt, Phœbus quidem est ipsa Sphæræ illius anima. Sphæra verò Bacchus, imò & Phœbus est totus ipse Sphæræ circus, Bacchus autem est flammeus ille in hoc circo circulus, imò verò Phœbus est alium in hoc flammeo globo lumen. Bacchus autem existit ibidem salutaris ex lumine calor, semper ergo fratres comitésque sunt, ferè semper alter & idem. Quid verò? Si Sol in vere quidem Phœbus est, cantu suo tunc avium cantus excitans, cithara rursus tempora temperans, in Autumno verò Sol idem author vini Bacchus existit. Tria nobis ad servandam juventutem pater ille Liber, qui amat colles, Bacchus affert. Hos quidem apricos primùm colles, in his autem collibus suavissimum præcipuè vinum, perpetuam in vino securitatem. Tria quoque Phœbus Bacchi frater pari benignitate largitur. Diurnum primo lumen, sub fomento luminis: herbas suaviter redolentes ad luminis hujus umbram, citharam, cantumque perennem: his ergo pensis potissimùm, his staminibus Clotho nobis jam non parca longa vitæ fila producet, & hæc quidem omnia doctiss. Platoniciusque Philosophus Marsilius Ficinus in lib. *de vita longa*, cap. xix. qui etiam suprascriptos à me Tibulli versiculos refert: ad quæ omnia allusit ter maximus Alciatus in libello emblematum in Juventam his versibus:

Natus uterque Jovis, tener atque imberbis uterque,

Quem Latona tulit, quem tulit & Semele.

Salvete aeterna simul & florete juventa,

Numine sit vestro quæ diuturna mihi.

Tu vino curas, tu victu dilue morbos,

Ut lento accedat sera senecta pede.

CAES. AVG. TRAIANI VICTORIA
GERMANIC. ET DAC.

GREGORIVS Vasolius ex sodalibus Casinatis religionis sacerdos optimus, his diebus cum intercessisset mihi cum illo sermo de probitate veterum Cæsarum, egoque hunc nostrum, qui hodie vivit, CAROLVM V. Imperatorem maximum, merito laudarem, ejus præclarissima in toto orbe gesta commemorarem, illumque in primis Augusto, deinde, Trajano persimilem facerem, & recte, inquit, LANDE CONSTANTII facis, qui meritum Cæsarem, divinumque virum extollis, qui & Germanicos in primis furores represserit, qui Pontificem Maximum Clementem resistentem sibi, debellaverit, qui olim me adhuc puero adversus Turchas ingens bellum iniens Pannonium circa mare populos Christianæ Fidei addictos infestantes, propulsaverit ac devicerit, & ex Thunisiæ faucibus salsique maris stagnis superatis, Triumphum immortalem reportaverit: quique alia memoratu digna gesserit, quibus jam cunctæ per orbem diffusæ bibliothecæ repletæ sunt, ac de quibus loquuntur omnia scripta hujus ætatis, historia, & annales. Trajani hoc igitur argenteum numisma: cui Austriacum Carolum Cæsarem nostrum comparasti, cum duobus aliis his argenteis nummis à me accipe, nam à Parente meo Venturino te nonnulla Romanorum Cæsarum numismata explicanda suscepisse, paulò antè certior factus sum: donum hoc igitur à me habeto pro certo amicitiae nostræ pignore, tumque, cum à philosophicis studiis vacabis, illud interpreteris Trajani in primis optimi principis, cujus mansuetudinem, quenque mehercule decet principem imitari. Cum hæc dixisset Gregorius, illi maximis de munere tam precioso quidem à me habitis gratiis, uterque nostrum jam cadente in oceanum sole abrupta familiari colloquutione discessit, & tunc illi pollicitus sum his meis interpretationibus ejus nomen inferere, quod nunc facio. Cum igitur domum me propriens contulissem, ac statim musæolum meum introiissem, sedens ad lumen libris appositum, numisma Trajani in manus sumpsi, & oculos in primis in effigiem tanti principis injiciens, notas, quæ circumquaque inscriptæ erant, legi hoc pacto,

IMPE. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P.
In

page 92.

In tergum autem nummum vertens Victoriolam alatham conspexi sic effictam, in dextra coronam, in sinistra palmam tenentem cum hac inscriptione,

C O S. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINC.

Imago autem Trajani ipsius rotundo pene ore extitit, & quadrata persona, specie quidem jucunda, & amabili & decora, bonum virum præ se ferente, (ut etiam placet Aristoteli lib. 3. *Rhetoricorum*, & Cornelio Celso lib. 2. cap. 1. *de re medica*) cujus caput laureo sermo redimitum fuit. Sed ut earum rerum, quæ in numismate effictæ fuerunt, nonnullæ dilucidius ex monumentis antiquis, quæ adhuc Romæ supersunt, appareant, hic operæpretium fuerit ponere titulum in ejus columnæ cochlidis basi sculptum quæ in ejus foro posita adhuc extat, quam intuitus sum cum Romæ agerem 1545. & quam intus ascendi clxxij. gradibus, fenestellis lucem præbentibus xliij. altitudine pedum cxxvij. existentem, licet evarient Eutropius & P. Victor, quem malo esse Sextum Rufum, ille enim dicit pedum esse centum quadraginta, hic centum xxvij. & quidem columna illa cochlidis ad fastigium circum circa res à Trajano gestas sculptas miro artificio, & præcipuè Dacicum bellum ostentat: & illud in illius columnæ artificio admirabile mihi visum fuit, quod cum ad summum gyrum variarum figurarum sint cælata simulachra, neccesseque fuerit aliquam particulam in secundum lapidem servari, nihilominus ita compacta & commissa sunt, & ad unguem conjunguntur & conveniunt, ut ne oculatissimus quidem, nisi meditato & consulto in rem præsentem veniat, animadvertere possit: gradus etiam uno perpetuoque lapide constant, in quo incisi sunt. De hac columna ita Dion meminit, *In foro ingentem columnam statuit, sive ut ea pro sepulchro esset, sive in ostentationem ejus operis, quod ille circa forum egit: clivus surgebat, quem effossa quoquo versus terra ita complanavit: ut undique columna conspiceretur: forumque deinde in aræ modum equatum mansit.* Hanc columnam Paulus iij. pontifex Max. Romanarum antiquitatum studiosissimus princeps, cum esset tota ruderibus obruta, ut vix fastigium appareret, purgato loco, cæloque mox apertiori indito, & solo, dum effoditur, marmoreo invento, quod sub terra altiori latebat, in aspectum protulit, eo anno certè, quo ego cum Illustri avunculo meo Paulo Scoto comite ab urbe

Placentina illuc legato misso, Romam profectus sum, nempe quingentesimo quadragesimo quinto anno supra millesimum. Sed jam tempus postulat & titulum seu inscriptionem, quæ in basi columnæ cochlidis fuit, hic subscribamus, ut invicem conferamus numisma & marmoris notas.

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. IMP. CAESARI. DIVI NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDVM. QVANTAE. ALTITVDINIS. MONS. ET LOCVS. TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS.

& hic quidem titulus, cui columnæ ex altera parte sunt fulmina insculpta, sicuti visitur etiam in numismatibus Augusti Patris, & Neronis. refert Philander Gulielmus interpret Vitruvii lib. iiij. se nusquam in antiquorum monumentis vidisse in ima corona sculpta fulmina, cum tamen eo libro præcipiat Vitruvius, scalpenda in ima corona fulmina. Sed hoc loco libet aliam marmoris antiqui inscriptionem, quæ ad numisma nostrum facit, subdere: quæ juxta templum Pantheon ad viam publicam ita legitur:

IMP. CAESARI DIVI NERVAE F. NERVAE TRAIANO AVG. GERMANICO DACICO PONTIFICI MAXIMO TRIBVNIC. POT. VIII. IMP. III. COS. V. P. P. TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EORVM ETIAM LOCORVM ADIECTIONE AMPLIATA SINT.

In portu Anconitano à Trajano restituto, eximiisque marmoribus decorato, gradibus etiam ibi constructis marmoreis, ut facilis esset descensus ad aquam, utque ferri onera mercium ad naves possent, & inde referri addito etiam pulcherrimo Triumphali arcu ad ornamentum Anconitani portus, hæc inscriptio, quam idem Trajanus poni curaverat, adhuc legitur: in qua septies illum consulem fuisse satis patet, ideo in meo numismate nullum esse errorem crediderim ex superiore citato marmore:

IMP. CAES. DIVI NERVAE. F. NERVAE TRAIANO OPTIMO AVG. GERMANIC. DACICO PONT. MAX.

VICTORIA.

95

MAX. TR. POT. XVIII. IMP. XI. COS. VII. P. P.
PROVIDENTISSIMO PRINCIPI. S. P. Q. R. QVOD
ADCESSVM ITALIAE HOC ETIAM ADDITO EX
PECVNIA SVA PORTVM TVTIOREM NAVIGAN-
TIBVS REDDIDERIT.

À latere autem dextro superscripti arcus, hæ notæ leguntur, PLO-
TINAE AVG. CONIVGI. AVG. à sinistro autem latere hæ no-
tæ sunt scriptæ, DIVAE MARCIANAE, AVG. SORORI
AVG. hic alias inscriptiones ipsius Trajani, & Romæ, & alibi à
me lectas, non est quod in præsentia subscribam, cum res supra scri-
ptæ satis ad numisma faciant. Nunc cum antiquis scriptoribus &
numisma nostrum & illud marmor conferamus. M. Vlpium Traja-
num Coccejus Nerva (ut inquit Dion) dum senectam suam contem-
ni videret, adoptavit: moxque in curia Cæsarem designavit, ad quem
Imperii jura, atque insignia (præerat enim tunc Germaniæ) hoc ver-
su misit,

Telis Phæbe tuis lachrymas ulciscere nostras.

Ita Trajanus adoptatus à Nerva, deinde Imper. factus est. Neque
eo deterritus (ut idem inquit Dion) est Nerva, quod Trajanus ge-
nere Hispanus, aut ex Italia oriundus non esset: quodque ante eum
peregrinus, & alienigena Romanum Imperium non tenuisset: virtu-
tem hominis, non genus, aut patriam spectari oportere existimavit.
Trajanus cum imperare cœpit (ut refert Dion) secundum & qua-
dragesimum annum agebat: in qua ætate ita ei omnia suppetebant:
ut neque per juventutem quicquam stultè, aut temere aggrediretur:
neque item per senectutem languescente corpore, segnis ac timidus
à magnis rebus retardaretur. Nullus in eo livor, nulla malignitas,
neminem omnino perdere studuit, contra verò bonos, & studiosos
viros, honoribus & dignitate auxit, delatoribus operam non dabat:
iræ ita moderabatur ut nunquam ab ea vinceretur, ab aliena pecunia
& injustis cædibus abstinuit. Amari & observari, quàm timeri ma-
lebat, cum populo benignus, & mansuetus. Senatum jucundè & ho-
noricè appellabat, dilectus & charus civibus, portus & ædes pu-
blicas ædificari curavit, vias item munivit, in quibus faciendis for-
tunas aut sanguinem alicujus nunquam absumpsit. Natura magnifi-
cus, & gloriæ appetens erat; Circum collapsum ampliorem atque
elegant-

elegantiorē restituit : quòd ideo se fecisse inscripsit , ut populum Romanum capere posset : cum amicis & familiaribus venationes , convivia , seria , jocos frequenter exercebat , eloquentiæ , & diligentis alicujus eruditionis non expers fuit : munera tum facundi & non indocti hominis pulcherrimè obibat : nihilque omnino erat , quod optimè non exerceret : vini aliquantum appetens : non tam quòd eo in aliquod crimen prolaberetur ; in augenda re familiari moderatus , belli studiosus , ut acceptas clades emendaret : in gerendis bellis plurimum pecuniæ impendebat : non minore tamen liberalitate & impensa segnius ac animo ornamenta est amplexus. Generosa in eo canities , & oris majestas principem prodidit , & quis foret inementito habitu facilè ostendebat. Bella autem , quæ gessit Trajanus hæc fuerunt ; Expeditionem in Dacos parans , tandem eos subegit , Decebalo eorum Rege devicto , qui deductus ad Trajanum , illum humi procumbens suppliciter adoravit. Ingressusque tunc Romam Trajanus ex eo Dacicus appellari cœpit. Parthos invasit , quos & postremò superavit , Ctesiphonte recepta , imperatoris Parthici tunc cognomen , quod ante ei tributum fuerat. Cum Hisibi & Ecbatanis esset potitus , senatus confirmavit , Transtygritanas provincias debellavit imperiòque addidit. Armeniam atque Arabiam pervastavit , usque ad oceanum progressus , cognita maris natura , navésque conspiciatus , *Utinam (inquit) juvenis essem , profectò in fines Indorum penetrarem.* Nomina præterea victarum à se gentium Senatui nuntiavit , quarum numerus tantus erat , ut vix recenseri , aut nominari possent. Alexandro autem , cujus æmulatione Rubrum mare ac oceanum navigaverat , in ea domo parentavit , in qua expirasse ferebatur. Triumphalis arcus , præter alia multa , quæ in honorem Trajani & decreta , & facta fuerant , in illius foro substructus est , qui tamen hodie non extat. Illud autem in honorem Trajani in primis senatus decrevit ut OPTIMVS appellaretur : & quidem nihil eum magis quàm cognomen OPTIMI juvit utpote moribus & mansuetudini ejus maximè conveniens. Nam reliqua bellis , & armis facilius attribuas. Illud dignum scitu hîc non prætermittam quod Dion retulit , cum Parthorum & Armeniorum fines ingressus fuisset Trajanus , regionis Satrapæ ipsique mox reges cum muneribus ei occurrerunt , equumque duxere

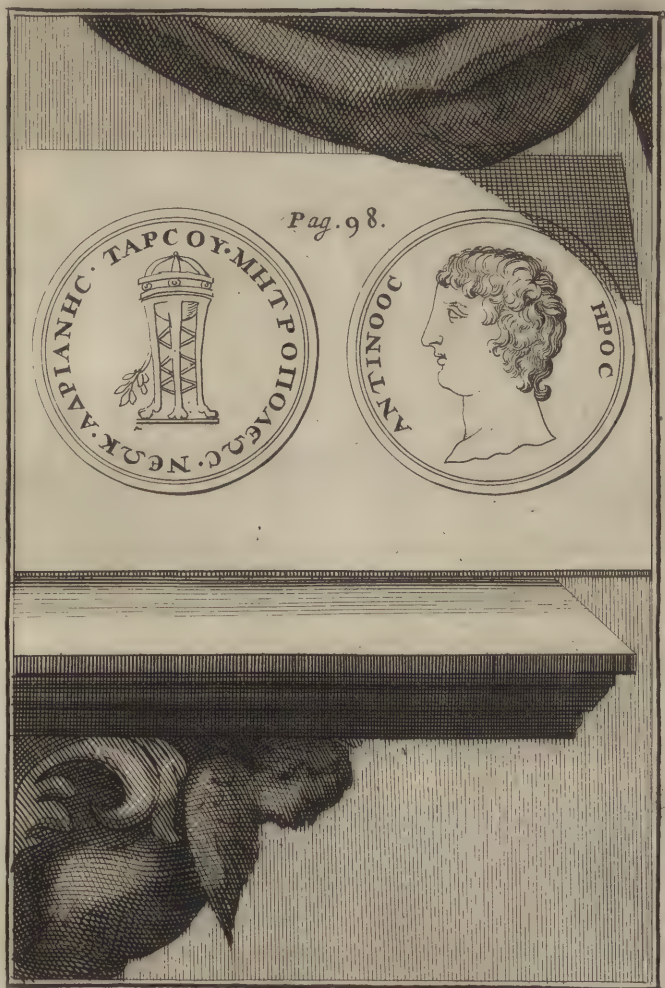
duxere ita edoctum, ut regem adoraret. Nam pedes anteriores in morem supplicantis flectebat, caputque pedibus, qui proximus esset subiciebat. Hunc equum locatum in medio atrii Trajani, cum imitari se velle dixisset Constans, Constantini filius, Regalis Ormisda ei respondit, *Stabulum prius tale condas*. Hujus autem equi imaginem in ipsius Trajani numismatis signatam se vidisse refert Marlianus in *Topographia Romæ* lib. v. cap. i. cum hac inscriptione, S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Illud etiam admirandum refert Dion, Trajanum lapideum pontem in Istro fecisse, opus sanè memorabile: & ut inquit idem Dion, cui cætera illius opera vix adæquare possis: xx. stant ex quadrato lapide pilæ: quarum altitudo C. & L. pedum, præter fundamenta habetur: latitudo lx. pedes continet: distant inter se clxx. pedibus: fornicibus verò conjunguntur, impensa profectum ingens & vix credibilis, mirabilèque quomodo in illa gurgitum altitudine, tamque præcipiti fluvio singulæ columnæ extrui valuerunt, tantarumque molium fundamenta stabiliri. Sed & vada limosa erant, neque amnis aliò averti poterat. Tot igitur ac tantis triumphis auctus Trajanus magnisque & perpetua gloria & memoria dignis facinoribus peractis, tandem graviore morbo oppressus membrorum ita stupore resolutorum, ut pars corporis defecta sensu maneret intercute aqua repletus apud Selinuntem, Ciliciæ urbem, quæ deinde *Trajanopolis* cognominata est, delatus ibi statim extinctus est, cum imperasset annos undeviginti, menses sex, & dies quindecim: & hæc quidem omnia de Trajani vita & gestis Dion, quæ quàm breviter fieri potuit à nobis sunt relata. Nam quis in tanti principis Honorem hæc filuisset? cum Romana Respublica huic parem nunquam habuerit, quin cum bonitatem alicujus laudare volumus, bonitatem Trajani ei attribuimus, quod & acclamationes principibus exhibitæ declarant, cum Augusti felicitatem, bonitatem Trajani his adprecarentur. Sed hæc jam de Trajano dicta sint satis, ad ejusdem numisma pertinentia: quod autem sit in nummo Trib. pot. & Cos. v. quid esset potestas Tribunitia, & qualis, & an imperatoribus conveniret, idemque de Consulibus, quæ & qualis eorum esset potestas, vide plenè apud Alexandrum ab Alex. lib. *Genial. dierum* v. cap. ij. ubi de Tribunis, & lib. 3. cap. iij. ubi de Consulum potestate. De potestate autem pontificum & de eorum officio, &

quot Romæ fuerint videto eundem Alex. ab Alex. lib. *Genial. dierum* ij. cap. viij. ne ego hîc plura congeram.

ADRIANI ANTINOVS.

IN numismate æreo perantiquo, quod apud Decianum jurisconsultum Utinensem Patavii vidimus, erat ex altera parte ANTI-NOI imago pulcherrimè efficta, cum his notis Græcis, ΗΡΩΣ ΑΝΤΙΝΟΟΣ, in latere verò erant & illa Græcè scripta, ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΔΡΙΑΝΙ ΙΚΤΑΡΥ ** ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ. ibi etiam effictus erat Tripos Phœbi unà cum serpente, ex quo exibat lauri arbusculum, cui Tripodi inerat hæc subscriptio Græca, ΝΕΩΠΤΑΙΩ. Cùm igitur hoc numisma non vulgari sculptura fabrefactum attentius domi cogitarem, ejusque imago ante oculos sæpius ac sæpius obversaretur, ob miram pulchritudinem, ac raram speciem juvenis, subiit animo historia ANTI-NOI, quæ apud Dionem Græcum scriptorem in Adriano, alias à me fuerat lecta, & apud Pausaniam in *Arcadicis*. Fuit igitur ANTI-NOVS formosissimus ex Bithyniæ urbe Cythynide, quam *Claudio-polim* vocant, juvenis ab Adriano Cæsare præter modum adamatus, in delitiisque habitus. Quinetiam novus Apollo pro Deo habitus ab eodem imperatore, & Heros vocatus, oraculumque eidem constitutum, quod indicat Tripos ille in nummo signatus. Ad Nilum etiam est Ægyptiorum oppidum ANTINOIS de ejus nomine dictum, quod & ἀδριανόπολις est: stellam in cœlo ejusdem Antinoi apparuisse, visamque à se afferebat Adrianus, qui perlibenter eos audiebat, qui dixissent ex spiritu Antinoi natam stellam, & Græci quidem (ut Ælius Spartianus narrat) volente Adriano Antinorum ipsum consecraverunt. In Ægypto periit autem Antinous, ubi & ei habitus est honos. Mantinenses annum festum, & quinto quoque anno ei celebrant, ut ait idem Pausanias in *Arcadicis*. Hujus Antinoi statux duæ pulcherrimæ, Leonis x. Pontificis Max. tempestate ROMÆ repertæ sunt, quas idem Pontifex in Vaticano statuit. Sed de hujus numismatis interpretatione, quod ad historiam pertinet, nihil amplius est, quod in præsentia dicam, cùm qui cupiat rem penitus intelligere, adire possit ipsum Dionem, & Ælium Spartianum in

Adria-

Adriano. Divus Hieronymus lib. 20. adversus Jovinianum de Antinoō sic meminit, *Et ut sciremus quales Deos semper Ægyptus recepiſſet, nuper ab Adriani amasio urbs eorum Antinoīs appellata eſt.* Alii etiam ſcriptores, ut Nicolaus Leonicus Thomæus lib. 2. *variæ hiſtor.* cap. xix. & antiqui de eo meminerunt, & præcipuè Pausanias author Græcus lib. viij. *Arcadicorum*, qui eundem *Antinum* vocat, non *Antinoum*, & qui in Gymnaſio Mantinenſium domum habuiſſe ſcribit, quæ ſimulachra Antini ſpectatu digna continet, Baceho perſimilia. Sed verba Græca aliquot in numiſmate fuère ſic corroſa propter antiquitatem, ut propè divinârim. Sed illud verbum ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ malim legere *Antinopoleos*, hoc eſt civitas Antinoi, & ſi *Metropoleos* legi poſſit, quod non ignoro, cū me admonuerit præceptor maximus Alciatus in *Diſpunctionibus* lib. 2. cap. xxij. pontificii juris locum quendam reſtituens in cap. *cleros*, diſtinc. xxi. quid ſit Metropolis, quod & doctiſſimus Eraſmus animadvertit in ſuis ſcholiis ad epiſtolam Divi Hieronymi *de vita clericorum*. Nam ex lexico Græco ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ, matrix urbs dicitur, ex qua coloniæ deducuntur. Quod autem pertinet ad illa verba Græca, ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΔΡΙΑΝΙ ΙΚΤΑΡΥ. quid ſit illud verbum *ictary*, me latet, cū ſic concifa, ac promemodum deleta eſſent verba, ut vix legi poſſent. ΝΕΩΚΟΡΟΥ autem pro novo ædituo poſitum eſt. Nam ΝΕΩΚΟΡΟΣ, eſt idem quod *ædituus*, qui res ſacras tractat atque cuſtodit, ornâtque, à ΝΕΩΣ *templum*, & καθῶ *purgo*, ſive *verro*, illa autem ſubſcriptio Græca, quæ inerat tripodi, ΝΕΩΠΥΔΙΩ ſcilicet, pro novo Pythio ſeu Apolline accipi convenit. Tripodes enim Apollini ſacer eſt, propterea quòd phœbades ex eo oracula proferrent, & dicatus propter numeri ternarii perfectionem, vel propter tres cœli circulos, quorum unum ſecat ſol annuum curſum perficiens. Tripodes etiam Apollinis erant coronati, hinc Ariſtophanes in *Pluto*: ὁ Φοῖβος ἔλαβεν ἐκ τῶν Σεμνάτων. tribuunt Apollini tripodem propter tria tempora, ut ex Homeri carmine conſtat, novit enim τὰ τ' εἰόντα τὰ τ' ἐσόμενα, πρὶν τ' εἶναι. de Tripodis inventione, vide in vita Solonis apud Plutarchum. Qua verò forma Tripodes eſſet variè proditur. Quidam menſam, vas alii, plerique perforatum ſedile tradidère. Sed in numiſmate quod vidi, videtur fuiſſe forma vaſis, in tres longos pedes deſinentis. Sed & Tripodes certantibus præmium dari ſolitus, id quod Pindarus, &

Horatius, Virgiliusque ostendunt. Græci autem laurum Apollini attribuerè, non tam ob Daphnes fabulam, quàm ob ipsius plantæ virtutem: de qua nonnulla Phornutus dixit. Aphthonius etiam divinationis symbolum, laurum esse tradidit. Ideo & *μαντικὸν φυτόν*, id est, *Præscientia futuri seu divinandi ars*, seu *planta vaticinatrix* est appellata, futurorùmque præscia credita. Claudianus,

Venturi præscia laurus.

Fulgentius lauri folia si noctu pulvino subjecta fuerint, veritatem somniorum conciliari ait, quod & Alciatus noster in emblematis arborum his duobus versibus confirmat,

Præscia venturi laurus fert signa salutis,

Subdita pulvillo somnia vera facit.

Quintiam ex lauri crepitu, dum uritur, veteres futura prædicebant: si enim crepuisset in igne maximè feclicitatem: contrà, si siluisset, significare putabatur. Ideo noster Tibullus sic cecinit lib. 2. elegia vj.

Vt succensa sacris crepitet benè laurea flammis,

Omne quo felix, & facer annus eat,

At laurus bona signa dedit, gaudete coloni:

Distendet spicis horrea plena Ceres.

Et Propertius:

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Extat etiam Græcum epigramma *Δελικῆς*, ubi dicitur laurum perasperam esse in igne, dumque uritur, aliquid portendere:

Κύδωννα, καὶ δάφνην καὶ εὐέται ὁ σπαιώτης

Αὐλῶ, δαιμόνιος μύθων λαρόντα.

Valere etiam ad Divinationem laurum, si edatur, nonnulli proderunt, & ad *ἐκδυσσομὸν*, id est, *afflationem numinis*, quod interpretes Hesiodi, item Lycophronis testantur: & Lycophron quidem in *Alexandra* & Sophocles in *Cassandra* ostendunt, quod & Tibullus suprascripto lib. eadem elegia refert his verbis,

Vera cano, sic usque sacras innoxia lauros

Vesear, & æternum sit mihi virginitas.

Et Juvenalis,

Laurumque momordit.

Hinc & à Græcis *δαφνοφάγοι* vates dicti sunt. Quàm plurima alia de lauro,

lauro, digna refert Lilius Gyraldus vir doctiss. in xvi. suorum Dialogismorum capite, quæ hic non refero, cum hæc à me dicta sint satis: quæ non dixissem nisi hoc loco mentio de lauro incidisset, quæ fuit in Tripode annexa, tu autem multa de lauro lege apud Plin. lib. xv. cap. xxx. *rei naturalis*: quod autem fuerit serpens in nummo, res est nota, quod Apollo *Pythius* dictus sit à pythone dracone occiso, vel ut alii *Ἰσὶς ἡ πυθώουσα*, quod est interrogare, & consultare: hinc *Pythia* ludj Apollinares, in honorem Apollinis instituti sunt. Ovidius lib. i. *Metamorphoseas*:

Instituit sacros celebri certamine ludos

Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Bonigitur consulat lector, hunc laborem nostrum, quem nunc suscepimus, in exponendo hoc numismate, præter institutum nostrum: quod si quis ex antiquariis doctius enarraverit ac interpretatus fuerit rectius hoc numisma, ei & ego habebō maximam gratiam, quod aliquid amplius ab eo didicerim: & quod illustriora reddita fuerint, quæ ab aliis non sat rectè intellecta, nondum suam claram lucem receperunt.

CONSTANTIVS LANDVS COMES,

Nicolao Vicecomiti illustri adolescenti

S. P. D.

AMOR meus erga te maximus, nosterque, cum Ticini hoc anno uno eodémque sub tecto essemus, familiaris, gratusque convictus, indolesque tua propè divina impulerunt me, ut in præsentia quasdam meas lucubrationes intra vetera numismata, in consecrationem scilicet Divi Antonini Pii, & in decursionem Claudii Neronis Cæsaris, Romamque Castoris, & Pollucis nomini tuo inscriberem: ut hæc quasi gustum reliquorum à me jam diu expositorum nummorum accipias, quæ si sensero tibi in primis, dein cæteris studiosis bonarum artium placere, non committam ut diutius lateant, sed efficiam omnino, ut viri eruditi sentiant, me nihil prætermisisse, quin eorum votis in

hoc (quantum per me fieri potuerit) facerem satis. Hac ætate quidem plerique sat curiosè numismata ediderunt plurima pollicentes: sed ut video magno apparatu & plausu ista promittunt, nemo tamen adhuc id quod promisit, præstitisse visus est. Multi Cæsarum imagines ac vultus expressos, aliorumque veterum principum virorum vitas nobis legendas exhibuerunt sat diligenter, & facundè. Alii etiam materno sermone paulò antè libros nobis exhibitos, in quibus de numismatis antiquis verba fecerunt, quidem diserta & præclara in vulgum emiserunt, errata quorundam autorum etiam doctissimorum virorum animadvertentes, opus sanè elaboratum ac elimatum. Sed quod magis Latinam orationem mereatur, quàm vulgarem: huiusmodi enim est numismatum veterum materia, & autoritas, ac majestas ingens, eruditæque lectio, ut nisi Romana loquutione, verbisque Latinis tractari digna videatur. Verùm tu mi Nicolae vicecomes, hunc laborem nostrum qualiscunque erit, nostræ amicitiae symbolum accipies, ac veluti quandam tesseram benevolentiae nostræ non dedignaberis. Quòd si tu unus hæc pauca probaveris, quæ nunc tuo nomini inscribo, ut & brevi reliqua à me edantur, animum mihi feceris. Hæc igitur nunc quidem pauca à propensa tamen in te animi mei voluntate provenientia habeto, mox enim congiaria, securitatemque, Cythararumque Neronis, & Adloquutionem, Augustique Cæsaris capricornum, Trajanique & Antonini, & Maximinorum, Gordianorumque cum nonnullis aliis imaginibus, Lysimachi nempe Thracum Regis, & Jani cum plerisque aliis, quas non est hic tempus connumerandi, à me enarratis, propediem edemus: modo hæc minutiora probari intelligam. Accipe igitur Nicolae amicorum optime, has meas trium nummorum veterum expositiones, & illas legere non dedigneris: & interim hæc Cornelio Cottæ & Fabritio Barbavariae legum perstudiosis adolescentibus, amicis charissimis, legenda dabis, meque illis quàm plurimum commendatum facies. Vale meque tui amantissimum mutuo ama. Ticini, xvij. Cal. Augusti. M. D. LVI.

ΒΕΛΤΡΑΜΟΣ ΚΟΛΕΟΣ, Ο ΡΙΚΑΔΔΩΝΕΥΕ.

Εἰ σὺ Νέρωνα θέλεις, καὶ Κάσσερα, καὶ Πολυδῶνη

Ζῶντας ἰδεῖν, γλαφυρὰν λάμβανε πλῆδε σέλιν.

Ἦν πότε Νικολέω Βεσπόνῃ ΔΑΝΔΟΣ ὑπεργών,

Εἰς τὴν

Περλάουτ, ἀπεδλῶ σὲν ὀλίγῳ θέρμῳ,
 Εἰ δέ σε ταῦτ' ἀρέσκει καὶ γνῶ, πολὺ πλείονα δάσκει
 Σὲ χάριν ἔδωκεν δαπάνων φείσεται, ἔδε πόνων.

In numisma Antonini Pii Bartholomæus Moiranus.

*Quem meruit pietas cælo sacravit honorem
 Posteritas, titulo diceris atque Pii.
 Non minor Heroi debetur gratia Lando,
 Illius ingenio nunc redivivus eris.*

D. ANTONINI PII CONSECRATIO.

*

THEODORVS Cafalensis à Sancto Georgio, Sancti Georgii Canapitii, & Blandratæ Comes perillustis, adolescensque nobilissimus, & optimis candidisque moribus ornatus; nécnon Juricivili bonisque literis incumbens, cum essem Ticini, mihi dono dedit pulcherrimum, vetustissimumque aureum numisma Divi Antonini Pii, in cujus prima facie extabat imago, cum hac inscriptione, DIVVS ANTONINVS. in posteriori facie erat effigies consecrationis quibusdam gradibus formata cum titulo hoc, CONSECRATIO. S. C. hanc igitur consecrationem ut nunc explicemus operæ pretium fuerit, cum ab tam egregio adolescente hoc munus omnino preciosum ac divinum sit nobis traditum, quis enim Theodorum, munus deorum datum, & gratiam designare non intelligit? & mehercle liberalitas ista non est silentio prætereunda, cum tanto nomine hic dignus meritò censeatur, ob mirabilis pulchritudinis elegantiam, & virtutis præstantiam ejusque familiæ claritatem. Consecrationem igitur hanc Græci ἀποθέωσιν vocant, quia multi consecrarentur, inter divosque connumerarentur post mortem, qui egregia facinora patrassent, quique viri boni fuissent. Sicuti enim divos appellamus, qui à Pontifice Romano consecrati fuere, ita veteres Romani Cæsares suos divos fecere sanctosque: de Antonino Pio, qui hoc in numismate effectus fuit, quique divus meritò vocatus fuit, hunc in modum Julius Capitolinus in ejus vita loquitur,

Cum

Cum jucunditate à Senatu *DIVVS* est appellatus, cunctis certatim admittentibus, cum omnes ejus pietatem, clementiam, sanctimoniam laudarent, decreti etiam sunt omnes honores, qui optimis principibus antè delati sunt. Meruit & flaminem, & Circenses, & templum, & sedales Antoninianos. Haftenus Capitolinus, qui etiam refert ejus uxorem Faustinam consecratam fuisse: ejus verba hæc sunt, Tertio anni imperii sui, Faustinam uxorem perdidit, quæ à senatu consecrata est, delatis Circensibus, atque templo, & flaminicis, & statuis aureis, atque argenteis, cum etiam hoc ipse concesserit, ut imago ejus cunctis circensibus poneretur. Refert idem Capitolinus Antoninum Patrem patriæ vocatum à Senatu, cum primo id nomen distulisset, quod post cum ingenti gratiarum actione suscepit. Non frustra igitur Divus appellatus est Antoninus in numismate, ut ex Julio Capitolino liquet. Sic numismata cum autoribus sunt conferenda, & hæc quidem est pulcherrima collatio. Hic quædam in statuam æneam, quæ hodie Papiæ visitur, quam nonnulli credunt fuisse ipsius Antonini Pii, subdere est animus ex ij. libro historiæ Georgii Merulæ Decadis secundæ, cujus liber nondum est impressus, apud tamen Franciscum Aleiatum extat, qui mihi benignè concessit, ut illum legerem, & manu quidem ipsius Georgii Merulæ scriptum, cujus verba hujusmodi sunt, Per hæc tempora scribunt quidam frustra ejus statuæ, quam confractam, & discerptam olim, dum Matthæus occiso Ricciardino Languscio Papiam cœpit, à Papiensibus redempta, erant enim Mediolani distracta, & per domos familiæque divisa, sed sic ferruminata in pristinum reformantur, & struili in columna superposita est statua, Mediolanum versus respiciens, quippe dextra porrecta, indicans Mediolanensi perpetuè per interpositam fidem se parituram. Ceterum, ut alio loco scripsimus, adhuc ambigo Antonini an Odoacis Gothorum regis ea imago fuerit, per vetusti est operis, rescire conflata qui potuerit haud equidem ajunt. Sed frustra denuò compacta sunt, at istud difficillimum, ingenium, atque solertia artificis magna. Magnæque vis ferruminationis fuit, quasi disjecta ac dissipata membra suo ita loco compacta cœant & quadrent, ut nulla vestigia fracturæ exteat, quamquam sinistrum crus ad cetera membra parum conveniat: adhuc Merula, quem hic non adduxissem tam prolixè, si hæc pars ejus historiæ, unde hæc excerpti, impressa extarent, boni igitur consulat

fulat lector diligentiam nostram. Sed jam videamus de hac consecratione Suetonium, atque alios hoc modo mentionem facientes. Refert Suetonius in *Claudio* Divum Cæsarem funeratum solenni principum pompa in numerum Deorum relatum fuisse, quem honorem à Nerone destitutum abolitumque mox recepit per Vespasianum. Sic Cajus Julius in Deorum numerum relatus est, non ore modò decernentium, sed & persuasione vulgi, ut idem Suetonius dicit, qui refert Neronem à pietatis ostentatione orsum, Claudium apparatissimo funere elatum laudasse, consecrasséque. Idem ait Domitianum fratri struxisse insidias clàm palàmque usque dum efflaret animam, defunctumque nullo præterquàm consecrationis honore, dignatum fuisse. Apud Julium Capitolinum in *M. Antonino* legimus, gratias Senatui egisse M. Antoninum quòd fratrem consecrasset, qui etiam ejus parentibus consecrationem decreverat. Hanc consecrationis imaginem in numismate Sabinæ Adriani Augusti uxoris vidi (cùm essem superiore anno Patavii) apud Antonium Capivacium, erat autem Sabinæ imago involuta alis aquilæ, quæ videbatur in cœlum ferre ipsam Sabinam capite velatam cum hoc titulo, SABINA AVGVSTA ADRIANI AVG. P. P. à tergo autem ostendebat has notas CONCORDIA AVG. S. C. Erat autem Concordia sedens cum patera in manu, cubito folio innitens. Aliam vidi Consecrationem, quam mihi Franciscus à Villa medicus excellens, amicus meus Placentinus, ostendit, hoc pacto deliniatam, Erat mitrata, palliatæque, stans, dextra craterem fundens super aram, læva facem tenens, similem hastæ, & alio modo erat Aquila super orbem, rostrum in tergo, versus cœlum suspiciens. Fuit etiam aliud numisma, in quo Pavo gemmantes caudatus expandit colores. Cæterum jam morem ac formulam consecrandi hic describamus, quæ quidem in tabernaculi formam conficta fuit. Erat igitur velut quidam suggestus specie quadrangula, lateribus æquis assurgens, nulla præterquàm lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum est aridis fomitibus oppletum, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis, variisque picturis exornatum. Infra verò alterum minusculum quidem positum est, sed forma & ornatu persimile, portis januisque patentibus. Tertium item & quartum semper su-

periore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omnium brevissimum, perveniatur. Et hæc quidem est forma suggestus seu Tabernaculi, in quo ponebatur lectus eburneus, ubi imago cærea defuncti Imperatoris jacebat, qui consecrabatur, & in numerum Deorum referebatur, in extremo autem gradu tabernaculi minimo tanquàm fastigio quodam simul cum subjecto igni aquila demittebatur, quæ in cælum credita est ipsam principis animam deferre, propterea quod Orus Apollo lib. 1. *Hieroglyphicorum* refert, Aegyptios animam significare volentes, aquilam pingere, cujus rationem & ille ibi affert. Artemidorus Daldianus lib. ij. *de somnijs* scribit, eos qui adepti sunt immortalitatem ab aquila vehi, & hæc quidem aquila in fastigio tabernaculi nonnullorum veterum numismatum efficta, adhuc cernitur. Sed ne te diutius in nimis longa locutione hujus rei, meæque interpretationis detineam, Theodore clarissime, utque fontem originemque hujus consecrationis videre possis, librum quartum Herodiani, Græci scriptoris, qui in ipso penè libri limine totam hanc consecrationem describit, omnino leges, ibi enim morem Romanorum Cæsarum consecrandorum addisces. Verba Herodiani hîc tibi posuissim, nite prolixa satis oratione jam detentum cognoscerem, illumque (cum volueris) per te facile legere poteris. Hic illud amplius adjecero, cautum fuisse antiquitus Senatusconsulto ne quis ex Cæsaribus nisi ex decreto patrum, inter deos referretur: hoc ideò in numismate, sicut & penè in omnibus aliis vetustis, insunt illæ literæ, S. C. hoc est *Senatusconsultum*, quod illa numismata consensu auctoritatèque Senatusconsulti essent cusa. Illud etiam mirum est de Diocletiano, qui spontè deposito imperio, nomen post annum primus sine imperio, populi jussu, patribus authoribus, cœlestes honores & apotheosim meruit. Quid de Constantino maximo dicam? qui diversarum religionum consensu ab ethnicis inter deos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos, feruntque magnum illum Agesilaum, cum à Thasiis apotheosi honoratus & inter deos relatus fuisset vivus, illos interrogasse, ut si Deos faciendi potestatem haberent, prius seipso consecrarent: dein se deificarent. Non dissimilem huic Antoninianæ apotheosi, his diebus imaginem in maximo urbis templo, unde quaque circum depictis victoriis construxerunt Placentini, ci-

ves mei, manibus CAROLI V. CAESARIS AVSTRIACI, tanquam inter cœlestes relati, ob ejus pietatem in Deum, & ob tanti Imperatoris præclaras animi dotes, obque victorias innumerabiles, & triumphos multotiens ex bellicis sudoribus reportatos, ac ex hostibus Christianæ reipublicæ depulsis ac debellatis, & ob demum inculpatam, ac sanctissimam vitam, quam ut semper antea: ita paulò post in solitudine degens, terrenaque despiciens duos vel tres annos priusquam ab humanis discederet, gloriosissimè egit. Audio & idem Mediolanenses, cæterosque Insubres in honorem ejusdem Cæsaris factitasse. In medio enim maximi eorum templo, quod satis amplum extat, usque ad tectum struxisse hujusmodi Apotheosis imaginem, & simulachrum intercolumnio, instar molis Adriani Imperatoris. Quæ res mihi in memoriam reducit illum Virgilianum Augusto Cæsari meritò descriptum Triumphum, à poëta in posterum carminibus declarandum & statuendum sic,

In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit.

Illi victor ego & Tyrio conspectus in ostro,

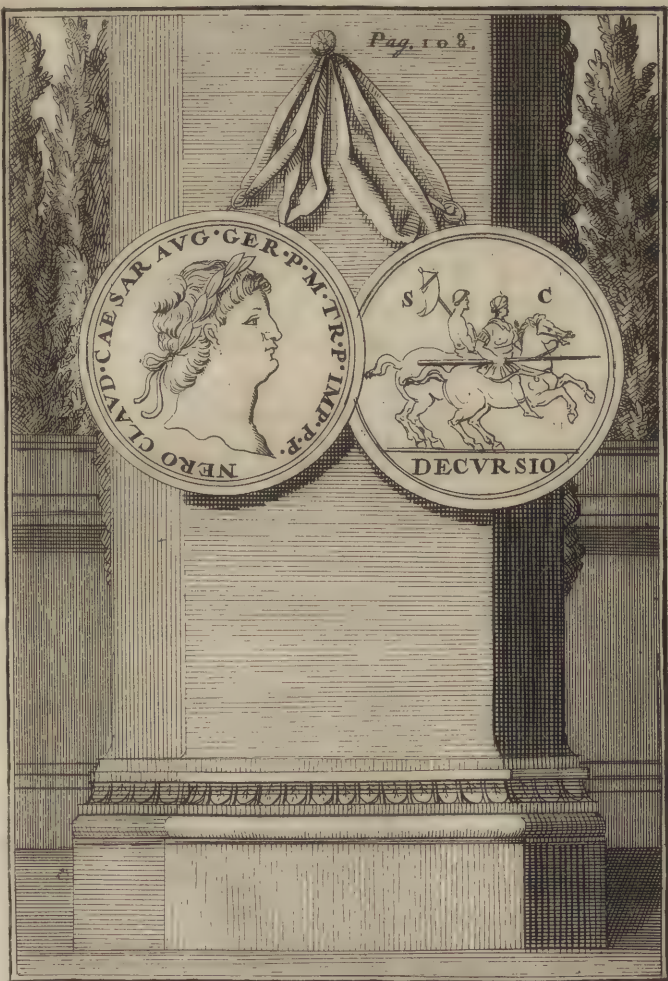
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus, &c.

Porro de his jam satis & super, quæ tibi qualiacunque erunt, non futura ingrata, studiosissime mi Theodore, auguror. Boni igitur consules hoc munusculum, quod meritò tibi convenit, cum Deorum jam sis munus charissimum mortalibus concessum, ut tuæ virtuti allecti, in deorum concilium numerumque post mortem referantur, ac in cœlum rapiantur optimi, ac doctissimi viri. Vale, Adolescens nobilissime, ac propè divina indole natum ingenium singulare, & Constantium Landum ubique tui memorem, ac tui semper amantissimum, ac tibi obsequentissimum, & omnino additissimum ne spernas, sed mutuo amore prosequere. Iterum vale. Ticini Calen. Aprilis. M. D. LV.

CL. NERONIS, CAES. AVG. GER. IMPER.
DECURSIO.

IN æreo numismate Divi Claudii Neronis Cæsaris Germanici, quod mihi vir nobilis Antonius Capivacius Patavinus ostendit, hæ literæ ea parte, qua erat effigies Neronis, scriptæ erant: NERO CLAUDIVS CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMPER. P. P. in altera fuit imago duorum juvenum, cum hastis averfis, specie in equis currentium, cum his verbis, DECURSIO S. C. & hoc quidem numisma multum & diu me torfit, priusquàm verum sensum elicerem, nec quisquam ex antiquariis Patavinis hoc me docere potuit, nec mihi petenti, & importunius instanti explicare scivit: alios etiam doctiores, qui videntur antiqua monumenta profiteri penitiorè doctrina, ac recondita quadam eruditione adivi sæpius, ut hoc ab eis discerem. Alii esse decursionem quadrigarum, vel sejugarum ajebant: alii eos esse dispositos equos asserebant, quos Romani Imperatores sumptu publico per dispositos locos provinciarum aiebant, ut quoties repentinum aliquid accidisset, mutatione equorum citissimè quò vellent, possent mittere quemcunque nuntium (vulgus *postas* vocat alludens Latinæ dictioni, quòd in his sint dispositi equi: quorum mentio est etiam apud Livium.) Hinc in C. Justiniani lib. xij. est caput seu rubrica de cursu publico, quæ ad hanc rem spectat, quem etiam locum Alciatus interpres maximus declaravit, cùm cursum publicum apud eundem Justinianum doctissimè exponeret in annotationibus in xij. C. tu illum videto, ubi Ammianum lib. xxj. & Cassiodorum lib. ij. & Spartianum in *Hadriano*, & Sex. Aurelium Victorem citat, & Maternum lib. iij. de hac re gravissimos autores: at eorum omnium opiniones quas recitavi, ad hanc nostram decursionem nihil omnino faciunt, cùm in primis juncti non sint quadrigis equi, nec sejugis, neque spectat hæc decursio ad cursum publicum, qui in circo maximo fieri solitus erat, aut qui pertineret ad publicum, cùm videatur potius in honorem, aut pompam alicujus principis facta, aut potius ludicri genus fuisse, & si aliquid verisimile cursui publico habere possit, nec non Circensi. Quam opinionem, cùm in familiari colloquutione essem cum Deciano Jureconsulto Utinensi, ille amplexus est:

ego

CL. NERONIS DECURSIONE. 109

ego tamen cū Suetonium in *Claudio Cæsare*, & *Nerone* legerem, omnino sententiam mutavi, & ex Suetonii verbis certum elicui sensum, meque in solida sententia obfirmavi, quæ magis ad veritatem accedit. DECURSIONEM igitur hanc in numismate, & *Claudii Cæsaris* & *Neronis* (in ambobus enim nummis eorum principum effictam vidimus) significare credimus ludicri genus, quo uti sole- rent milites in funere principis, cū pompam & honorarium tumultum excitarent. Suetonius in *Claudio*, cū de defuncto *Druso* lo- quitur, inquit, *Corpus ejus per municipiorum coloniarumque pri- mores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad urbem devectum sepultumque est in Martio campo: exercitus honorarium ei tumultum excitavit, circa quem deinceps statim die quotannis miles decurreret; Galliarumque civitates publice supplicarent.* Idem in *Nerone*, de- ductus in forum *Tyro*, populo congiarium, militi donativum proposuit, indicta Decursione prætorianis, scutum manu sua prætulit. Quibus verbis (ut mihi videtur) satis patet, quid esset Decursio. De hac etiam Decursione, præcipuus poetarum in xj. *Aeneidos* sic allu- dendo ad morem meminit, cū *Aeneas Pallanti* exequias facit,

*Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter maestum funeris ignem
Lustrare in equis.*

Livius lib. xl. ait: *Mos erat lustrationis sacro peracto decurrere ex- ercitus, & divisas bifariam duas acies concurrere ad simulacrum pu- gnæ, & talis quidem decursio apud Suetonium intelligi debet, in- stituta à militibus in honorem defuncti Drusi in Germania.* *Vegetius* in ij. *de re militari*, inter militares exercitationes commemorat campi Decursionem, ad quam cū exeunt milites tubicine admo- nente cessant: & hæc quidem decursio hujusmodi fuit in defuncti memoriam, & honorem. Hanc *Virgilius* in v. pulcherrimè descri- bit, cum *Ascanius* puerile agmen facit in honorem *Anchisæ*, appel- labaturque *Troia* tale ludicrum. *Virgilii* autem hæc sunt carmina,

*Hunc morem, hos cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cū cingeret Albam
Rettulit, & præscos docuit celebrare Latinos,
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos, hinc maxima porro*

*Accepit Roma, & patrium servavit honorem,
Trojaque nunc pueri Trojanum dicitur agmen.*

Tranquillus in Nerone, Tener adhuc, nec dum matura pueritia Circensibus Ludis Trojam constantissimè favorabiliterque lusit. Idem in Claudio Caesare, Ac super quadrigarum certamina, Trojae lusum exhibuit. Idem in Caligula, Edidit & Circenses plurimos à mane usque ad vesperam, interjecta modò Aphricanorum venatione, modò Trojae DECURSIONE. idem in Octavio Augusto, Sed & Trojae ludum edidit frequentissimè, magnorum minorumve puerorum delectu, prisca decorique moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. Idem in Julio Caesare: Trojam lusit turma duplex, majorumque minorumque puerorum. Idem Suet. in Sergio Galba: Ipse maximè insignis, quoddam campestre Decursionem, scuto moderatus, etiam ad essendum Imperatoris per xx. passuum millia cucurrit. Cicero lib. epist. famil. xj. ea epistola, quam Brutus Ciceroni scribit, de decursionibus scribit his verbis, *Consilia Antonii hæc sint necesse est, aut ad Lepidum ut se conferat, si recipitur: aut Apennino, Alpibusve se teneat, & decursionibus per equites, quos habet multos, vastet ea loca, in quæ incurrerit: ubi aliæ sunt incursiones eo loco ab his, quas superius citavimus, nam varias Decursionum species, ad certumque finem institutas fuisse arbitramur: aliæ enim ad militiam spectabant, aliæ ad genus ludicri, aliæ in honorem defuncti & pompam fiebant, aliæ ad nuntium repentini casus spectabant, hujusmodique similia. Et hæc quidem est Decursio à nobis ex autoribus Latinis declarata, quam si quis ex antiquariis rectius, & verius exposuerit, illi habeo maximam gratiam, meque didicisse ab eo veritatem hujus numismatis palàm prædicabo. Hunc igitur nostrum laborem (utcunque erit) rogo lectorem, ut boni consulat, sic enim addet stimulum nobis, ut in dies meliora scribendo, antiquitatem excutiamus. Sed hæc satis, quæ ad id numisma spectant. Philosophiæ enim studium gravius me ad se trahit, in qua meliores annos quemcunque ingenuum natum expendere debere arbitror: cum una sit omnium scientiarum regina, & domina sapientiæ, quæ nos Deo sola conjungere queat, de qua nunquam satis quisquam bene dicere, ac bene sentire potest, quin ejus opinionem maximè superet. Quod in nummo sint hastæ, si librum de jaculatione eque-*
stri.

stri, quem se condidisse refert Plinius lib. viij. cap. xlij. habere-
mus, hîc nos certiora perferremus. His igitur sic dictis numisma
nostrum satis sit explicatum.

CASTORIS ET POLLVCIS NUMISMA.

CUM superiore anno in Ticinenfi Gymnasio studiis philoso-
phiæ operam navarem, & Lucillium Philaltæum, præcep-
torem meum, tum Græcis, tum Latinis literis apprimè doctum
ex suggestu physica Aristotelis clarè interpretantem audirem, &
ex ore ejus philosophica præcepta ex fontibus optimorum interpre-
tum accepta haurirem, mihiq; in scholis familiaris sermo de artium
liberalium ingenuo viro necessariarum præstantia esset institutus
cum Bartholomæo Rapiollo, juvene perquàm literato & in medicis
artibus pererudito, tunc ille ad me verba faciens percunctatus est,
an ego tunc temporis aliquid lucubrarem, ego tum inquam maxi-
me. Cum enim otium mihi suppetit, ut à lectionibus philosophiæ
feriari passim, reliquum tempus in numismatum veterum Romano-
rum imaginibus exponendis contero, nec enim nobilius studium
mihi viro nobili & patritio nato unquam magis convenire ferianti
à seriis libris existimavi, cum ingenuis artibus à pueritia sic insti-
tutus sim, ut eas non facile posthabere velim, cum ornamenta om-
nium scientiarum sint humaniora studia, & verè nobili ingenuoque
viro digna, & reliqua potius (si philosophiam demas) ad lucrum
spectent, & ad bonorum morum corruptionem: difficile est enim
ubi sit fordidus quæstus, eò & studia non tendere, sicque non cor-
rumpi animos hominum & flecti ad munera: & si scio etiam labori-
bus honesta præmia constituta, nihilominus id vitium est homi-
num, non artium & scientiarum. Nam velut si in vitiosum vas in-
fundatur optimum vinum, in vappam illicò evadit, corrumpitur-
que & coacescit, ita si in bonum vas fundatur vinum, non vitiatum:
non aliter de artibus ingenuis, bonisque literis evenire censendum
est, quas si quis malo genio natus amplectatur, statim vitiantur, &
contaminantur: si autem bonus vir & omnino probus eis se dedat, in-
tegræ & inviolatæ permanent: his à me tunc dictis, subjecit Rapiol-
lius.

lius, hæc omnia, quæ narraſti, Conſtanti, delphicis oraculis veriora ſunt. Utinamque omnes adoleſcentes hujus temporis, hi præcipuè, qui nobiles & divites ſunt, non lucri potius cauſa, quàm honeſto diſcendi deſiderio ad ſtudia literarum raperentur, & velut quodam ſibi propoſito quæſtuoſæ artis exercendæ ſcopo, & ſine ſordido, in illis non conquieſcerent, hinc enim illi forenſium rabularum ac advocatorum labyrinthi in cauſarum litibus dirimendis inexplicabiles, hinc in prætoris æterna contentio, hinc verboſi fori aſſidui ſtrepitus, hinc immortales lites oriuntur, & civium diſſenſio inextinguibilis, hinc illæ interpretum mille in juſ civile diſſenſiones, ac opiniones innumerabiles in ſcholis quotidie, tanquam hydræ capita, renaſcuntur: hinc nodi Gordiani, quos ſi quis optimis ſuffultus literis, & philoſophicis ſeptus præceptis, tanquam alter Alexander Macedo, enſe unòque ictu facile ſit inciſurus. Verùm cùm plerunque homines vitio philantiæ laborent, eò infœliciter demum ducuntur, ut ea quæ ſibi ſcire perſuadent, ignorent, ſicque in dementiam cadant & verboſitatem, ut quæ non noverunt, ea imbecillitate ingenii deprendere nequeunt, in plurimos errores prolabantur, quòd ſi ſtudia eo ſine ſolum amplecteremur, ut ſapientes evaderemus, utque verè ſcientes eſſemus non ut ambitus, aut quæſtus ſordidi cauſa diſceremus artes, omnia in Republica rectè tractarentur, & magiſtratus lucro non hiantes juxta veritatem judicarent. Sic Jurisperiti nummario pretio juſ civile non violarent, & reſponſa, tanquam certa oracula Themidis, petentibus ſine palmario concederent, cuncta denique humana, & divina, recto quodam ordine diſpoſita, omni privata utilitate poſthabita, gubernarentur. Hæc cùm dixiſſet Rapiollius, Accipe (inquit) Conſtanti, hoc numiſma vetus ex puro puto argento, quod tibi dono, ut cùm ipſe volueris meo nomine interpreteris, habebo enim tibi gratias perpetuò, ſi meum etiam nomen tuis ſcriptis inſerueris, nihilque mihi gratius facere poteris, quàm ſi hoc pacto oſtendens apud poſteros inter nos non modicam fuiſſe amoris & benevolentiaſ conſuetudinem. Hæc igitur cùm inter me & Bartholomæum Rapiollium collocutio habita fuiſſet, non multò poſt à philoſophia ociolum aliquod naſtus laborem ſumpſi ad interpretandum illud numiſma, quod apud me adhuc cuſtoditur, non ſine animi oblectatione, oculorùmque voluptate. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. In eo igitur numi-

numismate, hujusmodi imagines fuerunt, pulcherrimæ quidem, & usque ad maxima oblectamenta. In anteriori parte extabat species mulieris galeatæ, capillos in humeros habentis reiectos, in galeæ vertice erant geminæ alæ, ex auribus dependebant inaures, post occiput signum literæ Græcæ X, in posteriori autem numismatis parte efficti erant duo Juvenes pileati equis duobus insidentes speciem currentium præ se ferentes, & hastas in manibus tenentes, supra quorum capita duæ stellæ radiabant circum eorum collum fascijs quibusdam ventilantibus, cum inscriptione ROMA. Quæ omnia mira artificis arte facta non vulgarem doctrinam his, qui Romanam antiquitatem scrutantur, affatim suggerunt. Hæc itaque omnia figillatim signa, nunc ego veterum scriptorum monumentis prius innixus ad unguem interpretari conabor, atque antiquitatem, plurimis historicorum locis adductis excutiam, & ut tandem incipiam, Sciendum veteres Romam sic effingere solitos, ut armatam mulierem repræsentarent, eò quòd urbs æterna futura gentium regina & domina stabilitatem ac solidam gloriam suam in re militari collocavit, ex qua illa belli fulmina duo Scipiadæ, Fabij, Marcelli, Decij, Torquati, Camilli, Gracchi, Sabelli, Marij, viri omnes immortalitate donati, nulloque ævo morituri prodierunt, & demum inclyta Cæsarum progenies emanavit, ut armis Romana respublica potius floruisse, quàm pace videri possit. Ideo inclytam meritò vocavit Poëta in vj.

En hujus, nate, auspiciis illa inclyta Roma,

Imperium terris, animos æquabit Olympo:

Septemque una sibi muro circumdabit arces.

Hinc & illud ejusdem:

Tu regere imperio populos, Romane, memento,

(Hæ tibi erunt artes) pacisque imponere morem,

Parcere subjectis, & debellare superbos.

Ut non minus etiam pacis munia feliciter obiverint Romani, quàm armorum, cum utrunque tempus, & bellorum & pacis rectè ab eis sit gubernatum. Sed, ut ad rem redeam, cum essem Romæ M. D. XLV. vidi simulacrum marmoreum in hortis Cardinalis Cæsii specie quidem muliebri, & galeata, ut est in nummo nostro. Cur autem sic effingeretur nondum comperi, puto tamen à muliere sic dicta nomen sortitam fuisse urbem, vel potius à Ruminali ficu,

sub qua nutriti sunt infantes Romulus & Remus. Nam secundum Sextum Pompejum mamma *Rumis* appellatur, teste etiam Plinio, vel ut Servius mavult, quia *Rumon* dictus est Tiberis, vel verius à Romulo nomen suscepit. Refert Benedictus Labadinus olim præceptor in humanioribus literis meus in commentariis lib. iij. *Theopraxios* percolendi sacerdotis, sodaliúmque divi Dominici quæstitoris Bartholomæi Fumi doctissimi poëtæ & Theologi, quo tempore & à quo Roma condita sit, quaréque *Roma* vocata sit, *Mira* (inquit) *inter scriptores varietas apparet, frequens opinio est, illam conditam à Romulo & Remo, anno primo septimæ Olympiadis, anno autem post captum Ilium secundo, at xxx. supra trecentessimum, regnante Athenis Cecrope, Cephalaon Ghergitius vetustissimus scriptor, illam conditam ait, secunda ætate post Trojanum bellum ab his qui ex Ilio servati cum Ænea sunt, à Remo Æneæ filio. Idem pene Demagoras & Agathyllus ponunt: alii asserunt Æneam, qui ex Molossis venit post Vlyssæ, Romam condidisse, & eam ab una Iliensium mulierum, quæ ROMA dicebatur, ROMAM denominasse. Hæc enim alias Trojanas mulieres, ut naves incenderent hortata est, errores graviter ferens. Aristoteles philosophus scribit Achivos quosdam tempestate à Troja ejectos, in Italiam navigiis apulsos esse, & quamvis exacta hyeme, inde emigrare decrevissent, tamen combustis navibus ab his, quas adduxerant mulieribus, consilium necessitate impellente immutasse, & ROMAM condidisse. Refert Calias Romam Trojanam mulierem, quæ cum aliis Trojanis venerat, nupsisse Latino, Aboriginum Regi, ejusque deinde filios urbem condidisse, & à matre denominasse. Xenagoras historicus memoriæ mandavit Vlyssæ ex Circe treis filios fuisse, ROMAM, Atium, & Ardeam, qui tres urbes condidère, & conditas à se denominavère; Dionysius Chalcidensis Romum quidem conditorem ait fuisse sive Ascanii, sive Emathionis filius fuerit. Alii volunt Romam conditam fuisse à Romo Itali filio. Hæc igitur Græci scribunt, ex Romanis autem nullus scriptor vetustus est, sed ex vetustis sermonibus servatis in sacris tabulis nonnulla sumuntur. Æneæ filios fuisse Romum & Remum Romæ conditores, alii ex Æneæ filia illos natos dicunt, & Latino obsides datos, atque ab eo sine filiis decedente hæredes regni relictos. Ascanium successisse, & cum fratribus regnum*

gnum divisisse, ipsūque *Albam* & alia oppida, Romum verò *Capuam* à proavo Capi, *Anchisen ab* Anchise, & *Aneam*, quæ postea *Janiculum* vocata est à patre, à se verò *Romam* denominasse. Hæc quodam tempore fuit deserta, sed sequentibus deinde temporibus, adventantibus colonis, quos Albani sub Remo & Romulo duce miserunt, antiquam constitutionem resumpsit: ut duplex fuerit constitutio, alia paulò post res Trojanas, alia quindecim ætatibus inferior. Antiochius Syracusanus tertiam multò antiquiorem ponit, regnante in Italia Morgete. Solinus autem Polyhistor lib. 1. cap. 1. refert Euandrum cum in Italiam venisset, oppidum ibi invenisse, quam Valentiam Latini appellaverunt. Ergo ipse hanc, ne nomen immutaret, Romam Græco vocabulo dixit, ΡΩΜΗΝ. ΡΩΜΗ enim robur & potentiam & valentiam significat, ut est author & Plutarchus in vita Romuli, veriùs tamen putant à Romulo conditam Romam eam, quæ quadrata dicta est, eò quòd æquilibra posita foret. Incipit à sylva, quæ est in ara Apollinis, & ad supercilium scalarum Caci finitur, ubi tugurium fuit Faustuli, in quo mansit Romulus & Remus, auspicato fundamenta jecit duodeviginti natus annos xj. Calen. Majas, hora post secundam ante tertiam, ut ait Lucius Tarruntius Mathematicus nobilis, Jove in Piscibus, Saturno, Venere, Marte, & Mercurio in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra constitutis. Dies illa Parilia habet festa, observatūque deinceps, ne qua hostia cæderetur Parilibus, ut dies ille à sanguine purus esset. De origine ac nomine urbis satis, quæ hîc posuisse volui, ut præclaræ civitatis, postquam in numismate de ea contigit mentio, nomen ac origo ædificationis tantæ lectori esset nota: licet de nominibus non nimium solliciti esse debeamus. Igitur ad alia jam paucis verbis explicanda, nostra percurrat oratio. Quod in vertice galex extarent alæ geminæ, id ex captatis à Remo & Romulo auguriis (prior enim Remus sex vultures, duodecim mox Romulus vidit) processisse opinor. Nam & apud Ægyptios in vestibulis domorum, alas vulturum proponere, indicium nobilitatis, & vetustatis familiæ censebatur, quod animadvertit Alexander in *Genial.* lib. v. Huncque nummum crediderim ego Julium Cæsarem, aut Augustum, aut quemvis alium ex Cæsaribus cudi mandasse, ut vetustatem sanguinis ostentarent. Sic memini me vidisse Romuli num-

mum cum vulturibus, quem postea dono dedit mihi Bernardus Lochetta, impressor Papiensis, in quo Romuli imago juvenilis fuit, cum hac inscriptione, DIVO ROMVLO NVDIS CONS. in averſa parte erat quoddam veluti templum, seu idea urbis facta in modum cavæ, seu turris, in cujus fastigio erat avis, quam puto vulturem fuisse ex figura: circum orbem nummi hic legebatur titulus, AETERNAE MEMORIAE. in imò erant notæ hæc RESTT. & hoc numisma quidem non esse antiquum, sed postea renovatum & repræsentatum crediderim, propter unius literæ immutationem: si quidem N literam pro L posuerunt, cum *Ludis Consualibus* esset scribendum non *nudis*. Consualia qui ludi essent indicant verba M. Varronis, quæ subjeci: *Consualia dicta à Conſo conſilii Deo*, qui in circo templum habuit, sub tecto (ut Marlianus refert) quod tunc feriæ publicæ ei Deo, & in circo maximo ad aram ejus ab sacerdotibus fiunt Ludi illi quibus Sabinæ sunt raptæ. Consum nonnulli & eundem Neptunum esse arbitrantur, ad cujus rationem à Marliano in *urbis Topographiæ* lib. iij. cap. xvij. petendam, lectorem rejicio, ne hîc præter rem nostram, aliena intrudam. Sed jam reliquas partes nostri nummi prosequamur. Quòd in occipitio Romæ armatæ esset signum instar literæ X. Græcæ, illud sciendum, esse notam denarii, de qua Val. Probus & Petrus Diaconus in lib. *de notis veterum* meminere, & denarius decem assibus valebat, & decem denarii valent unum coronatum, octo denarii valent ferè aureum Renanum. Duo denarii valent ferè quarta aurei Renani parte. At Alciatus in annotationibus in Cornelium Tacitum aliter sentit, ejus verba sunt hæc: *Extant adhuc argentea numismata cum Denarii nota X, quorum octo unam unciam pendunt, ut inde constet nostris assibus novem valuisse Denarium. Hincque nummi valorem cognoscamus, quorum quatuor Denarius complectitur*: idem Alciatus paulò post etiam aliter videtur sentire super illis verbis Taciti, *denis in diem assibus animam & corpus æstimari*: inquit ille, ostendit hic locus Denarium decem asses æris esse, quòd diurnum stipendium erat militi: cui Alciato Plinius lib. xxxij. cap. 3. videtur assentiri: cum dicit, *In militari tamen stipendio semper Denarius pro x. assibus datus*. Denarius teste Plinio lib. 22. cap. ultimo, prorsus drachmæ Atticæ pondus habet: proinde ubique in historia veteri scias drachmam & denari-

denarium idem significare & tantundem valere. Idem Plinius (ut id hoc loco adjiciam) refert eodem lib. & cap. Argentum signatum fuisse anno urbis D. LXXXV. Q. Fabio Cos. quinque annis ante primum bellum Punicum, & placuit denarius pro x. libris æris, quinarus pro quinque sestertium pro dipondio ac semisse. Nota æris fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum navis: & alia quædam, quæ ibi prosequitur Plinius de bigatis & quadrigatis & victoriatis: quo loco illud notandum non semper eodem pondere & pretio fuisse argenteos nummos, cum & imminuta sint pondera, & pretia & libræ: hinc asses sextantarii, & unciales & semunciales, prout bellorum successus & necessitas cogeant: hinc placuit denarium xvj. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Non mirum igitur debet videri Georgio Agricolæ lib. v. *de ponderibus*, si Alciatus noster scripserit in suprâ allegato à me libro, Latine unciam habere denarios octo, cum pro mutatione temporum & vocabula & res ipsas immutari videamus, quod exemplo patet ex Plinio ipso hoc eodem libro, & cap. cum de unciis, & semunciis loquitur. Sed ne de hac re longius hinc verba faciam, quam par sit, hæc hoc loco dixisse sufficiat, cum superiore anno de hac re copiosius scripserim in quibusdam meis literis Italica lingua ad Hieronymum Tagliaferum virum doctissimum antiquitatisque peritissimum. Explicata jam anteriori numismatis parte, nunc posteriorem, quam breviter fieri potest exponamus. Duo efficti Juvenes pileati, equis insidentes, speciem currentium præ se ferentes, & hastas ferratas manibus tenentes, supra quorum capita apparebant duo sydera radiantia, Castorem & Pollucem gemellos fratres fuisse ex historiarum lectione conjicimus, si quidem Dii ambo salutares hac forma effingebantur, pileati etiam fuisse dicuntur à Catullo in *Scazonte*:

A pileatis nova fratribus pila.

Sic enim Lacones pugnare soliti sunt pileati, autor Festus, nonnulli etiam referunt pileum horum fratrum vinctum fuisse foliis harundineis, inter quos est author Antonius Thylesius Consentinas in libello *de coronis*. Cur autem sic efficti fuerint in hoc numismate, sciendum est, ut ait Cicero lib. ij. *de natura Deorum*, quod Romanis apparuerunt non semel salutares (nam sæpe Divi præsentiam suam declarant) Bello enim Latinorum apud Regillum, cum A.

Posthumius dictator cum Octavio Mamillio Thufculano dimicaret in acie, Castor & Pollux ex equis pugnare visi sunt, & recentiore memoria iidem Tyndaridæ Persem victum nuntiaverunt. P. enim Vatienus, cum è præfectura Reatina Romam venienti, noctu duo juvenes cum equis albis dixissent Regem Persem illo die captum, Senatui nuntiavit, & primò quasi temere de Republica loquutus in carcerem conjectus est. Post à Paulo literis allatis, cum idem dies constitisset, & agro à senatu, & vacatione donatus est. Hanc eandem historiam Val. Max. lib. 1. cap. de miraculis refert, penè verba Ciceronis recitans: stellarum autem attributarum Castori & Polluci meminit Cicero lib. 1. de divinatione: *Cum multis signis Lacedæmoniorum calamitas denuntiaretur. Nanque Lysandri, qui Lacedæmoniorum clarissimus fuerat, statua, quæ Delphis stabat, in capite corona subito extitit ex asperis herbis, & agrestibus, stellæque aureæ, quæ Delphis erant à Lacedæmoniis posita, post navalem illam victoriam Lysandri, qua Athenienses conciderunt: qua in pugna, quia Castor & Pollux, cum Lacedæmoniorum classe visisse dicebantur, eorum in signa deorum stellæ aureæ, quas dixi, Delphis posita, paulò ante Leuëtricam pugnam deciderunt, neque reperta sunt*: hætenus Cicero, cujus verba hic volui referre, ut tota res numisma nostrum clarum reddat, quem locum non sat menti occurrentem mihi in memoriam redegit OTTOBONVS POZZETVS Sablonetensis, qui à civibus meis, ut Græcas, Latinasque literas publicè profiteatur, superioribus annis conductus, munus sibi delatum, ac demandatum insigniter, ac præclarè obit. Nam in prælectionibus, hortatoriis orationibus, quæ scholasticos ad literarum studia animosiores accendant, uti solet, stylôque & facundia Ciceroniana, vir meherculè ita eruditus ac facundus, ut dignus sit, quem auctiori salario civitas Placentia demereatur. Sed ad rem: Plutarchus in vita Pauli Æmilii refert, cum Populus Romanus in Theatro federet ad spectaculum equestrium ludorum, nunciatum fuisse Paulum Æmilium totam Macedoniam superatis magno certamine hostibus cœpisse, ejusque famæ cum non inveniretur autor, postridie in Theatro refidisse, non multò post inspectos fuisse ab exercitu venientes viros duos proceris ac venustis corporibus, ea, quæ in prælio gesta fuerant nuntiantes, creditumque est tunc illos fuisse Castorem, & Pol-

lucem,

lucem, ac primus, qui obviavit ipsis in foro equos multo fluentes sudore siccantibus, cum illa quæ de victoria nuntiabant non crederet, ipsi leviter arridentes, barbam ejus manibus attrectasse dicuntur, & ex fusca in flavam convertisse, atque hoc modo, & assertio-
ni suæ fidem, & viro cognomentum *Aenobarbi* fecerunt. Hæc Plu-
tarchus. Apud Sagram Locrensiū conspecti sunt etiam in albis
equis sedentes Castor & Pollux. Symonidi etiam Poætæ apparuisse
duos juvenes est testis Val. Max. quos Castorem & Pollucem fuisse
compertum est. Sed his dictis, nonnihil etiam de duabus stellis
ratiocinemur: cur autem stellas Castori, & Polluci attribuat anti-
quitas, ne plura dicam, quàm hoc loco conveniat, pauca hic dixisse
sufficiat. Creditum est Jovem in formam stellæ mutatum, Ledam
vitiasse, & inde Castorem & Pollucem genuisse, deinde Helenam,
hinc apparere stellas duas navigantibus solere elicitum est, quod
etiam signum dictum est *ἄστυον*, benignè & humanitus Atheniensibus
eos affuisse dicitur, vel quòd navigantes servare crederentur stellæ
ipsæ apparentes suprà, & longè. Cur autem & Castor & Pollux fra-
tres alter alterum alterna morte redemerit, ut est apud Virgilium in
sexto: curque ità sit effectum, Servius citato proximè loco ita expo-
nit, quia hoc pacto horum stellæ se habent, ut occidente una, oria-
tur altera, quod ad exemplum permanentis amicitiae solet adduci
& trahi, quemadmodum ad me scribens elegum carmen FEDERI-
CVS Scotus comes illustris ità cecinit,

Quòd petis, ut fratrem fraterno frater amore

Prosequar, unde queunt multa venire bona.

Non tantum Pollux germanum fertur amasse,

Quem redimens totiens itque reditque viam,

Cùm malit perferre suo pro Castore lethum,

Vivat ut alterna latus uterque mora.

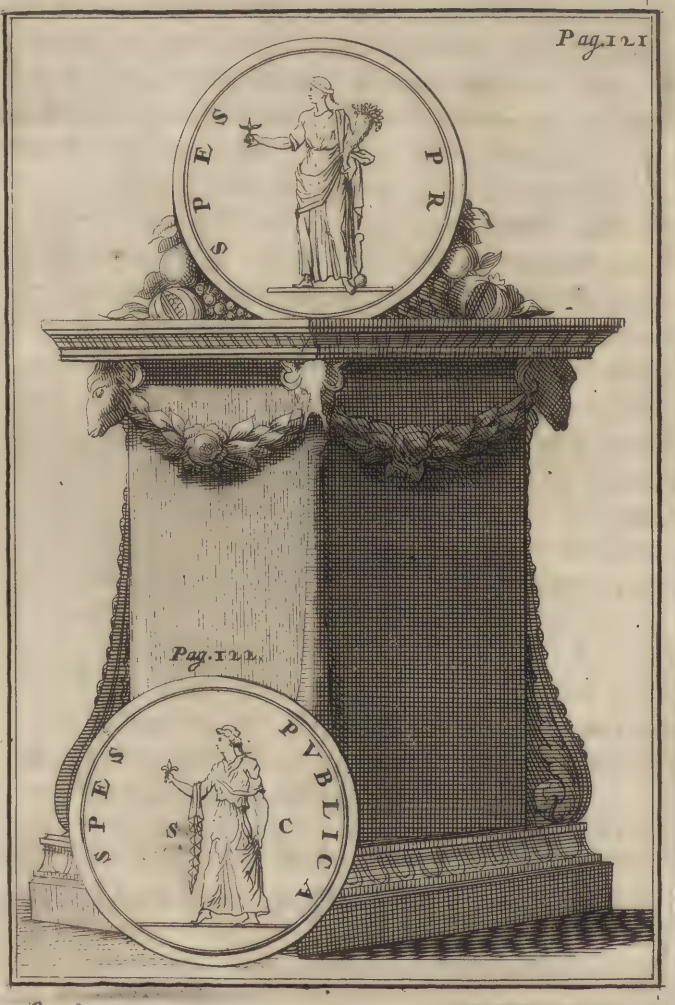
Hos fratres Homerus *ἑταίρους* vocavit, hoc est, qui alternis die-
bus fata subirent, lib. *Iliados* iij. Pausanias in *Laconicis* scribit, Ca-
storem, & Pollucem xl. anno postquam pugnassent adversus Idam
& Lynceum, in Deorum numerum fuisse relatos. Scribit Diodorus
Siculus rem annotatu dignam, Orpheum cùm tempestate unà cum
cæteris Argonautis agitaretur, diis Samothracibus vota fecisse pro
salute, ac incolumitate, & extemplo sedatam tempestatem, cùm duo
astra,

astra, supra Pollucis, & Castoris capita, cecidissent, Deorúmque se providentia servatos credidère, Unde, inquit, *factum est, ut qui tempestate deprehensi forent, Samothracibus Deis vota facerent, astraque apparentia Castori, & Polluci attribuerentur.* Hæc fermè Diodorus. Scribit Orpheus ipse in *Argonautis*, quòd cùm essent Argonautæ tempestate & procellis agitati, arrepta lyra tum cantare cœpisse, quo cantu mare pacatum, ingentemque splendorem supra Castoris & Pollucis capita affulxisse. Quod & Val. Flaccus repetit. Jovem enim ita in primo inducit:

*Dixit, & ingenti flammantem nubila sulco,
Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua
In bifidum discessit iter, fratresque petivit
Tyndareos, placida & medijs in frontibus hæsit
Protinus amborum, lumenque innoxia fudit
Purpureum, miseris olim implorabile nautis.*

Petrus Costalius de Castore & Polluce in pegmatibus suis epigramma quidem cultum graphicè depinxit cum enarrationibus. Et hæc quidem de stellis Castoris & Pollucis satis. Qui plura vult scire, adeat Plinium libro *rei Natur.* secundo, cap xxxvij: cujus verba quidem pulcherrima hoc loco apposuissem, nisi nimis prolixus essem: rogo tamen lectorem, ut omnino locum Plinii legat. Hic postquam de pileatis fratribus suprà mentionem feci, addam & illud quod Apulejus in x. cassides in capite gestare scribit stellarum apicibus insignes. Plura alia ad hanc rem Castoris & Pollucis, doctè noster Gyraldus in lib. *de diis gentium* cumulat, à quo etiam nos pleraque accepimus, cùm ad numisma maximè facerent. Nam quid illo Val. Flacci carmine aptius reperiri potest, cùm penè numisma ante oculos (fortasse ab illo nunquam visum) ponat? Ita mehercule cum autoribus conferendi sunt nummi argentei, ut ex collatione facta antiquitas veneranda emergat. Quo loco autem Romæ fuerit templum Castoris & Pollucis, varia est scriptorum opinio. Marlianus verò lib. iij. *Topographiæ Romæ*, ait in foro fuisse, cui adstipulatur Plinius lib. xxxv. cap. iiij. ibi enim Castores, ac Victoriæ posuisse Augustum refert. Dionysius autem non procul ab æde Vestæ fuisse meminit, his verbis, *Hujus autem inopinatæ, admirabilisque apparitionis, cùm signa adhuc Romæ multa, tum verò est ædes* Pol-

Pag. 121

Pollucis, & Castoris, quam supra forum extruxit civitas, ubi visa sunt illorum simulacra, & mox specie pugilum, equosque madidos sudore ad scaturiginem, juxta ædem Vestæ manantem, abluere. Appianus autem commemorat Aselium prætorem fortè sacra Castori & Polluci in foro facientem, cùm quidam lapide phialam excussisset, ad Vestæ ædem cucurrisse: ex quorum verbis apparet ædem Castorum prope Vestæ, forūque Romanum ita sitam, ut à fronte hoc, illam verò à tergo habuerit. Hanc Castoris ædem A. Posthumius dictator bello Latino vovit, ejusque filius duūmvir creatus dedicavit: autor Livius lib. iij. decad. primæ. Cicero pro domo sua, atque pro Sextio ejus gradus à Clodio revulsos testatur, & S. C. concionesque in eadem sæpe habitas. Asconius verò L. Metellum hanc instaurasse tradit. Ante eandem ædem Castorum fuit statua Q. Marcii Tremuli equestris togata, qui Samnites bis devicerat, captæque Anagnia, populum stipendio liberaverat, ut Plinius lib. xxxiiij. cap. vj. in principio refert. Hæc ædes quamvis tantum Castoris vocaretur, geminis tamen fratribus erat dedicata, existimâtque Marlianus eam ædem fuisse inter porticum Concordiæ, & Cæsaris templum, quod fuisse creditur in medio foro juxta Curtii lacum: autor Cor. Tacitus. In numismate antiquo argenteo apud me extant in anteriori orbe, duæ facies, duas stellas in capitibus habentes, ante se majorem stellam præferentes, & has opinor esse Castorem & Pollucem, in posteriori orbe est navis cum remis in superiori hunc titulum habens M. FONTEI. Hoc unum annotasse dignum in numismate sat fuerit, equos sine sellis fuisse effictos, quos etiam in marmorea Trajani columna cochlidis Romæ ita vidimus sculptos. Hæc igitur in Castoris & Pollucis numismate dicta sint satis.

ADRIANI CAESARIS AVGVSTI SPES.

IN Adriani Imperatoris aureo numismate Spei effigiem hujusmodi conspeximus, foemina fuit stans institæ laciniam sinistra manu nonnihil attollens, dextra in cubitum elata, pateram proferebat, in qua repositum inerat, velut ciborium, id est, vas in floris similitudinem, cum hac inscriptione, SPES P. R. Ostendit & aliud mihi

Q

vetus

vetus numisma Bernardus Christianus Papiensis, vir multarum artium peritus, in quo erat Alexandri Pii imperatoris Augusti imago, ex una parte, cum his verbis, IMP. ALEXANDER PIVS AVG. in altera facie erat Spei imago, stantis in lacinia, manu dextra liliū prætendentis, læva pendulam vestem elevantis à terra, cum his notis, SPES PVBLICA S. C. De Populi Romani spe, in Adriani vita apud Dionem, & apud Ælium Spartianum nihil reperi: nihilominus maxima spes in ipso posita fuit, quòd fuerit imperator optimus ac insignis, qui & in bello & pace multa præclara gesserit, quique urbis onera sustulit, qui populo congiaria dedit duplicia, qui cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere gravaretur, qui aurum coronarium Italiæ remisit, & qui securitatem omnibus roboravit, & pleraque alia beneficia Romanæ Reipublicæ præstitit, & qui summos jureconsultos Celsum, Neratium Priscum, Salvium Julianum in consilia adhibuit, & in summa familiaritate philosophos Epictetum, & Heliodorum habuit, necnon grammaticos, musicos, rhetores, geometras, pictores, Astrologos: quos omnes ditatos honoratósque à professione dimisit: qui & juxta morem eorum temporum, princeps causas agnovit, & senatores & equites Romanos in consilium advocans, & sententiam ex omnium deliberatione protulit: & hæc quidem tanti principis ornamenta, & in populum Romanum collata beneficia videntur potuisse maximam spem in reipublica concitasse, ut urbs rerum domina in virtutibus Adriani spes suas collocaret, & ne de clementia & humanitate benigni principis unquam desperaret: meritò igitur ex altera parte monetæ est lilii effigies & ciborium, liliū autem Junoni est flos dicatus ob candorem suum, si quidem, ut ait Antonius Thylesius Cossentinas lib. *de coronis*, Pronuba Juno lilia sibi legit candentia exorta (ut ajunt) ex ipsius lacte, in terram effuso, cum in novercæ dormientis mammam infans Hercules invasisset: unde rosæ dicuntur *Junoniæ*: memini me superioribus annis, cum essem Patavii, legere carmen flebile Lillii Gregorii Gyraldi in obitum immaturum Alphonfi Mayanthi adolescentis probi, ac optimæ spei pueri, necnon literati, quique mihi in Ferrariensi Gymnasio commilitio familiaris fuit, qui plures ad me scripsit epistolas & carmina eleganti eruditione inspersa. Cujus orationem publicè habitam manu ipsius scriptam, & ad
me

me missam, quandoque sum editurus, & si sciam jam editam à quibusdam Ferrariæ: nos tamen manibus piis, animulæque ejus, cujus dimidium fuimus, debentes, quia nonnulla addidit ipse, quæ impressa non sunt, cum ecloga docta & beneculta edemus. Carmen itaque Gyraldi in obitum Alphonfi Mayanthi fuit hoc:

*Ut flos Junonis, cui vix mucrone renidet,
Lacte coma, atque croco fulminis igne cadit.
Sic quoque flos Maii nunc concidis indole tanta,
Virtutum & morum qui documenta dabas.*

Non possum me abstinere, quin hic lachrymas in funere amici, à me habitas subscribam:

*Immitis qui te Boreas, pulcherrime florum,
Abstulit, indigna febre perempte puer?
Alphonse ô Maii primis sublata sub annis,
Et puer æterna vivere digne rosa.
Hæc habeas nostri æternùm solatia amoris,
Et tibi perpetuo flore virescat humus.*

Sed ad Spem redeamus, quam viridi indutam palla, mos fuit veterum pingere, vel Alciato ipso teste in emblematis, quòd autem spem lilio antiquitas denotaverit, ut passim in nummis antiquis videmus, hac ego causa factum crediderim, quòd lilium albedine sua pulchrum ac pudicum designet: vel quòd, cùm omnes flores, fructus & fruges mox adfuturos promittant, intèrque flores lilium altius exurgat, hoc eligere maluerint. Virgilius certè antiquitatis scientissimus, cùm Marci Marcelli Divi Augusti nepotis præclaram indolem laudaret, sed qui brevi (ut signa frontis parum lætæ, & dejecti lumina vultus ostentabant) fato effet concessurus & moriturus, hæc quæ præreptam iri publicam populi Romani spem ex facto egregii juvenis designarent, subdidit carmina,

*Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos, nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus jactabit alumno.*

Et paulo pòst:

*Heu miserande puer, siquæ fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris: manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamque nepotis*

*His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere.*

Sed & in alio numismate vetusto fuit spes publica stans choata, choam sustollens leva, dextra liliū porrigens & mitram. Vir prudens Alciatus noster multiscius, in eleganti ac propè divino Hieroglyphicorum emblematum libello, hoc pacto simulachrum spei depinxit: Spem viridi indutam palla, & sedentem supra dolium, cum avicula Cornice, & Nemesi, & bono eventu, & Cupidine: hanc eandem imaginem in camino superiori cujusdam aulae suae domus pingi curavit Franciscus Alciatus insignis ac doctus Jureconsultus, elegansque bonarum artium & studiosus juvenis, necnon antiquitatis maxime admirator ac studiosus, sed & amator & fautor, & interpretis eruditus. Carmina autem Alciati sunt hæc:

Quæ Dea tam lato suspectans sydera vultu?

Cujus peniculis reddita imago fuit?

Elpidii fecere manus. Ego nominor illa,

Quæ miseris promptam Spes bona præstat opem.

Cur viridis tibi palla? Quod omnia me duce vident.

Quid manibus mortis tela refracta geris?

Quod vivos sperare decet, præcido sepultis.

Cur in dolioli tegmine pigra sedes?

Sola domi mansi volitantibus undique noxis,

Ascræi ut docuit musa verenda senis.

Quæ tibi adest volucris? Cornix fidissimus oscen,

Est bene cum nequeat dicere, dicit, erit.

Qui comites? Bonus eventus, præcepsque Cupido,

Qui præeunt: vigilum somnia vana vocat.

Quæ tibi juncta astat? Scelerum Ramnusia vindex,

Scilicet ut speres nil nisi quod liceat.

Ædem autem Spei, qui in foro olitorio fuit, (ut animadvertit Marlianus) fulmine ictam bello Punico inquit Livius in primo libro iij. Decadis: idem libro iiij. Q. Fabio Cos. filio & Tito Sempronio Graccho Coss. incendio ait conflagratam. M. Cicero in *legibus* prodidit Spem à Collatino consecratam, P. quidem victor Spei novum templum in vij. urbis regione statuit, hoc est in via lata. Spei templum incensum scribit Dion libro *Histor.* l. ante bellum

Ium Actiacum cum aliis plerisque ædificiis. De Spe Tibullus noster sic cecinit,

*Jam mala fuisssem læto, sed credula semper
 Spes fovet, & melius cras fore semper ait.
 Spes alit Agricolas, spes sulcis credit aratis
 Semina, quæ tardo sænore reddat ager.
 Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine pisces,
 Cum tenues hamos abdidit ante cibus.
 Spes etiam valida solatur compede vinctum,
 Crura sonant ferro, sed canit inter opus.
 Spes facilem Nemesein spondet mihi, sed negat illa,
 Hei mihi, ne vincas, dura puella, Deam.*

Spem verò esse vigilantium hominum somnia dicebat Plato, ut refert Ælianus lib. xiiij. Variæ Historiæ.

TITI VESPASIANI AVGVSTI ANNONA.

IN Tiberii Deciani Forojulienſis Jurisconſulti doctiſſimi, qui Patavii juſ civile publicè proſitetur, numiſmate quodam Titì Veſpaſiani æreo hæc fuere notæ, IMP. T. CAES. VESPA. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. In altera parte erat annona Auguſti, cum hiſ verbis, ANNONA. AVG. mulier erat ibi ſtans cum Pluto bidenti innitente, in manu dextra: in læva cum cornucopiæ. Ibi fuit vas cum quibuſdam ſpiciſ, & poſt eam fuit puppiſ feu roſtrum navis, quæ quidem omnia abundantiam designant. Plutus enim divitiarum Deus eſt, & dator, cornucopiæ ubertatem præ ſe fert, vas cum ſpiciſ Cereri dicatur, ex opima tritura frumenti. Navis verò, quæ oneraria fuit, qua importabantur in urbem mercimonia, & mercaturæ frumentorum: vel quia moſ fuit, ut qui eſſent Latini, Romanam civitatem acciperent: ſi non minorem, quam decem millia modiorum navem fabricaſſent, & Romam ſex annis frumentum portaſſent ex edicto divi Claudii, ut Ulpianuſ in cap. iij. *de Latinis*, in viriſ corpore refert, & Scævola in l. *hiſ, qui navet. ff. de vacat. & excuſatio. munerum* meminit. Suetoniuſ in *Claudio* ait Claudiuſ propoſuiſſe negotiatoribuſ certa lucra, ſuſcepto in

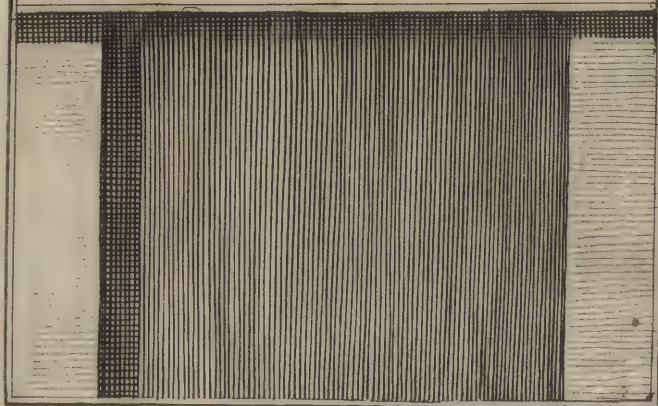
se damno, cui quid per tempestates accidisset: & naves mercaturæ causa fabricantibus magna commoda.

GORDIANI IMP. AVGVSTI VIRTVS.

IN alio numismate masculam virtutem effictam vidi, (quod postea mihi dono dedit Franciscus Valla Novariensis) hoc pacto, in uno quidem Gordiani Imperatoris, in cujus altera parte imago erat senis barbati, nudi, clavæ innitentis, cum leonis pelle brachia advoluta, cum hac inscriptione, VIRTVTI AVGVSTI. & hæc quidem per se sat clara, cum virtutes Herculis plerisque imperatoribus à P. R. attributæ, ejusque herois honores eisdem declarati sæpè fuerint, sibi que Herculis nomen aliqui etiam Cæsares sat superbè arripuerint, quòd historia Commodi imperatoris declarat, cum Herculem Romanum Commodum se dixisse refert: quod in ejus numismate declaravimus. ἀληθευοῦς autem si vis scire xij. certamina Herculis, quæ ad virtutem spectant, lege magni Alciati emblematum libellum, ubi de honore agit. Romæ in Palatio conservatorum vidi statuam æneam Herculis stantis nudi, & clavæ innitentis altera manu, in altera verò manu malum tenentis: & erat quidem imberbis Juvenis forma auro superfusa, & illa quidem in superiori aula, ubi plures aliæ statuæ æneæ conspiciuntur. In numismate Vitellii hujusmodi imaginem virtutis vidi, quàm simillimam ejus senis, de quo suprà mentionem feci: quæ & in Numeriani fuit nummo, cum hac inscriptione, VIRTVS AVGVSTI. in Galbæ numismate fuit imago Juvenis nudi, stantis, in dextra hastam tenentis, in altera tesseram, aut quid simile, his verbis, VIRTVS. In epigrammatôn Græcorum lib. iij. in inscriptione xiiij. ΕΙΣ ΗΡΩΑΣ, in epigrammate Asclepiadæ inducitur super tumulo Aiædis sedens virtus, & ita loquens:

Ἄλ' ἐγὼ ἀτλάμων ἀρετὰ πρὸς τῷδε καίηκει
 Αἴαντος τύμβῳ, κειραμένηα πολέμοις,
 Θυμὸν ἄχρ' μεγάλα βεβόλημύα, ἔνεκ' ἀχαιοῖς
 Ἀ δολόφρων ἀπάτα, κρείσσον ἐμὲ κέκερται.

Hoc Epigramma Alciatus in Aureo Emblematum libello hunc in

Pag. 127.

AVGVSTI VIRTVS.

127

modum imitatus est, in inscriptione, *In victoriam dolo partam:*

Ajaxis tumulum lachrymis ego perluo Virtus,

Heu misera albentes dilacerata comas.

Scilicet hoc restabat adhuc, ut iudice Græco

Vincerer: & causa stet potiore dolus.

ANTONINI PII CONSECRATIO.

JACOBO ANTONIO DE VIVOLIS,

Civi Placentino, & collegiæ ecclesiæ Divi Theodori Papiæ præposito, sacrique palatii apostolici & aulæ Lateranensis comiti palatino, & equiti aurato

CONSTANTIUS LANDVS, COMES,

S. P. D.

ATTVLIT mihi Iosephus Bentius Novocomensis juris civilis perstudiosus scholasticus, nomine tuo numisma aureum Divi Antonini Pii, percolende ac clarissime Jacobe Antoni Vivoli, ut tibi explicare velim, quod quia aliàs à me proluxa interpretatione expositum fuit, nempe dum eundem nummum Antonini Pii à Theodoro à Sancto Georgio perillustri adolescente mihi dono datum, exposuissem, ut in meis quinquaginta numismatibus, quæ annis superioribus sum interpretatus, satis apparet, nunc hic tibi omnia ad unguem narrare non suppetit tempus, tum quia lectionibus philosophiæ incumbimus, tum quia brevi exhibunt nostræ interpretationes: illud hîc saltem habeto, numisma tuum perantiquum esse, Antoninique Pii imaginem præ se ferre certam, hic enim Divus vocatus fuit à senatu, & cum jucunditate. Pii etiam nomen meruit, propterea quòd, ut Julius Capitolinus refert, mortuo Adriano apud Bajas, reliquias ejus Romam pervexit, easque sanctè ac reverenter in hortis Domitiæ collocavit, cunctisque repugnantibus, inter Divos eum retulit, clypeumque ei magnificentissimum posuit, & sacerdotes ei instituit, consul etiam fuit cum Catilio Severo, quæstor ac prætor fuit. Britannos, Mauros, Dacos, Germanos subdidit, Judæos.

δαόςque rebellantes contudit. Alanos etiam refrenavit, in Achaja etiam, atque in Ægypto rebelliones repressit. Hic Numæ Pompilio bonitate comparatus fuit: quod autem in posteriori numismatis parte effictum, tabernaculi effigies est, in quo plurima aromata condebantur, ubi eboreus lectus erat stratus, in quo imago cerea defuncti imperatoris jacebat: in cujus fastigio inerat aquila, ad quam ignis paulatim ascendens, illam vincula rumpentem, ut effugeret in cœlum, efficiebat: sicque defuncti imperatoris animam in cœlum fingebatur ferre: sicque consecratio seu relatio inter Divos fiebat: quod verbum seu dictio in numismate ficta refertur sic, CONSECRATIO. Cujus totam effigiem petendam esse ab Herodiano authore Græco lib. 4. jandiu in meis numismatibus admonui. Ideo hic verba ejus non operæ est pretium ut ponam. Gradibus autem quatuor fiebat tabernaculum ligneum quidem, ut in numismate apparet, quadrangula forma. Sed de his satis. Hæc igitur pauca in bonam partem accipias, percolende mi pater, quem jam jam cupio ex vultu & facie cognoscere, cum præcipuè virtus tua ac dignitas, communisque patria Placentia me id mirum in modum facere impellant. Vale religiose Antistes, præsesque templi Divi Theodori Papiensis, meque tui amantissimum jam redama. Nono Cal. Maii. M. D. LV.

C. POSTVMI DIANA.

Constantius Landus Comes Julio Puteo S. D. P.

CVM heri in celebri pompa Tancredum Sarzanensem ex Hetru-
ria juvenem infulis doctoreis à Francisco Alciato decoratum
comitaremur domum, interque loquendum (ut fit) à te ego pete-
rem, an quicquam novi ex Placentia urbe, (cum nuperrimè illinc
adveneris) afferres: narratisque quibusdam à te paucis, subjecisti
postremò te nummum quendam argenteum, quem mihi ostenderes,
tecum habere, statimque è crumena nummo tracto dedisti mihi, ut
explicem, superinde dictitans te mihi illum largiri, quo à me acce-
pto (cum etiam munus rejicerem) ut tantum tibi morem gererem, in-
ter-

terpretari coepi, illicò ac me domum proripui, historiam igitur hanc brevem, & qualemcunque tui numismatis habeto, quæ à me aliàs lecta, modò succurrit animo, meliora cùm reperero, ad te scribam: hæc nunc utcunque sunt, legito.

In numismatis tui priori parte extat imago mulieris comas in nodum conglomeratas habentis, circinis utraque tempora muliebri elegantia ambientibus, in posteriori autem parte nummi effigies seu species currentis canis adparet cum inscriptione POSTVMA. Sed & in quibusdam nummis vetustis argenteis est etiam inscriptio, C. POSTVMIVS, cum cane currente & jaculis: ut Pierius Valerianus lib. *Hieroglyphicorum* V. refert, quo loco de cane narrat. Numisma autem C. Postumii argenteum ad me misit his diebus Parma Placentiam Annibal Carus à secretis nostri Ducis, vir mehercule hac tempestate admirabilis, & rei antiquariæ summus interpres, cujus ex una parte (ut interpretatur ipse) extat Dianæ imago, ex altera canis venaticus in similitudinem currentis, cum venabulo ibi jacente, literæ C. POSTVMI. ut etiam ipse Carus musis carissimus ad me missis literis significavit. Nam se contulisse retulit mihi cum Hieronymi Tagliaferri viri in literis eminentis, numismate suum Cai Postumii & cum eodem simul Athalarici Regis Gotthorum nummum. Sed ut ego, quæ de Postuma aliàs legi, hîc afferrem, & de cane hîc effictò nonnulla dicam, & si non ad veritatem numismatis hujus, ne priorem laborem à me jam susceptum perdam, admonens interim lectorem me non negare hoc numisma esse C. Postumii, & Dianæ, quæ in nummi posteriori parte sit: imo ex Pier. Val. & Annibalis Cari sententia idem probare. Hæc igitur Postuma, quæ sic in numismate efficta est, Constantii Cæsaris & Faustinae ejus uxoris secundæ fuit filia, ejus nempè filia Constantii, qui fuit Constantini magni filius, cui in divisione imperii inter fratres Constantinum & Constantem obtigit Oriens, hanc post se reliquit Constantius, cùm adhuc prægnantem Faustinaam reliquisset moriens. Ideò fortè hoc nomen sortita fuit Postuma ab accidente, quòd post mortem Constantii patris orta fuisset, hæc cùm adolevisset Gratiano Imperatori jure matrimonii copulata fuit. Qui Gratianus ex Valentiniano, & Severa matre Syrmi natus fuit, fratrem habuit Valentinianum, de quo in Codice Justiniani extat mentio, nènon consti-

tutiones & ejus rescripta leguntur. Hæc Postuma aliquando à matris nomine *Faustina* dicta est, aliquando etiam à patris cognomine vocitata est *Constantia Postuma*. Solebant enim veteres Romani à parentibus suis cognomina arripere: nempè patris aut matris vestigia virtutum sectantes, familiæque nomina, arbore veluti quadam ramis fulciete latè propagantes à memoria enim (ut inquit Hammonius in *æquivocis*) fiunt æquivoca: uti cùm quis filium suum majorum nomine vocaverit: à spe etiam fiunt, ut si quis filium philosophum sperans futurum, *Platonem* nominaverit, sæpenumero usu venit, ut quod factum à memoria est indito à spe nomini concurrat: uti cùm compertus fuerit avus tale genus studii tractasse. Nec enim hanc Postumam à gente Postumia Romæ olim celebri familia denominatam crediderim, à qua etiam A. Postumius dictator, prætor, & consul emanavit. De familia Postumia intellexisse videtur Virgilius in sexto *Aeneidos* hoc versu:

Sylvius Albanum nomen, tua Postuma proles.

Vt sit *Postuma* pro *Postumia* dicta ex figura syncopæ: sic enim ille locus Virgilii exponi debet, ut de prole Postumii deque Postumia familia intelligatur, non quòd Sylvius sit proles postuma, hoc est posthumum nata, ut grammatici passim ineptè interpretantur: in hoc nummo illud annotatu dignum esse opinor (modò non insit artificis mendum) *Postumam* sine statili litera scriptam legi: sic enim in ple-risque publicis spectationibus animadverti antiquis, & præcipuè in inscriptione marmoris antiqui apud vicum Galeratum Mediolani, quæ est Cai Postumii prisçi in hunc modum scripta, C. POSTVMIO PRISCO C. POSTVMIVS DROMO LIBERTO PI-ENTISS. IN AGR. P. XXX. IN F. P. XX. Hæc Postuma pulcherrima etiam fuit mulier & venusta, nempè formositatis parentum Constantii, & Faustinae particeps: quod autem *Postuma* sit dicta: sic enim veteres solebant nomina imponere filiis ab accidentibus vel ab ordine, sic enim *Primam*, *Secundam*, *Tertiam*, *Maniam*, *Luciam*, *Postumam*, ut Hermolaus refert in principio secundæ editionis *castigationum Plinianarum*, *Primam*, *Secundam*, *Tertiam* ab ordine procreationis, *Maniam* quòd mane, *Luciam* quòd luce, *Postumam* quòd post patris mortem nati essent, appellarunt, & his lapidum testimonia consentiunt. Sed hæc ad priorem nummi partem satis.

Quod

Quod verò currens canis in posteriori numismatis parte sit effictus, id nondum comperi, nec quicquam nunc succurrit, quod de eo loquar, nisi id fortè factum sit, quod plerique sub signo caniculæ correpti febre decedant, ut ait Artemidorus, quòd etiam inscriptio marmorea apud me indicat, cum canis imagine, vel quia Hecataë id animal jugulabatur (ut ait Sophron) vel ut Artemidorus Daldianus lib. ij. *Onirocriticôn* cap. xj. tradit, quia canis, qui non sit venaticus, vel Melitæus, rei familiaris curam significat, quod ad numisma facere posset: cum cura familiaris, & domus regimen ad ipsas mulieres spectet, vel ut Orus Apollo in *Hieroglyphicis* ait, quòd Ægyptii, cum magistratum judicemve indicare volebant, canem pingebant & stolam regiam juxta jacentem: scribit etiam Julius Pollux in *Onomastico* ad Commodum Imperatorem quòd canis sectabatur Herculem, erátque mos antiquis, quòd simul cum heroibus canes in concionem ingrederentur. Hinc Virgilius poëtarum præcipuus lib. *Æneid.* viij. morem hunc innuere voluit, cum sic cecinit,

*Necnon & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.*

Vel etiam canis in numismate fortè est venaticus, videntur enim ibi fixa jacere duo spicula seu jacula ea forte ratione, quòd aut Gratianus hujus Postumæ maritus, venatione se oblectaverit, aut potius, quia Constantius ejus Postumæ pater mirus artifex in sagittis jaculisve jaciundis extiterit, ut est author Eutropius lib. xj. *rerum Romanarum* in fine historiæ Constantii, febréque nimia intrinsecus exurente obierit. Cervam autem fuisse potius quis alius augurabitur, quàm quòd verè sciat ob vetustatem numismatis, in quo tamen non apparent cornua, nec cauda etiam si sit cervus, cervam tamen ponamus quòd sit, ab eo quod superius dixi, non multum variabit expositio nostra, cum Constantius peritissimus fuerit in jaculandis sagittis, Gratianusque venationem adamaverit, cervam tamen cum cornibus effictam vidit nemo, nisi à pictoribus, aut sculptoribus, poëtisve lusus gratia picta, sculptave fuerit, aut per ignorantiam crassam, quæ latæ culpæ attribui solet, deliniata fuerit, quique ita crederet ridiculus fortè apud plerosque haberetur: constat enim

apud opinatissimos scriptores cervas non emittere cornua. Sicuti & à Plinio illud traditum extat, in Africa cervos non reperiri, unde mirum quod apud Virgilium in quarto *Æneid.* Ascanius apud Dionem venari cervos dicatur, cum tamen Plinius dicat non nasci in Africa cervos. Franciscus etiam Petrarcha Hetruscæ poëtices princeps suggillatur à viris doctis quòd in rythmo quodam dum Lauram suam cervæ comparat, eam duobus cornibus auratis sibi apparuisse faciat, cum illud pateat cervas non emittere (ut jam dixi) cornua, huncque errorem, si modo est error, Francisci Petrarchæ animadvertit vir hac tempestate celebris in libris suis *de Arte poëtica* Mutius Histriensis qui & *de duello* librum conscripsit; excusari tamen posset Petrarcha tanquam Poëta, qui metaphoricòs loquutus sit, per cornua intextas comas Lauræ intelligens, sic enim ad ornatum comarum, quo utuntur matronæ Gallicæ, allusit, sic & P. Virgilius in nymphas fuisse Æneæ naves commutatas, more fabulosi poëtæ describit, quod tamen ridiculum apparere posset poëtarum artem non tenentibus, sic enim & Pindarus in *Olympiis* ode, quæ Theroni scribit, εἰς θεοξένια. ita enim ibi,

Χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν ἄξον-

Θ' αὖ ποτε ταύρητα

Αντιθεῖο' Ὀρθωσίῃ, ἔγχεψεν ἱερὸν.

quo loco interpres introductam ait à poëtis cornutam cervam, cuiusmodi ea fuit, quæ Thelephum lætavit, positum hoc idem ab Anacreonte, sed à Zenodoto correctum, ob vulgatam historiam, quòd in eo genere fœminæ cornua non habeant, nam quod scripserat Anacreon ἄραν ὡς διόπε νεβρόν νεοθηλέα γαλαθλιὸν ὅστ' ἐν ὕλαις κεροεασῆς ὑπολειφθεῖς ὑπὸ μητρὸς ἐπλοήθη, pro locutione κεροεασῆς, quod *cornigeræ* significat, Zenodotus is emunctæ naris censor ἐροέσης reposuit, hoc est *desideratæ* vel *amabilis*, subiungit idem interpres Pindari inventas tamen aliquando, nec incongruum esse aliquas habere cornua, quemadmodum in elephantis de quibus tradunt Æthiopicos & Lybicos tam mares quam fœminas habere dentes, cum tamen in India, ut observavit Amytianus hujus generis fœminæ sine dentibus conspiciantur, & hæc quidem ex Pindari interprete animadvertit Pierius Val. lib. 7. *Hieroglyphicorum*, ubi agit de cervo. Illud hoc loco addidisse non erit inutile in gratiam professorum Ethruscæ linguæ, &

ad

ad poëtæ locum illustrandum, cùm enim Petrarcha narrat scriptum extitisse circa torquem auream, quam collo gestabat cerva, hoc sensu, quòd nemo eam tangeret, quia libera à Cæsare facta fuisset, Cæsarisque esset cerva, alluisse Franciscum Petrarcham ad historiam antiquissimam æneæ torquis apud Paucecios è collo cervi extractæ, in qua inscriptæ erant literæ, DIOMEDES DIANÆ. hujus rei meminit Nicolaus Leonicus Thomæus philosophus clarissimus ac doctissimus, in libro primo *variæ historiæ* cap. xcij. Illud etiam non ingratum fuerit addidisse, quòd verisimilius numismati accedit, in quo canem fuisse fictum existimamus & pro certo habemus, propterea quòd mos, consuetudòque non rara fuerit Cæsarum & imperatorum ad populi benevolentiam & favorem conciliandum venationes edere, ut ex historiarum lectione patet, tum Julii Capitolini, tum Ælii Spartiani, & ex Justiniani Cæsaris collat. 4. in *ante. de consul.* M. quidem Cicero in ea epistola M. Mario scripta lib. 7. familiarium, in qua describit quosdam ludos Romæ habitos, binas venationes narrat per quinque dies Romæ factos in admirationem vulgi & turbæ, ubi etiam hæc verba subjicit, *Quæ potest esse homini politico delectatio? cùm aut homo imbecillus à valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? extrema dies venationis fuit elephantorum, in qua nulla delectatio extitit, cùm etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio hujusmodi quandam illi belluæ cum genere humano esse societatem.* Hactenus Cicero, apud Cassiodorum libro v. *variarum*, venationis genus & forma ferarum cum hominibus describitur, cujus verba hîc adscriberem, ni prolixitatem vitare studerem. Sed studiosus unusquisque per se locum facillimè reperiet. Illud potius dicamus hoc loco, in nummo nostro currentem canem celeritatem significare, ex jaculis, quæ sunt infernè sita: unde rem properanter confectam, victoriámque cito partam (juxta augurum præcepta) indicari conjicimus, quod si cauda exporrecta, & surrecta foret, dum sequeretur prædam, aut sic temere lasciviret, ut sursum versus incurvatam haberet, portentum futuræ victoriæ designaret ex Aruspiceina. Illud etiam sciendum, Prætorum, & Ædilium olim munus fuisse, ut sicut & ludorum scenicorum, ita & venationum curam haberent. Quod & Cælius apud Ciceronem lib. viij. familiarium epistolarum

innuere videtur, dum se greges pantherarum non habere scribit: in libro Græcorum epigrammatum primo, quæ his diebus mihi privatim domi interpretabatur Bartholomæus Moyranus in literis Græcis abunde versatus, necnon philosophicis præceptis ornatus, hoc carmen sanè elegans in prima pagella λέοντος φιλοσόφου, se offert, cui inscriptio est, εἰς τὸ μονημέριον. id est, in festum, seu spectaculum unius diei, id enim vox Græca significare videtur: epigramma autem hujusmodi est,

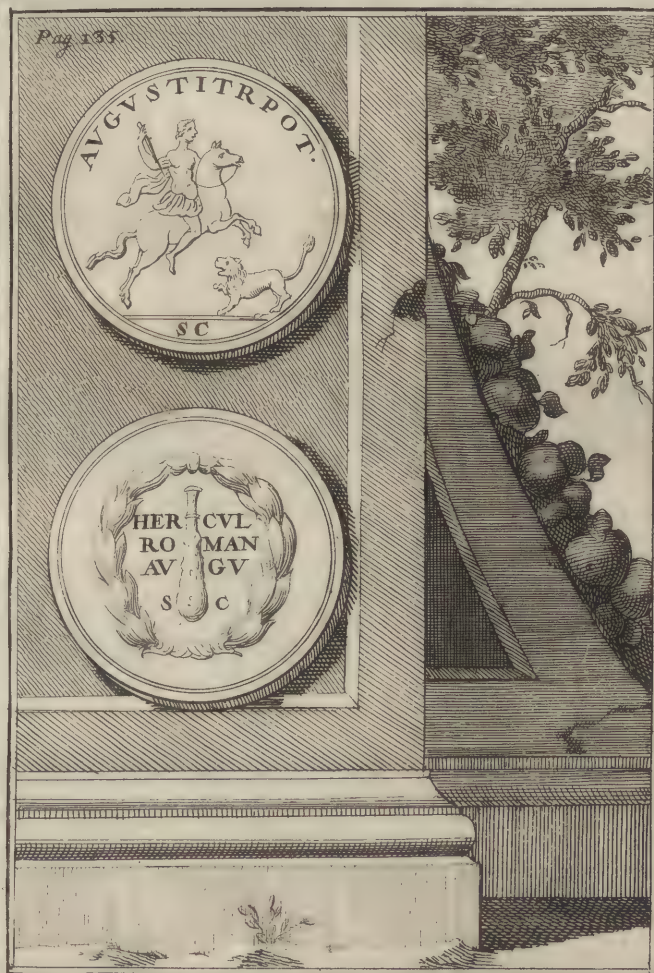
Τοξότα, περὶ δὼν μεδέων, ἑκατηβόλε φοῖβε,
 Εἰπὲ κασιγνήτῃ κατὰ πρὸς ἵνα θήρας ἐγείρῃ,
 Ὅσον ἐπιψάυσαι μερόπων δέμας, ὅσον αὖσαι,
 Λαῶν περιμένων ἱερὸν σῆμα, μὴ ᾗ νοήσω
 Ζηνὸς μελιχίοιο λαχὼν θρόνον, ἀνέρεσσι δῖοισιν.

cujus sensus talis est, *Phæbe sagittarie, longè jaculans, Pieridibus imperans dic sorori, ut excitet validas feras, quatenus liceat leviter tangant hominum corpus, & quatenus ad clamorem & voluptatem populus magnum os aperiat, ne ego intelligam, qui sortitus sum Jovis placidi thronum, alicujus viri interitum.* Hoc autem epigramma sic nos vertimus in Latinum carmen, non ut verbum verbo redderemus, sed ut tantum sententiam ad libitum nostro carmini accommodaremus sic:

*Phæbe, procul jaculans, idemque sagittifer, ora
 Ut Diana feras è sylvis excitet acres
 Cæsaris in laudem, populi plausumque potentis.
 Quæ tamen haud feriant jaculantis corpus inulta,
 Nam Deus in terris facit hæc spectacula Cæsar.*

Sciendum est nonnullos viros doctissimos illud epigramma Græcum tribuere Leoni philosopho, Cæsari ac imperatori, qui post defunctum Macedonem Imperatorem, Romanum imperium suscepit, dictum *philosophum* propter singularem eruditionem. Ideoque authorem hujus epigrammatis, Ζηνὸς μελιχίοιο λαχὼν θρόνον. hoc est *Jovis suavis seu mitis thronum tenentem in terra*, eundemque edidisse spectaculum. Ad hanc autem rem vidi his diebus proximis argenteum numisma antiquum & pulcherrimum Gnei Planci Ædilis curulis quasi nuper cusum, quod M. Antonius Pectius Joannis Vamptæ Pectii senatoris Mediolanensis nepos, adolescens optimus mihi

mihi ostendit, in cujus nummi primo latere erant hæ literæ, GN. PLANCVS AED. CVR. S. C. in posteriori autem latere erat cervus cornibus eminens, ac inibi arcus & sagitta, quodam vinculo ad jaciendum apto, erat autem Gnei Planci imago pulchri juvenis, capillis longis collum ambientibus usque ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente, ac sub pileo aliud quiddam præ se ferente: quod numisma fortè aliàs, cùm aliquid ad rem legero, sum interpretaturus, sat fuerit ostendisse nunc munus Ædilium Curulium fuisse circa venationes, & hæc jam dixisse, quæ ad numisma nostrum facere possunt, sufficiat, ut hi plebei homines, qui hodie tractant hujusmodi nummos antiquos, horumque sunt helluones, sciant in posterum non cujusvis esse homuncionis historias reconditas in ære, & antiquitatem excutere: sed nec mediocriter eruditorum virorum, at doctissimorum & excellentium.

COMMODI IMPERATORIS VENATIO.

IN Commodi Imperatoris numismate, quod his proximis diebus ostendit mihi Tiberius Decianus Utinensis Jurisconsultus, & professor in manè Patavii publicus, uti doctissimus, ita antiquitatis summus indagator, ac observator, ista fuerunt: ex altera parte clava erat efficta, quam circum literæ hæ legebantur, HERCVLES ROMANVS. In altera parte Commodus insidebat equo, qui speciem currentis habebat, atque jaculo feram vulnerabat in ipso pectore: quid autem hæc omnia hoc in pulcherrimo numismate descripta sibi vellent, cùm à me peteret Decianus, dixi tunc, historiam apud Herodianum lib. j. hujus rei extare, cùmque domum me contulissem, Herodianum eo loco, quo de Commodò meminit, perlegi: hîcque verba, quæ ad numisma faciunt, posui, ut facilius quisque perciperet, ex historiis omnia præteritæ ætatis acta cognosci posse: verba autem hîc quæ Politianus è Græco transtulit, apposuisse operæpretium fuerit, cum ad manum codicem Græcum habere non possimus. Scribit igitur Herodianus lib. 1. historiæ de Imperio post Marcum, sive de suis temporibus, hunc ferè in modum, *Eò vecordiæ petulantiaque processit, ut paternum primò cognomen*
repu-

repudiaret, ac pro Commodo Marci filio Herculem Jovis filium jussit appellari, depositoque Romanorum principum cultu, leonis pellem substerneret, manique clavam gestaret, simul purpureas sibi atque auro intextas vestes circumdaret, non sine omnium irrisione: quippe eodem schemate, & fœminarum luxum & heroum virtutem repræsentabat. Commodum etiam fortitudinem suam in perimendis feris publicè ostendisse, ac peritiam sagittandi, ac jaculandi habuisse, idem Herodianus est autor: si quidem cum temperare sibi non ultra posset, publicè spectacula edere professus, omnes se sua manu feras occisurum pollicebatur, & cum fortissimis quibusque juvenum singulari certamine depugnaturum. Nam ita certa illi esse manus dicebatur, ut quodcunque destinaret, jaculo sagittave contingeret. Erant cum illo assidue Parthorum lectissimi sagittarii, ac Numidæ jaculatores, quos ille tamen omnes longè artificio superabat. Idem etiam Herodianus refert, nudum ingressum esse Amphitheatrum, sumptisque armis numeros gladiatorios implevisse. Id verò triste Romano populo spectaculum visum, nobilissimum Imperatorem post tam multos parentis sui, majorumque triumphos non quidem adversus belluas arma capere militaria, vel Romanorum Imperio congruentia, sed amplissimam dignitatem turpissimo fœdissimoque cultu contaminare. Nec mirum esse debet, quòd sagittandi Commodus peritus esset, cum & gladiatoriiis pugnis Romanum Imperium attriverit, cum ex Faustina Antonini Pii Imperatoris filia, Marci verò uxore, quæ cujusdam gladiatoris amore fuerit capta, dicatur ex concubitu illius gladiatoris natum mox Commodum, quod etiam à Julio Capitolino relatum extat: cum tamen idem Capitolinus ex vulgari tabella circumlatum hoc asserat, qui etiam dicit quòd appellatus est *Hercules Romanus*, qui feras Lanuvii in Amphitheatro occidisset: ferunt etiam eundem Commodum se Alexandrum appellari voluisse: illum nempe cognomento Magnum Philippi Macedonum regis filium. Cujus rei etiam testis est numisma ab eo percussum, quod apud eundem Decianum vidimus. Doctissimus etiam vir noster Robertellus Utinensis, & hac ætate unus, qui rem literariam maximè adjuvat, de Commodi peritiâ sagittandi, & hujusmodi, quæ de eo diximus, multa affert ex Herodiano Græco numisma adducens: hæcque in annotationibus suis. Illud ampli-

amplius adjecero , cum Romæ essem , quingentesimo quadragesimo quinto supra millesimum , me in porticu conservatorum Imperatoris Commodi ingens caput æneum vidisse , de quo Lampridius ita meminit , *Colossi caput depreffit quod erat Neronis , ac suum imposuit & titulum more solito subscripsit.*

GORDIANORVM VIRTVS ET AEQVITAS.

FRANCISCVS Valla Novariensis juvenis elegans , qui juri civili operam Ticini navat , mihi familiaris factus cum me numismatibus veterum delectari persensisset , dono dedit quinque nummos perantiquos æreos , tres erant Gordianorum Cæsarum effigie insigniti , duo reliqui Constantini Magni , & cujusdam regis Ferrandi. Sed (ut puto) hujus postremi est recens memoria : nempe , ut libet conjectari ex regibus Neapolitanis , inibi est equus ubi sunt verba , AEQVITAS REGNI cum litera T. Sed ut , in præsentia de Gordiano (nam eadem videtur esse imago , licet quod non me latet , tres fuerint Gordiani) nonnulla dicamus. Prius hic notas , ac signa eorum numismatum ponemus , dein , quæ apud historicos de eisdem legerimus , apponemus. Notæ hæ igitur fuere in effigie Gordiani , IMP. GORDIANVS. PIVS. FEL. AVG. à latere erat ejusdem Cæsaris virtus , humana effigie sculpta , sed nuda , innixa verò cubitum dextrum clavæ , sinistram manum in latus , his verbis VIRTUTI AVGVSTI. S. C. in altero ejusdem Gordiani Augusti numismate , in latere erant verba hæc , AEQVITAS AVGVSTI. S. C. ibi efficta erat mulier habens in altera manuum geminas lances seu libram , in altera Cornucopiæ gestans , in tertio ejusdem Cæsaris signo , quod posterior pars ostentabat , erat hominis imago , quæ videbatur nescio quid jactare seu jaculari , ibique canis specie currentis fuit , cum his literis , VIVE FAELIX. quæ quidem omnia satis pulchra , moverunt me , ut impræsentia aliqua hîc describerem , quæ Julius Capitolinus in vitis Gordianorum memoriæ mandavit. Gordianus igitur senior natus est ex patre Metio Marullo , matre Ulbia Gordiana : originem paternam ex Gracchorum genere habuit , maternam ex Trajani Imperatoris patre , avo , proavo Conss. socero ,

profocero, & item alio profocero, & duobus obfoceris Confl. ipse Consul ditissimus ac potentissimus Romæ Pompejanam domum possidens in provinciis tantum terrarum habens, quantum nemo privatus, ipse ex consulatu, quem egerat cum Alexandro, ad proconsulatum Africæ missus est, ex S. C. adolescens cùm esset Gordianus hic poemata scripsit, quæ suo tempore extare refert Capitolinus, & cuncta illa, quæ Cicero ex Demetrio, & *Aratum* & *Alcyonas*, & *Uxorium*, & *Nilum*, quæ quidem ad hoc scripsit, ut Ciceronis poemata nimis antiqua viderentur: scripsit etiam *Antoninados*, hoc est, Antoninum Pium, & Antoninum Marcum versibus disertissimis, libris triginta vitam illorum, & bella, & publicè, privatimque gesta perscribens: adolescentulus etiam controversias declamavit in Athenæo: audientibus etiam Imp. suis, scripsit etiam laudes Antoninorum soluta oratione, eorum autem qui ante eum fuere, tantum autem Antoninos dilexit, ut sibi quoque Antonini nomen ascripserit, etiam filium eodem nomine illustravit, proconsul Africæ destinatus fuit cùm annum ageret circiter octogesimum, sed ante multarum provinciarum rector fuerat, atque in maximis spectatus negotiis, ut scribit Herodianus author Græcus: ideo virum nobilem, magnanimum, disertum, justum, continentem, bonum Gordianum, in quadam epistola ad senatum Romanum scripta, Alexander Severus appellat: quinetiam alii Scipionem, alii Catonem, multi Mutium, ac Rutilium, aut Lælium sua tempestate nuncupare sunt soliti: fuit autem Gordianus senior longitudine quidem Romana, canicie decora, & pompali vultu: ruber magis, quàm candidus, facie bene lata, oculis, ore, fronte verendus. Corporis qualitate subcrassulus, moribus ita moderatus, ut nihil possis dicere, quod ille aut cupidè, aut immodestè, aut nimie faceret: affectus suos unice dilexit, filium, & nepotem ultra morem, filiam, & neptem religiosè, Socero suo Annio Severo tantum detulit, ut in familia ejus quasi filium migrasse se crederet, ut nunquàm cum eo laverit, nunquàm illo præsente sedit, ante præturam consul cùm esset, aut in domo ejus semper mansit, aut si in Pompejana domo ad illum vel manè, vel sero processit: vini parcus, cibi parcissimus, vestitu nitidus, lavandi cupidus, ita ut iij. & v. in die lavaret æstate, in hyeme secundo: somni plurimi, ita ut in tricliniis, si fortè apud

apud amicos ederet, etiam sine pudore dormiret: quod videbatur facere per naturam non per ebrietatem, atque luxuriam. Vulcatius Terentianus, qui sui temporis scripsit historiam, refert Gordianum Seniore Augusti vultum sic repræsentasse, ut & vocem, & morem, & staturam ejusdem ostentare videretur. Filium verò Pompeio simillimum visum, quamvis Pompejus obesi corporis fuisse denegatur. Nepotem autem ejus imagines Scipionis Asiatici retulisse. Gordianum autem cum filio Augustos Senatus appellavit, ut ex S. C. apparet à Julio Capitolino relato: ubi acclamatio ejusdem Senatus in hæc verba, *Gordiane Auguste Dii te servant feliciter. Imperatores, cum filio imperes, Gordiani Augusti Dii vos servant, ambo feliciter agatis, ambo feliciter imperetis, Nepoti Gordiani præturam decernimus. Nepoti Gordiani consulatum spondemus. Nepos Gordiani Caesar appelletur. Tertius Gordianus præturam accipiat.* Augustos eosdem Gordianos vocatos, idem dicit Capitolinus in *Maximo & Balbino*. Sed boni mores Gordiano nihil profuerunt, nihil etiam benevolentia Senatus P. Q. Romani, quæ eum extulit, propterea quòd furorem & impetum Maximini amplius respublica sustinere non posset: & quamvis vita venerabilis cum Platone semper, cum Aristotele, cum Tullio, cum Virgilio, cæterisque veteribus ageret: alium tamen, quàm merebatur, exitum passus est. Nam cum laqueo vitam finivisse ferunt, acri dolore percitum, ne in manus hostium, & vincula incideret, cum modicas vires suas, Maximini autem magnas, & Punicam Afrorum fidem consideraret. Hunc post mortem cum filio senatus inter divos retulit: &, ut dicit idem Capitolinus in *Maximo & Balbino*, prima relatio fuit principum, ut duo Gordiani divi appellarentur, aliqui unum appellatum, seniore videlicet putant. Sed ego in libris quos Junius Cordus affatim scripsit, legisse memini, ambos in deos relatos: siquidem senior laqueo vitam finivit, junior autem in bello consumptus est. Qui utique meretur majorem reverentiam quòd eum bella rapuere. Imperavit verò anno uno mensibus sex cum filio. Sed ut & aliquid Junioris Gordiani referatur, hîc Gordiani senis proconsulis Africæ filius, qui cum patre, & ab Afris, & à Senatu Augustus appellatus est, literis, & moribus clarus fuit, præter nobilitatem, quam, ut nonnulli, ab Antoninis (ut plurimi, ab Antoniis) duxit. Natus patri pri-

mus ex Fabia Orestilla Antonii pronepote: unde Cæsarum familiam contingere videbatur. Primis diebus sui natalis appellatus est *Antoninus*, mox *Gordianus* haberi cœptus, in studiis gravissimæ opinionis fuit: forma conspicuus, memoriæ singularis fuit, bonitatis insignis, adeò ut semper in scholis, si quis puerorum verberaretur, ille lachrymas continere non posset. Sereno Sammonico, qui patri ejus amicissimus, sibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & carus usque adeò, ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui, qui censebantur ad XL. & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret, quod eum ad cœlum tulit: siquidem tantæ bibliothecæ copia, & splendore donatus in famam hominum literatorum decore pervenit. Quæsturam Heliogabalo authore promeruit, Præturam Alexandro authore urbanam tenuit: in qua adeò se bene gessit, ut nulla mora ad consulatum pervenerit, quem serò pater acceperat: fuit vini cupidior, semper tamen undecunque conditi nunc rosæ, nunc mastichæ, nunc absynthii, cæterisque rebus, quibus gula maximè delectaretur, cibi parvus. Mulierum cupidissimus fuit adeò, ut xxij. concubinas habuisse fertur, appellatusque est sui temporis Priamus, quem vulgò jocantes, quod esset naturæ propensioris in Venerem, *Priapum* non *Priamum* sæpe vocitarent: vixit in delitiis, in hortis, in balneis, in amœnissimis nemoribus: vestitu cultissimus fuit, fervis, & omnibus suis carus. Quin & senex pater Virgiliana carmina, quæ in *Æneidos* vj. sunt, cum mortem filii auguraretur sæpe recitasse perhibetur:

*Ostendent terris hunc tantùm fata, neque ultra
Esse sinent, nimium vobis Romana propago
Visa potens, superi, propria hæc si dona fuissent.*

Hujus Gordiani Junioris extant, & soluta oratione, & versibus scripta, quæ ab ejus affinibus solebant frequentari, hominem ingeniosum præ se ferentia, sed luxuriantia, suumque ingenium discernentia. Pomorum & olerum avidissimus, fuit in reliquo genere ciborum parcissimus: erat & corporis vasti, quare ad frigida magis vergebatur: & hæc quidem in junioris Gordiani mores, & vitam ex Julio Capitolino, quam in compendium redigere volui, ne & librum conscriberem dum numisma interpretamur, & ne omnia, quæ legi apud eundem Capitolinum possunt, viderer velle exscribere:

nec

nec quisquam ideo vituperet hunc laborem nostrum, si omnia, quæ hîc dixi, ex Julio Capitolino volui desumere, cum si eadem voluissem scribere, mehercle meis verbis potuissem, & facillimum mihi id fuisset, cùm & ab Herodiano Græco historico potuissem transferre. Sed cùm Latinè esset explicandum, quanto melius fuit redigere in summulam hæc omnia pertinentia ad horum Gordianorum mores, genus, vitam, & hujusmodi reliqua, quæ copiosè & prolixiusculè enarrat Capitolinus, quàm novas voces, nova orationis vocabula, & dicendi inusitatam rationem finxisse, quæ omnia fugienda sunt, ab his præcipuè, qui historiam regum, Cæsarum, & magnorum virorum mores, & vitam enarrant: boni igitur æquique consulant has nostras lucubrationes studiosi, & verè literarum amatores, qui ut tantummodò bonas literas ediscant, laborant: non ut assidui fiant, non ut lucro hiantes, scientiam venundant. Quod spectat ad æquitatem nummo insculptam, & Cornucopiæ, omnia per se patent: æquitatem verò deam coluerunt Romani illique sacra fecerunt, æquitas autem est blandior ac placidior Justitia, quam habere ante oculos judicem semper jura præcipiunt, æquitas etiam in jure civili maximè spectatur, & ex bono & æquo sæpe judices sententias proferunt. Publicam æquitatem sic fictam vidi, erant tres mulieres mitratæ, & palliatæ, media spectabat dextram, & à læva spectabatur; omnes læva copiæ cornu, dextra libram habentes, ante pedes acervum: privatam æquitatem sic effictam vidi, erat mitrata palliatæque, stans, libram dextra tenens, hastam læva. De fœlicitate autem Augusti, quam notæ signatæ præ se ferunt in S. C. apud Capitolinum fit mentio, & nos in numismate quodam de ea diximus, hæc ideò sufficiant. Nudi autem hominis stantis, & clavæ innitentis, procul dubio Herculis imago fuit, quæ in clarorum virorum triumphis, & ad honorem sic effingi consuevit, quod Hercules heros virtutum præclarissimus, ac præstantissimus fuerit, & inter deos relatus, viamque arduam, quæ ad virtutem tendit, primus præmonstraverit, ut est apud Xenophontem, quod & Cicero in libro primo *Officiorum* refert.

In nummo argenteo, quem paulò antè quàm hæc scriberem cudi fecit OCTAVIVS FARNESIVS, princeps Romanæ juventutis optimus, mox excellentissimus Dux, imago insignis fuit ipsius Du-

142 GORDIANORVM VIRTVS ET AEQUITAS.

cis, in primo orbe cum hac inscriptione, OCTAVIVS FAR. PAR. E. PLA. DVX. II. in tergo autem nummi fuit signum Herculis, cum clava in manu, & Leonis pelle accincti, his Græcis notis:

PHIAIH ΔΗΠΕΙΤΑ ΠΕΛΕΙ ΧΑΛΕΠΗΠΕΡ ΕΟΥΣΑ.

hoc est, *facilis autem postea est, difficilis quamvis existens*. versiculus est enim Hesiodi poetæ in lib. Εργα & ημεραι id est *opera, & dies*. cujus versiculi sententiam Cicero libro vj. *epistol.* scribens Lep- tæ, admonet ejus filium suavissimum (licet maturitas ætatis absit) ut edificat, & habeat in ore. Extat & in Petri Costalii Pegmatum nuper impresso libello, epigramma cum enarrationibus in Hercu- lem adhuc juvenem, quod Juventus virtuti initianda est, sic,

Dum vitam primum ingreditur Tyrinthius heros,

Valde animi pendens constitit in bivio,

Hic via se partes coram findebat in ambas,

Quæ dubii excruciant fortia corda ducis:

Una voluptatis longo latissima calle.

Altera virtutis margine clausa brevi.

Sed pius Alcides, nulli virtute secundus,

Arctum virtutis se dedit in gremium.

Scilicet hæc ista est ineuntis semita vitæ:

Nam virtus hominem sola beare potest.

Cornucopiæ autem signum ex pace ubertatem nasci procul dubio ostendit ex Amalthea capra: quod & M. Antonius Flaminius in ele- gantissimo, ac perculto epigrammate, hoc pacto ad Alexandrum Farnesium Cardinalem amplissimum scriptum testatur:

Ecce venit properans pleno latissima cornu

Copia, quam sequitur dulcis, & alma quies.

Illa timere famen diram vetat, altera mandat

Ut Phæbo, & Musis otia digna colam.

Quod autem ad effigiem canis currentis spectat, & hominis spi- culum jacentis, non multum abest ab iis, quæ in Postumæ nummo exaravi: ideò hoc loco, non amplius est opus quod repetam, cum reliqua à me exposita numismata brevi in lucem sim missurus: ideo hic etiam numisma hujusmodi ut poneretur nunc curavi.

GOR.

IN numismate æreo Gordiani Junioris, quod mihi dono dedit Bernardus Christianus, Papiensis, erant verba hujusmodi in altera parte IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. in altera parte erat imago mulieris stolatæ stantis, in altera manu hastam tenentis, altera cubito columellæ innitentis cum hac inscriptione, SECVRITAS PERPETVA. S. C. In Neronis, Othonis, & Titi numismatibus, duobus æreis scilicet Neronis & Titi, Othonis autem aureo hæc fuit inscriptio, SECVRITAS AVG. S. C. II. & hæc quidem in Neronis, cujus fuit hæc imago, Mulier sedens cum arula, & face ante arulam, cubito solo innitens, altera manu hastam tenens. In Othonis aureo numismate, ubi inscriptio SECVRITAS P. R. fuit, erat imago mulieris stantis cum corona in altera manu, & quæ in altera hastam tenebat. In Titi æreo numismate, ubi fuit inscriptio, SECVRITAS P. R. S. C. erat imago mulieris sedentis, cum arula seu foculo fertis redimito, quæ innitebatur cubito folio, & in altera manu hastam gestabat, & hæc quidem numismata horum Cæsarum ita fuerunt efficta. Quid autem sibi vellet hæc securitas totiens in his numismatibus repetita, sæpe & diu anxius fui, & à me diligenter quæsitum fuit, donec tandem memini me apud Ulpianum Jurisconsultum lib. *Pandectôn* xlvij. titulo, *ad legem Majestatis*, quid tale de Securitate legisse, itaque ea verba, quæ ibi ponuntur, hic subscribere volui, ut si quid ad hanc rem fecerit, me non frustra hunc laborem suscepisse poeniteat, & quicquid sit, utile tamen lectori futurum. Scribit Ulpianus igitur hunc in modum, *Majestatis crimen est illud, quod adversus P. R. vel adversus securitatem ejus committitur, quo tenetur is, cujus opera dolo malo consilium initum erit, quo obsides iniussu principis interciderint: quo armati homines cum telis, lapidibusve in urbe sint, convenerintque adversus rempublicam, loca occupent, vel templa, & reliqua, quæ sequuntur ibi.* Sed & in Codice Justiniani lib. ix. titulo *de Nili aggeribus non rumpendis*, fit mentio de Securitate, nam Imperatores Honorius & Theodosius A. A. ita scribunt Athemio: *Si quis posthac per Egyptum intra xij. cubitum fluminis Nili valla fluentis de propriis ac vetustis usibus præter fas præterque morem antiqui-*

tiquitatis usurpaverit : flammis eo loco consumatur , in qua vetustatis reverentiam , & propemodum ipsius imperii securitatem appetierit. Videant igitur legulei & togati vultures , qui regnare solent in foro , num & leges veterum Jurisconsultorum solum ad eos spectent , an etiam ad antiquitatem excutiendam bellissimè faciant , cùm & ex eorum Latinis dictionibus , & sæpè una vocula res tota declaretur , & intelligatur : & si ex ignoratione hujus verbi Accursius lapsus sit , ut illa tamen ætate , in qua vixit , venia dignus existimari possit à doctioribus. Sed hîc ex auctoribus antiquis de securitate aliquos locos recolamus. Et de hac in primis Cato ad Ciceronem in epistolis famil. sic meminit , *Valde & nos dilige , & instituto itinere , securitatem diligentiamque sociis & Reipublicæ præsta.* Seneca lib. x. epistolarum , *Hi (inquit) quibus ad propositum bene vivendi aditum confert securitas publica , necesse est authorem hujus boni , ut parentem colant.* Suetonius in *Julio Cæsare* ita meminit , *Ad securitatem ergo posteritatis in magno negotio , habuit obligare semper annuos magistratus & è competitoribus non alios adjuvare , aut ad honorem pati pervenire , quàm qui sibi pepigissent , propugnatueros absentiam suam , cujus pacti non dubitavit à quibusdam jusjurandum atque etiam Syngrapham exigere.* Idem Suetonius in *Augusto* , *urbem adeo excoluit , ut jure sit gloriatus marmoream se relinquere , quam lateritiam accepisset : tutam verò quantum provideri humana ratione potuit , etiam in posterum præstitit.* De securitate verò Neronis , Juvenalis in octava *Satyra* hunc in modum meminit ,

*Maturus bello Armeniæ Syriæque tuendis
Annibus & Rheno atque Istro præstare Neronem
Securum valet hæc atas.*

Julius Capitolinus in *M. Antonino Philosopho* inquit , *sed interpellavit istam felicitatem securitatemque imperatoris prima Tyberis inundatio :* idem autor in *Antonino Pio* : *Et qui ritè comparetur Numæ , cujus felicitatem , pietatemque , & securitatem , caeremoniasque semper obtinuit.* Trebellius Pollio in *Claudio* : *Hoc totum ad Claudii gloriam pertinet.* *Claudius & securitate Rempublicam , & opulentia nimietate donavit : & paulò post : Ubique auspiciis Claudianis victi sunt Gotthi prorsus , ut jam tunc Constantio Cæsari nepoti futuro videatur Claudius securam parare Rempublicam.* Sed hoc loco

loco non erit incongruum si & memoriam vetusti marmoris Romæ repertam apposuerimus ad hanc rem de securitate facientem, quam mihi dono dedit, amicitia studiorum Patavii mihi conjunctissimus factus in utraque lingua optimè versatus VINCENTIVS CATVS, Vicetinus adolescens bene literatus & candidissimis moribus ornatus, quem ob eximiam quandam ac propè divinam ejus indolem hîc libenter commemoro, cùm mihi ejus familiaritas, cùm de præstantibus literarum studiis loqueremur, nunquam tædio fuerit, imò suavitatem maximam uterque nostrum in loquendo ac ratiocinando caperemus. Sed jam præstat hîc veterem memoriam scribere,

SECVRITATI COGNATIONIS SVAE FORTVNATVS AVG. L. VERIVS PATERNVS AB EPISTOLIS ACCENSVS PATRON. DIVO AVG. VESPASIANO LICTOR. AVG. VIA. † HONOR. * DEC. COS. ET PR. SIBI ET EPAPHRODITO AUG. L. AB EPISTOLIS FRI SVO.

In breviario Theodosii Imperatoris sub dispositione comitis rerum privatarum domus divinæ, mentio est officii, quod spectat ad eum comitem, quod primi scrinium securitatum vocatur. Securitatem autem hanc Græci ἀσφάλεια vocant, & ἀμεριμνία, atque etiam ἀσφάλεια. Cicero de Finibus Bonorum & malorum ἀθυμία Democriti securitatem appellat his verbis, *Democriti autem securitas, quæ est animi tanquàm tranquillitas, quam appellat euthymiam, eò separanda fuit ab hac disputatione, quia ista animi tranquillitas est, ea ipsa beata vita.* Securitas curæ & anxietati opponitur: securus seorsum à curis est, ἀμεριμνως ἔχων. qui scilicet vacat perturbationibus animi: hoc est εὐθύμως ἔχων καὶ ἀπειθῶς, qualis est illa Democriti, sed securitas Reipublicæ est ἀσφάλεια, cùm scilicet status Reipublicæ ità compositus est, ut nulla ex parte periculum imminere videatur, nec sit metus belli externi aut intestini, & ità his numismatibus accipi debere puto, & quemadmodum accepit Vlpianus in dicta lege. Sed jam videamus hoc Hieroglyphicum securitatis, & apud Aegyptios, quorum mos fuit per signa animantium diversorum res ipsas ostendere: & Orus Apollo lib. quidem ij. *Hieroglyphicôn* scribit hoc pacto, Aegyptios securitatem significasse, ut os coturnicis pingerent. Nam hujus animalis os, non temerè patitur: per Anthiam piscem illud etiam ostendebant Ae-

gyptii, ut scilicet securitas à periculorum omnium timore libera proponeretur. Nam, ut refert Aristoteles lib. ix. cap. xxxvij. *de Historia animalium*, quo loco sit Anthias nullam ibi belluam esse confessum est, quo jam indicio securè spongiatores urinantur, & sacrum hunc piscem ob eam rem nominant. Sed id casu sic evenire dixerim, quomodo & ubi sit limax neque sus est, neque perdix, omnes enim limaces ab his eduntur. Quomodo autem Anthias hic piscis capiatur ostendit Plinius lib. *historiæ natural.* ix. cap. lxx. ἀνθίας dicitur à Græcis ἰεὸς ἰχθὺς, dicitur & καλὶχθους, id est *pulcher piscis* & καλὶώνυμος, id est *pulchri nominis*. Hujus autem piscis quatuor species ponit cum ipsis imaginibus Gulielmus Rondelettius lib. vj. *de piscibus marinis*, cap. xj. & xij. & xiiij. & xiiij. quibus locis de hoc pisce disputat nonnulla: & authorum locos restituit. Sed jam huic de securitate capiti finem imponamus, numismata quorundam prius imperatorum referentes, in quibus sculpta erat securitas. In nummo Neronis dea est sella sedens dextera manu ad aurem appressa, sinistra trophæum in virgula tenens, crure sinistro, quàm longum est exporrecto, cujus inscriptio est, SECVRITAS. In altero ejusdem Neronis Dea sedens, ara ante posita, radium læva tenet, dextera caput ab occipitio sustentat, inscriptio verò nummi SECVRITAS. In nummo vero M. Jul. Philippi Aug. dea sedet, dextraque sagittam tenet, lævam supra caput tollit innixam sellæ: inscriptio SECVRIT. ORBIS. In nummo Antonini Pij. Aug. Brit. Dea sedens cum radio in læva, dextra capiti & sellæ innititur: inscriptio SECVRITATI PERPETVAE. In nummo Lucillæ Augustæ nutrix est sedens, tribus infantibus appositis, quorum unus lætens in gremio est, duo ante pedes unà collidunt, inscriptio SECVRITAS. In nummo circa quem literæ sunt IMP. M. OTHO CAESAR. AVG. TR. P. à læva dea stans, quæ læva scipionem tenet, dextera aquilam, literæ, SECVRITAS P. R. In aliquibus nummis est videre columnam ad securitatem additam, ut est in eo quem IMP. CAES. VAL. HOS. MES. QVINTVS AVGVSTVS cufit: ibi enim muliebre signum molli & enervato habitu stans, læva columellæ innititur, dextera palmæ furculum tenet supra verticem exporrectum, inscriptio, SECVRITAS AVG.

AVG. Quæ quidem species cùm fortè antiquitus fieri solet, (ut ait Pierius Valeria. lib. *Hieroglyphicôn* xlix.) facile credendum *purpureos tyrannos* hinc ab Horatio dictos. Metuere fortunam stantem columnam, injurioso ne pede prouat, atque ità sublimi deiciantur loco: ex hac imagine firmitatem securitatis, & securitatem ex columna & palma firmam, facilè quis in ædibus suis pingi curaverit, qui hoc aliquo hieroglyphico ostentare voluerit. Securitatem in alio nummo veteri sic effictam vidi: erat taurus stans supra humeros stellam, & intra cornua habens, ante se gallinam alas explicantem cum hac inscriptione, SECVRITAS REIPVBLICAE. alio etiam modo vidi securitatem signatam sic (prout Franciscus à Villa Medicus insignis Placentinus mihi ostendit) sedens erat pallio cadenti, mitrata, læva occiput tangens, dextra sceptrum fultum ventri tenens, ante se aram ardentem, & facem habens. Et hæc de securitate satis, quam præpotens Deus urbi Placentinæ, & nostro Duci Farnesio OCTAVIO perpetuam præstare dignetur. In aureis quibusdam nummis, quos Octavius Farnesius dux noster cudi fecit, inest securitas, mulier sedens liliolo in caput imminente hastamque lili manu cum arula, seu foculo ante se habens, his notis (A) SECVRITAS. P. PARMAE. 1553. in alia parte est insigne ipsius ducis, nempe claves illæ pontificiæ unà cum tentorio-lo & sex liliis hincinde expressis: corona totius clypei apicem obtinente, hac inscriptione, OCT. F. PARM. ET PLAC. DVX. II.

JVLIAE MAMMÆAE AVG.
FELICITAS PVBLICA.

VIDIMVS Patavii apud Alexandrum Bassianum antiquarium, amicum nostrum, & ipsi in numismatibus antiquis, Felicitatis effigiem, & præcipuè in Julæ Mammææ Aug. in cujus tergo fœmina erat in folio sedens, dextera caduceum, sinistra grande cornucopiæ tenens, cum hac inscriptione, FELICITAS PVBLICA. de hac meminit Plinius lib. xxxv. *Natural. histo.* cap. xij. his verbis, cùm de Archesilao præstantissimo statuario loquitur: *deinde eidem à Lucullo H. S. LX. signum felicitatis locatum,*

tum, cui mors utriusque inviderit : meminit & Divus Augustinus lib. de Civitate Dei : L. Licinius Lucullus anno ab V. C. DCLVI. Cos. cum L. Cotta construi curavit eidem Felicitati ædem : refert Marlianus lib. Topographiæ 4. Felicitatis templum in exequiis fuisset : idque postea à Nerone domum auream extruere parante, combustum : quòd felicitas sedeat in solio, magna fuit populi Romani in Augusto fiducia, ut se sub eo principem nimium felicem existimaverit, cum per Valerium Messalam eodem mandante populo, Bonum, inquit, faustumque sit tibi, domuique tuæ Caesar Auguste, sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicæ, & læta huic precari existimamus, Senatus te consentiens cum Populo Romano, consalutat patriæ Patrem. Cui lachrimans respondit Augustus his verbis, Compos factus votorum meorum, Patres conscripti, quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat. Hæc Suetonius in Augusto. Quid caduceus in dextra, quid in sinistra Cornucopiæ designent, alibi explicavimus: nempe in expositione sepulchri marmorei clarissimi Andreæ Alciati, quam brevi in lucem dabimus, cum jam sit ad finem penè perducta.

M. VALERII ACILII IJJ. VIRI
VIRTVS.

IN M. Valerii Acilii iij. VIRI pervetusto numismate hæc fuit forma virtutis expressa, Mulier erat columnæ lævo innixa cubito, dextera serpentem tenebat, clarum est per serpentem immortalitatem intelligi, ex hieroglyphicis, ut virtute duce eam comparemus, & per serpentem veteres sæpe sapientiam intelligunt: vide Alciatum in emblemate *Neptuni Tubicen*; & ut Mercurius cubo infidet, sic virtus columnæ innititur, hoc est, fortitudini, propter Herculem, ut puto, sic per serpentem, quia Hercules adhuc infans in cunis geminos angues eliserit: serpentis imagine Genius interdum effingebatur. Persius, *Pinge duos angues*. Author est Plinius lib. xxxv. cap. x. Ædem virtutis à Cornelio Pino, & Actio Prisco (Vespasiano Augusto restituyente) pictam fuisse: ad portam fuerat extru-

Pag. 148.

extracta quasi monitos esse vellent ad bella proficiscentes, nisi per virtutem aditum ad honorem, & gloriam, non patere. Augustinus in lib. *de civitate Dei*, ait, *Neminem Honoris ædem potuisse ingredi, ni prius virtutis esset ingressus*. De æde honoris & virtutis vide Valerium Max. lib. 2. cap. j. ædem virtutis & honoris dicavit apud portam Capenam, M. Marcellus: meminit Cicero libro *de Natura Deorum*, & libro 2. *de legibus*, Vitruvius lib. *Architecturæ* vij. cap. 1. & Plutarchus *de fortuna Romanorum*, & Livius lib. 97. meminerunt.

L. AVREL. COMMODI ROMA.

IN quodam argenteo Commodi Cæsaris numismate, quod mihi his diebus ostendit Guidus Panzirollus jurisconsultus doctissimus, & elegantissimus, & non solum in jure civili, sed etiam in omnibus bonis literis, nempè his, quas humaniores vocamus optimè versatus, necnon in Romanis antiquitatibus mediocriter instructus, cum Patavii apud ipsum ego, & nonnulli alii essemus, qui sæpe ejus domum frequentare solemus, ut ex eo aliquid addiscamus, hæc effigies fuit: in altero latere erat ipsius Commodi imago his literis, L. AVREL. COMMODVS AVG. in altero verò erat efficta Roma, temonem sinistra, dextra autem cornucopiæ habens, his literis, TR. P. V. IMP. III. COS. II. P. P. interpretabamur tunc Vidus Panzirollus & ego illam mulierem sedentem esse Romam, quæ temonem haberet, qui quidem (ut inquit ille) fortunam referat, & cornucopiæ abundantiam, ut ex pluribus exemplis authorum constat, significari, & in hac quidem tota imagine reipublicæ Romanæ felicitatem depingi: non omittam, quòd mihi idem Panzirollus in antiquis rebus examinandis diligens scrutator narravit, se illud numisma Commodi ad pondus cum denario Veneto, quem vulgò *Marcellum* vocant, contulisse, seque deprendisse eadem magnitudine, eodémque pondere fuisse, quo & denarius Venetus constabat, cui rei Budæus vir doctissimus in lib. *de Asse* calculum adjicit, idem asserens.

FRANCISCVS Luifinus Utinensis Juvenis doctissimus & mei amantissimus lib. 2. *parergôn* cap. 4. se quoddam numisma vetustum vidisse refert, in quo fuerit expressa hominis faucii figura, qui se ipse medicamento curaret, exponitque ille designare Naturam, quam rem ex Themistii verbis lib. 2. *Physicorum* Aristotelis comprobat. Nam *Ars*, ait Themistius, *extra opus posita est. Natura verò intra est constituta. Homo igitur, qui se ipse faucium curat, cui Naturam Aristoteles comparavit, intrinsecus, & à seipso, ad finem, id est, ad bonam valetudinem excitatur:* & Aristotelis quidem verba sunt lib. 2. *Physicorum* tex. 86. quæ hic non recenseo, quia à quocunque possunt legi, & hoc anno, quo Physica audio sub M. ANTONIO IENVA gravissimo Philosopho Patavino, à me studiose perlecta sint, ac omni animi perpensione pensiculata. Illud hîc, quod Luifinus non attigit, adjungam ex Ægyptiorum hieroglyphicis, qui hominem sibi ipsi medentem designare volentes Picam Lauri folium ore tenentem, ac Leonem simiam comedentem pingunt. Leo enim febricitans, si simiam comedat, sanatur: pica autem cum ægrota est lauri folium in nidum immittit, & ita convalescit. Ideo superioribus annis ego pingi curavi Leonem simiam devorantem, cum his verbis, SIBI IPSI SALVS. cùm etiam hujusmodi quàmplura hieroglyphica per me excogitasset, quæ aliquando in libellum sum conjecturus, versiculis etiam totam rem declaraturis subscriptis, sed certè in expositione numismatis Luifini (pace viri tanti à me dictum sit) illud amplius desideravi (sicuti & in libris *parergôn* ejusdem clariorem quarundam rerum expositionem) ut mihi cujusnam esset is nummus, & notas poneret. Nam cùm res in hujusmodi numismatibus explicatur, tota prout est historia meo judicio exscribi debet, ne lectori alterius cupienti noscere, illuisse videamur, cùm antiqua lectione nimium oblectentur animi legentium: & si ad calculum, & *μικρολογίαν* juxta sententiam Aristotelis lib. *Metaphysic.* 2. res omnino perducenda non est, quod nonnullis etiam auditoribus molestum est, cùm ad minutiora quæque eum, qui doceat, descendere videant.

JUSTINIANI CAES. AVGVSTI PAX.

*Constantius Landus Comes Octavio Lando Comiti,
Patruo magno S. P. D.*

NVMISMA tuum argenteum paulò antè apud Montem Clarum, oppidum in Placentinis agris repertum, quod Fabricius filius tuus dulcissimus hodie in hoc mane mihi nomine tuo obtulit, donoque dedit, verti ac reverti digitis mira quadam animi oblectatione, intendique oculorum omnem aciem, ut notas legerem, quæ circum orbem nummi sunt, & quidem anteriores literæ, ubi imago adparet, Justiniani Cæsaris mihi effigiem præ se ferre videntur. Attamen subdubito aliquantulum, corrosa enim sunt elementa posteriora, hoc est, ea, quæ sequuntur nomen, & quæ illud perficiunt in primo orbe; & id conjicio hac de caussa, propterea quod à tergo sunt literæ quæ facilè legi possunt, cum oleagina corolla, quæ sic à me leguntur, DN. ATHALARICVS REX. constat enim ex magni Aurelii Cassiodori epistola, quæ est libro *Variarum* octavo prima, Athalaricum Justiniano Imperatori de pace scripsisse, quam contraxit ille cum Justiniano, ubi legere est illum Justiniano valde amicum fuisse, & in tenera ætate constitutum, imò videtur etiam proximum sanguine fuisse ipsius Justiniani, hoc est, nepotem. Sed ut rem propius ac apertius cognoscas, hîc verba nonnulla ejus, quæ sunt in prædicta epistola Cassiodori subjiciam: *Vos avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extulistis: vos genitorem meum in Italia Palmatæ claritate decorastis, desiderio quoque concordiae factus est per arma filius, quia nobis penè videbatur æquævus, hoc nomen adolescenti congruentius dabitur, qualia nostris senioribus præstitistis, in parentelæ locum nostrum jam transire debet affectus. Nam ex filio vestro genitus naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur & in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac*
talem

talem rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra solatia mereantur principis longævi habere: Pueritia tuitionem gratiæ consequatur: & non in totum à parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit nobis regnum nostrum vinculis gratiæ obligatum: plus in illa parte regnabitis, ubi omnia caritate jubetis, & hæc Cassiodori in Athalarici nomine Justiniano Cæsari conscripta. Ex quibus perspicuè cognoscitur illum nepotem fuisse Justiniani imperatoris, ex adoptato ipsius parente, illumque puerum tunc fuisse. Hinc suspicor hanc imaginem potius fuisse Athalarici, quàm Justiniani, cùm sit puerilis, nec quicquam simile habeat cum imagine Justiniani, quam multoties vidi. Notas autem sic legi posse, ex his, quæ partim supersunt corrosis, conjicio, IMP. JUSTINIANI NEPOS. à tergo autem (ut suprà dixi) DN. ATHALARICVS REX. Sed fortè aliquis damnabit hanc nostram conjectionem, quia, cùm moris sit, ut in veterum nummis in primo orbe, in quo imago imperatoris aut regis ponitur, nomen etiam eorundem eo loco ponatur, in hoc aliter sit: huic objectioni sic responderi à nobis posse credo. Primum enim ità in nummo scriptum est, & ità numisma effectum fuit, ut posterior pars in oleagineo circulo Athalarici nomen repræsentaret: quod ideo factum opinor propterea quòd angustus nummuli orbis esset. Nam perbreve fuit numisma, & adeò parvulum, ut auricularis digiti non excederet unguiculum. Ideo in posteriorem locum numismatis translatae sunt notæ: his credo satisfactum objectioni: si quis aliter sentiat, & meliores rationes afferat, herbam illi (ut est in proverbio) & cespitem cum gleba porrigam. Hujus autem regis Gotthorum plures extant epistolæ, apud Cassiodorum lib. viij. & lib. ix. *variarum* ad plures conscriptæ: de gestis autem ipsius Athalarici, qui Amalasunthæ fuit filius, Diaconus, Procopius, Ablavius, Suidas, Ottho Phrisingensis, Sabellicus, Franciscus Irenicus lib. vj. GERMANIAE exegefeos, & nuper episcopus quidam Gotthus in lib. Gotthorum, Vandalorum, Ostrogotthorum, Visogotthorum, & Langobardorum Julio iij. P. M. dicatis meminerunt: quæ omnia brevitatis causa omitto. Illam interim hoc loco inscriptionem non præteriens, quam superiore anno Ticini ex vetusta tabella marmorea arripui, quæ aduentibus

por-

portam Templi divi Secundiani publicè se offert, hisque verbis legitur, DN. ATALARICVS REX GLORIOSISSIMVS HAS SEDIS SPECTACVLI ANNO REGNI SVI TERTIO FIERI FELICITER PRECEPIT. ex his autem notis illud in marmore animadvertendum, Atalarici nomen absque flatili litera esse scriptum, quod aliter in numismate cum aspirata litera adparet. Memini autem me, cùm exciperem has notas, tunc videre in proximo pariete ejusdem templi divi Secundiani, statuam marmoream regis in folio sedentis, cui puer ministrabat poculum dextra porrigens, in propinquo vas habens. Rex autem nescio quid præ manibus habebat, quem regem, propter vicinitatem mensæ marmoreæ à nobis suprà demonstratæ, ipsum Athalaricum fuisse existimavimus: illæ verò sedes, de quibus in inscriptione fit mentio, quid significant, illud opinamur, aut ibi Regem ipsum edidisse aliquod spectaculum, aut ibi sedes suas habuisse & habitasse, ideò adhuc illam statuam sedentis regis ibi conspici à prætereuntibus. Et hæc jam sufficiant mi Patruæ OCTAVI, quæ si omnino tibi non arriserint, non in me omnem culpam, sed & in vetustatem quoque rei, & in edax tempus conjicito, illius nobilis epigrammatis Aufonii poëtæ memor, cujus extant illa,

Truncatis convulsa jacent elementa figuris,

Omnia confusis interiøre notis.

Miremur periüsse homines, monimenta fatiscunt,

Mors etiam saxis nominibusque venit.

Sed hic libet illud addere, quod his diebus mihi scripsit AN-NIBAL CARVS à secretis cardinalis Farnesii, Imaginem nempe, quæ in hoc nummo extat, omnino esse Justiniani imperatoris, quod etiam ex ejus ad me misso argenteo nummulo perspicuum constitit. Sic igitur in orbe nummi est scribendum, IMP. IV-STINIANVS.

MACRINI CAES. AVGVSTI A N N O N A.

IMP. C. M. OPEL. SEV. MACRINVS
PONTIF. MAX. TR. P. II.
COS. II. PP.

IN nummo argenteo veteri fuere suprascriptæ notæ cum imagine Macrini Imperatoris laureâ corolla capitulum coronatum habentis in priori orbe. In posteriori fuit mulier stans stolata, manu altera attollens aliquamtulum ipsam stolam cum cornucopiæ intra cubitum, altera manu hastam caduceum præ se ferentem habens notis suprà positis in linea secunda.

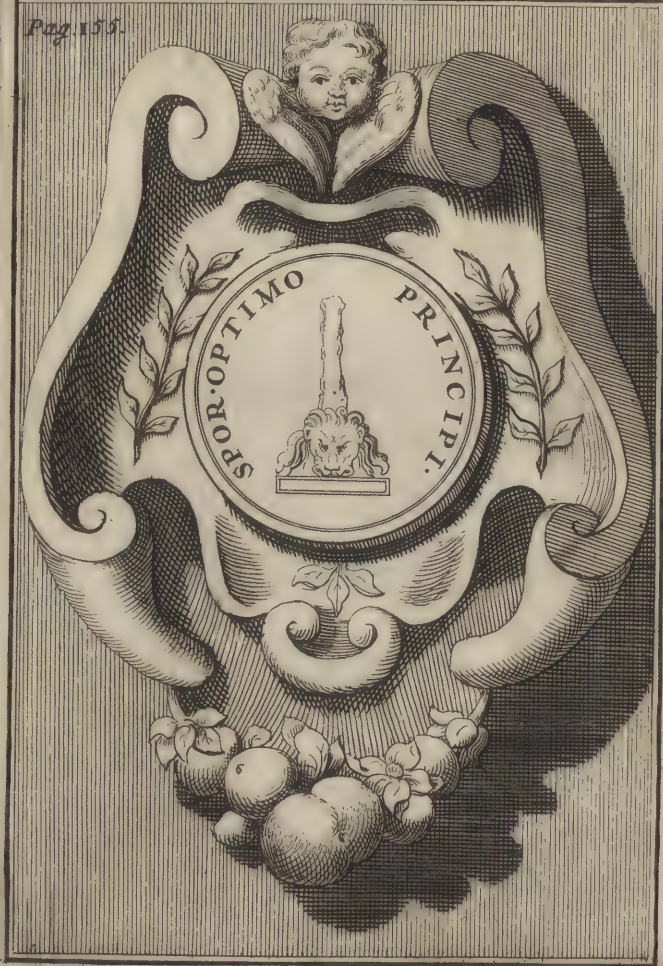
Hic Macrinus, ut de eo nonnulla hoc loco subjiciam, regnavit post Antoninum Caracallum, fuit vir crudelissimus, qui vili genere, & humili loco natus, & libertinus fuerit Aurelio Victore auctore. Dictus à servis *Macellinus*, quod Macelli jure ejus domus humano sanguine cruentaretur. Jungebat enim viva corpora hominum mortuis, ut Mezentius Virgilianus. Ter præliatus, iniit bellum Parthicum, Armeniacum, & Arabicum sicut fortiter, ita feliciter. Fuit Tribunus plebis, & Proconsul, Pontifexque optimus à Senatu appellatus, & Imperator à Senatu acceptus & inter Patritios allectus, qui antequàm imperium arriperet, Præfectus prætorio fuerit, & procurator privatæ rei & scriba pontificum, quos *Pontifices minores* vocavit Antiquitas, ut Julius Capitolinus in ejus vita narrat; fuit idem inverecondi oris, qui se nunc Severum, nunc Antoninum (cùm omnibus esset odio & hominibus & militibus) nuncupavit. Ideo SEV. in nummo legitur, hoc est *Severus*. Denique occisus fuit truncato capite, una cum filio Diadumeno in suburbano Bithyniæ cùm in Antoninum Alegebalum exercitus inclinasset, & cùm imperasset annum unum & menses duos quinquagenario major, ut refert Egnatius. In averfa nummi parte stans mulier stolata, quæ altera manu stolam sustollit cornucopiæ intra cubitum habens, altera hastam caduceum præ se ferentem tenens, designat fortè quod Macrinus uberius dederit prætorianis militibus & legionariis stipendium & annonam. Illud hic
inte-

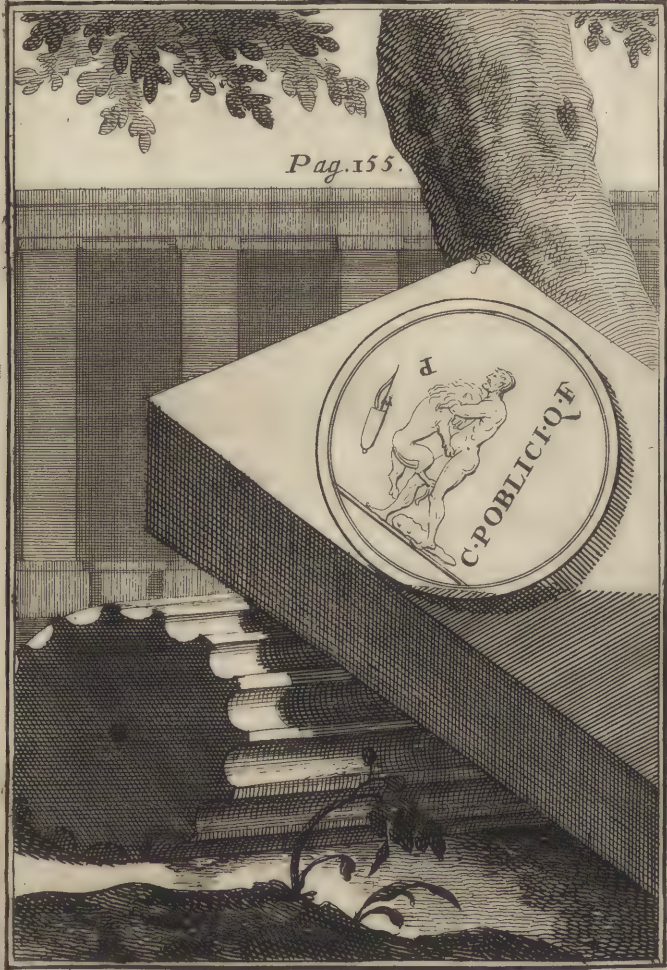

Page 155.

Pag. 155.

interim non præteribo animadvertendum, quòd in numismate OPEL. per E literam legitur, cùm in omnibus impressis codicibus per jota scribatur *opilius*: sic & *opilio* apud Virgilium (vel ut alii legunt *upilio*) scribitur: an recte, viderint Grammatici, quibus ista adjudicare magis spectat.

TRAIANI NERVAE NUMISMA,
QVO FORTITVDO FIGVRATVR
ITA CARMINE ENVCLEATVM
ATQVE EXPRESSVM A NOBIS.

*Insideat capiti generosi clava leonis,
Traiani ut referunt esse Numisma boni.
Clavæ signa monent vires has corporis esse,
Atque animo intrepidus indicat esse leo.
Sic opus est præstare animo sic corpore & illum,
Qui ducis invicti nomen habere velit.*

NUMISMA C. POBLICII Q. F. IN QVO
EST EXPRESSVM FORTITVDINIS SIGILLVM,

carmine ità redditum à nobis. Inscriptio autem antiqua extat Placentiæ ante ædem Divi Sabini in frusto lapidis cujusdam incluso columnæ, ut vix appareat, cum his verbis, quæ legi potuerunt, C. POBLICI. Q. LIB.

EPICON.

*Poblicii nummus Caii, cui fertur inesse
Ficta hominis vasti corporis effigies.
Quæ teneat, subvum suffocet quæque leonem,
Cui clava & pharetra ponitur ante pedes.
Nil aliud sibi vult, quàm signum roboris esse,
Alcidæ & similem viribus esse virum.
Namque refert Nemeæ Alcidem sic strasse leonem,
Euripides, tragico dum canit ore Lycum.*

CONSTANTII LANDI,
COMPLANI COMITIS
IN M. CASSII CACVRII, ET ATILIAE
MANDVILLAE TVMVLVM
EXPLICATIO.

V F
M. CASSIVS M. F. OV. CACVRIVS SIBI
ET ATILIAE MANDVILLAE VXORI ET
M. CASSIO BROCCO FILIO ET L. CAS-
SIO DONATO FILIO IN FR. P. XX. IN
AGR. P. XX.

CASSIORVM olim Romæ familia fuit clarissima ac nobilissi-
ma, inter quos C. Cassius ille unus ex conjuratoribus, qui
in Julium Cæsarem conspiraverant, exstitit: fuit & L. Cas-
sius, qui legem Cassiam tulit, ut Populus Romanus per tabellam
suffragium ferret, ut narrat Pædianus in oratione pro Cornelio, &
in secunda in Verrem: fuit & Cajus Cassius L. Filius Longinus
Trib. plebis qui C. Mario C. Flacco Coss. plures leges tulit ad
minuendam nobilitatis potentiam propter similtates, quæ in Rom.
Republica quotidie nascebantur. L. Cassius, qui legem Cassiam
tulit de suffragiis per tabellam, fuit nobilis, ut suprà dixi, hunc
scribit Cicero in *Bruto* multum potuisse non eloquentia, sed di-
cendo tamen, hominemque fuisse eum non liberalitate ut alii, sed
ipsa tristitia & severitate popularem: an autem hic M. Cassius Ca-
curius, & M. Cassius Broccus, & L. Cassius Donatus ex veteri Ro-
mana familia profluxerint, originemque suam traxerint dubium est:
certè crediderim traxisse. Nam hoc Cacurii Manduillæque con-
jugum monumentum vetus est, quorum nomina adhuc in urbe
Mediolanensi non extincta eleganti in tumulo leguntur, qui in
divi Mauritiî templo, quod vulgò *Monasterium majus* appella-
tur, à nobis descriptus fuit: eoque libentius, quod horum con-
ju-

jugum fidei atque amoris ἱερογλυφικῶς perpetuum adsit testimonium. (ut etiam vir in explicandis veterum monumentis doctissimus ac diligentissimus Andræas Alciatus in suis elogiis facundè interpretatus est) Nam, ut ait ille, quòd junxère dextras, fidei argumentum est: quòd in manu pomum adsit, Amorem significat, ut Aristophanis interpres ἐν νεφέλαις scribit: suspenduntur enim Veneri hujusmodi mala, ut Artemidorus Daldianus in libro *Onirocriticôn* author est. Nam & munere pomorum allici puellas Theocritus, Virgiliusque testatum reliquerunt: qua ratione & Charites ita depinguntur, ut mala teneant, eaque invicem donent: hinc & proverbium μήλοις βάλανεν, chil. ij. centuria iiij. proverb. lxx. j. *pomis ferire*: hætenus Alciatus. Sed jam explicemus notas, in apice V. F. indicant quòd Cacurius vivens fecit, sibi que construxit hanc memoriam, solebant enim veteres Romani aliquam sibi, priusquàm diem obirent suum, memoriam viventes construere: aut hieroglyphicon perpetuum, ut aut fidem uxoriæ, aut Amorem in liberos, aut charitatem in patriam, & similia in exemplum posteris relinquerent. Sic hic Placentiæ in æde divi Paulli est elegantissima columella perantiqua Leonibus geminis, duobusque Satyris hinc inde expressis in pellibus, ut puto, hircinis involutis, baculisque vitigineis præ manibus tenentibus: inscriptio hæc ibi legitur:

V. F.

L. BETVTIVS L. F. VOT. TENAX. L. BETVTIO L. F.
RVFO PATRI CINTVLLIAE L. F. MAXIMAE MATRI
C. BETVTIO L. F. SALVIO PATRVO L. BETVTIO
L. F. AVO.

Sic Salviæ & L. Iconii mensa. Sic A. Socconii Atticæ conjugum manus jungentium hieroglyphicon hic Placentiæ in porticu ante ædem divi Sabini fidem faciunt: in quibus omnibus illæ notæ leguntur, V. F. Sic & L. Furii Optatii Erarii memoria vetus indicat hic Placentiæ, quæ prope divi Hilarii templum in angulo cujusdam domus est inclusa, quæ vel viatoribus pertranseuntibus conspicua apparet: quæ elogium superiore anno describi curavi, me pleraque alia excerpta veterum monumenta, Comi, & Romæ, nec non Mediolani, & aliis quamplurimis in locis æ-

dem ipsæ notæ in spectationibus antiquis leguntur. Quòd autem dixi suprà hos conjuges junctas simul manus habuisse in signum fidei, id & in antiquo monumento Luconis & Bellienæ conjugum adparet, & à nobis in numismate Auli Vitellii copiosè declaratum extat. Quòd autem pomum adsit in manu (ut dixi suprà) idque amorem significet, sat pro comperto habetur: id & indicat elegantissimum Platonis carmen lib. vij. Græcorum epigrammatum, quod Latinè vertit Laërtii interpres. Sed hic Græcum carmen prius subjiciamus, deinde Latinum:

Τῷ μὲν βάλω σε, σὺ δ' εἰ μὲν ἐκὼς φιλεῖς με
Δεξαμένη δ' οἷς παρθενίης μετ' ἑδός.
Εἰ δ' ἄρ', ὃ μὴ γένοιτο, νοεῖς, τῷ αὐτὸ λαβῆσαι,
Σκέψαι τὴν ὥρην ὡς ὀλιγοχρόνιον.

Latinum autem ità reddidit Laërtii interpres in vita Platonis:

*Malo ego te ferio, cape, si sum gratus amator,
Et me participem virginitatis habe.
Sin fieri dubitas hoc ipsum, mente revolve
Suscipiens formæ quàm breve tempus inest.*

Bentinus sic vertit:

*Malo ego te ferio, tu si me diligis, illud
Suscipe, me imperti & virginitate tua.
Hoc fieri si posse negas, hoc suscipe malum, &
Quàm pereat parvo tempore forma vide.*

Est & aliud distichon φιλοδήμω, hoc modo:

Μῆλον ἐγὼ βάλω με φιλῶν σέ πρ' αἰὲν ἐπίνδον
Ξανθίωπι· καὶ γὰρ καὶ σὺ μαρμαρινόμεθα.

Ita vertit Laërtii interpres:

*Malum ego, me mittit, qui te succenditur unus.
Annue Xanthippe, linoquit utrunque decor.*

Theocritus poëta in *Bucolicis* ità cecinit:

Βάλω καὶ μάλοισι τ' αἰπόλον ἀκλεαρίσαι
Τὰς αἰγὰς παρελῶντα καὶ αἰδύ π' πωπιλιάζω.

id est,

*Appetitur malis caprarius Aclearistæ
Propellens capras, & suave quid occinit illa.*

Ad hos versus sic allusit jucundè & lepidè Virgilius in *bucolicis*:

*Malo me Galathea petit lasciva puella,
Et fugit ad salices & se cupit antè videri.*

Quorum versuum utriusque poëtæ, & Græci & Latini meminit Gellius lib. *noc. Attic.* ix. cap. ix. ubi vertendi verba in Græcas sententias modum docet: & Philostratus in *imaginibus*, ubi ἔρωτες, id est *amores* depingit. Quatuor esse amores describit, duo qui se invicem malis petant, duo reliqui sagittis, non iratis quidem vultibus: quam rem etiam ità interpretatur. Quod principium Amoris poma mittat, sagittæ verò amorem perficiant. Alciatus autem sophos, ac heros literarum perillustres ac percelebris ad Hieroglyphicon Luconis & Bellienæ conjugum alludens in suis emblematis profectò sic in fidem uxorem cecinit,

*Ecce puella, viro quæ dextra jungitur, ecce
Ut sedet, ut catulus lusitat ante pedes.
Hæc fidei est species, Veneris quam si educat ardor,
Malorum in læva non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris sunt, sic Schenœida vicit
Hippomanes, petiit sic Galathea virum.*

At quòd pomum in manibus adsit, alia fortè ratio subest. Nam scribit Plutarchus in libro, qui inscribitur γαμικὰ ἀποβύματα, hoc est, *de præceptis connubialibus*, quod Solon instituit, antequàm sponsa viri thalamum ingrederetur, ut prius malum Cydonium degustaret, ut primus sermo, qui futurus esset inter ipsum virum & uxorem, esset suavis, jucundus, & placidus, & quadam comitate grata conditus. Meminit etiam de hac re Alexander ab Alexandro in *Genialibus* lib. ij. cap. v. Alciatus & ipsemet omni eruditione præditus in emblematis eleganter Solonis legem hoc carmine depinxit,

*Poma novis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus constituisse Solon.
Grata ori & stomacho cùm sint, ut & halitus illis
Sit suavis, blandus manet & ore lepos.*

Meminit & Plutarchus in libro *problematum* problem. lxxv. poma etiam ad amorem sponsarum pertinere indicat Catulli elegans carmen ad Ortalum sic,

Vt

*Vt missum sponsi furtivo munere malum ,
 Procurrit casto virginis è gremio.
 Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum ,
 Dum adventu matris prosilit , excutitur.
 Atque illud prono præceps agitur decursu :
 Hinc manat tristi conscius ore rubor.*

Poma autem Veneri antiquitus dedicari solita , quòd fortè in iudicio à Paride habito , cæteris deabus pulchritudine fuisset prælata , & ob id pomo donata , ostentant veterum numismata : ex quibus veri amoris fructus elicitur hieroglyphicum , & prolifica fecunditatis argumentum : in Juliæ enim Piæ Augustæ nummo , dea ipsa Venus cum pomo sese ostentat : cujus inscriptio est , VENVS FELIX. in alio ab una facie , FAVSTINA AVG. ANTONINI AVG. FIL. ab altera signum molliter stat læva conto innixum dextera pomum exporrigens cum inscriptione VENVS. S. C. in nummo argenteo Agrippinæ Augustæ Claudii imperatoris uxoris , Neronisque matris extat imago Veneris pomum in dextera , in sinistra hastam tenentis : inscriptio est , VENVS COELESTIS. Sed jam inscriptionem sequamur. Quòd autem sit in tumulo M. Cassio Broccho : an hic Brocchus ex Armenio Broccho , qui proconsul cum Ovidio Nigrino fuerit sub Domitiano Imperatore , originem trahat & genus : & de quo Plinius Novocomensis lib. x. epistolarum meminerit Trajano scribens , mihi certè compertum non est. Sed jam videamus quid sibi velint illæ compendiarie notæ in hoc elegantissimo tumulo , OVF. Illud itaque sciendum est , inter Romanas tribus , quæ quinque & xxx. numero fuerunt , ut refert Asconius Pædianus in ij. Verrina , & repetit Alexander ab Alexandro lib. j. cap. xvij. *Genialium dierum* , fuisse & Oufentinam ab Oufente fluvio dictam , quæ Lucio Flacco & Lucio Plautio Coss. reliquis tribubus addita fuerit unà cum Phalerina : quod & Livius lib. ix. decadis. j. narrat. Verba autem Pædiani hic adscripsi : *Tribus urbanae rusticæque omnes xxxv. numerantur , ex quibus aliquam necesse est , cujuscunque ordinis fuerit , civis Romanus obtineat : moris autem fuit cum aliquis civis Romanus ostendendus esset , significaretur aut prænominem suo , aut agnomine , aut cognomine , aut à cognatione , aut à tribu ,*

in qua censeretur, aut à curia, aut à censura: aut fierat senator, aut eques Romanus, à curia sua. Alibi autem idem auctor de his xxxv. tribubus sic meminit: *Per hos totus populus Romanus tres fuerunt principio, Tatiensis una à Tatio rege: Rhamnes altera à Romulo, Luceres altera à Lucomone, sive Lucretino, sive à Luco, quem Asylum vocaverat Romulus: post de nominibus Sabinarum plures factæ, quibus precatricibus parentum bellum maritorumque finitum est: ad postremum xxx. & v. factæ: obtinuerunt autem nomen, aut à tributo dando, aut quia primò tres fuerunt, unde etiam tribuni dicti: hæc Asconius Pædianus.* Qui autem ad jus Romanæ civitatis admittebantur plerunque peregrini homines Romanum nomen assumebant, vel ejus, in cujus clientelam se tradidissent, & cujus opera civitate donati essent, quemadmodum hi qui jus applicationis habebant: horum autem plerique in Oufentina tribu nomen dabant, quæ (ut ait Festus) aliis diversarum civitatum viris fuit communicata: hincque est, quod in antiquis monumentis urbium Transpadanæ Galliæ ubique hæc nota legitur, OVF. quæ Oufentinam tribum significat. Sic in tumulo Lucii Gellii Vari est hujusmodi inscriptio Mediolani apud Galeacium vicecomitem: L. GELLIVS OVF. VARVS VETER. LEG. XIII. GEMINAE. Sic Comi est illa cum plerisque aliis: M. VALERIVS M. F. OVF. SECVNDVS SIBI ET SVIS V. F. sic C. PETRONII CRESCENTIS IIIIVIR. sic C. VIRII VERI VIVIR. sic T. TADII CATIANI VIVIR. sic P. HORATII FLORI IIIIVIR. sic P. ATILII SEPTITIANI GRAMMATICI LATINI. Cui ordo Comensis ornamenta decurionatus decrevit: quia universam substantiam suam ad Rempublicam pertinere voluit: sic L. ALFI MARCELLINI VIVIR. AVG. sic P. IVLII MAXIMI VIVIR. sic M. MESTRVI SECVNDI VIVIR. sic L. LVTEVII CALVISII. sic & alibi in multis aliis spectationibus inscriptio extat OVF. vel VOF. ut Bergomi in tumulo C. Cornelii Miniciani, sed & hîc illud, quod Alciatus animadvertit lib. παράργων ix. cap. xvj. operæ pretium erit addere, quòd scilicet ante cognomen ipsa tribus describatur: quod in his à me suprâ citatis tumulis satis liquet, ut & ex illis ab eodem Alciato locis ex Cicerone citatis: sed de tribu Oufentina hæc satis. Quid autem sibi velint illæ notæ, INFRON. P. XX. IN AGR. P. XX. videamus: & ratio ex illis duobus Horatii sermonum lib. j. Satyra viij. versibus petenda est,

*Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat, hæredes monumentum ne sequerentur.*

Acron & Porphyryon hîc nescio quid asserunt, ut locum Horatii exponant, mihi tamen neutrius arridet expositio: hoc igitur loco eam exponere minimè mihi libuit: crediderim tamen, hoc fuisse spacium agri designatum, in quo liceret ibi sepulchrum condere, ac corpus hominis mortui sepelire: nec ulterius: ideò titulus hic erat scriptus in fronte pedes xx. in agrum pedes xx. hoc est in fronte ad viam versum, in agrum introrsum. Nam longitudo ad frontem spectat, latitudo ad agrum, siquidem omni in re majori distantia longitudo attribuitur, ut auctor est Ptolemæus lib. j. *Geographiæ* cap. vj. Acron tamen contra exponit: erant etiam illæ notæ in veterum monumentis, quæ hodie etiam visuntur in plerisque publicis spectationibus, H. M. H. N. S. hoc est. *Hoc monumentum hæres non sequitur*, ut inquit Horatius, exponit Porphyryon, quod solent privatis inscribi nonumentis, quod pedes in fronte, quot in agris habeant, item singulis literis notari, H. M. H. N. S. videlicet ne pro suis habeant inferendi reliquas aliorum multorum. Hæc expositio videtur potius verisimilis, quàm quòd sit vera: obscure enim ambo interpretes hi loquuntur: nec (ut existimo) rem satis perspectam habuerunt: & si Acronis sat aperta videatur sententia. Illud tamen amplius dicendum, morem fuisse militum Romanorum aliquot pedum portiunculam in agro mercari pro se & suis contubernalibus. Quæ emptio bifariam fiebat, aut enim pro se & suis hæredibus, aut pro se & suis contubernalibus: idque ut vel hæredes jus condendi suas urnas, cipposque statuendi isthic haberent: aut non, ubi minoris emeret quispiam pro seipso & conjuge solum: & tum suprascriptis literis saxum notabatur: hoc est, H. M. H. N. S. *hæres monumentum hoc non sequitur*: fuere enim cippi quasi columellæ quædam, quæ secus publicas vias in terminis agrorum erant positæ, in quibus militarium hominum inscriptiones ac tumbæ erant: hæ columellæ, seu mensæ fuerint, seu labellum, erigi super tumulum terræ solebant, quæ trium cubitorum mensuram non excedebant: quod Demetrii jussu factum legimus. Sed clarius hunc locum ità explicari posse apud quosdam doctissimos viros animadvertimus. Quod ità portiones terrarum in agrum emebantur, primò quòd

quòd licebat secundum scriptum numerum sepeliri cognationi, di-
inde ubi aliquis non habebat liberos, vel cognatos, semper expri-
mebatur, quòd sequeretur monumentum hæredem, tanquam non
liceret quemque hæredem suos tumulis collocare: qui quidem mos
ab illa lege veteri, quæ *quinque pedum præscriptio* nominatur à Ju-
reconsultis (ut ego opinor) emanavit: & à lege XII. tabularum
originem traxit: multa autem his notis monumenta antiqua inscri-
pta passim reperiuntur. Hic certè in patria mea Placentia duo spe-
ctantur, alterum superioribus annis, dum castrum fundatur, eru-
tum: alterum ante divi Sabini templum in marmorea mensa, quæ
peristyllo affixa, porticum ingredientium oculis subjicitur. Hæc
igitur postquam locus hic postulat, subjiciam, ut patriæ hoc præ-
stemus, & à situ antiquitatem vendicemus. Nam ut belle & verè
cecinit Ausonius,

Mors etiam saxis nominibusque venit.

PAVL. GAVILLIA C. F. MATER L. VARIENI ET L.
MESSI M. F. BVCCAE IN FR. P. XIII. IN AGR. P. XIII.

Quod autem est ante templum Divi Sabini monumentum hoc est:

Q. CAMVRIO C. HOSTILIO. L. PRIMO SPECILVNCVL.
IN FR. XII. IN AGR. P. XVI.

H. M. H. N. S.

Et hæc quidem monumenta vetera sunt, quæ superioribus annis
describi curavimus cum reliquis Placentinis, quæ reperiri potue-
runt: quòd si plura nobis contigerit videre ad patriæ honorem
quandoque explicata in vulgum emittemus. Hæc lector interim
pauca boni consulat, nosque amet: hoc loco ne illud indictum si-
nam, quod est in tumulo, admonet me familia, videlicet illa,
quæ hodie Mandella Mediolani & hic Placentiæ fulget, quæ anti-
quitatem suam ex hac inscriptione ostentare poterit. Est enim in
elogio hoc Atilia Manduilla uxor M. Cassii Cacurii, viri honorati,
qui nempe civis Romanus factus fuerit ex peregrino, receptusque
ac admissus in Oufentinam tribum. Sed & Mandela est pagus in Sa-
binis apud Horatium in epistolis xix. epistola, qui rugosa propter
nimium algorem reddit corpora. An autem Mandela familia, quæ
hodie est in Italia celebris, Mediolani præcipuè ex eo loco originem
traxerit, mihi nondum perspectum est: crediderim tamen antiquis-
simam familiam esse hanc: quæque originem & genus à pago isto

Mandela traxerit, postea dicta Manduilla. Nam non solum regionibus sed & temporibus mutantur nomina, variaturque pronuntiatio. Sic quæ prius dicta *Mandela* deinde *Manduilla*, rursus *Mandela* coepit esse. Sic Polybio *Averoestes* dictus, qui Cæsari in commentariis dictus est *Ariovistus*: hodie verò *Hemestus* dicitur. Sic nos hodie *Albrissum* pro *Alberico*, *Fedrixium* vel *Fridericum* pro *Federico* multi pronuntiant. Sic & *Ludovissum* & per Syncopen *Loyssum* pro *Ludovico*, seu ut antiqui *Clodoveum* vocaverunt, dicimus. Regio enim (ut suprà dixi) & tempus nomina variant. Nimirum sic & *Mandela* prius dein *Manduilla* vocitata est, ideò rectius fortassis apud nos est *Mandela* servato veteri nomine, quàm *Manduilla*: veteres enim Celtæ pars Galliæ gentis (nam Mediolanum Galliæ Cisalpinæ est regio) non tam crassa lingua pronuntiabant ut Germani, ideò quòd illis *Mandela* fuit, his *Manduil* (sonat enim Germanicam vocem *Manduil*.) Crediderim enim post multos annos à Romano imperio inclinato, cum Germani Italiæ oras tenerent, tale postea sortitam esse nomen hanc familiam, & dictam *Manduillam*, sed cum tunc aliqui originem illam antiquitatis proximam retinerent, *Mandelam* vocitasse, & posteriores Latini idem nomen retinuisse, licet parum distent *Manduilla* & *Mandela* paucis immutatis literis. Ex hac familia fuit olim Tattius Mandellus, qui tempestate Federici primi Aenobarbi floruit, Imperator strenuus ac illustris in bello, quique in ea eruptione Mediolanensium fuit, quæ contra Henricum ducem Austriæ Friderici Aenobarbi, Augusti patrum, acta fuit: in qua eruptione post maximè spectatam in bello virtutem, in pugnaque viriliter dimicatum occubuit Tattius, quem, ut Raudericus Phrisingensis Diaconus, qui Otthoni episcopo Phrisingensi historiam subscripsit de gestis Friderici Aenobarbi primi Imperatoris l. iij. c. xxxvj, refert. *Mediolanenses regulum super se creare cogitaverant: ast audita morte ejus tota civitas luctum assumpsit, corpusque mortui cum vivis, quos de nostris habebant, & copiosa pecunia commutantes redemerunt, & regalibus exequiis honorando sepeliverunt* Hactenus Raudevicus, qui tempestate Friderici Imperatoris primi Aenobarbi historiam scripsit, sequens Otthonis episcopi Phrisingensis historiam, qui ejusdem Friderici Imperatoris fuit patruus.

VERBORVM & RERVM I N D E X.

A.

- M** Val. Acilii triumviri Virtus, 148.
 Adgredior scribendum, non ag-
 gredior, 59.
 Adlocutio Caligula, Neronis & Galba,
 58.
 Adlocutio animos militum inflamat, 58.
 ejus exempla in Virgilio, ibid. in aliis
 authoribus, 59.
 Adlocutio militum in nummis quomodo ef-
 ficta, 59. scribendum per D non per L,
 ibid. templum Adlocutioni erectum ab
 Romanis, 60.
 Adlocutio quo modo solebat fieri, docetur
 ex Plutarcho, 60.
 Adorationis signum passas habere manus, 10.
 Adque scribendum, non atque, 59.
 Adriani Antinous in nummo, 98. Spes,
 121. beneficia variis modis populo R. pra-
 stita, 122.
 Aedilium Curulium munus fuit edere specta-
 cula, 51.
 Aequitas in Gordianorum nummis, 137. pro
 Dea culta ab Romanis, 141.
 Aequitas publica in nummis quomodo efficta,
 141.
 Aequitas privata in nummis, 141.
 Aes triplex in Odis Horatii quid notet, 49.
 Aesculapius ab Epidauriis cultus specie an-
 guis, 15. qua ratione antiquis Pæan di-
 ctus, 19.
 Agesilai regis facietum de apotheosi dictum,
 106.
 Alba Longa condita ab Ascanio, & inhabi-
 tata, 7. 115.
- Albogalerus flaminum Dialium gestamen,
 quale sit, & unde dictum, 26.
 Amoris symbolum pomum, 157. 158.
 Amores quor, 159.
 Anconitani portus à Trajano restituti de-
 scriptio, 94.
 Anguis ab Epidauriis pro Aesculapio cul-
 tus, 15.
 Anguibus cum elephantibus maxima inest
 pugna, 25.
 Angues symbolum salutis, delectantur vi-
 no, 15.
 Annona in Titi nummo, 125. in Macrini
 nummo, 154.
 Anthiæ piscis quadam singularia, 145.
 146.
 Antinous Adriani in nummo, 98. qualis
 & unde, ibid. vocatus ab Adriano no-
 vus Apollo, & Heros: oraculumque
 ipsi ab eodem constitutum; consecratus
 & pro Deo post mortem habitus: 98.
 Antinoïs oppidum Ægypti, 98.
 Antiochi Soteris salus, 14.
 Antonini Pii Consecratio in nummo, 103.
 127.
 Apollo Pithius unde dictus, 101.
 Aquila cur fulminis armigera ficta, 78. in
 quibusdem nummis sub pedibus habet ful-
 men, ibid.
 Aquila ad quod in consecratione adhibita,
 106.
 Arcades dicti Antelunares, 54.
 Argentum quando Romanis signatum, 117.
 ejus pretium non semper fuit idem, ibid.

VERBORVM & RERVM

Aries levitatis & stultitia symbolum, 67.
 Aristoteles Deum unum unicam mortalibus
 salutis causam agnovit & scripsit, 16.
 Athalarici affinitas cum Justiniano, 151.
 Augustus Caesar quomodo avunculi sui ma-
 joris apothosin adornavit, 54.
 Augusti, Imperatores, & Caesares quomo-
 do differant, 40.
 Axur Jupiter in Nummis, 89.

B.

Bacchus & Phæbus individui fratres, 91.
 Bacchus tria ad servandam juventutem
 confert, 91.
 Boni eventus simulacrum, 35.
 Bonifacii Martyris & Pontificis elegans de
 usu aureorum ligneorumque calicum in
 sacris, responsio, 29.

C.

Cabalistarum de ligno aenei serpentis in de-
 fertis erecto, opinio, 16. de numero
 binario, & uno, 19.
 Caesar Punica lingua est Elephas: 29.
 Caesares, Imperatores, & Augusti quomo-
 do differant, ex Alciato, 40.
 Caligula vocatus Germanicus, 40. Septem-
 brem mensem vocavit Germanicum, 41.
 Caligulae congiarium, 80.
 Caligulae Adlocutio, 58.
 Canis Hecata immolatus, 131. rei fami-
 liaris cura typus, ibid. quale hierogly-
 phicum apud Aegyptios, ibid. cum Heroi-
 bus una in concionem veniebat, ibid.
 Capricornus Augusti, 37. sub eo fuit na-
 tus Augustus, ibid. particularia quadam
 de illo fidere, 37. 38.
 Caroli 5. Imperatoris elogium, 92. Mausoleum
 Placentia & Mediolani, 106. 107.
 Carrucarium vestigal, 88.
 Cassiae familiae celebritas, 156.
 Cassii Cacerii tumulus, 156.
 Castor & Pollux quomodo in nummis effigia-

ti, 111. cur pileati, 117. eorum appa-
 ritionum exempla, 118. 119. cur stella
 ipsis tribuantur, 119. dict. Επεμήπερ ab
 Homero cur, 119. ubi eorum templa
 Roma fuerint, 120.

Celtæ veteres minus crassa lingua loqueban-
 tur quam Germani, 164.

Cenotaphium honorarius tunculus Suetonio, 64.

Cerealia, 75.

Cervæ, cornibus carent, 132. in Africa
 non reperiuntur, ibid.

X nota denarii, 116.

Charites quomodo depictæ, 157.

Christophorus quare inter Divos relatus, 11.

Chus quanta mensura, 83. 84. unde di-
 ctum, ibid.

Ciceronis filia nupta fuit, M. Pisoni Frugi,
 55.

Ciconia pietatis seu gratiarum actionis in pa-
 rentes typus, 10. ut & Justitia typus, 11.

T. Claudii Augusti libertas, 56.

Claudii congiarium, 80.

P. Clodius struxit Libertatis templum ex
 domo Ciceronis, 56.

Columnæ Trajana enarratio, 93. quæ ef-
 fossa fuit à Paulo 3. Pontif. Max. ibid.

Commodi Venatio, 135. Historia ejus quoad
 Venationis studium, 136. Roma, 149.

Commodus appellatus Hercules Romanus,
 136. ut & Alexander Magnus, ibid.

Concordia in nummo Augusti, 66. quomodo
 ab Aegyptiis expressa, ibid. quomodo in
 marmore quod est Mediolani, 67. quo-
 modo in nummo Vitelli & aliorum, 68. sub
 specie cornicis expressa, ibid. ejus ades à
 quibus & ubi condita, 68. ejus varia
 effigies, 69.

Congiarium Neronis & Titi Vespasiani, 79.
 quomodo differat à Donativo, 81. quale
 munus proprie sit, ibid. 82. unde dictum, 82.

Con-

I N D E X.

Conguis quanta mensura, 82. mensura liquidi, ibid.

Consecratio D. Antonini Pii in nummo, 103. 127.

Consecratio quibus collata à veteribus, ibid.

Consecratio quomodo efficta in nummo Sabina, 235.

Consecrationes variis modis exhibitae in nummis aliis, ibid.

Consecrationes plurium Romanorum Caesarum ibid. quae non nisi Senatusconsulto poterant fieri, 106.

Constantinus Magnus ab Ethnicis consecratus, ab Christianis inter Sanctos relatus, 106.

Constantius Caes. jaculandi peritissimus, 131.

Consualia, ludi, 116.

Consul Romanus cur fasces & secures illigatas gestarit, 36.

Consus Deus, 116.

Cornix Concordia typus, 68.

Coturnicis os Securitas apud Aegyptios typus, 145.

D.

Decebalus Dacorum rex ab Trajano victus, 96.

Decursio Neronis, 108. quae fuit in pompa funebri celebrata, 109.

Delphinus cur tribuatur Honori, 62.

Denarius qualis nummus, 116. cum drachma Attica convenit, ibid.

Diana in nummo C. Postumi, 128.

Divi vocabantur Romanorum consecrati Caesares, 103.

Domitiani Jupiter Custos, 78. congiarium, 80.

Donarium, quid, 81.

Donativum, quid, 81.

Drachma Attica cum Denario convenit, 116.

Duella jure divino & humano prohibita, 63.

Duo secundum Cabalistas primus est numerus, 19.

E.

Elephas consecrationis symbolum, 24. aspersus aqua, solis ortum motibus quibusdam salutat, ibid. Punica lingua notat Caesarem 29.

Elephantibus cum anguibus pugna est maxima, 25.

Ελευθερία Gracis Libertatis Dea, 57.

Eleutheria festum ubi celebratum, 57. Jupiter dictus Σωτήρ, 57.

Εφεσείς pro paludamento apud Plutarchum, 62.

F.

Faustina D. Antonini uxor consecrata, 104.

Felicitas publica in nummo Jul. Mamae, 147. ejus templum Roma, 148.

Fides quo typo expressa in nummis, 65.

Flamines quasi filamines dicti à filo; 26. gestamen eorum albogalerus, 26. nudo capite incedere, eis fas non erat, ibid.

Flaminicarum capitis insigne tutulus, 26.

Fluminum imaginibus veteres plerumque addebant urnam, 91.

Fornix Fabianus, ad quem Roma dicebatur jus, 33.

Fortitudines sigillum in Nerva numismate, 155. & C. Publicii, ibid.

Frugi cognomen Pisonum proprium, 54. 55.

Fulmina cur & quot tributa Jovi, 78. cur aquile adjuncta, ibid.

Fulmen fruticem lauri non icit, 78.

G.

Galbae adlocutio, 58.

Genius Neronis in nummis quomodo, 75. serpentis imagine effingi solitus, ibid. coronabatur platani foliis, ibid. sacra ei fiebant mero, ibid. Genius avinternus in marmoribus, 77.

Genio principis sacrificatum propter victoriam, 76.

Genius in diebus natalibus apud veteres cultus,

VERBORVM & RERVM

rus, 77. *serpentis imagine expressus*, 148.
Germanici, *Cæsaris numisma*, 39.
Germanicus Cai Cæsaris pater, *Drusi filius*
&c. 39. *Historia ejus luculenta ex Suetonio & Tacito*, *ibid.* 41. 42. *ipsius & in ipsum epigrammata Græca*, 43.
Germanicus nunquam fuit dictus Augustus, 40. *valde dilectus ab Augusto*, *ibid.* *cum Alexandro Magno comparatus*, 42.
Gordiani Junioris historia, 139. 140. *Securitas*, 143.
Gordiani Senioris historia Geneologica, 137. *& reliqua quæ ad ipsum pertinent*, 138. 139.
Gordiani Virtus, 126.
Gordianorum Virtus & Æquitas, 137.
Græci Romanorum mensura usi, 84.
Gyraldi carmen in obitum Alfonso Mayanthi, 123.

H.

H*ecatæ canis immolatis*, 130.
Hercules dictus Salvator apud Thasios, 16.
statua ejus aenea Romæ qualis, 126.
Hippopotamus quale animal, 11.
Honos quomodo efficta in Vitelli numismate, 61. *in eodem numismate conjunctus cum Virtute*, *ibid.* *quomodo definitus ab Aristotele*, 63. *vita prepositus ab Papiniano*, 64. *Honoris lucus Romæ extra portam Capenam*, 65.
Hypsæus in nummo probatur fuisse consul, &c. *quæ ad Hypsæum pertinent*, 52.

I.

I*anus Latinorum priscorum mores excoluit*, 1. *in Italiam veniens ab Saturno hospitio exceptus*, *ibid.* *ex Virgilii sententia Romam condidit*, 2. *claudendis aperiendisque portis à Virgilio prepositus*, 3. *templum ejus fuit in medio foro*, *ibid.* *cum Bifrons effictus*, *ibid.* *Græcus Perrehabus*, *ex sententia Plutarchi*, 4. *ejus templum sertis coronatum in nummo Neronis*, 69.

Janus dictus geminis, 3. *Noë ex Japhete nepos*, 6. *ab יין quod Hebrais vinum notat*, *ibid.*
Janus & Noë iidem existimati ab Berofo, 6. *Navium*, *coronarum*, *& pontium primus inventor*, *ibid.* *ad ejus templum Romæ stabant seneratores*, 33.
Jesus Christus unica credentium animarum salus, 16.
Imperatores, *Angusti*, *& Cæsares quomodo differant*, *ex Alciato*, 40.
Infinitem Pythagoricum Deus est; & in quo porro illud consistat, 20.
Joannes Cavinius aurifex nobilissimus, *& summus Antiquarius*, 22.
Judicium Putei apud Romanos quale, 33.
Judicialis puteus in urbe Athenarum, 33.
Judicium sortitio apud Romanos, 34.
Julia Gens ab Julo Ænea filio manavit, 7.
Julii Cæsaris Consecratio, 24. *ejus congiaria data*, 79.
Jupiter Custos in Neronis & Domitiani nummis, 78. *Axur in nummo C. Vibii*, 89. *Axur Jupiter ubi cultus*, *ibid.* *Jovis imberbis statua in Olympia*, 90.
Jovi cur assignata fulmina, 78. *& quot*, *ibid.*
Justiniani Cæsaris Pax, 151.
Juventas perpetua Baccho & Phæbo propria, 89.

L.

L*acones pugnare soliti pileati*, 117.
Lares Platano coronari solita, 75. *ut & floribus*, *ibid.*
Latini efferum quondam genus ab Fano ex culti, 1.
Latini quibus conditionibus Romanem civitatem adepti, 125.
Laurus Apollini cur tributa, 100. *de ejus divinandi vaticinandique insita vi*, *ibid.*
Laurus comesa ad ἐδρα Quod valere dicta, 100.

Leo

I N D E X.

Leo custodia typus, 67. pro foribus templorum poni solitus, ibid. simiam comedens, quoddam Ægyptiis hieroglyphicum, 150.
Lepidus in significatione idem quod Æmilius, 45.

Libertas Dea, ubi Roma ejus fuerit templum, & à quibus conditum, 56. Libertatis indicium fuit pileum, 57. quomodo in nummo Nervæ efficta, ibid.

Libonis Prætoris puteal situm ubi fuerit, 33

Lilium Junoni dicatum, 122.

Lituus Augurum sceptrum, 29.

Lugdunio omne moneta genus ab Imperatoribus Romanis signari solitum; 49. causa ejus, 50.

Lunæ simulachrum quomodo veteribus effictum, 54.

Lustratio per aquam veteribus Gentilibus & Christianis Catholicis usitata, 27. 28.

Lyfimachus Cornutus, 22. quare ita in nummis conspiciatur, 23.

M.

Macrini Cæs. Annona, 154. compendiarie ejus historia, ibid.

Malleus quarum rerum symbolum possit esse, 35. 36.

Jul. Mammeæ Felicitas publica, 147.

Mandela & **Manduilla** promiscue dicta quædam in Italia familia, ut & pagus, 163. 164.

Mantinenes festum annuum in honorem Antinoi celebrant, 98.

Manus passa adorationis signum apud veteres, 10. Protensa autem victoria, ut & petitionis pacis indicium, ibid.

Μηδους βαλδεν proverb. 157.

Mel vino gravius tertia parte, 84.

Monetæ officina Roma ubi fuerit, 49.

N.

Naturæ imago, 150.

Νεωγράφος & quis & unde dictus, 99.

Neronis Adlocutio, 58. **Portus Ostiensis**, 69. Historia, quoad ea quæ circa ludos gymnicos & alia, 71. 72. 73. cur aurigæ habitu in nummis, 74. genius ejus in nummis, 75. ejus Jupiter Custos, 78. Decursio, 108. congiarium, 79.

Nervæ Vehiculatio Italia remissa, 88. Stigillum fortitudinis, 155.

Nobilitatis signum quale apud Ægyptios, 115.

Noë & **Janus** iidem existimati à Beroso, 6.

Nomina à veteribus liberis suis indita ab accidentibus, vel nascendi ordine, 130.

Numa in sacris usus est vasculis fictilibus, 29.

Numismata explicare qui vult, magnam oportet habeat rerum cognitionem, 53.

Nuptiæ Pythagoricis per quinarium numerum expressæ, 22.

O.

OB HONOREM sæpe in marmorum Inscriptionumque initio præponi solet, 64.

Oufentina familia Roma, unde nominata, 160.

P.

Pæan dictus antiquis Æsculapius, & quæ ratione, 19.

Pallas cur armata à Græcis efficta, 61.

Paludamentum quid, 62. idem quod ἐπεσκήδης & Φοινικὴς apud Plutarchum, ibid.

Cn. Pansæ Jupiter Axur, 89.

Parilia festum, 115.

Parthi a Trajano devicti, 96.

Passam manum habere adorationis signum apud veteres, 10.

Pauli Lepidi Concordia, 44.

Paullus cum duplici ll. in nummus marmoribusque antiquis scriptum invenitur, 44.

Paulus 3. Pontif. Max. columnam Trajanam effodi jussit, 93.

Pax in Justiniani nummo, 151.

Y

Pax

VERBORVM & RERVM INDEX.

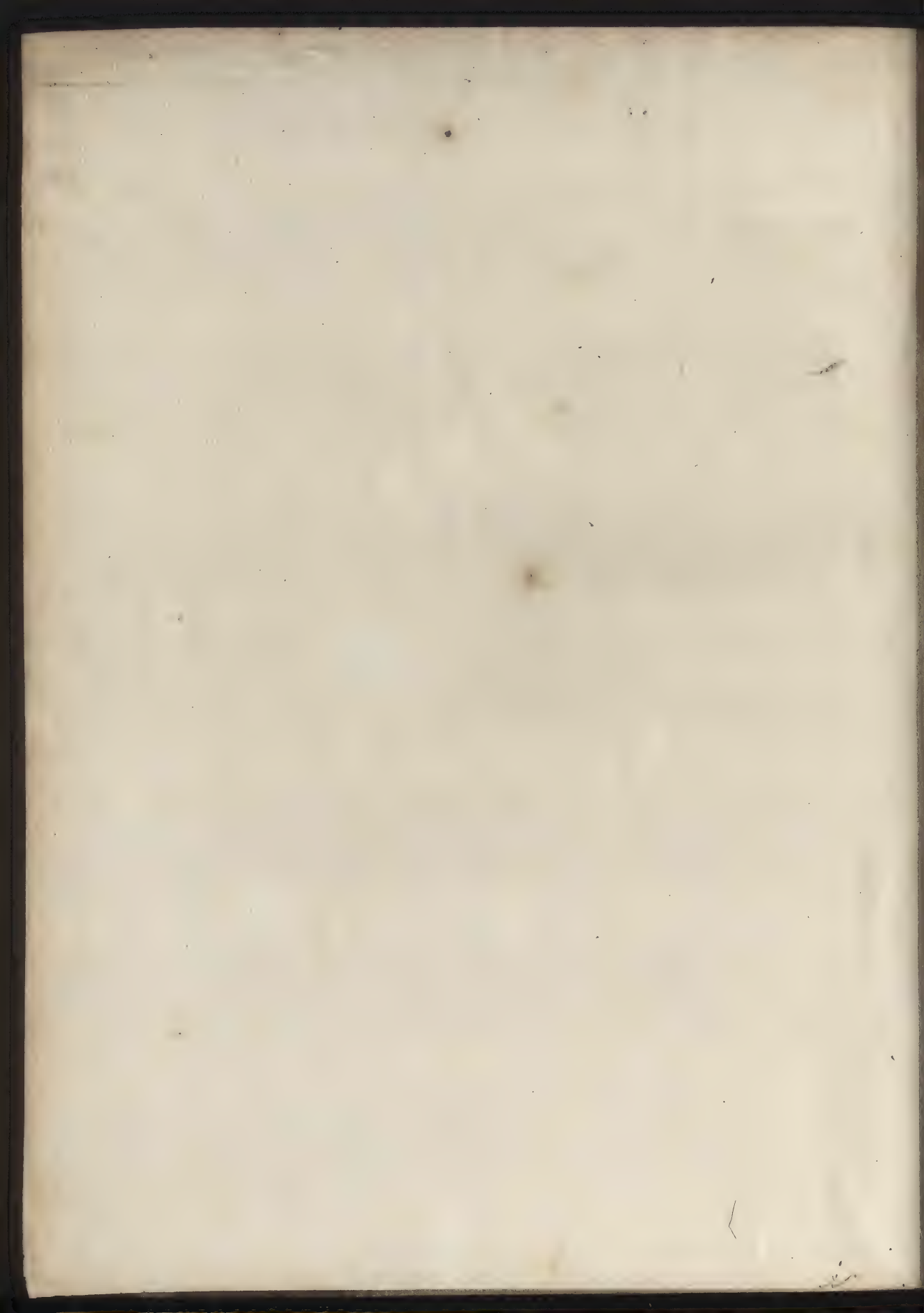
- Triangulus qua ratione fiat, secundum Cabalistas, 19.
- Tripes quare Apollini sacer, 99. solebat esse coronatus, ibid. cujus forma, ibid. certantibus premium dari solitus, ibid.
- Trivultius (Georgius) optimum omnium virtutum exemplum, 42.
- Triumphalis arcus in honorem Trajani structus, 96.
- 𐤓𐤓𐤕 apud Hebraeos pro ratione literarum suarum efficit centum & quinquaginta, 16.
- 𐤓𐤓 apud Hebraeos pro ratione literarum suarum efficit numerum 150. 16.
- V.
- Vacciprata dicta diruta ades Vitruvii Vacci, 53.
- Vasculum in tumultu effectum letitia signum, 31.
- Vates dicti Δαφνοφάγος, 100.
- Vehiculatio Italiae remissa in nummo Imp. Nerva, 88.
- Venationes inter spectacula exhibita, 133. earum cura fuit penes Pratores & Aediles, ibid.
- Venatio in nummo Commodi, 135.
- Vespasiani congiarium, 80. Pax, 85.
- C. Vibii Jupiter Axur, 89.
- Victoria Trajani de Germanis & Dacis quomodo in nummo effecta, 92.
- Vinum oleo gravius nona parte, 84.
- Vinum cujuscunque sacrificii potissima pars, 15. Hebraeis dicitur יין, 6.
- Virtus quomodo effecta in numismate Vitellii, 61. in eodem numismate conjuncta cum Honore, ibid. cur galeata, ibid. quomodo definita ab Aristotele, 63.
- Virtus in nummo Gordiani, Galbae, Vitellii, & Numeriani, 126. in epigrammate Graeco ipsa loquitur, ibid. rursus in numismate Gordiani, 137. M. Val. Acilii triumphviri, 148. ejus templum, 149.
- Vitellii Honos & Virtus, 61. Fides exercituum, 65. Concordia, 68. Vitellius Concordiae nomen recepit, ibid.
- Vitulæ cinis aspersus, ex lege Moysis, mundabat populum, 27.
- Unum secundum Cabalistas est numeri principium, 19.
- Vulturum alas in vestibulis domorum ponere apud Aegyptios signum nobilitatis, 115.

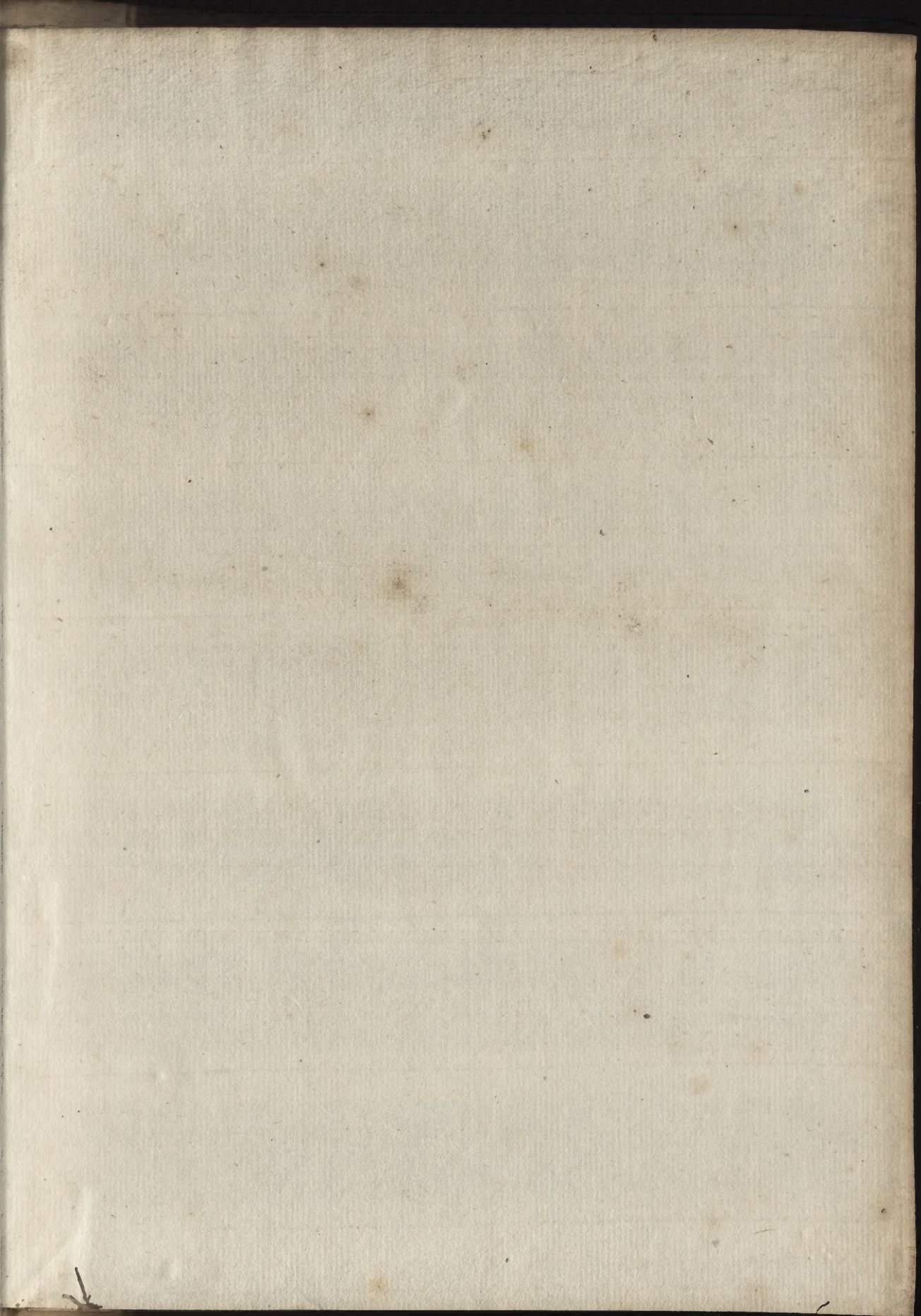
Emendanda.

Page 5. Linea 26. significat. p. 16. l. 12. Hercule. p. 17. l. 24. beatitudinem. p. 36. l. 2. LIBONIANI. p. 44. l. 12. Ticini. p. 60. l. 10. æquo. p. 97. l. 14. profecto. p. 99. l. 20. propemodum. p. 104. l. 6. anno. p. 111. l. 16. possim. p. 137. l. 14. utin. p. 143. l. 11. folio.

F I N I S.

82-133145

SPECIAL 86-B
18792
Bound
with:
86-B
18846

